

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI PROGRAMI**

**KIRSAL ALANDA YAŞAYAN KADINLARIN SÖYLEMLERİ
ÜZERİNDEN KADINLIK KİMLİKLERİNİN KURULUŞUNUN
VE DÖNÜŞÜMÜNÜN ANALİZİ: MANİSA İLİ AKHİSAR İLÇESİ
KARAKÖY MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Kadriye SEMERCİ ÖZKAN

Danışman

Doç. Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI

MANİSA-2021

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KIRSAL ALANDA YAŞAYAN KADINLARIN SÖYLEMLERİ
ÜZERİNDEN KADINLIK KİMLİKLERİNİN KURULUŞUNUN VE
DÖNÜŞÜMÜNÜN ANALİZİ: MANİSA İLİ AKHİSAR İLÇESİ
KARAKÖY MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Kadriye SEMERCİ ÖZKAN

**Danışman
Doç. Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI**

MANİSA-2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “Kırsal Alanda Yaşayan Kadınların Söylemleri Üzerinden Kadınlık Kimliklerinin Kuruluşunun ve Dönüşümünün Analizi: Manisa İli Akhisar İlçesi Karaköy Mahallesi Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

ÖZET

KIRSAL ALANDA YAŞAYAN KADINLARIN SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN KADINLIK KİMLİKLERİNİN KURULUŞUNUN VE DÖNÜŞÜMÜNÜN ANALİZİ: MANİSA İLİ AKHİSAR İLÇESİ KARAKÖY MAHALLESİ ÖRNEĞİ

“Kırsal Alanda Yaşayan Kadınların Söylemleri Üzerinden Kadınlık Kimliklerinin Kuruluşunun ve Dönüşümünün Analizi-Manisa İli Akhisar İlçesi Karaköy Mahallesi Örneği” isimli bu tez çalışmasının amacı, kırsalda yaşayan kadınların kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kurgulanmasında hâkim olan ataerkil kültürün kuşaklar arası aktarımını kadınların söylemleri üzerinden açığa çıkarmak, söylemlere ilişkin benzerlikleri ve farklılıkları anlamaktır. Çalışmanın amacından hareketle, tez kapsamında yapılan bu analizin kırsal alanda yaşayan kadınların ataerkillik ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcı uygulamalar nedeniyle karşı karşıya kaldığı sorunların açığa çıkarılması ve çözüm politikalarının oluşturulmasında önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın araştırma boyutunda; ilgili literatür taranarak hazırlanan yarı yapılandırılmış form doğrultusunda derinlemesine görüşme tekniğiyle veriler toplanmış, verilerin analizinde feminist metodolojiden yararlanılmıştır. Araştırma problemlerini kapsamlı olarak inceleyebilmek amacıyla nitel yaklaşımın kullanıldığı çalışmanın verileri, literatür doğrultusunda oluşturulmuş sosyo-demografik soru formuyla desteklenmiştir. İki aşamalı olarak tasarlanan saha araştırmasının ilk aşamasında kadınların sosyo-demografik yapılarına ait veriler “Sosyo-Demografik Görüşme Formu”, ikinci aşamasında kadınlara ait veriler ise “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” aracılığıyla elde edilmiştir. Manisa’nın Akhisar İlçesi Karaköy Mahallesi’nde yaşayan annelerle ve annelerin evli kız çocuklarıyla, 1. kuşaktan 8 kadın, 2. kuşaktan 8 kadın olmak üzere 16 kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel aşamasında; gündelik yaşamın ifade edilmesinde, ev içinde ve kamusal alanda ilişkilerin sürdürülmesinde belirleyici ve yönlendirici olan ataerkil söylemlerin, kadınlık ve erkeklik kimliklerinin

tanımlanmasına, dönüştürülmesine ve kuşaklar arasındaki deneyimlere etkisi ortaya konmuş, çalışmanın bulguları tematik analiz çerçevesinde analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda; Karaköy Mahallesi'nde yaşayan 1. kuşak ve 2. kuşak kadınların kadınlık ve erkeklik kimliklerini tanımlayan söylemlerinde ve buna bağlı deneyimlerinde; kadın bedeni, doğurganlık ve cinselliğin denetimine ve kırsal alanda yaşayan kadınların sosyal hareketlilik temasına yönelik söylemlerinde kuşaklar arası farklılaşmaların yer aldığını gösteren bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ataerkillik, Kırsal Alan, Toplumsal Cinsiyet Roller, Karaköy Mahallesi, Kadınlık ve Erkeklik Kimliği, Kuşaklararası Aktarım

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE CREATION AND TRANSFORMATION OF FEMININITY IDENTITIES THROUGH THE DISCOURSES OF WOMEN LIVING IN RURAL AREAS: EXAMPLE OF KARAKÖY NEIGHBORHOOD OF AKHISAR DISTRICT OF MANISA PROVINCE

The purpose of this study named to “Analysis of the Creation and Transformation of Femininity Identities through the Discourses of Women Living in Rural Areas: Example Of Karaköy Neighborhood Of Akhisar District Of Manisa Province” to reveal the intergenerational transfer of the patriarchal culture that prevails in the creation of femininity and masculinity identities of women living in the rural areas through the discourses of women, to understand the similarities and differences related to discourses. Based on the purpose of the study, this analysis conducted within the scope of the thesis is considered important in uncovering the problems faced by women living in rural areas due to patriarchy and gender-based discriminatory practices and in creating solution policies.

In this context, in the research dimension of the study, data were collected by in-depth interview technique in accordance with the semi-structured form prepared by scanning the relevant literature, and feminist methodology was used in the analysis of the data. The data of the study, in which a qualitative approach was used in order to thoroughly examine research problems, was supported by a socio-demographic question form created in accordance with the literature. Field research is designed in two stages. In the first stage, data on the socio-demographic structures of women were obtained through the “Socio-Demographic Interview Form”, and in the second stage, data on women were obtained through the “Semi-Structured Interview form”. Semi-structured interviews were conducted with mothers living in Karaköy Neighborhood Of Akhisar District Of Manisa and married daughters of mothers with 16 women, 8 women from the first generation and 8 women from the

second generation. At the qualitative stage of the research, the effect of patriarchal discourses, which are determined and guiding in the expression of everyday life, maintaining relationships within the home and in the public sphere, on the identification, transformation and experience between generations of femininity and masculinity were revealed, and the findings of the study were analyzed within the framework of thematic analysis.

As a result of the research; in the discourses that define the femininity and masculinity identities of the first generation and second generation women living in the Karaköy Neighborhood and their experiences; findings showing that there are intergenerational differentiations in the discourses of women living in rural areas on the control of the female body, fertility and sexuality and the theme of social mobility have been reached.

Key Words: Patriarchy, Rural Area, Gender Roles, Karaköy Neighborhood, Femininity and Masculinity Identity, Intergenerational Transfer

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen, yapıcı ve yönlendirici fikirleri, titiz yaklaşımı ile daima yol gösteren, motivasyon duygumu yitirmeden çalışmaya devam etmemde çok büyük emeği olan değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI' ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Karaköy Mahallesi'nin tüm kadınlarına kendilerini tanıma fırsatını bana verdikleri için, düşüncelerini ve duygularını benimle içtenlikle paylaşarak araştırmanın gerçekleşmesini sağladıkları için çok teşekkür ederim. Desteğe ihtiyaç duyduğum her an yanımda olan, yapıcı tutumları ve inancı ile bana güç veren sevgili arkadaşım Nursemin Tuskan Akkaş'a, bilgi paylaşımı ve deneyimlerini paylaşarak çalışmaya katkıda bulunan değerli dostlarım Emel Uzun Yedekci ve eşi Arş. Gör. Erdem Yedekci'ye, Melike Yurdasucu'ya şükranlarımı sunmak isterim.

Bu tezi, kaybettiğimiz çocuğumuz Vefa'ya ve onun vesilesiyle tüm çocukların esenliğine ve refahına adanmak isterim.

Bu araştırmanın her aşamasında beni maddi ve manevi olarak destekleyerek, sabır gösteren yol arkadaşım, değerli eşim Özcan Özkan'a, var oluşumu borçlu olduğum, yaşamın ve öğrenim süreçlerimin her aşamasında bana olan inançlarını hiç yitirmeyen canım anneme ve babama, birlikte büyüyüp dönüştüğümüz, hayattaki en büyük şansım kardeşime, yaşama ve insanlığa dair tüm güzellikleri bize kazandıran rahmetli cicianneme ve dedeme, destekleri için değerli kayınvalideme ve kayınpederime, birbirimizin yaşam yolculuğuna eşlik ettiğimiz tüm arkadaşlarıma ve dostlarıma en içten şükranlarımı sunarım.

Kadriye SEMERCİ ÖZKAN
../../2021

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
EKLER LİSTESİ	xi
TABLOLAR LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM	6
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. 6	
1.1.1. Kırsal Alanda Ataerki Özellikleri	7
1.1.2. Türkiye’de Toplumsal Değişimin Kırsal Kadınına Etkileri	11
1.1.3. Kırsal Alanda Toplumsal Cinsiyet Kurguları	14
1.2. 19	
1.2.1. Eğitim Alanında Karşılaşılan Sorunlar	18
1.2.2. İstihdam Alanında Karşılaşılan Sorunlar	21
1.2.3. Sağlık Alanında Karşılaşılan Sorunlar	25
BÖLÜM II	28
KADIN HAKLARI ALANINDA YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER VE KIRSAL KADINININ KAZANIMLARI	28
2.1. Türkiye’de Kadın Hakları Alanında Yapılan Yasal Düzenlemeler	28
2.2. Türkiye’de Kadın Hareketinin Kazanımları ve Kırsal Alanın Dönüşümü	33
2.3. Kırsalda Ataerki ve Kadın Kapsamında Yapılan Çalışmalar	39

BÖLÜM III	42
MANİSA KIRSALININ SOSYO-DEMOGRAFİK VE COĞRAFI ÖZELLİKLERİ	42
3.1. Manisa İlinin Sosyo-Demografik ve Coğrafi Özellikleri	42
3.2. Karaköy Mahallesi'nin Sosyo-Demografik ve Coğrafi Özellikleri	47
BÖLÜM IV	50
ARAŞTIRMANIN KONUSU, YÖNTEMİ VE BULGULARI	50
4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	50
4.2. Araştırmanın Yöntemi	50
4.3. Bilgi Toplama ve İşleme Araçları	52
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	54
4.5. Verilerin Analizi	55
4.5.1. Sosyo-Demografik Bulgular	56
4.5.1.1. Kadınların Eşlerinin Sosyo-Demografik Verileri	61
4.5.1.2. Çocuklarının Sosyo-Demografik Verileri	62
4.5.1.3. Kadınların Annelerinin Sosyo-Demografik Verileri	62
4.5.1.4. Kadınların Babalarının Sosyo-Demografik Verileri	63
4.5.2. Meslek ve Sosyal Güvence	65
4.5.2.1. Kadınların Eşlerinin Meslek ve Sosyal Güvence Verileri	66
4.5.2.2. Çocuklarının Meslek ve Sosyal Güvence Verileri	68
4.5.2.3. Kadınların Annelerinin Meslek ve Sosyal Güvence Verileri	68
4.5.2.4. Kadınların Babalarının Meslek ve Sosyal Güvence Verileri	69
4.5.3. Ekonomik Durum	70
4.6. TEMATİK ANALİZ	72
4.6.1. 1. TEMA: KADIN VE EVLİLİK	73
4.6.1.1. Görücü Usulü Evlenme	73
4.6.1.2. Kaçarak Evlenme	74
4.6.1.3. Kadının Rızasıyla Evlilik	75
4.6.1.4. Çocuk Yaşta Evlilik	76
4.6.1.5. İdeal Evlilik Yaşı	76
4.6.1.6. Eğitim Alamadığı İçin Pişmanlık	78
4.6.2. TEMA: KADIN VE ÇEYİZ	79
4.6.2.1. Çeyizin Zamanı	79
4.6.2.2. Eşyaya Atfedilen Değer	80
4.6.2.3. Yoksulluk-Çeyiz İlişkisi	81

4.6.2.4. Çeyiz Hazırlığında Kadın Odaklı İş Birliği	81
4.6.3. 3. TEMA: AİLE İÇİ İŞ BÖLÜMÜ VE AİLEDE KARARLARIN ALINMASINA KATILIM	82
4.6.3.1. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Roller	82
4.6.3.2. Eşitlikçi Yaklaşım	83
4.6.3.3. Karar Alıcı Erkek	84
4.6.3.4. Eşitlikçi Yaklaşım	85
4.6.4. 4. TEMA: HANE İÇİNDE GELİRİN VE TEMEL HAKLARIN PAYLAŞIMI	86
4.6.4.1. Kadın ve Erkeğe Eşit Olanaklar	86
4.6.4.2. Erkeğin Değeri	87
4.6.5. 5. TEMA: AİLE İÇİ ŞİDDET	88
4.6.5.1. Eril Şiddetin Meşruluğu	88
4.6.5.2. Şiddete İlişkin Anlamlandırmalar	90
4.6.6. 6. TEMA: KADINLARIN, KADINLIK VE ERKEKLİK ROLLERİNE DAİR ALGISI	90
4.6.6.1. Annelik Rolü	90
4.6.6.2. Babalık Rolü	93
4.6.7. 7. TEMA: KADINLARIN BEDENLERİNİ DENEYİMLEME DURUMLARI	94
4.6.7.1. Üreme Sağlığıyla Bilgiye Erişim	95
4.6.7.2. Kadın Bedenine Yüklenen Anlam	97
4.6.7.3. Çocuğa Atfedilen Anlam	98
4.6.8. 8. TEMA: KAYINVALİDE-GELİN İLİŞKİSİ	99
4.6.9. 9. TEMA: KAYINPEDER-GELİN İLİŞKİSİ	101
4.6.10. 10. TEMA: KADINLARIN EV DIŞI ALANI KULLANMA BİÇİMLERİ	102
TARTIŞMA	104
SONUÇ	119
ÖNERİLER	126
KAYNAKÇA	128
EKLER	140

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

AÇEV: Anne Çocuk Eğitim Vakfı

AÇÜ: Artvin Çoruh Üniversitesi

BM: Birleşmiş Milletler

CEDAW: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi

Çev.: Çeviren

Der.: Derleyen

DEU: Dokuz Eylül Üniversitesi

FAO: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

GSF: Güzel Sanatlar Fakültesi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

İİBF: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

KEİG: Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu

KSGM: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

NVİGM: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

SAV: Sosyal Araştırmalar Vakfı

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SOBAG: Sosyal ve Beşer Bilimler Araştırma ve Destek Grubu

Ss. Sayfa Sayısı

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNFPA: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK: Türk Ceza Kanunu

TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

TUBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Sosyo-Demografik Görüşme Formu

Ek 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Manisa İlinin Kır-Kent Nüfus Dağılımı.....	43
Tablo 2: Türkiye ve Manisa İli Eğitim Durumu (Kadın Nüfus-Erkek Nüfus).....	44
Tablo 3: Manisa İli İlkokullarda Okullaşma Oranı (% Kadın-% Erkek).....	45
Tablo 4: Manisa İli Ortaokullarda Okullaşma Oranı (% Kadın-% Erkek).....	45
Tablo 5: Akhisar İlçesi Eğitim Durumu (Kadın Nüfus-Erkek Nüfus).....	47
Tablo 6: Manisa İli Akhisar İlçesi Karaköy Mahallesi Nüfusu (% Kadın-%Erkek)..	48
Tablo 7: Katılımcılara Dair Sosyo-Demografik Özellikler.....	56-57
Tablo 8: Tema ve Alt Temalar Tablosu.....	

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kadınların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları.....	58
Şekil 2: Kadınların Doğum Yerlerine İlişkin Bilgiler.....	59
Şekil 3: Kadınların Evlendiği Yaş Gruplarına Göre Dağılımları.....	60
Şekil 4: Kadınların Eşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	61
Şekil 5: Kadınların Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	63
Şekil 6: Kadınların Babalarının Evlenme Yaş Gruplarına Göre Dağılımları.....	64
Şekil 7: Kadınların Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	65
Şekil 8: Kadınların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları.....	65
Şekil 9: Kadınların Sosyal Güvencelerine Göre Dağılımları.....	66
Şekil 10: Kadınların Eşlerinin Ücretli Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları.....	67
Şekil 11: Kadınların Eşlerinin Meslek Gruplarına Göre Dağılımları.....	67
Şekil 12: Kadınların Babalarının Meslek Gruplarına Göre Dağılımları.....	69
Şekil 13: Kadınların Babalarının Sosyal Güvencelerine Göre Dağılımları.....	69
Şekil 14: Kadınların Ekonomik Durumlarına Yönelik Algılarına İlişkin Dağılımları.....	70
Şekil 15: Kadınların Ailelerinden Tapusu Kalan Mal Varlıklarına Göre Dağılımları.....	71

Şekil 16: Kadınların Annelerinin Ailelerinden Tapusu Kalan Mal Varlıklarına Göre Dağılımları.....	71
---	----

GİRİŞ

Erkek egemenliği anlamına gelen, kadınları baskı altına alan bir sistem olarak ataerkillik; (Bhasin, 1994:3) ailede ve iş hayatında kadınların karşı karşıya kaldığı ayrımcılık, görmezlikten gelme, kontrol, sömürü ve şiddet gibi farklı görünümlemlerle ortaya çıkabilmektedir. Ataerkilliğin toplumun her alanında var olması, onu meşrulaştırarak görünmez hale getirmekte ve “doğal” kabul edilen meşru bir var oluş biçimine dönüşmesine neden olmaktadır (Bhasin, 1993:9). Aile içi ilişkiler ve aile içi iş bölümü, cinsellik, namus ve bekaret, siyasi mekanizmalar ve kamu kurumları, kadınlık ve erkeklik kimliklerini inşa eden toplumsal cinsiyete dayalı söylemler, ataerkilliğin temel unsurlarıdır. Aile içinde kadının ve erkeğin konumunu, iş yerlerinde ve sosyal yaşamın her alanında tanımlanan erkeklik ve kadınlık rollerini belirleyerek toplumun her alanına nüfuz eden ataerkilliğin toplumsal dinamiklerinin birbirleriyle ilişkisi göz önüne alınarak analiz edilmesi önem taşımaktadır (Kundakçı, 2007: 31).

Toplumsal cinsiyetin algılanışı ve cinsiyet kimlikleri üzerinden sunulduğu, sosyo-kültürel bir olgudur. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet temelinde kurgulanan cinsiyet rolleri ve toplumsal yapı içinde inşa edilen kimliklerin var oluş biçimi, her dönemin kendi karakteristik özelliklerini içinde barındırmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerini kurgulayarak kadını ve erkeği iki karşıt kutba yerleştiren toplumsal ve kültürel değerler, her toplumda benzer görünümlemlerle ortaya çıktığı gibi farklılaşmalar da görülebilmektedir. İçinde bulunduğu toplumun değer yargılarının ve toplumsal rollerin etkilerinin etrafında kimlik kazanan birey, toplumsal cinsiyete dayalı toplumsal rolleri, toplumun belirlediği normlar çerçevesinde benimsemektedir (Demez 2005:22). Böylelikle toplumsal cinsiyete dayalı roller etrafında kurgulanan cinsiyetler arası ilişkiler, ataerkillik değerlerin etrafında kurgulanan toplumsal dinamikler tarafından belirlenmekte ve kontrol edilmekte, gündelik yaşamın her alanında bireyler tarafından yeniden üretilen toplumsal pratiklerle sürdürülmektedir (Savran Acar 2004: 234-260)

Ataerkillik sistemin ve toplumsal cinsiyet rollerinin devamlılığının sağlanmasında en etkili olan toplumsal birim, aile kurumudur. Ataerkillik toplumda yeniden üretim ve üretim ilişkileri üzerine inşa edilen aile kurumunda ailenin reisi olarak kabul edilen erkek, kadının cinselliğini, emek ve üretimini kontrol etmektedir. Ailede ataerkillik

değerler etrafında örülen cinsiyetçi hiyerarşik ilişkiler, kadının konumunu erkeğe göre aşağıda konumlandırmakta, kadını ikincilleştirerek değersizleştirmektedir. Bireyin sosyalizasyon sürecinde temel bir rol oynayan aile, kuşaklar arası kadınlık ve erkeklik kimliklerinin aktarımıyla ataerkil değerlerin devamlılığını belirlemektedir. (Bhasin 1993:9).

Ataerkil değerlerin egemen olduğu kırsal toplum yapısında, kadınların tarımsal üretimde, kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliğinde önemli bir rol üstlenmelerine ve emek-yoğun işlerde çalışmalarına rağmen eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamadıkları anlaşılmaktadır. Kırsal kadını geleneksel yapısı ve kırsala özgü uğraşı biçimi nedeni ile kentli kadına göre farklılıklar göstermektedir (Gökdemir ve Ergün, 2012: 71-72). Kırsalda yaşayan kadınlar temizlik, çocuk bakımı, ekmek yapma, yakacak temini, gıda ve beslenme gibi ev işleri ile birlikte tarımsal ve hayvansal üretime, tarım dışı ücretli işçilik ve pazarlama faaliyetlerine katılımda bulunmaktadır (Ulusal Eylem Planı, 2012; Umay Ülker, 2013; Özmete, 2012). Kırsalda cinsiyet rollerine dayalı iş bölümüne dayalı farklılaşmalar olmasına rağmen, henüz kadının statüsünün ikinci derecede olduğu görülmektedir (Peker ve Kubar, 2012: 177-178). Çalışmalar göstermektedir ki, nesiller arası eşitlik hâkim toplumsal cinsiyet ilişkilerinin altında yatan toplumsal nedenlere değinmeden ve bunları ortadan kaldırmadan gerçekleştirememektedir (Warth ve Koparanova 2012: 5'ten aktaran Kasap, 2019 :29). Kadınlar hakkında pek çok araştırma yapılmasına karşın, kentli kadınlara göre ataerkilliğin kadınlar üzerinde yarattığı baskıyla birlikte ayrımcı uygulamaların dezavantajlarını daha çok deneyimleyen kırsal kadınına yönelik yapılan araştırmaların sayısı oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Çalışma, dört ana bölümden ve ilgili bölümlerin alt başlıklarından oluşmaktadır. Kavramsal ve kuramsal çerçeveye ilişkin kırsal alanda ataerki özellikleriyle ilgili kavramlara ve sosyolojik içeriklerine yer verilmiştir. Kırsalda yaşayan kadınların kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kurgulanmasında hakim olan ataerkil kültürün kuşaklar arası aktarım sürecinde ortaya çıkan dönüşümlerin, benzerliklerin ve farklılıkların kadınların söylemleri üzerinden analiz edildiği araştırma, ataerkilliğin kırsalda yaşayan kadınların deneyimlerini ve söylemlerini nasıl etkilediğini anlamak, kırsal alanda meydana gelen toplumsal değişimler sonucunda dönüşüme uğrayan 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların sosyo-demografik durumlarının bir

çerçevesini ortaya koymak ve gündelik yaşamın kurgulanmasında, ev içinde ve kamusal alanda ilişkilerin sürdürülmesinde belirleyici ve yönlendirici olan ataerkilliğin, kadınlık ve erkeklik kimliklerinin tanımlanmasına, dönüştürülmesine ve kuşaklar arasındaki deneyimlere etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Kırsal kadınının gündelik hayatta karşılaştığı sorunları, yaşadığı toplumda içselleştirilen ataerki söylemleri ve ayrımcı uygulamaları ortaya koymak için Türkiye’de kırsalda kadının durumuyla ilgili kavramlara ve ataerki toplum yapısının kırsal kadınının üzerindeki en temel sorun alanları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Kırsalda kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kuşaklar arası aktarımının analiz edilmesini olanaklı kılan kırsalda ataerki özellikleri, kırsal alanda kadın yaşamları, toplumsal cinsiyet kurguları ve toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinde durulmuştur. Kırsalda kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kuşaklar arası aktarım sürecinde ortaya çıkan kuşaklar arası söylemlere dair farklılaşmayı ve benzerlikleri anlayabilmek için kırsalda kadının durumunu ortaya koyan mevcut sosyolojik tespitlere yer verilmiş, kırsal alanda ataerki özellikleri, toplumsal cinsiyet kurguları ve toplumsal cinsiyet ilişkileri açıklanmıştır. Ataerki baskı ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık temeli üzerine kurulan toplum yapısında kırsal kadınını erkeğe göre dezavantajlı kılan sosyal sorunlarda merkezi rol oynayan kırsalda kadının eğitim, istihdam ve sağlık alanlarına ilişkin mevcut konumuyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, kadınların kadınlık ve erkeklik kimliğine dair söylemlerinde kuşaklar arası dönüşümüne etkisi olduğu düşünülen kadın hakları alanında yapılan yasal düzenlemelere ve kadın hareketinin kazanımlarına yer verilerek kırsalda toplumsal cinsiyet rollerine göre kurgulanan, ataerki örüntülerle inşa edilen kadınlık ve erkeklik kimliklerine etkileri incelenmiştir. Türkiye’de kadın hakları alanında yapılan yasal düzenlemelerin kırsal alandaki dönüşümle olan ilişkisini anlayabilmek için Türkiye’deki kadın hareketinin kırsal kadınının yaşamındaki etki alanlarına yer verilmiştir. Çalışmada, kadının ataerkiyle mücadelesinde önemli bir rol oynayan yasal düzenlemelerin kırsal alanın dönüşümüne etkisini anlamak, kırsalda toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerki değerler etrafında örülen cinsiyet ilişkilerinin kuşaklar arası aktarımına etkilerini anlamak bakımından önem taşımaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde kadın hareketinin kazanımlarının ve yasal düzenlemelerin kırsal alana etkileriyle birlikte, literatürde yer alan kırsal kadınının

durumunu görünür hale getirmesi bakımından önem taşıyan ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadın ilişkisini inceleyen çalışmalara yer verilmiştir. Araştırma kapsamında kırsalda yaşayan kadınların toplumsal gerçekliklerini ortaya koyan çalışmaların, kırsalda yaşayan kadınların sorunlarını ve ihtiyaçlarını tespit etmeye, kuşaklar arası aktarımla devamlılığı sağlanan ataerkil toplumsal döngüyü kırmaya önemli katkılar sağladığı görülmüştür.

Üçüncü bölümde, araştırmaya konu olan Manisa ilinin, Akhisar ilçesinin ve Karaköy Mahallesi'nin sosyo-demografik ve coğrafi özellikleriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Manisa kırsalında yaşayan 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların toplumsal cinsiyete dayalı rol kalıplarının ve ataerkil değerlerin kuşaklar arası aktarımıyla kadınların yaşamlarını sürdürdükleri kırsal bölgenin ve kırsalın bağlı bulunduğu ilçe ve il merkezinin sosyo-demografik ve coğrafi özellikleriyle ilişkisini ortaya koymak, ataerkilliğin ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin görünümünün, bölgesel ve kültürel farklılıklara bağlı olup olmadığını anlamaya katkı sunmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın konusuna, amacına, yöntemine, sınırlılıklarına ve verilerin analizine yer verilmiştir. Çalışmanın konusunu, kırsal alanda yaşayan anneler ve kız çocukları arasındaki kuşaklararası cinsiyet söylemlerinin ve deneyimlerinin aktarım sürecinde benzerlikler ve farklılıklar gösteren söylemlerin nasıl değişip dönüştüğü oluşturmaktadır. Çalışmada nitel yaklaşım kullanılmış, sosyo-demografik özellikler literatür doğrultusunda oluşturulmuş soru formuyla toplanmış ve feminist metodolojiden yararlanılmıştır. Araştırmanın sosyo-demografik verilerine ait bulgular tablo halinde verilmiştir. Nitel analiz bölümünde görüşme kayıtlarında elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan bulgular tematik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Son olarak, tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırmamıza konu olan Manisa kırsalı, günümüze kadar kırsalda yaşayan kadınlar ve ataerkiye ilişkin yapılmış olan çalışmaların ortaya koyduğu verilerden hareketle araştırmamızın yürütüldüğü alan olarak seçilmiştir. “2018-Karşılaştırmalarla 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi” nde ortaya koyulan Manisa iline ait veriler¹, Manisa'nın kadın güçlenme endeksine göre Türkiye

¹ Kavas, A. (2018). Karşılaştırmalarla 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. Ankara: TEPAV.

genelinde 26. Sıradan 36. sıraya gerilediğini, Yerel Düzeyde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Sıralaması'nda ise 42. Sırada yer aldığını göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi sıralamasındaki Manisa ilinin mevcut tablosu, alana yönelik çalışmaların artırılarak sorunların analiz edilmesinin ataerkilliğin görünümünü ortaya koymak ve kadınların yüz yüze kaldığı sorun alanlarına yönelik çözümler üretmek bakımından aciliyetini ve önemini ortaya koymaktadır.

Literatürde yer alan araştırmaların ortaya koyduğu argümanlardan hareketle, *“Kırsal Alanda Yaşayan Kadınların Söylemleri Üzerinden Kadınlık Kimliklerinin Kuruluşunun Ve Dönüşümünün Analizi-Manisa İli Akhisar İlçesi Karaköy Mahallesi Örneği”* isimli çalışmadan elde edilen verilerin, ataerkilliğin kırsalda yaşayan kadınlar üzerindeki etkilerini, kadınların ataerkiyle mücadele stratejilerini, kuşaklar arası kadınlık ve erkeklik kimliklerinin aktarımında rol oynayan toplumsal faktörleri anlamaya yardımcı olacağı, kırsal kadının sorunlarını ve ihtiyaçlarını görünür kılacağı, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin giderilmesine yönelik kırsala özgü toplumsal politikaların oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı; ataerkilliğin kırsalda yaşayan anne-kız kuşağı arasındaki deneyimlere ve söylemlere olan etkisini anlamaktır. Kırsalda yaşayan kadınların evlilik kararları ve ataerkillik arasındaki ilişki, aile içinde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, hane içinde sahip olunan mülkiyetin, gelirin ve temel hakların paylaşımı, aile içi şiddet, kuşaklar arası kadınların kadınlık ve erkeklik kimliğine dair algılarında farklılıklar ve benzerlikler, kırsalda eril tahakküm ve kadın bedeni arasındaki ilişki, kırsalda yaşayan kadınlarda sosyal hareketlilik konularına dair bir analiz, kırsalda yaşayan kadınların sorunlarını görünür hale getirmede ve eşitliği sağlamak çözüm politikalarını oluşturulmasında önemli görülmektedir.

1.BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TÜRKİYE’DE KIRSAL ALANDA KADININ DURUMU

Kırsalda kadınların karşı karşıya kaldığı sorunların temelinde ataerkil değerler ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın sonuçları olan eşitsizlikler yer almaktadır. Ataerkil değer yargıları geleneksel cinsiyet rollerini güçlendirdiği ve kadının kendini gerçekleştirmesini, kendi hayatı üzerinde inisiyatif almasını zorlaştırdığı için önemli bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sosyal gerçeklikten yola çıkılarak kırsal alan ve ataerki özellikleri arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Kadınların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik eşitsizlikler, kadının emeğinin değersizleştirilmesi ve kendi bedeni üzerindeki kontrolünün, sağlık ve eğitim olanaklarına erişim imkanlarının zayıflığı gibi kırsalda egemen olan ataerkil değerlerin kırsal kadınıyla ilişkisi ele alınmıştır.

Kırsal alanda yaşayan kadınlar, gündelik yaşamlarında hâkim olan geleneksel yapı ve uğraşları nedeniyle kentlerdeki hemcinslerine göre farklılıklar göstermektedir. Kırsal kadını ücretsiz ev işçiliğiyle birlikte tarım alanında yaptığı üretim, tarım dışı işler ve haneye gelir sağlayan faaliyetlerde de bulunmaktadır. Bu bölümde, cinsiyetçi iş bölümünün kadınlara atfettiği rollerin, toplumsal değişimin kendine özgü toplumsal

dinamikleri olan kırsal alanda yaşayan kadınların gündelik yaşamı ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin sonuçları üzerinde durulmuştur.

Kırsalda egemen olan ataerkil değerler, kadını ve erkeği iki kutba yerleştirerek, dikotomik ilişkiler ağı üzerinden kadının ve erkeğin var oluşuna ilişkin anlam ve söylem dünyası kurgulamakta, kırsalda kadının deneyimlerine ve söylemlerine bu değerler üzerinden var oluş kazandırmaktadır. Kırsalda kadınlık ve erkeklik kimliklerinin inşası ve kuşaklar arası aktarım sürecini belirleyen ataerkillik ve toplumsal cinsiyet kavramları ile birlikte kadının kırsalda yüz yüze kaldığı temel sorun alanlarını da anlamak önem taşımaktadır. Bu önemden hareketle kırsalda yaşayan kadınların temel sorun alanları olarak tanımlanan eğitim, istihdam ve sağlık alanları üzerinde durulmuştur.

1.1.1. Kırsal Alanda Ataerki Özellikleri

Ataerkil sistem, kadınları baskı altına alan erkek otoritesine dayalı kurumsal ve kültürel uygulamaları belirten toplumsal örgütlenme düzenidir. (Keçeli, 2004;). (Arsoy, 2011: 6). Erkeğin iktidarı, toplumun tüm alanlarına hakimdir, soy erkekler tarafından belirlenerek toplumsal işleyiş ve mekanizmalar erkek üstünlüğü ilkesi etrafında inşa edilmektedir. Ataerkil sistem, erkeğin kadına egemen olduğu güç ilişkilerini anlatmak ve çeşitli yollardan kadınların ikincil konumda tutulmuş olduğu bir sistemi nitelendirmek için kullanılmaktadır (Bhasin, 2003: 1).

'Babanın hâkimiyeti' anlamına gelen ataerkillik terimi, ailede iktidarın ve gücün sahibi olan erkeklerin himayesindeki toplumsal sistemleri ifade eden anlamından toplumun her alanında var olan erkek egemenliğini ifade eden daha kapsayıcı bir tanıma dönüşmüştür (Marshall,1999: 47). Erkekler kendi aralarında oluşturdukları üretim ve yeniden üretim süreçlerinin sahibi olarak tüm mekanizmaların devamlılığını sağlamak ve kontrol altında tutmaktadırlar. Aslında, her üretim süreci bir yeniden üretim sürecidir. Erkek egemenliğine dayalı üretim süreçlerinin her biri yeniden üretim sürecidir ve yeniden üretim, ataerkilliğin sürekliliğini sağlayan en önemli unsurlardan biri olmaktadır. Ekonomiyi ve nesillerin devamını içeren bu süreç, yani iktisadi süreçleri kapsayan tüm alanlar erkeklerin

kontrolünde ve egemenliğindedir. Kadınlar doğurarak neslin devamını sağlamakta ancak erkekler soylarının devamlılığını sağlayabilmek adına kadınların bedenlerini kendi kontrolleri altına alarak baskı kurmaktadır (Demren, 2003: 2). Feminist psikolog Juliet Mitchell, ataerkil sistemi, erkeklerin kadınları değiş-tokuş ettiği akrabalık sistemleri ve bu sistemler içinde babaların uyguladığı sembolik güçten bahsederken kullanmaktadır. Mitchell, bu gücün, kadınların aşağılık duygusuna kapılmalarına yol açtığını ifade ederken Sylvia Walby ataerkil sistemi, erkeklerin kadınları baskı ve himaye altına aldığı, kadınların emeğini ve bedenini sömürdüğü toplumsal mekanizmalar ve uygulamalar sistemi olarak tanımlamaktadır (Bhasin, 2003: 3). Feminist yaklaşımlara göre ataerkil kavramı hem özel hem de kamusal alanda erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü demektir (Karaca, 2015: 11).

Feministler arasında ataerkil yapıyı yeniden üreten mekanizmaların ne olduğu konusunda farklı görüşler yer almaktadır. Bu alanda önemli çalışmalardan biri olan, *Theorising Patriarchy* (Ataerkil Sistemi Kuramsallaştırmak) isimli kitabında Sylvia Walby, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kurulduğu; ücretli iş, ev içi üretim, kültür, cinsellik, şiddet ve devlet olmak üzere birbirlerinden farklı olmalarına rağmen birbirleriyle ilişkili altı ataerkil yapı belirlemekte ve tartışmasını bunun üzerine kurmaktadır (Kırca Schroeder, 2007: 47). Ataerkil toplum düzeninin ortaya çıkışı, uygarlığa ilk geçiş olarak kabul edilen Eski Mezopotamya kent devletlerine dayanmaktadır (Berktaş, 2016: 80). Ataerkil toplumsal yapının örgütlenmesi ve uygulanması, tarihsel süreçlere ve kültürel dinamiklere göre farklılıklar göstermektedir. Genel ilkelerin aynı kaldığı, ancak denetimin erkeklerin elinde olduğu ve bu denetimin doğasının her toplumsal sistem ya da tarihi dönemde, sosyal ve kültürel uygulamalara göre kendine özgü değişikliklerle ortaya çıktığı görülmektedir (Bhasin, 2003: 3).

Ataerkillik, özel bir tarihsel dönem veya coğrafi bölge kapsamında ele alındığında, mevcudiyetini koruduğu genel tanımların aksine farklılıklarla karşımıza çıkabilmektedir. Ataerkilliği modernizm öncesi tarihsel döneme özgü olarak tanımlayan Carole Pateman çalışmalarında (1988) modern liberal devlette ataerkillikten kardeşliğe dönüşen sistemle birlikte hem kadını hem de erkeği yöneten baba figürünün değişime uğradığını belirtmektedir. Kardeşlikte kamusal ve siyasi

alandaki kendi aralarında toplumsal eşitlik düzenine ait sözleşmeyi kabul eden erkekler kadınları ev içi alanda yönetme hakkına sahip olmaktadır. (Davis, 2003: 28).

Diğer yandan Val Mogdaham, ataerkilliği, Kuzey Afrika'dan Ortadoğu boyunca Hindistan'ın kuzey düzlüklerine ve Çin'in kırsal bölgelerine uzanan "ataerkil kuşak" şeklinde özel bir coğrafi alana yerleştirmiştir. Bu "klasik ataerkillik kuşağında", merkezi toplumsal birim, yaşlı erkeğin ailenin tüm bireylerini yönettiği ve aile şerefine, kontrol altında tutulan kadının "erdem" ile sıkı sıkıya bağlı olduğu ataerkil geniş ailedir (Davis, 2003: 28). Türkiye, Pakistan ve İran dahil olmak üzere Müslüman Ortadoğu'da, Kuzey Afrika'da özellikle Çin ve Hindistan olmak üzere Güneydoğu ve Asya'da klasik ataerkilliğin en belirgin örnekleri bulunmaktadır. Ekonomisi tarıma dayanan toplumlarda köylülüğün yeniden üretimi ile klasik ataerkilliğin yeniden üretimi arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki ise, soyu belirleyenin erkek olduğu geniş ailenin işleyişine bağlı olmaktadır (Kandiyoti, 1996: 119).

Ataerkil geniş aile, en yaşlı olan erkeğin tüm aile bireyleri üzerinde iktidar sahibi olduğu aile biçimidir. Bu ailenin ortaya çıkışı, devlet tarafından ailenin denetlendiği ve akrabalığa dayalı artı değer denetimine dayalı ekonomik ve sosyal yapıdan vergiye dayalı ekonomik yapıya geçiş ile ilişkilidir. Klasik ataerkillik uygulamalarında kızlar, çok küçük yaşta, gücün ve otoritenin sahibi olan kayınpederin olduğu haneye evlilik yoluyla verilmektedir. Ataerkil aile yapısında kızlar ailenin erkekleri tarafından ezildikleri gibi ailedeki konumu ve statüsü nedeniyle ailenin en büyüğü olarak kabul edilen kadınlardan ve kayınpederlerin de baskı görmektedirler. Bu evlilik biçiminde, kadınların akrabaları tarafından dışlanarak geniş ailelerinden tamamen kopmalarında ve karşı karşıya kaldıkları zorlukların boyutlarında belirleyici olan evlilik sürecine dahil olan bireylerin akrabalık dereceleri. (Kandiyoti, 1996: 120).

Başlık parası ya da drahomanın yaygın olduğu klasik ataerkillikte, kadınlar babanın mirası üzerinde hiçbir hak iddia edememektedirler. Kadınların ailelerinden getirerek sahip oldukları ekonomik gelir ya da mülkiyet doğrudan erkeğin akrabalarının kabul edildiği ve arsa ya da tarla gibi haneye gelir sağlayan bir mülkiyet türü olmadığı için, mirasın kız çocuğuna düşen payına karşılık görülmemektedir (Kandiyoti, 1996: 121). Ataerkil adetler ve gelenekler, kırsal alandaki kadınların arazi kullanım haklarının sürekliliğinin önüne geçerek sınırlandırmaktadır. Kırsalda eril

İktidarın sahibi olan erkekler (kadınların kocaları, erkek kardeşleri ve babaları) kayıtlı arazilerin de sahipleridir. Türkiye'nin bazı bölgelerinde de tarım arazisine sahip olma ya da edinilmesi konusunda var olan birtakım sınırlılıklarla birlikte miras olarak erkeklere göre daha az pay bırakılması ya da tarım için elverişsiz arazilerin verilmesi gibi eşitsiz durumlar görülmektedir (Çelik, 2020: 154). Kadınların miras haklarına sahip olmadığı ataerkil toplumlarda kadınlar, ailelerinin sahip olduğu araziler üzerine karar verme gücüne sahip değildirler (FAO, 2016: 31). Mülkiyet üzerinde hak ve kontrol sahibi olmayan kadınlar, hane içinde de kararların alınma süreçlerinde erkeklerle eşit bir temelde yer almamaktadırlar. Kadınların karar aldığı durumlarda ise haneyi etkilemeden önce erkekler tarafından kararlar kontrol edilmektedirler. İktidarın bu rollere bağlı olarak kadın ve erkek arasındaki eşitsiz dağılımı kırsal kalkınma girişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı kırsal kalkınmanın sağlayacağı yararların da eşitsiz dağılımına neden olmaktadır (Kasap, 2019: 28).

Ataerkilliğin etkilerinin en çok hissedildiği toplumsal yapılardan biri, ailedir. Feminist çalışmalar, kadının evdeki konumunu doğallaştıran ve kamusal alandaki toplumsal katkılarını görmezlikten gelerek değersizleştiren ataerkil ideolojinin yöntemleri üzerine vurgu yapmaktadır. Kadının aile içindeki anne ve eş -bakıcı ve besleyici- rolü, ailenin varlığını garanti altına almayı amaçlayan erkek ideolojisi tarafından dayatılmaktadır. Gündelik hayatta ataerkil toplumsal ilişkiler, söylem ve deneyimler üzerinden oluşturularak meşrulaştırılmakta, böylelikle ataerkil örüntüler diğer müdahaleler ve hiyerarşilerle birlikte etrafındaki gerilimleri de rahatlatmaktadır (Koğacıoğlu, 2017: 352).

Kırsalda yaşayan kadınlar yemek yapmak, hanenin ihtiyacı olan mevsimlik gıdaları hazırlamak, bulaşık ve çamaşır yıkamak, evi temizlemek, çocuk ve yaşlı bakımı gibi yeniden üretime dayalı ev içi işlerde roller üstlenirken, erkekler toplumsal olarak daha değerli görülen ve maddi gelir sağlayan faaliyetleri yerine getirmektedirler. Kadınlarla özdeşleştirilen yeniden üretim faaliyetleri, ekonomik olarak bir değer ifade etmemekle birlikte kırsal alanda ev içinde yapılan üretim tarımsal üretimi destekleyici görüldüğü ve ev içi üretimi oluşturan faaliyetlerle tarımsal faaliyetleri birbirinden ayıran bir toplumsal sınır olmadığı için kadının emeğini değersiz ve görünmez kılmaktadır. Bu ataerkil değer yargıları cinsiyetler üzerinden üretim ve emeği dikotomik ayrımlarla kutuplaştırarak, erkeğin emeğini değerli, kadının emeğini değersiz kabul eden anlayışın kırsalda meşrulaştırılmasına

neden olmaktadır (Paçacıoğlu, 2018, Kadılar, 2011, Kasap, 2019; Özmete, 2012; Ülker, 2013).

Kadınlar kırsal alanda hem tarımsal hem de hayvansal faaliyetlerde bulunurken aynı zamanda yapılan işlerin bilgisine de sahip olmaktadır. Hayvanın ne zaman sağılacağı ya da hangi zamanlarda hangi ürünü sütü çevirmenin uygun olacağına dair bilgiler ve bu işlerden sorumlu olanlar da kadınlar olmaktadır. Buna rağmen kadınların kendi iş yüklerini hafifletecek -örneğin sağım makinası gibi- teknolojilerin kullanımına dair kararları dahi kendileri verememektedirler (Gülçubuk vd. 2009: 11). Ataerkil toplumsal yapı kırsalda meydana gelen teknolojik gelişmelerle birlikte kadının emeğini değersizleştirmekle kalmamakta, kadının sahip olduğu bilgiyi yaşadıkları toplumda işlevsiz hale getiren modern uygulamalarda erkeğe öncelik tanıyarak kadını üretim sürecinin dışında bırakmaktadır (Gündüz Hoşgör, 2011: 225). Kadınların hane içindeki yeniden üretimde üstlendiği rol, tarımsal alandaki arazilerin kullanım hakkının sınırlılığı, kurumlar ve kuruluşlar tarafından sunulan maddi desteklere erişimdeki kısıtlamalar nedeniyle zaman zaman erkeklerin de maruz kaldığı “örgütlenme, girişimcilik, sosyal güvenceden yoksunluk” gibi insani temel hakların dışında kaldığı görülmektedir (Kasap 2019: 26-28). Böylelikle eril iktidarın güç mekanizmalarının ve güç ilişkilerinin dağılımındaki rolü, kırsalda toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği yeniden üretmektedir.

Araştırmalar (Çelik, 2020; FAO, 2016;), tarımsal üretimin temelini oluşturan toprak, su ve tohum gibi doğal kaynakların kullanımı ve korunmasında kilit bir rol sahibi olan kadın çiftçilerin, 90’dan fazla ülkede aileleri ve toplum için gıda üretmelerine rağmen tarım arazilerinin mülkiyeti konusunda erkeklerle eşit haklara sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Kadınlar dünya topraklarının %20’sinden; tarım arazilerinin de %13’ünden daha azına sahiptir. Bu oran gelişmekte olan ülkelerde %10’dan daha azdır. Bu veriler, ataerkil kurallar üzerine inşa edilen kırsal toplumlarda yasaların ve piyasa kısıtlarının kadınların arazi satın almasını, miras olarak edinmesini ve sahipliğini savunmasını sınırlandırdığını ortaya koymaktadır (Çelik, 2020: 154). Miras paylaşımındaki eşitsizlik ve kadınların kayıt dışı işçi olarak üretimde büyük pay sahibi oldukları arazilerde hak sahibi olmayışları, yani erkeğin hakimiyetinde olan arazi mülkiyetindeki eşitsizlik, kadınların sosyo-ekonomik durumlarını ve toplumsal konumlarını zayıflatarak kadını ikincilleştiren önemli bir (FAO, 2016: 31) faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

1.1.2. Türkiye’de Toplumsal Değişimin Kırsal Kadınına Etkileri

Toplumsal değişim, belirli bir toplumsal yapıda tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan farklılaşma anlamına gelmektedir (Çakır; Aksoy, 2016: 265). Toplumsal değişimin kadınlar üzerine etkisini analiz etmek, gündelik yaşamın her alanında ortaya çıkan, toplumsal yapılara göre farklılıklar gösteren cinsiyet rollerini ve bunları etkileyen dönüşüm süreçlerini anlamak adına önem taşımaktadır (Kandiyoti, 2015: 24). Toplumsal değişim; ulusda olduğu gibi kırsalda da önemli değişimlere neden olmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme süreciyle birlikte iletişim teknolojileri ve ulaşım sistemlerindeki gelişmeler, bu değişimi oluşturan ve kırsal alandaki dönüşümü belirleyen temel faktörlerdir (Çakır; Aksoy, 2016: 265).

Kırsal alan; nüfus olarak 20.000’den az nüfusa sahip olan ve kentsel alanların dışında kalan yerleşmelerdir.² Türkiye’de kırsal alana dair, kentsel alanın dışında olma ve nüfus yapısını temel alan tanımlamalar bulunmakla birlikte hukuksal düzenlemelerde yer alan kırsal alan tanımı bulunmamaktadır. Köy, yerleşim birimi olarak yasal bir tanıma sahiptir ve 5.000’den az nüfusa sahip olan yerleşim birimleri ‘köy’ olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla kırsal yerleşim alanları ile köy ortak bir tanıma sahip olmakta; kırsal bölgeler, kentin dışında kalan, üretim faaliyetleri tarım, ormancılık ve hayvancılığa dayanan yerleşim yerleri olarak ifade edilmektedir (Ağah 2018: 13).

Avrupa Komisyonu kırsal alanı, karmaşık ekonomik, kültürel ve doğal alanlar olarak tanımlamaktadır. “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı” için hazırlanan “Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda kırsal alanın tanımı olan “kentsel alanın dışında olan yerleşim birimleri” yetersiz bulunarak daha kapsamlı hale getirilmiştir. “Böylece kırsal alanı; birincil (yüz yüze) ilişkilerin yaygın olarak görüldüğü, gelenek ve göreneklerin yaşam tarzını belirlemede baskın olduğu, ekonomik faaliyetlerin yoğun olarak doğal kaynakların kullanımına bağlı olduğu ve sosyo kültürel ve sosyo-ekonomik alanlarda gelişmenin daha yavaş yaşandığı alanlar olarak tanımlamak mümkündür”(Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2007: 35).³ Bununla birlikte

² [https://kkp.tarim.gov.tr/Ulusal_kirsal_kalkinma_stratejisi%20\(2007-2013\).pdf](https://kkp.tarim.gov.tr/Ulusal_kirsal_kalkinma_stratejisi%20(2007-2013).pdf) ,(07.08.2020).

³ <https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf> , (12.02.2021)

kırsal yaşam özellikleri taşıyan, nüfusun istihdam edilme şeklinin ve iktisadi faaliyetlerinin tarımsal üretime dayandığı il ve ilçe merkezleri de kırsal alan olarak kabul edilmektedir. Tam tersi kırsal alan konumunda olan bazı yerleşimler de turizm ve sanayi alanlarında gelişmiş olduklarında kentsel alan olarak değerlendirilmektedirler (Gülçubuk 2005: 69-70). 2012 yılında 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası'nın çıkarılması ile birlikte büyükşehir olan bölgelerde kırsal alanlar idari anlamda kentsel yerleşmelere dahil edilmiş ve "mahalle" olarak düzenlenmiştir (Ceylan ve Somuncu 2018: 115).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 1927 yılında gerçekleştirilen ilk nüfus sayımına göre Türkiye'nin nüfusu 13.648.270'tir. Bu yılın nüfus bilgilerine ait veriler, halkın %75,8'inin belde ve köylerde, %24,2'sinin ise il ve ilçe merkezlerinde yaşadığını göstermektedir. 1950'den sonra ülke nüfusunun yaklaşık %75'ini oluşturan kırsal nüfusun payı azalma eğilimi göstermiş, 1980 yılında kırsal nüfusun ülke nüfusunun %56,1'ini oluşturduğu görülmüştür. 1980 ile 1985 yılları arasında kırsal nüfus ile kentsel nüfus arasında eşit dağılım olduğu gözlenmiş, 1985 yılında yapılan nüfus sayımında kentsel nüfusun kırsal nüfus oranından fazla olduğu, toplam nüfusun %50'den fazlasının kentsel nüfustan oluştuğu tespit edilmiştir. 1985 yılından sonra ise kırdan kente yönelik göçler başta olmak çeşitli toplumsal nedenlerin de etkisiyle kırsal nüfus oranı azalmaya, kentsel nüfus oranı ise artmaya devam etmiştir (Yılmaz, 2012: 164). Dünya Bankası verileri; Türkiye'de 2018 yılında kentsel alanlarda yaşayan nüfus oranının %75,1 olduğunu ortaya koymaktadır. 2019 yılında il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı yüzde 92,8 iken, 2020 yılında yüzde 93 olmuş, belde ve köylerde yaşayanların oranı ise yüzde 7,2'den yüzde 7'ye düşmüştür.⁴ Ülkemizin günümüzdeki kır-kent nüfusunun dağılım oranlarına baktığımızda kırdan kente yoğun göçün yaşandığı söylenebilmektedir. Göç olgusu; ekonomik, sosyal, siyasal, vs. değişimler sonucunda ortaya çıkan toplumsal hareketlilik olarak beraberinde birçok değişime neden olmaktadır. Hem iç hem de dış göçlerin temel nedeni olan toplumsal koşullar; kırsalda nüfus yoğunluğu, tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanması ya da verimsiz ve yetersiz oluşu, tarımın makineleşmesi, sanayi, ticaret gibi tarım alanı dışında kalan istihdam alanlarının gelişmemesi kırsalın iş gücü yapısını belirleyerek kırdan kente

⁴ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/kentsel---kirsal-nufus-orani-i-85670>

göçe dayalı toplumsal hareketliliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Gümüş, İlhan ve Gülersoy, 2013: 234'ten aktaran Çakır; Aksoy, 2016: 265).

1950'lerden bu yana ortaya çıkan toplumsal gelişmelerle birlikte köylerin ulusal piyasa ekonomisine dahil olma süreci hız kazanarak geleneksel hane ekonomisini çökertmiştir. Tarımın makineleşmesi süreci tarım işletmelerinin yetersiz kalmasına, geçimini topraktan sağlayamayan aile üyelerinin farklı gelir kaynaklarına, özellikle ücretli işe başvurmalarına neden olmuştur (Kandiyoti, 30). Kırsal alandan farklı ekonomik sektörlerin yer aldığı kentsel yerleşim yerlerine iş gücüne dayalı göçün geneli (Aktaş, 1999: 35) erkeklerden oluşmaktadır. Erkekler, tarımsal üretime dayalı ve tarım dışı ücretli işçiliğe yönelirken kadınlar, ağırlıkla tarımsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak istihdama katılım sağlamıştır. Bu durum, köylerin nüfusunun cinsiyete göre dağılımı belirlemiş; kadın nüfusunun kırsalda erkek nüfustan daha fazla olduğu görülmüştür (Çakır; Aksoy, 2016: 265). Kırsalda ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınlar, üretim sürecine yoğun emeğiyle katılmakta ve tarımsal üretimin miktarını belirleyen en önemli iş gücü olmaktadır (Umay Ülker, 2013: 3).

1966 yılında Türkiye'de çalışan kadınların %95'i tarım alanında üretim sürecine katılırken, 1980 yılında bu oran %85,6'ya, 1997 yılında %72,5'e, 1999'da ise %66.3'e düşmüştür. 2000 yılından bu yana ise tarım sektöründe çalışan kadın oranının % 20'lere kadar gerilediği görülmektedir (Ecevit, 2008:115'ten aktaran Peker ve Kubar; 2012: 177). Günümüzde kırsal alanda yaşayan kadınların yüzde 80'i tarımsal emek gücünde çalışmakta ve yüzde 80,6'sı çalışmanın karşılığında ücret almamaktadır (Kasap, 2018: 23). Hane içinde kadın ve erkek arasında yaşanan yoksulluklar farklı olmaktadır. Bu farklılığın nedenlerini "kaynak kullanımı, kredi gibi değerlere erişim, mülkiyet üzerinde söz sahibi olma konusunda zayıflık ve ev içi yeniden üretim rollerine bağlı olarak ücretli ekonomik faaliyetlerin sınırlılığı" (Ecevit 2003: 85) biçiminde belirtmektedir.

1950'li yıllardan itibaren kırsal alandan kentlere doğru olan göç ile "kırsallaşma" olgusu geçerliliğini yitirerek "şehirleşme" olgusu ortaya çıkmaktadır ve bu süreçte toplumun sınıfsal yapısı içinde köylü çiftçi olarak tanımlanan grup, kentte istihdam edilen işçi sınıfına dönüşmektedir. Hem erkek hem de kadın bu toplumsal dönüşüm sürecinden payını almakta, kadın kendine ait olan hareket alanını belirlemede, eğitim olanaklarından yararlanmada ve yaşamına dair planlamalar

yapmada kendi hayatı üzerinde kendisinin belirleyici ve karar verici olduğu özerk bir kimliğe sahip olmaya başlamaktadır. Türkiye’de 30 yıllık süreci belirleyen ataerkil toplumda erkek egemen değler de değışime uğramakta, kırsal değlerin hakim olduğu toplumsal yapı yerini farklı kültürel ve sosyal değlerin etrafında inşa edilen toplumsal yapılara bırakmaya başlamaktadır. Kadınlar kentlerde apartmanlarda kurdukları aile yaşantısında kırsal alandaki tarımsal üretimdeki yükümlölüklerini yerine getirmeye diğ taraftan şehirde iş bulup çalışarak hanenin ekonomik gelirini yükseltmektedirler. Kadınlar kentte elde ettikleri ekonomik gelirle özerklik kazanmakla birlikte kırsalın eril egemen değlerini kentte de sürdürmekte oldukları dolayısıyla yeni bir ataerkil düzen oluşturdıkları görölmektedir (Kara, 2015: 62-63).

Günümüz koşullarında tarımsal faaliyetlerin işgücü istihdamındaki öneminin azalması tarımsal alanda kadının yerinin ve üretim sürecine katılımının farklı bir boyut kazanmasına neden olmaktadır. Kırsalda kadınların tarımsal üretime katılımında belirleyici olan; ailenin sahip olduğu arazi varlığı, tarımsal faaliyetin türü ve ailenin gelir düzeyidir. Ailenin sahip olduğu mülkiyetin büyüklüğü ve tarımsal alanda makineleşme düzeyi arttıkça kadının tarıma dayalı üretim faaliyetlerinden uzaklaştığı ve ev içi alandaki üretime yöneldiğı görölmektedir (Yıldırak vd, 2002:12’den aktaran Peker ve Kubar; 2012: 177).

Aile içindeki yaşlı kadının otoritesinden kurtulma isteğı, kadınların çifte iş yükü ev kadını olma eğilimlerini artırmaktadır. Köyde kadınların ilkokuldan sonra eğitime devam etmeleri köyde ortaokul olmadığı için kente gitmeleriyle mümkün olmakta, kadınların ailelerine ileride katkı sağlamayacağı için kadınların ortaokulda öğrenim görmeleri masraf olarak görölmekte, dolayısıyla evlilik, kız çocuğunun statüsünü belirlemede eğitimden daha öncelikli bir kuruma dönüşmektedir. Bu nedenle bu dönemde kırsaldaki kadınlar için sosyal hareketlilik ancak evlilik ile mümkün olmaktadır. Kadınların sosyal hareketliliğinin ancak evlilik aracılığıyla mümkün olması ve bu koşulun kadını erkeğe tabi kılması, klasik ataerkilliğe dayalı toplumsal yapının kapitalist üretim süreçlerine dahil olma biçimi olarak ataerkil egemen değlerin değışen koşullarda yeniden üretilmesi sonucunu doğurmaktadır (Özbay, 2015: 130).

1.1.3. Kırsal Alanda Toplumsal Cinsiyet Kurguları

Toplumsal cinsiyet, 20. yüzyılın sonlarına doğru çözümlemeli bir kategori olarak ilgi uyandırmaya başlamıştır. 18.yüzyıldan 20 yüzyılın sonlarına kadar ortaya konulmuş kuramlar kadın erkek karşıtlığı, kadın sorunu, cinsel kimlik üzerinden tartışılmakta iken mevcut kuramların kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlikleri tartışmada yetersiz kalması sonucu, toplumsal cinsiyet kavramı günümüz feministleri tarafından ortaya atılmıştır (Güler, Aksoy, 2008: 31). Toplumsal cinsiyet, bireyin sosyalleşme süreçleri içinde inşa edilen kadın kimliğini ve erkek kimliğini işaret eden bir kavramdır. “Toplumsal cinsiyet (gender)” kavramını analiz ederek ve tanımlayarak sosyolojiye kazandıran Ann Oakley’, “cinsiyet (sex)” in biyolojik olarak kategorize edilen kadın-erkek tanımını, toplumsal cinsiyetin ise erkeklik ile kadınlık arasındaki eşitsizliğe dayalı toplumsal bölünmeyi işaret ettiğini vurgulamaktadır (Ökten, 2009: 303). Connell toplumsal cinsiyeti iktidar ilişkilerinden yola çıkarak açıklarken; Ivan ILLICH toplumsal cinsiyetin ekonomik süreçler bağlamında oluştuğunu belirtmektedir. ‘Doğal cinsiyet’ anlayışı, cinsiyetler arası biyolojik temelli ayrıma vurgu yapmaktadır. Bu anlayış, Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan kapitalizmin ve metaların endüstriyel üretimine bağlı olarak ortadan kalkmıştır, kadınlık ve erkeklik kimlikleri ortaya çıkmıştır. ILLICH bu değişime ‘toplumsal cinsiyet’ adını vermektedir (ILLICH, 1996: 15). Giddens, ‘cinsiyet’ kavramının kadınların ve erkeklerin davranışları arasındaki farklılıkları biyolojik temelli olarak açıkladığını ve cinsiyetin bu temelde ifade edilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir (Giddens, 2009: 97). Ona göre, biyolojik farklılıklara dayalı cinsiyet özellikleri ‘cinsellik rolleri’ ne açıklık getirirken; bireylerin toplum faaliyetlerinin ve üstlendikleri rollerin açıklanması toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bilgi vermektedir (Hablemitoğlu, 2005: 187).

Foucault toplumsal cinsiyet kavramına, toplumsal iktidarın birleşik, tutarlı ve merkezi olduğu fikrinin yerine iktidarı toplumsal ‘güç alanları’nda söylemsel olarak kurulan eşitsiz ilişkiler olarak ifade eden tanımını ortaya koymaktadır. Yaşamın her alanı, erkek iktidarını pekiştiren ve sürdüren söylem ve ideolojilerin etkisi altındadır (Güler, Aksoy, 2008: 32-33). Sosyolojinin önemli isimlerinden olan Giddens ve Connell, toplumsal cinsiyetin toplumsal yaşamın kurulduğu ilk günden bu yana varlığını sürdürdüğünü belirtmektedirler. Giddens, toplumsal cinsiyet kavramının toplumsallaşmaya dayalı bir süreci içerdiğini ve kadın-erkek ayrımının tarihsel süreçte

farklılık gösterdiğini ifade etmektedir (Giddens, 1994: 165-165). Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rollerinin tanımlandığı, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün inşa edildiği güç ve hakimiyet ilişkilerinin var olduğu alanların kurgulandığı ve işleyiş mekanizmalarının oluşturulduğu toplumsal yapının özgünlüğüne vurgu yapmaktadır (Çakır, 2010: 415).

Bin Yılın Kalkınma Hedefleri doğrultusunda yapılan çalışmalar, kırsal yaşamdaki kadınların ve erkeklerin kentte yaşayan kadınlara ve erkeklere göre daha dezavantajlı toplumsal koşullar içinde yaşadığını göstermektedir. Kırsalda kadınların önündeki en büyük engel, eğitim alanında karşılaştıkları fırsat eşitsizlikleridir. Kırsalda yaşayan kız çocuklarının eğitime erişim olanakları kırsal kesimdeki erkek çocuklarına ve kentte yaşayan kız ve erkek çocuklarına oranla çok daha sınırlıdır. Dünyada çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamını sürdüren ve okuryazar olmayan 796 milyon kişinin üçte ikisini de kadınlar oluşturmaktadır (Dinçer Akmeşe, 2015: 9). Kırsalda yaşayan çocukların eğitim olanaklarından yararlanmalarının önündeki engeller, ilköğretime geç kayıt olmaları, tarımsal alanda iş gücü olarak görülen çocukların eğitime ara vermek ya da tamamen bırakmak durumunda kalmaları, kırsal yerleşim yerlerinden okullaşma oranının kentlere göre düşük olmasını açıklayan temel faktörler olarak ifade edilmektedir. Özellikle kız çocuklarında eğitime ara verme ve okulu terk etme oranlarının beşinci ve altıncı sınıflarda erkeklere göre daha yoğun olarak görüldüğü belirtilmektedir. “9. ve 10. Kalkınma Planları”nda, ilköğretim sürecinde okulu terk etme oranlarının düşürülmesi kapsamında kırsal alanı ve kız çocuklarını kapsayan önlemler yer almaktadır. Güvenilir yerel hizmetlere erişim sağlama hususundaki zorluklar nedeniyle kırsal bölgelerde ortaya çıkan zorluklar, kadınların ücretsiz iş gücüne dayalı yükünü önemli ölçüde arttırabilmekte ve kadınların ücretli bir işte istihdam edilebilme ve kız çocuklarının okula gidebilme, eğitim olanaklarından yararlanabilmeleri üzerinde engelleyici bir etkiye neden olmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 12).⁵

Kadınlar, yerel düzeyde ailelerinin geçimine, hanedeki gelirin elde edilmesine ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmada temel bir rol

5

<https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (12.02.2021)

üstlenmelerine rağmen (Dinçer Akmeşe, 2015: 9) kırsal alanda hane içindeki yeniden üretim ile tarıma dayalı faaliyetlerin sınırlarının yakınlığı ve ev içindeki üretime dayalı faaliyetlerin bazılarının tarımsal alandaki üretimi destekleyici bir rol üstlenmesi, kadının emeğini değersizleştirerek görünmez hale dönüştürmektedir. Kadınların yaptıkları işler daha çok ev eksenli, emeğe dayanan mevsimlik, yarı zamanlı, ücretsiz işler olarak değersiz görülürken, erkeklerin faaliyetleri toplumsal olarak maddi gelir sağlamak ve ekonomik bir değer ifade etmektedir (Hablemitoğlu, 2001'den aktaran Candan; Özalp Günel: 10). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımlar, kadınların ekonomik olarak güçlenmesini engellemektedir. Kadınlar kırsalın iktisadi faaliyetlerine iş gücü olarak önemli bir katılım sağlamak ve üretimde en büyük payı üstlenmektedirler ancak erkeklerle kıyaslandığında kadınların tarımsal alandaki üretim faaliyetlerine katılımı ve ev içindeki yeniden üretim süreçleri kadınların yeni ekonomik fırsatlardan yararlanmalarını engellemektedir (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Belgesi, 2015: 19).⁶

Kırsalın toplumsal yapısı ve ekonomik gelişme düzeyi, kadınların tarımsal üretime katılma biçimlerini etkilemektedir. Türkiye'de ağırlıklı aile içi üretime dayanan tarımsal üretim, kırsalda hanenin gelirini oluşturan ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü alan ile aile bireylerinin yaşamını sürdürdüğü ev içi alanın kesin çizgilerle ayrılamamasına neden olmaktadır. Bu durum, yürütülen faaliyetlerin hane içindeki yeniden üretim ve ekonomik faaliyet olarak nasıl belirleneceğini zorlaştırmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çalışma hayatının her alanında varlığını sürdürmektedir ancak üretim faaliyetleri tarıma dayanan kırsal alanda bu eşitsizlik daha da görünür hale gelmektedir (Candan; Özalp Günel: 10). Günde ortalama 16-18 saat çalışan kadınların çalışma süreçlerinde destekleyici olan yine kız çocukları olmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 64).⁷ Ev içi iş yükünün büyük bir kısmını üstlenen kız çocukları, yemek yapma, ekmek pişirme, su taşıma, odun toplama, temizlik gibi kırsala da özgü olan tüm üretim faaliyetlerini yürütmektedirler. Ayrıca, kendilerinden

⁶<https://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395249404768&pagename=EBRD%2FContent%2FDownloadDocument> ,(28.02.2021).

⁷

<https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (12.02.2021)

küçük kardeşlerinin bakım sorumluluğunu da almak zorunda kalmaktadırlar (KEİG 2015). Kırsalda kadın emeğinin görünmezliği doğal olarak kadını yoksullaştırmakta ve yoksunlaştırmaktadır (Candan; Özalp Günal: 11).

Türkiye’de kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların büyük kesimini oluşturan kadınlar emekleriyle tarım sektöründe üretimdeki en büyük payı üstlenmektedirler. Kadınlar aktif olarak mevsimlik tarımsal üretime katılmakta ve bu durum kadın emeğini mevsimlik tarım işçiliği ile geçinen aileler için vazgeçilmez kılmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi olarak istihdam edilen kadınlar, üretim ve yeniden üretim faaliyetlerinde yer almakta, (Çınar 2014, Çelik vd. 2015) ancak üretim faaliyetlerindeki emek yoğun süreçlerine rağmen sosyal güvenlik haklarından yararlanamamaktadırlar. Sosyal güvence kapsamında yer almayan kırsal kadını; hijyen koşullarının yetersizliği, sosyo-ekonomik düzeylerinin düşüklüğü, erken evlilik ve plansız gebelik ve doğum süreçleri, üreme sağlığına dayalı bilgi yetersizliği ve sağlık hizmetine erişimdeki güçlükler hem annenin hem de bebeğin riskli sağlık durumlarına hatta ölümüne bile neden olabilmektedir (UNFPA, 2012’den aktaran Kalkınma Bakanlığı, 2018: 65). Türkiye’de kadın sağlığını etkileyen faktörler arasında; hamilelik sürecinden önce ve doğumda erkek çocuğun tercih edilmesinin yaygınlığı, kırsal alanda erken yaşta evlilik ve ergen gebeliği yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet kurgularının kırsal kadını için en ağır sonuçlarının; eğitim, sağlık ve istihdam alanında olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle bir sonraki başlıkta kırsal kadınının güçlenmesinin önündeki en büyük engellerden olan eğitim, istihdam ve sağlık alanında karşılaştığı sorunlar ayrı ayrı ele alınmıştır.

1.2. KIRSALDA KADININ YÜZ YÜZE KADIN SORUN ALANLARI

Literatürde kırsalda kadın alanında yapılan kadınların karşı karşıya kaldığı temel sorunların; eğitim, istihdam ve sağlık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölümde kırsalda kadınlık ve erkeklik kimliklerinin inşasında rol oynayan temel sosyal faktörler ele alınmıştır. Kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kuşaklar arası aktarımını anlamak için kırsalda eğitim, sağlık ve istihdam alanında cinsiyete dayalı ayrımcı uygulamaları irdelemek ve temel sorun alanlarını ortaya koymak önem taşımaktadır. Buradan hareketle, kadın-erkek eşitsizliğinin ve ataerkilliğin kuşaklar arası aktarımla

devamlılığının sağlanmasına yol açan, toplumda kadının erkeğe göre dezavantajlı olarak konumlandırılmasında temel faktör olan kırsalda kadınların eğitim alanında karşılaştığı sorunlar ele alınmaktadır.

1.2.1. Eğitim Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Türkiye’de kırsal alanda yaşayan kadınların sorunlarının temelinde; eğitim olanaklarından yararlanma oranlarının düşüklüğü ve sağlık hizmetlerine erişimdeki yetersizlikler yer almaktadır. Yaygın ve örgün eğitimde kadınların katılımının sınırlılığı, istatistiki verilerle somutlaşmaktadır: 1998 yılına ait olan nüfus ve sağlık araştırması sonuçları; doğu bölgelerinde hiç eğitim almamış kadın oranının %46 olduğunu, batı bölgelerinde ise bu oranın %7 ile %17 arasında değiştiğini göstermektedir. Nüfus ve sağlık kapsamında 2003 yılında yapılan araştırma ise, kırsal yerleşim bölgelerinde yaşayan kadınların %31’inin herhangi bir eğitim almadığını ortaya koymaktadır. Eğitim olanaklarına erişemeyen kadınların oranı, Türkiye’nin batı bölgelerinden doğu bölgelerine gittikçe artış göstermektedir (Umay Ülker, 2013: 3). UNICEF’in 20 Aralık 2018’de paylaştığı verilere göre; kentsel alanlarda kadınların %16,6’sı okur-yazar değilken, kırsal alanda okur-yazar olmayan kadınların oranı %30,8’e yükselmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınların eğitimden yararlanma oranlarının düşük olması, çalışma hayatına katılım oranlarını da azaltmaktadır. Kadınlar, Türkiye’de toplam istihdamın %28,7’sini oluşturmaktadır (TÜİK, 2019). Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları ise %34,4’tür. Tarım sektöründe çalışan toplam işgücü oranına göre kadınların işgücü oranı, %26,5’tir (TÜİK, 2018).

Ailenin sınırlı ekonomik kaynaklara sahip olması ve bu kaynakların hanenin ihtiyaç önceliklerine göre kullanılması zorunluluğu, geleneksel değerler etrafında inşa edilen ataerkil toplumsal normlar, iç göçlere dayalı sosyal hareketliliğin yoğunluğu ve buna bağlı ortaya çıkan düzensiz kentleşme ile oluşan toplumsal ve kültürel istikrarsızlıklar, eğitim alanındaki eşitsizliklerin nedenleri arasında yer almaktadır (Gönen ve Özmete, 2002). Köy-kent ayrımına dayanan coğrafi etkenler, ataerkil aile yapısı, nüfus yapısı, etnik gruplara yönelik ayrımcılık, din ve dil ayrımı gibi sosyal etkenler, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ve devlet kaynaklarının sınırlılığı gibi ekonomik etkenler (Çakır, 2008) eğitimde fırsat eşitliğinin önündeki engeller olarak

açıklanmaktadır. Ülkelerde kaynakların eşitsiz dağılımında dezavantajlı olan bölgelerin daha çok kırsal alanlar olduğu görülmektedir. Kırsal alanda yaşayan ailelerin ve bireylerin toprağa dayalı olarak tarımsal üretimden elde ettikleri gelir, temel geçim kaynaklarını oluşturmaktadır. Eğitim, sağlık, ulaşım sorunlarının en yoğun şekilde hissedildiği kırsalda özellikle kadınların ve çocukların eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamadıkları anlaşılmaktadır (Çakır, 2008; Kara, 2015; Yavuz, 2015).

Geçim koşullarının zorluğu ve gelir düzeylerinin düşüklüğü, tarımsal alanda iş gücüne duyulan ihtiyaç gibi faktörlerin kırsal alanda yaşayan çocukların ilköğretim kademesinden sonra öğrenimlerine devam etmelerini zorlaştıran etkenlerdendir. Kırsalda cinsiyete dayalı ayrımcı uygulamalar nedeniyle bu sosyal gerçekliklerden en çok etkilenen ise kız çocukları olmaktadır. Kız çocuklarının öğrenimine devam etmesini tarımsal alanda ve hane içi üretimde iş gücü kaybı olarak tanımlayan, erken evliliği meşru gören cinsiyetçi yaklaşımlar, kız çocuklarının bedenlen gelişmiş oldukları gerekçesiyle okuldan alınmaları gibi sonuçlara yol açmaktadır. Ataerkil değerler etrafında inşa edilen kırsalın yapısına özgü bu toplumsal uygulamalar eğitim alanında kırsalda en dezavantajlı grubun kadınlar olmasına neden olmaktadır. (Kubar ve Peker, 2012: 180).

Kırsal alanda yaşayan kız çocukları, ataerkil normlar nedeniyle eğitimden yararlanma hakkının erkek çocuklarına tanınması gibi toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcı uygulamalar, erken yaşta evlilik ve hamilelikler, eğitime erişim imkanlarının bulunmaması, eğitim materyallerinin yetersizliği nedeni ile eğitim olanaklarından yararlanamamaktadırlar. Cinsiyetçi ön kabuller, kız çocuklarının nitelikli eğitim, bilim ve teknoloji alanlarından dışlanmalarına neden olmaktadır. Kırsalda erkek çocuklarına daha fazla değer atfeden ataerkil değerler, doğumdan önce cinsiyet tercihi; kız çocukların ölüm oranının artmasına, okullaşma oranlarının neden olarak beslenme olanaklarından, eğitim ve sağlık hizmetlerinden daha az yararlanmalarına yol açmaktadır (Ülker, 2013; Kasap 2019; Çakır, 2008). Kırsalda kadınlar üretimde en az erkekler kadar rol sahibi iken, eğitimde ve sosyal hayatın içinde erkeklerden daha az pay almaktadır (Gökdemir ve Ergün, 2012: 76). Kadınların mevcut kaynaklara erkeklerle eşit oranda erişimini engelleyen, yüksek öğrenim ve eğitim olanaklarına sınırlı katılımına neden olan ataerkil değerlerin varlığı, temel eğitimden herkesin eşit

olarak yararlanabilmesini sağlamak amacıyla kırsal alanda kadının güçlendirilmesine yönelik yapılan girişimlerin de önüne geçmektedir. Kırsalda yaşayan kadınlar toplumsal konumlarını güçlendirecek, sosyal ve ekonomik değişikliklere uyumunu sağlayacak yeni becerilere ve yazılı bilgilere ulaşamamaktadırlar (Gökdemir ve Ergün, 2012; Ülker, 2013; Kasap 2019; Hablemitoğlu, 2001). Son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının ve devletin yetkili kurumlarının iş birliği ile kızların okullaşma oranlarını yükseltmeye yönelik çalışmalar yürütülmekte ancak tüm çabalara rağmen kırsalda okula gönderilmeyen kız çocuğu oranının yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de kadınlar üzerine 2014 yılında gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları; kırsaldaki kadınların yüzde 18,8’inin okur-yazar olmadığını, kentte yaşayan kadınlarda ise okur-yazar olmayanların oranının yüzde 7,5 olduğunu ortaya koymaktadır. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranının kentli kadınların iki katına yakın bir düzeyde olması, kırsalda yaşayan kadınların kentli kadınlara göre eğitimden yararlanma olanaklarının önündeki engelleri ve dezavantajlı konumlarını gözler önüne sermektedir.⁸

Kırsalda yaşayan aileler, erkek çocuklarını taşımali eğitimle daha büyük yerleşim yerlerindeki okullarda öğrenim görmelerini sağlayarak kız çocuklarına göre erkeğe öncelik tanıdıkları görülmektedir. İlköğretim çağındaki kız çocukları, ailedeki küçük kardeşlerin bakımından, hayvanların gözetilmesinden ve evdeki temizlik gibi işlerden sorumlu tutulmaktadır (Gökdemir ve Ergün 76, Kadılar, 2011). Kırsal alanda yaşayan kadınların toplumsal konumlarını güçlendirmek ve kadını ikincilleştiren ataerkil uygulamalarla mücadele edebilmek için kadınlara bilgi, beceri ve özgüveni kazandıran eğitime erişim olanaklarının sağlanması önemli adımlardan biri olarak görülmektedir. Eğitimin kırsal kadınının sağlık hizmetlerini talep etme, aile planlamasına katılım, daha az çocuk sahibi olma eğiliminde artış, üreme sağlığıyla ilgili bilgiye erişim ve istihdama katılımı ile olumlu bir ilişkisi olduğu düşünüldüğünde kırsalda kız çocuklarının eğitim olanaklarının artırılması daha büyük bir önem taşımaktadır (Kara, 2015; Yavuz, 2015; Kasap, 2019; Özmete, 2012).

Kırsalda “toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı kırsal kalkınmanın sağlayacağı yararların da eşitsiz dağılımına neden olmaktadır.” (Mwenzwa 2004: 17-18’den

⁸ <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y> , (08.08.2020).

aktaran Kasap, 2019: 26-28). Erkeklerin ve kadınların eğitime katılım sürelerinde kadınların aleyhine bir tablo yeniden ortaya çıkmakta, kırsalda erkeklerin hegemonyası gündelik hayatın belirleyicisi olmaktadır.

Kırsal alanda kadını erkeğe göre dezavantajlı olarak konumlandıran, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı sosyal koşullar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Üretim aşamasında ve diğer faaliyetlerde kadının daha fazla iş yükü ve zaman kısıtı vardır.
- Kadın daha fazla sosyo-kültürel ve fiziksel izolasyona (yalnız bırakılmaya) maruz kalmaktadır.
- Bilgiye erişimde, iletişim olanaklarında, altyapı olanaklarında, kredi imkanlarına erişimde ve piyasaya erişimde daha fazla sıkıntı yaşamaktadır.
- Kadının eğitim ve kurs olanaklarına ulaşmada imkanları daha sınırlıdır.
- Kadının bilgiye, teknolojik yeniliklere, girişimciliğe, önderliğe ve karar vermeye erişimi kısıtlıdır.
- Kadınlar daha düşük ücret, mevsimlik işçilik ve güvencesiz istihdam gibi konularda erkeklere göre daha fazla kısıtlama ile karşılaşmaktadır (Yasan Ataseven, 2018: 68-70).

1.2.2. İstihdam Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Kırsalda, aile bireylerinin organize edilmesi ve tarımsal etkinliklerin yönetiminde merkezi bir role sahip olan kadınlar; ev içindeki üretimleri ve tarım alanındaki üretici rolleriyle tarımsal üretime ve aile gelirine önemli oranlarda katkıda bulunmalarına rağmen kadın emeğinin yok sayılarak değersizleştirildiği toplumsal gerçeklikle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bilgi, beceri, deneyimleri ile kaynakların kullanılması ve yönetilmesinde ortaya koydukları etkinlikler, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadının birincil sorumluluğu olarak görülmekte ve ekonomik faaliyetlerinde yer alarak üretime katkı sunan kadınların emeğini ve üretim süreçlerine katılımını değersizleştirerek yok saymaktadır (Karl, 1995'ten aktaran Özmete, 2012 :119).

Kadının üretime katılımını belirleyen temel faktörlerin; toplumun kültürel yapısı ve ekonomik gelişme düzeyi olduğu görülmektedir. Kentlerde yaşayan

kadınların eğitim düzeyinin yüksekliği kadın-erkek arasındaki sosyo-ekonomik statünün farkını azaltmaktadır. Kırsalda ise kadınların okullaşma oranlarının düşüklüğü gelir düzeyinin de düşmesine yol açmakta ve bu fark, kırsal alanda en yüksek oranlara ulaşmaktadır (Peker ve Kubar, 2012; Yasan Ataseven; Çakır, 2008). Türkiye’de işgücü istatistiklerine bakıldığında; toplam nüfusun %17,3’ünün tarım alanında, %22’sinin sanayide, %6,4’ünün inşaat ve %54,3’ünün hizmetler sektöründe yer aldığı görülmektedir. İşgücü oranlarının cinsiyete göre dağılımlarında tarım alanında istihdam edilen kadın oranının %23, sanayide istihdam edilen kadın oranının %16,4, inşaat sektöründe istihdam edilen kadın oranının %0,8, hizmetler sektöründe çalışan kadının oranının ise 59,7 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2021). Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren sanayileşmenin artmasıyla birlikte köyden kente göç hız kazanması tarım sektörünün üretimdeki payını azaltmış, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payının ise artmasına neden olmuştur. Sanayileşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle tarımsal faaliyetlerde işgücü istihdamının önemini kaybetmesiyle tarımsal üretimde kadının rolü ve iktisadi faaliyetlere katılımı farklılaşarak dönüşmüştür (Peker ve Kubar, 2012; Yasan Ataseven, 2018; Çakır, 2008; Özalp Günal; Kutlar, 2012; Gülçubuk ve Demiryürek, 2015).

Kırsal alanda tarımsal üretimin önemli bir bölümü, kırsalda “ücretsiz aile işçisi” olarak görülen kadınların üretim faaliyetlerine katılımıyla yapılmaktadır. Kırsal alanda tarıma dayalı faaliyetlerde bulunan ve tarım dışı alanda üretime katılan kadınların ve erkeklerin sosyal güvenlik sisteminden yararlanma oranlarının kente göre düşük olduğu görülmektedir. TÜİK’in Mart ayı 2021 verilerine göre esas işinden dolayı sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanların oranının toplamda %28,9 (kadın %35,1-erkek %26,2) olduğu görülmektedir. Bu oran kadınlarda %35,1’e yükselirken bu oranın sektöre göre dağılımlarında tarım alanında çalışan kadınların sosyal güvenceden yoksun olduğu gösteren verilerin olduğu tespit edilmiştir. Tarım alanında çalışan kadınların %94,5’i sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmakta olduğu, tarım dışı alanda ise kadınların %18,4’ünün sosyal güvenceden yoksun olarak istihdam edildikleri görülmektedir. Erkeklerde ise bu oranlar kadınlara göre farklılaşmaktadır. Tarım alanında çalışan erkeklerin %78,8’i sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmakta olduğu, tarım dışı alanda ise erkeklerin %17,6’sının sosyal güvenceden yoksun olarak istihdam edildikleri görülmektedir (TÜİK, 2021).

Geçimini tarımsal alandan elde ettiği gelirle sağlayan küçük meta üreticisi ailelerde kadının katkı sunamayacağı tarımsal faaliyetler için ücretli işçi istihdam edilmektedir. Küçük ölçekli bu işletmelerde üretim faaliyetlerinin maliyet sonuçları elde edilen gelirden fazla olduğunda tarımsal alanında yapılan üretim terk edilerek sanayi, hizmetler sektörü gibi alanlara yönelmektedirler. Bu durumda hane üyeleri ücretli bir iş arayışına girmekte ve bu noktada öncelik erkeklerde olmaktadır. Tarımsal alanda yapılan üretimde yoğun emek gücüyle yer alan ancak sosyal güvencesi olmadan kayıt dışı istihdam edilen kadınların, tarım alanıyla birlikte tekstil ve hazır giyim alanında üretim yapan sektörlerde de kayıt dışı çalıştırılma eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir (Türkan, 2005:29; Gökdemir ve Ergün 72). Tarım toplumlarının aile yapısında yaygın olarak görülen, hiyerarşi, yaş ve cinsiyete bağlı olarak kurulan geleneksel aile yapısının, Türkiye kırsalında da hâkim olduğu görülmektedir. Ailede yaşa bağlı hiyerarşi iş gücü süreçlerine de yansımakta, yaşlı erkekler üretimde denetleyici bir rol üstlenirken kadınların üretimde söz hakkına sahip olmaları mümkün olmamaktadır. Kırsal alanda üretim sürecinin her aşamasında yer alan kadınlar, hanenin tüketimi ve piyasa ekonomisi için ihtiyaç duyulan ürünleri elde ederek tarımsal üretimin devamlılığını ve ailenin ekonomik gelir düzeyinin artmasını sağlamaktadır (Gökdemir ve Ergün; Özmete, 2012).

Kırsal ekonomi için temel güç kaynağı olan kadınların kırsal alanda üstlendiği roller ile erkeklerin rolleri, ailenin temel geçim kaynağı, üretilen ürünlerin çeşitliliği ve türleri, köyün coğrafi konumu, kent ile yakınlığı ve etkileşimiyle ilişkili farklılaşmaya maruz kalmaktadır. Kırsalda aile içi iş bölümü cinsiyete dayalı görev ve sorumluluk paylaşımı üzerinden belirlenmektedir. Kadınların kırsalda üretim faaliyetlerine katılımı; yeniden üretim olarak tanımlanan yemek, temizlik yapmak, çocuk ve yaşlı bakımı gibi işlerin üretimini sağlayarak, mevsimlik ya da kısmi zamanlı, ücretsiz ve sosyal güvencesiz üretim yaptıkları işler üzerinden sağlanmaktadır. Köylerin temel geçim kaynağını oluşturan bitkisel üretim, hayvancılık ve mevsimlik göç alanındaki faaliyetler kadınlar tarafından yapılmaktadır. Sınırlı tarımsal üretim yapılan köylerde, ailenin tüketimini karşılayacak sebze ekim/dikimi, bağcılık işlerine toplama, sulama ve çapalama gibi tarımsal faaliyetleri erkeklerin yaptığı görülmektedir. Kırsalda hanenin temel geçim kaynağı bitkisel üretime dayanmaktaysa, kadın bu üretimin her aşamasında yer aldığı için iş yükünün artmasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Hayvancılık

faaliyetlerinde yer alan erkekler hayvanların otlatılması, beslenmesi ve kırım gibi işleri, kadınlar ise sağım, süt ürünlerinden tüketime yönelik farklı ürünlerin elde edilmesi, ahırın temizlenmesi ve ot toplama gibi işleri üstlenmektedir. Ayrıca, günlük tüketim olarak ifade edilen hayvansal ürünlerden yağ, yoğurt ve peynir üretiminde de kadınlar yer almaktadırlar (Kasap, 2019; Çınar ve Çelik, 2014; Ülker, 2013).

Kadınlara ve erkeklere yüklenen toplumsal roller, üretim ve yeniden üretim (yemek yapmak, mevsimlik gıdaların hazırlığı, bulaşık ve çamaşır yıkamak, temizlik yapmak, çocuk bakımı ve yaşlı bakımı) ile birlikte tüketim ve dağıtım süreçlerinde belirleyici olan toplumsal cinsiyetin toplumların örgütlenme kaynağı olduğunu gözler önüne sermektedir (FAO 2004, Moser 2003'ten aktaran Kasap, 2019: 26-28). Bu rollere ilişkin yeniden üretime dair roller kadınlara aittir. Kentli kadınların 'çifte yük'ü kırsalda yaşayan kadınların da vazgeçilmez bir gerçeğidir. Kadınların ve erkeklerin üstlendikleri rollerdeki farklılıklar, ailenin temel geçim kaynağına, ürün türlerine, köyün bulunduğu konumun coğrafi özelliklerine ve kentle kurulan ilişkinin düzeyi ile yakından ilgilidir (Umay Ülker, 2013: 41). Erkeğe ve kadına görevler ve sorumluluklar yükleyen toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklerin sadece üretici rollerini sürdürürken kadınların tüm rollerini eş zamanlarda gerçekleştirme zorunda oldukları, çok sayıda rolün ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıkları eşitsizliğe dayalı toplumsal kurguda kadınları dezavantajlı bir alana hapsedmektedir (Ecevit 2003:85).

Kadınlar tarımsal alanda emek yoğun üretimlerine rağmen kendi ürettikleri ürünlerin piyasaya dağıtımı ve pazarlanma süreçlerinde kontrol sahibi değildir. Haneye giren gelirin üzerinde denetleyici ve karar verici olan erkekler, mülkiyetin de sahibidir. Türkiye'nin tarımsal üretimle geçimini sağlayan kırsal bölgelerinde, emek, üretimden elde edilen gelir ve işgücünü birleştirerek girişimde bulunan, kendine ait işletme kuran kadın girişimcilerin yaygın olmadığı görülmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınların mülkiyet sahibi olmaması ve eğitimsizlik gibi nedenler kadınların girişimcilik ve pazarlama konularında deneyim sahibi olmalarının önünde engel olarak durmaktadır. Kırsalda yaşayan kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğü, bilgi, beceri ve deneyim eksikliği gibi kadınların ürettikleri ürünleri pazarlayarak satışını yapabilecekleri olanaklara erişimini zorlaştırmaktadır. Girişimci kadınların pazarlama konusundaki bilgi eksikliği, nitelikli ve pazarın ihtiyaç duyduğu ürün miktarını elde edememesi, kendi işletmelerini kuran girişimcilerin örneklerinin bulunmaması ya da

sayısının az olması, kadın kooperatiflerinin sayısının ya da üyelerinin azlığı; hukuksal düzenlemelerde yer alan cinsiyet eşitliğini sağlayan uygulamalara rağmen cinsiyet ayrımcılığına dayanan uygulamalar nedeniyle kadınlar koşullardan eşit olarak yararlanamamaktadırlar. Kırsal kesimdeki dar gelirli kadınların kurum ve kuruluşların verdiği teşviklerden faydalanamaması/ekonomik kaynaklara, bilgi ve kredi desteklerine erişiminin önündeki engeller, mülkiyetinin bulunmaması ya da yetersizliği gibi sorunlar kadınların pazarlama ve girişimcilik alanlarında karşı karşıya kaldığı temel sorunlar olduğu görülmektedir (Eryılmaz, 2020; Özmete, 2012; Yıldırım, 2015; Kasap, 2019).

1.2.3. Sağlık Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Kırsal alanda yaşayan kadınlar sağlık hizmetlerine erişim olanakları bakımından kentte yaşayan kadınlara göre yoğun olarak fırsat ve erişim eşitsizliklerine dayalı sorunlarla karşılaşmaktadır. Sağlık ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağı (Sezgin, 2015), kırsal alanda yaşayan kadınların sağlık güvencesine sahip olma oranlarının düşüklüğü, sağlık hizmetlerine ulaşım imkânlarının sınırlılığı gibi sorunlar görünür kılmaktadır. Kadınların en sık karşılaştığı sağlık problemlerinin başında, ergenlik dönemindeki hamilelikler, doğum öncesi ve sonrasında yeterli bakım hizmetlerinden yararlanamama, genital sistemde görülen enfeksiyonlar, kırsaldaki kadınların iş yükü nedeniyle bel fıtığı, romatizma gibi hastalıklara daha fazla maruz kalması, iyot yetersizliği nedeniyle tiroit hastalıkları ve anemi gibi sağlık problemleri gelmektedir. Üreme sağlığı hizmetleri ise, kadın sağlığında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın en yoğun görüldüğü alandır. Kadınlar, güvenli annelik, jinekolojik sorunlar, infertilite ve aile planlaması vb. konularında üreme sağlığı hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadırlar. Kadınların, ailedeki ikincil konumları nedeniyle sağlık hizmeti alma kararında bağımsız davranamadıkları, sağlık kuruluşlarına ulaşımında sorunlarla ve engellerle karşılaştıkları dolayısıyla sağlık hizmetlerine erişim sürelerinin uzadığı görülmektedir. Kırsal kadınının eğitim düzeyinin düşüklüğü, sağlık hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanmalarını engelleyici bir faktör olmaktadır. Kadınlar doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerinden gerektiği ölçüde faydalanamamakta, çoğu zaman sağlıksız koşullarda doğumlarını

gerçekleştirmek durumunda kalmaktadırlar. Kırsal yaşam koşullarının etkisiyle kadının, gebelik ve doğum sonrası dönemde de çalışma zorunluluğu, sağlık ve toplumsal cinsiyet arasındaki görünmez bağı işaret etmektedir (Eryılmaz, 2020; Özmete, 2012; Yıldırım, 2015).

Ulusalda sağlık hizmetlerindeki iyileştirmenin kadın sağlığı ve anne sağlığı üzerinde olumlu etkileri görülmekle birlikte, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki farklılıkları gösteren veriler mevcudiyetini korumaktadır. 2008’de 19,4 olan yüz bin canlı doğum başına anne ölüm oranları 2013’te 15,9’a düşmüştür (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015: 143).⁹ Doğum öncesi bakım alan kadınların sayısındaki ve kapsamındaki gelişmeler, kentsel ve kırsal alanlardaki kadınlar için önem taşımaktadır. Kırsalda doğum öncesi bakım hizmetinden yararlanamayan kadınların oranının, ulusal ortalamaya göre iki katından daha yüksek olduğu, kentte yaşayan kadınların yararlanma oranlarının ise üç katından fazla olduğu görülmektedir. Doğum öncesi bakım düzeyindeki artış, sağlık tesislerinde doğum yapan kadınların oranının arttığı anlamına gelmektedir. Doğum öncesi bakım hizmetlerinin son on yılda iyileştirilmesiyle oranlarda önemli bir azalma olmasına rağmen kırsal alanda yaşayan kadının çocuğunu evde doğurma olasılığının yüksek olduğunu gösteren veriler bulunmaktadır. 2003 yılında kırsal alanda gerçekleşen doğumların % 35’inin evde doğum olduğu, 2013 yılında ise bu oranın %7’ye düştüğü görülmektedir. (UNFPA, 2014: 5). Kentte yaşayan kadınların doğum sonrası bakım hizmetlerinden yararlanma imkânı, kırsalda yaşamlarını sürdüren kadınlardan daha yüksektir. Ergenlik döneminde hamilelik olgusunun (15-19 yaşlarında) kırsalda daha yaygın olarak görüldüğü bilinmektedir ve erken doğum çoğunlukla anne sağlığı komplikasyonları ve kötü doğum sonuçları ile ilişkilidir (FAO, 2016: 65).¹⁰

Kadınların sağlık ve refah durumu; kadınların genel sağlık durumlarındaki pozitif tabloyu ve güvenli bir çevrede yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu kavram aynı zamanda sağlık alanındaki bakım hizmetleri ve üreme sağlığına ilişkin bilgilere ve hizmetlere, yeterli beslenme olanaklarına ve hizmetlerine erişebilmelerini içeren bir kavramdır. “Dünya Sağlık Örgütü” verilerine göre; bir günde 1.600’ün üzerinde kadın,

⁹ <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y> , (08.08.2020)..

¹⁰ <http://www.fao.org/3/i6192tr/i6192Tr.pdf> , (04.08.2021)

her yıl 585.000 kadın hamilelik sürecinde görülen ve doğum sürecinde ortaya çıkan komplikasyonlar nedeniyle hayatlarını kaybetmektedir. Kadınlar, cinsiyete dayalı ayrımcılık nedeniyle hanede ve yaşadığı toplumsal alanda şiddete maruz kalmaktadır. Dolayısıyla kadınların sağlık ve refahını üreme sağlığına ilişkin hizmetler ve genel sağlık hizmetlerine erişim gibi faktörlerle birlikte kadına yönelik şiddet de belirleyici bir rol oynamaktadır (Weforum, 2005; Özmete, 2012). Kadına yönelik şiddetin görünümüleri farklı boyutlarda ortaya çıkabilmektedir. Kadının aile içinde maruz kaldığı fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet biçimleri; silahlı çatışma durumlarında sistematik tecavüz, cinsel kölelik, gebeliğe zorlama, gözetiminde taciz ve tecavüz, kadınların siyasal yaşama katılmalarının önlenmesi, mobbing, töre-namus cinayetleri, kızlık zarı muayenesi, zorla evlendirme, kadın intiharları, işyeri/sokakta cinsel taciz, ergen gebelikler, kız gebeliklerin sonlandırılması, kız çocukların ihmali biçiminde de görülebilmektedir (Başar ve Demirci, 2015; Yıldırım, 2015; Özmete, 2012). “T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu” (1993) ¹¹ tarafından çalışma 12 ilde kırsal ve kentsel alanlarda gerçekleştirilen Türkiye genelini temsil eden kadına yönelik şiddet kapsamında yapılan çalışmanın bulguları, (Arat, Altınay, 2008: 50). Kadınların %10,21’i, erkeklerin ise %19,12’si çocukluklarında fiziksel şiddete maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların neredeyse yarısı kocasının izni olmadan yalnız başına gezmeye (%46,79) ve yalnız başına alışverişe (%32,08) gidememektedir. Karı koca arasındaki tartışmaların/çatışmaların en büyük nedeninin ekonomik faktörler olduğu görülmüştür. Sürekli bir davranış olarak şiddetin evliliklerin ilk günlerinde başladığı saptanan araştırmada, sözel (%84,0) ve fiziksel şiddetin (%78,9) en yaygın şiddet davranışları olduğu tespit edilmiştir (Yıldırım, 2015: 111)

¹¹ http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/558_1.pdf , (07.11.2020).

BÖLÜM II

KADIN HAKLARI ALANINDA YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER VE KIRSAL KADINININ KAZANIMLARI

2.1. Türkiye’de Kadın Hakları Alanında Yapılan Yasal Düzenlemeler

“Birinci Dünya Kadın Konferansı”nda (Mexico City, 1975); kadın-erkek eşitliğinin koşullarının neler olduğu, ev kadınları ile çalışan kadınların yaşadıkları sorunlar arasındaki benzerlikler, olumlu ayrımcılık, aile planlaması, kadınların kendi bedenleri üzerindeki hakları ve kürtaj hakkı gibi sorunlar ele alındı. 1979’da Birleşmiş Milletler, yaygın kısa adıyla CEDAW olarak bilinen, “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ni hazırlayarak imzaya açtı. Beş yılda bir düzenlenen dünya kadın konferanslarının ikincisi Kopenhag’da 1980 yılında, üçüncüsü Nairobi’de 1985’te, dördüncüsü Pekin’de 1995 yılında yapıldı. “Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı” isimli Türkiye’nin de imzaladığı belge nedeniyle 1995 Pekin Konferansı dünyada kadın haklarının yasal zeminde gelişiminde önemli bir referans noktası oldu. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı’na göre; 1) CEDAW Sözleşmesi için konmuş olan tüm çekinceler kaldırılacaktı. 2) Kadınların okur-yazarlık oranları 2000 yılına kadar %100 seviyesine çıkarılacaktı. 3) Cinsiyet eşitliğine ters düşen yasa maddelerinin tamamı değiştirilecekti. 4) Zorunlu eğitim süresi 8 yıla çıkartılacaktı. 5) Anne ve çocuk

ölümlerinin önüne geçilerek 2000 yılına kadar anne ve çocuk ölümlerinde %50 düşüş sağlanacaktı (Kaymaz, 2010: 351-352).

1980’li yıllar hem uluslararası düzeyde hem de ülke içinde kadın hareketinin güç kazandığı, kadın hakları ile ilgili toplumsal bilincin giderek arttığı bir dönem olmuştur. Bu güçlenmenin ve artan bilincin sonucu olarak, 1990’lı yılların ikinci yarısı itibariyle, ulusal mevzuat gözden geçirilerek yasal düzenlemeler yapılmış ve kadın-erkek eşitliğini sağlamak adına önemli gelişme gösterilmiştir. 1997 yılında kabul edilen 4306 sayılı “8 Yıllık Kesintisiz Temel Eğitim Kanunu” beş yıl olan zorunlu eğitimi sekiz yıla uzatmıştır. (Ertürk, 2015: 295). Yapılan yeni yasal düzenlemeler arasında, özel bir öneme sahip olan bir diğer kanun 4320 sayılı “Ailenin Korunmasına Dair Kanun”dur ve 1998 yılında yürürlüğe girmiştir. Aile içinde şiddete maruz kalan kadın veya çocukların şahsen şikâyetçi olmalarına olanak tanıyan 4320 Sayılı Kanun, Cumhuriyet Başsavcısı tarafından verilen bildirim üzerine mağdur olan tarafı korumak için alınan tedbirlere aykırı hareket edilmesi durumunda verilecek cezaların da hükme bağlanmasını sağlamaktadır. Kadın hakları alanında kadınların yaşadıkları sorunlara ilişkin olarak yapılan ulusal mevzuat değişikliklerinin yanında uluslararası alanda da önemli adımlar atılmıştır. BM insan hakları sözleşmelerinin altısına taraf olan Türkiye, 1985 yılında imzaladığı “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında Sözleşmesi”nin (CEDAW) Ek Protokolünü de 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamış ve 2001 Kasım’ında TBMM Genel Kurulu’nda onaylanan Ek Protokol, 18 Eylül 2002 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Kaymaz, 2010: 351-352). Türkiye’de kadın hareketinin güçlü, ısrarlı çabaları ile devletlerin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve kadına yönelik şiddet ile mücadele edilmesi konusunda büyük bir aşama kaydedilmiştir. Kadına şiddet ile mücadele, bugün artık devletin güncel politika ve uygulamalarının gündeminde yer alan önemli bir olgudur (Ertürk, 2015: 14). Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında yürütülen çalışmalarda kadın hakları alanında yapılan yeni yasal düzenlemeler, kadına yönelik olarak yapılan politikalarda yaşanan değişimin en önemli yansımalarından biri olmuştur. TBMM’de 3 Ekim 2001 tarihinde kabul edilerek 17 Ekim 2001’de yürürlüğe giren değişiklikler ile aile içinde kadın-erkek eşitliğini güçlendiren hükümler Anayasa kapsamına alınmıştır. “Yeni Medeni Kanun” 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girerek başta aile reisliği olmak üzere eşitlik ilkesine aykırı

birçok maddeyi değiştirmiştir. Eşlerin eşit hak ve yükümlülüklerine dayalı yeni düzenlemeler ile evlilik birliğinde velayet, aile konutu, mal rejimi gibi konularda yapılan değişiklikler kadının hem aile içindeki hem de toplumsal yaşamdaki konumunu güçlendirmiştir (Kaymaz, 2010: 351-352). Evlilik yaşı erkekler için 17, kadınlar için 15 iken yeni yasal düzenleme hem erkek hem kadın için evlilik yaşını 18’e yükseltmiştir ve evlilik süresince edinilen malların eşit paylaşımı ile evlilik dışında doğmuş olan çocukların miras haklarından evlilik içi doğan çocuklarla aynı şekilde yararlanmaları da karara bağlanmıştır, ayrıca kadına yönelik şiddetin önlenmesi için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Yeni Medeni Kanun’un 192. Maddesi yeniden düzenlenerek evli kadının çalışması konusuna açıklık getirilmiş ve “Eşlerden hiçbiri iş veya meslek seçimi konusunda diğerinin iznini almak zorunda değildir” ibaresi ilave edilmiştir.

Yeni Medeni Kanun ile beraber 2003 yılının Ocak ayından itibaren psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edildiği Aile Mahkemeleri kurulmaya başlamıştır. “BM İnsan Ticareti”nin, özellikle “Kadın ve ocuk Ticaretinin nlenmesine, Cezalandırılmasına İlişkin Ek Protokol” 30 Ocak 2003’te kabul edilmiştir (Kaypak, 2015:6). Aile mahkemelerinin görevi, aile hukukuyla ilgili davalar ve benzeri işlerin yanı sıra 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Yönelik Kanun kapsamında oluşan aile içi şiddetten korunmaya ilişkin davalara bakmaktır. “Altıncı Uyum Paketi” erevesinde 15 Haziran 2003 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen değişikliklerle “Türk Ceza Kanunu”nda, “namus için ocuk öldürme” suuna karşılık failine verilen cezalar ağırlaştırılmış, “tre cinayetleri” olarak bilinen durumlarda faile ceza indirimi yapılmasını içeren madde yürürlükten kaldırılmıştır. 2004 yılında Anayasa’nın 10. Maddesi yapılan düzenlemeyle, “Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür” hükmü eklenerek yeniden düzenlenmiş böylece kadın-erkek eşitliğinin ve bu yönde yapılacak kurumsal düzenlemeler yaşama geçirilmek üzere karara bağlanmıştır. Devlet personeli işe alım süreçlerinde kadın-erkek eşitliği ilkesinin uygulanabilmesini temin etmek üzere 22 Ocak 2004 tarihinde bir Başbakanlık genelgesi ile, Anayasa’nın ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili hükümleri çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşlarının personel alımlarında, görevin gereklerine uygun nitelikler gözetilmesi ve işe alım süreçlerinin ayırım yapılmaksızın geereştirilmesi hususunda talimata

bağlanmıştır. Anayasa'nın 90. Maddesinde 17 Mayıs 2004 tarihinde yapılan değişikliklerle temel hak ve özgürlüklere ilişkin olarak konuların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumlarında uluslararası sözleşmelerin esas alınması yasal hüküm olarak düzenlenmiştir. Bu çerçevede kısa adıyla CEDAW olarak bilinen Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi de kendisine aykırı düşebilecek ulusal düzenlemeler karşısında normlar hiyerarşisi bakımından üstün konuma getirilmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2021).¹² 14 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilmiş olan Devlet Memurları Kanunu'ndaki değişikliklerin yer aldığı 5223 sayılı Kanunla 26 Ağustos 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan Tebliğ kapsamında devlet memurlarının doğum nedeniyle aldıkları izinler 9 haftadan 16 haftaya uzatılmıştır (Resmi Gazete, 2004).¹³

Sivil toplum kuruluşlarının talepleri ve beklentileri yönünde kadının toplumsal ve sosyal statüsünün güçlenmesi yönünde düzenlemeler getiren yeni "Türk Ceza Kanunu" 26 Eylül 2004 tarihinde TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve kadınlara karşı ayrımcılık içeren maddelerin kaldırıldığı kanun, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ceza Kanunu'nun yeni maddelerine göre kadın birey olarak kabul edilmektedir, kadının cinselliğine yönelik olarak işlenen suçlar, kadına yönelik cinsel şiddet, eski kanunda yer aldığı 'topluma karşı suçlar' bölümünde değil; 'kişilere karşı suçlar' bölümünde düzenlenmiştir ve bu tür suçlara karşılık cezai yaptırımlar öngörülmüştür. Bu sistematik değişim, kanunlar çerçevesinde kanunlar karşısında kadının 'genel ahlakın bir parçası' olarak değil 'bağımsız bir birey' olarak ele alınması açısından önemli bir değişimdir. Ayrıca cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların; evlilik birliği içinde tecavüzün suç kabul edilmesi gibi, kadın haklarını savunan sivil toplum kuruluşlarının uzun süredir ifade ettiği talepler de pozitif hukukun bir parçası haline gelmiştir. Kadının cinselliğine karşı işlenen suçların "topluma ve edep törelerine karşı suçlar" içinde değerlendirildiği önceki TCK düşünüldüğünde bu değişimin önemli bir gelişme olduğu ve 'kadın yurttaşlar' kavramı açısından da TCK felsefesi içinde köklü bir değişim gerçekleştiği söylenebilir (Kaypak ve Kahraman, 2016; Kaymaz, 2010).

¹² https://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-kadin-haklari-alan-inda-kaydedilen-gelismeler.tr.mfa, (08.02.2021).

¹³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/08/20040826.htm>

Yeni TCK'da görülebilecek başlıca yenilikler; “töre saikiyle” işlenen suçlarda kasten öldürmeye karşılık ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası” verilmesi; “işyerinde cinsel taciz suçlarına karşılık üç yıla kadar hapis cezası verilmesi”; “tecavüze uğrayanın şikâyetine bağlı olarak evlilik içi tecavüzün suç sayılması”; “kadının kendisine tecavüz edenle evlendirilmesi durumunda suçun ertelenmesine ilişkin maddeye yer verilmemesi” olarak sayılabilir (Moroğlu, 2010: 14). Aile içi şiddetin sürekli yaşanması durumunda, eziyet suçunun oluşacağı kabul edilmiştir. Şiddet fiilinin eşe ve çocuklara karşı işlenmesi, suçun nitelikli halleri arasında sayılmıştır. Ayrıca “aile hukukundan doğan yükümlülüklerin ihlali” de suç sayılmıştır (Kaymaz, 2010: 309). 1990 yılında kurulmuş olan ve kadın hakları konusunda yapılacak çalışmaların uygulayıcısı ve sorumlu kuruluğu konumundaki “Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü”nün teşkilat kanunu tasarısı TBMM Genel Kurulu’nun kabulünün ardından 6 Kasım 2004 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni teşkilat kanunu çerçevesinde kuruluşun ismi de “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)” olarak değiştirilmiştir (Resmî Gazete, 2004).¹⁴

2005 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde “Meclis Araştırma Komisyonu” “Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi” amacıyla kurulmuş; komisyon çalışmalarının raporunun hemen ardından da Temmuz 2006’da 2006/17 sayılı “Çocuk ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler” konulu Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. Genelgede kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda alınacak tüm önlemlere ilişkin öneriler yer almakta ve bu önerilerin hayata geçirilmesinden sorumlu kurum ve kuruluşlar da belirtilmektedir. KSGM de bu kapsamda yapılan çalışmalarda koordinatör kurum olarak görevlendirilmiştir. 2007 yılında “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2007-2010)” KSGM tarafından hazırlanarak yürürlüğe girmiştir ve bunu diğer eylem planları izlemiştir (Kaypak; Kahraman, 2016: 307-309).

Türkiye’nin İngiltere ile beraber sunuculuğunu üstlendiği namus adı altında kadınlara karşı işlenen suçların önlenmesi yönünde düzenlenen BM karar tasarısı,

¹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/11/20041106.htm#1>

“BM Genel Kurulu Üçüncü Komitesi”nde 28 Ekim 2004 tarihinde oylamasız olarak kabul edilmiştir. Namus cinayetlerinin önlenmesi hedefiyle genç kızları ve kadınları hedef alan cinayetlerin önlenmesinde hükümetlerin ve uluslararası toplumun kararlılığının gerektiğini vurgulayan karar tasarısı, Üçüncü Komite’de benimsenen diğer tüm karar tasarılarıyla birlikte, BM Genel Kurul’unda Aralık 2004’te onaylanmıştır. Türkiye’de temel kanunların yanı sıra amacı aile içi şiddetin önlenmesi olan ve ilk kez aile içi şiddet kavramının hukuksal bir metinde tanımlandığı yasal düzenleme 1998 tarihli “4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanuna İlişkin Değişiklik Kanunu” 2007’de; yasanın uygulamasına ilişkin yönetmelik 2008’de yürürlüğe girmiştir. 2009 yılında TBMM’de “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” kurulması hakkında kanun kabul edilmiştir. “4320 Sayılı Kanun”un uygulamasında duyulan ihtiyaç nedeniyle yeniden ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, ilgili kurum ve kuruluşların katkı ve katılımlarıyla “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı” bünyesinde yürütülen yoğun çalışmalar sonucunda hazırlanan “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” 20 Mart 2012’de yürürlüğe girmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2016: 18-19).¹⁵ “İstanbul Sözleşmesi” hükümleri de gözetilerek düzenlenen bu kanun “6284 Sayılı Kanun” ile herhangi bir ayırım içermeyecek şekilde şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan tüm kadınlar, çocuklar, diğer aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağdurları Kanun kapsamına dahil edilmiş; fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddeti de kapsayacak şekilde “şiddet”, “ev içi şiddet” ve “kadına yönelik şiddet” kavramları tanımlanmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2021).¹⁶ 2012’de, kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen “6287 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu” ile zorunlu eğitim kademeli olarak 12 yıla çıkarılmıştır (Ertürk, 2015: 295).

Sadece Anayasa maddelerinde değil “Medeni Kanun”, “İş Kanunu” ve “Türk Ceza Kanunu” gibi temel kanunlarda da yapılan eşitlikçi reformlar ile, Türkiye’de tüm mevzuat, kadın erkek eşitliği ilkesini gözetken ve kadına yönelik şiddete tolerans

¹⁵<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf> , (20.08.2020).

¹⁶ https://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-kadin-haklari-alan-inda-kaydedilen-gelismeler.tr.mfa, (08.02.2021).

tanımayan bir yapıya kavuşmuştur. 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı “Belediyeler Kanunu” ile “Büyükşehir Belediyeleri” ve nüfusu 50.000’i bini geçen belediyelere, kadın ve çocuklar için konukevleri açma görevi verilmiştir. 2012 yılında yapılan değişiklik de, Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 100.000’i geçen belediyelerin kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmasını “zorunlu” kılmıştır. “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik” ise 17 Mart 2016 tarih ve 29656 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2016: 18-20).¹⁷

2.2. Türkiye’de Kadın Hareketinin Kazanımları ve Kırsal Alanın Dönüşümü

Tanzimat’tan itibaren medeniyet bilincinin gelişmesiyle kadın konusu önem kazanmış, Cumhuriyet ile birlikte ise kadınlar, yeni toplumsal düzenin hem temsili hem de belirleyici aktörleri olmuşlardır. Kadın-erkek eşitliği, medeniyet projesi ve milliyetçilik ideolojisinde Kemalist harekette merkezi bir rol oynamıştır (Göle, 2001: 90-91). Hem kurtarıcı hem de kurtarılan rolü yüklenen Kemalist dönemin ‘yeni kadın’ı, geçmişle kopuşun bir simgesi olmakla birlikte (Berktaş, 1994: 24). Cumhuriyet reformlarını yozlaşmaktan kurtaran ve reformlarla da İslam dininin etkisinden kurtarılabilecek olan rolleri dolayısıyla medeniyet ile millet arasında köprü olma niteliğini taşımaktadır (Göle, 2001: 90-91).

1920’lerin sonları ve 1930’ların başlarında ‘Cumhuriyet Türkiye’sinin kurucuları ve önderleri olan erkekler, kadınlara toplumsal ve siyasal hakların hangi koşullarda sağlanacağını belirleyen öznelere olmuşlardır (Arat, 1989 alıntılan Berktaş, 1994: 22). 1924’ten itibaren örtünün terk edilmesi, 1924’te “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” ile kızlar ve erkekler için zorunlu temel eğitimin sağlanması, Şer’i hukukun kaldırılması (Göle, 2001: 30-31) ve Batılılaşma projesinde devlet aracılığıyla önemli işlev gören 1926 tarihli “Türk Medeni Kanunu”nun kabul edilmesi; ailenin laikleştirilmesini getirmiş ve erkeğin çok eşliliğini kaldırıp medeni nikahı zorunlu kılmış, her iki tarafa da boşanma hakkı tanıyıp, her iki tarafa velayet hakkı vererek ve

¹⁷ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf> , (20.08.2020).

mirasta eşitliği sağlayarak kadınların toplumsal statüsünü yükseltmiştir (Arat, 1992: 78-79).

Batı toplumu olma yolunda kadınlarla ilgili düzenlenen hukuksal ve toplumsal alanlara bağlı yapısal değişiklikler, kadınlara eğitim ve iş olanakları yaratmıştır. Kemalist seçkinler önderliğinde, vatandaşlara eğitim imkanlarından yararlanarak sosyo-ekonomik statülerini yükseltebilecekleri bir toplumsal yapı inşa edilmiştir. Bu olanaklardan kadınlar ait oldukları sınıfsal yapı, içine doğdukları ya da yaşadıkları bölge ve gelenekler, kültürel dinamikler el verdiği ölçüde yararlanma fırsatı bulmuşlardır. Özellikle kentli kadınlar, miras, boşanma, okuma ve çalışma haklarından faydalanarak hem eğiten hem öğretene ve ardından çalışma hayatına katılan kadınlar olarak bu toplumsal değişimin kendilerine sunduğu toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel olanaklardan yararlanma olanağı bulmuşlardır (Arat, 1992: 79).

Tekeli'ye göre (2004), 1935-1975 yılları arasında bir kadın hareketinden söz etmek olanaksızdır. Türkiye'de laikliğin ve Cumhuriyet rejiminin en büyük destekçileri olan kadınlar, hayır derneklerinde çalışmaya teşvik edilmişlerdir, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte yeni toplumsal dinamikler etrafında inşa edilen kadın kimliği, eniversite eğitimi ve meslek sahibi olma imkanlarından yararlanabilen seçkin bir kadın azınlığını temsil etmektedir. Bu ayrıcalıklara sahip olmayan kadınlar, ataerkil geleneklerin kırılmaması sonucu, tarımsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışmışlar; mülkiyet, eğitim, gelir ve sosyal güvenlik haklarından yoksun kalmışlardır" (Tekeli, 2004). Kemalist çerçeve içinde tanınan olanaklar, kadına yeni roller vermiştir ancak kadınların kadın oldukları için karşılaştıkları sorunlar göz ardı edilmiştir. Hukuk sistemindeki, eğitimdeki ve ekonomik hayattaki eşitsizliklerden, aile içindeki kadına yönelik şiddete çok sayıda kadın sorunu mevcuttur. Bu sorunlar ne devlet kanalıyla parlamenter düzeyde ne de kadınlar tarafından toplumdan gelen istekler olarak sahiplenilmektedir (Arat, 1992: 79).

'Yeni Cumhuriyet'in özellikle hukuk, eğitim ve siyasal yaşamda yaptığı reformlar çok sayıda, küçük, izole köylere ulaşamamaktadır" (Özbay, 2015: 125). Toplumsal cinsiyete dayalı keskin bir iş bölümünün olduğu Türkiye kırsalında kadınlar çocuklarla ilgilenmekte, aile için yemek hazırlamakta, tarlada çalışmakta, hayvanlara bakmakta, yapabildiği kadar çok çocuk doğurmakta dolayısıyla kırsal ailelerinde, her şey kadını ilintilidir ve ondan geçmektedir (Azmaz, 1984: 38'den aktaran Gündüz

Hoşgör, 2011: 224). Kırsalda toplumsal yapı, ataerkil düzenin önceden belirlenmiş, demografik özelliklerine göre sıralanan, statü farklılıklarına göre kurulmuştur. Aile içinde egemenlik ilişkileri cinsiyet ve yaş eksenleri çerçevesinde oluşmaktadır (Özbay, 2015: 125). 1930'larda ülke çapında gerçekleştirilen tarım ve eğitim reformları erkeklere yeni olanaklar sunarken, kadınların yeni tarım uygulamalarını öğrenme olanakları eril ideolojiden dolayı erkeklere nazaran kısıtlı olmuştur (Gündüz Hoşgör, 2011: 226-227). Eğitime erişim imkanları kısıtlı olan kadınların sınırlı sayıda da olsa eğitimden yararlanma oranlarını artıran uygulama, Köy Enstitüleri olmuştur. 1954'te kapatılan Köy Enstitüleri kırsal alanda erkekliğin değişiminde etkin bir rol oynamıştır.

Erken Cumhuriyet döneminden itibaren erkekler askerliklerini yaparken katılımlarının zorunlu olduğu tarım dersleri uygulamalarından yararlanarak, tarımla ilgili bilgi ve tecrübe sahibi olmuşlar, erkeklerin bilgi ve seviyelerinin yükselmesine katkı sağlayan bu durum, kırsalda cinsiyete dayalı eşitsizliğin büyümesine neden olmuştur. Kadınların toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünde -tarımsal üretimde kadın emek oranı çok yüksek olmasına rağmen- emeğinin değersizleştirilerek ikincilleştirilmesi, erkeklerin yeni teknolojilere ulaşarak karmaşık görevleri yürütebildikleri için tarımsal üretimdeki emeklerinin değeri eril ideolojinin erkeklere sunduğu avantajlarla (yeni teknolojilere erişim, ulaşım, pazarlama) yüceltilmesi, birincilleştirilmesi sonucunu doğurmuştur (Gündüz Hoşgör, 2011: 226-227).1950'li yıllar Türkiye'de sanayileşmenin ve nüfusun artışı ile birlikte kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru büyük bir göçün yaşanması sonucunda tarım sektörünün payı azalırken, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payı artmıştır. Ancak eğitime erişim olanağı kısıtlı olan kadınlar, bu toplumsal dönüşüm sürecinde tarım sektöründen sanayi sektörüne dahil olamamışlardır. Kırsal alanda ücretsiz iş gücü olarak tarımsal üretime büyük oranda katkı sağlayan kadınlar kentsel alanlarda vasıfsız bir işçi olarak istihdam edilmişlerdir (Ata, 2006:19'dan aktaran Peker, Kubar; 2012: 177).

1980'lerde kadın hareketinin kazanımlarının sonucu olarak kadın-erkek eşitliğinin devlet çatısı altında kurumsallaşma süreci 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde kurulan Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu ile başlamıştır (Selma Acuner, 2016: 126). Daha çok bilinç yükseltme grupları şeklinde yapılan toplantılarda ve örgütlenmeler içinde ortaya çıkan feminist politika önerileri, 1990'larda kamu politikaları haline getirilmeye çalışılmıştır. Kurumsallaşma ve kamu

politikalarının içine sızma (gender mainstreaming) 1980’lerde başlayan bir sürecin 1990’larda kendini gösterdiği önemli bir kazanımdır. 1990’lı yıllarda kamu politikalarında yer alan kadın ve cinsiyet kavramları, (Timisi; Ağduk Gevrek, 2016: 38) uluslararası sözleşmelerin yükümlülüğüyle birlikte Türkiye’de kırsalda yaşayan kadınların toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerle mücadelesi kapsamında yapılan ulusal düzenlemelerin temellerini atmıştır. Ülkemizde, Cumhuriyetin daha ilk yıllarında başlatılan pek çok olumlu adımın, özellikle 1980’lerden sonra kadın hareketinin büyük çabalarının ve uluslararası gelişmelerin de etkisiyle, yasalarda kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik birçok düzenleme ve değişiklik yapılmıştır. Bütün bunlara rağmen kadın-erkek eşitliği konusunda yasalarda sağlanan haklar, gelişmeler, uygulamalara tam olarak yansımamakta ve eşitliğin toplumsal hayata geçirilmesinin önünde birçok engel bulunmaktadır (Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2018).¹⁸

Cumhuriyet döneminin modernleşme çabaları sonucunda Türkiye’de kırsal alana yönelik politikalar, tarımda ve kırsal alanda kalkınma programlarıyla etkisini göstermiştir. Ekonomisi tarıma dayanan Türkiye’nin önemli üretim merkezleri olan ve nüfusun %75’ini barındıran kırsal alanlar önemini korumuş, tarım ve kırsal alan ulusal kalkınma stratejilerinde merkezi önemini korumaya devam etmiştir. 1970’li yıllara kadar tarımsal üretimin kırsal alandaki toplumsal yaşam üzerindeki etkisi ve tarım sektörünün ekonomideki önemi devam etmiştir. Ancak teknolojik gelişmeler sonucunda tarımsal alanda makineleşmenin artış, kırsal alandan kentsel alanlara göçlere neden olmuştur. Kentleşme sürecindeki artış, kırsal alandaki çözümleri hızlandırmış, kırsaldaki büyük ölçekli ve sektörel yaklaşımli tarımsal üretimi artırmayı hedefleyen ve merkezden yönetilen kalkınma yaklaşımlarıyla uygulanan projelerle istenilen sonuçlar elde edilememiştir. Kır-kent arasındaki gelişmişlik farklılıkları, göç ve hızlı kentleşme hem kırsal alanlarda hem de kentsel alanlarda sorunlar yaratmaya başlamış, bu durum kırsal alana yönelik politikalarda yeni arayışlara neden olmuştur. Ülkenin iç dinamiklerindeki değişimlerin yanı sıra özellikle dünyada 1980’lerden itibaren uygulanmaya başlanan neo-liberal politikalar ve 1990lı yıllarla birlikte Avrupa

¹⁸

<https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (12.02.2021)

Birliği'ne (AB) katılım süreci diğer alanlardaki politikalarda olduğu gibi kırsal alan politikalarının da değişimine neden olmuştur (Bahar Yenigöl, 2016: 43).

Kalkınma planları başta olmak üzere tüm kamu plan ve programları ile bütçelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın ve kız çocuklarının güçlenmesini temel alan bir perspektiften hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Ekonomik ve sosyal amaçları birleştiren bütüncül bir süreç olan kırsal kalkınmada hedeflenen; ekonomik etkinliğin yanında kır kent ayrımının azalması, tarımda verimliliğin sağlanması, sosyal ve fiziksel altyapının geliştirilmesi ve kırsala ait potansiyellerin kalkınmanın itici güçlerinden biri hâline gelmesini sağlamaktır. Bu amaçla hedeflenen, kırsalın kendine özgü yapısından kaynaklanan sosyo-ekonomik ve toplumsal sorunları giderebilecek şekilde organize olabilmek ve kırsaldaki yerel halkı kalkınma sürecinin her aşamasına dâhil edebilmektir (Erdoğan, 2021: 63).

Kırsal alanda tarımda çalışanlar arasında kadın ve çocuk iş gücü dezavantajlı çalışma grupları olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de kadın istihdamındaki genel düşüşün başlıca nedeni, tarımda yaşanan dönüşüme bağlı olarak kırsal istihdamın gerilemesidir. Tarımda çalışan kadınlar, tarım dışına çıktıklarında veya göç ettiklerinde iş gücüne katılamamakta ya da zorluk çekmektedirler. Son dönemde Türkiye'de kırsal alanı dönüştüren politikalardan biri, "Avrupa Birliği (AB)" uyum politikaları olmuştur. AB, Türkiye'den AB'nin neoliberal politikalarına uyum sağlaması beklemekte ancak AB'nin kırsal kalkınma ve tarım politikaları tezatlıklar içermektedir. Kırsal kalkınma aracılığıyla kırsal ve kentsel alanlar arasındaki yaşam kalitesinin farkı ve eşitsizlikler azaltılmak istenmekte diğer yandan tarım sektörünün ekonomik sektörler içindeki payı azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu neoliberal tezatlıklar, küçük üreticinin uzun dönemde tarımdan kopması ve daha da yoksullaşma riski taşıması anlamına gelmektedir. Bu risk grubunun başında ise özellikle kadınlar bulunmaktadır (Gündüz Hoşgör, 2011: 232).

Kadın istihdamı konusunda, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde bir dizi cinsiyet eşitliği politikası gerek İş Kanunu gerekse diğer yasalar çerçevesinde ulusal mevzuata dahil edilmiştir. Türkiye, kadın istihdamını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen birçok "ILO Sözleşmesi"ni ve "Avrupa Sosyal Şartı"nı kabul etmiştir ve imzalamış olduğu CEDAW'ın 11. maddesi gereğince kadınların çalışma haklarını güvence altına

almak için her türlü önlemi almakla yükümlüdür. Son yıllarda Türkiye’de kadın istihdamı alanında izlenen politikalar ve yürütülen projeler ile kadınların iş gücüne katılımında ve istihdamında artışlar gerçekleşmiştir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 81 ilde kırsal alanda yaşayan kadınlara yönelik kadınları ekonomik ve sosyal olarak güçlendirmeyi hedefleyen hizmetler verilmekte, planlanan proje ve programlar çerçevesinde kadınlara destek sağlanmaktadır. Yürütülen tüm çalışmaların temel amaçları arasında; fırsat eşitliğinin sağlanması, girişimciliğin ve istihdamın artırılması yer almaktadır. Bakanlıkça kırsalda kadınlara mesleki eğitim ve istihdam olanakları yaratmak, üretimde kaliteyi artırmak ve kadın dinamiğini ekonomiye kazandırmak amacıyla yürütülen “Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi” kapsamında 2015 yılından itibaren kırsalda kadına yönelik 3 program (Kadın Çiftçiler Tarımsal Yenilikler ile Buluşuyor, Tarımda Kadın Girişimciliğinin Güçlendirilmesi, Kadın Çiftçilere Yönelik İl Özel Projeleri) yürütülmektedir. Bunun yanı sıra verilen desteklerde kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık ise kırsal alanda kadınların güçlendirilmesi yönü ile önem arz etmektedir (Tarım Orman Şurası, 2016).¹⁹

Türkiye’de 2012-2016 yılında kırsal alanda “kadının konumun iyileştirilmesi ve tarımsal faaliyetleri cinsiyet duyarlı bir hale getirmeyi” hedefleri arasında belirten “Kırsal Alanda Kadını Güçlendirilmesi Eylem Planı” oluşturulmuştur. Bu planda kadının güçlenmesi için örgütlenmenin ve etkili bir örgütlenme için var olan sorunların çözülmesi ifade edilmiştir (Tarım Orman Şurası, 2016). Böylece kırsal alanda kadınların örgütlenmesinin kadınların dayanışma ve özgüven duygularının artmasına, ekonomik bir gelir elde etmelerine, sağlık, yaygın ve örgün eğitim olanaklardan yararlanmalarına ve kaynaklara erişim gibi pek çok sorunların çözümünde etkili olacağı öne sürülmektedir (Kasap, 2019: 18). Ülkemiz temel politika metni olan Onuncu Kalkınma Planında başta gençler ve kadınlarda olmak üzere işgücüne katılımın ve istihdamın artırılmasının önemini koruduğu ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının benimsendiği bir işgücü piyasasının oluşturulmasının temel amaçlar arasında olduğu da belirtilmiştir. “Onuncu Kalkınma Planı Öncelikli Dönüşüm Programları”ndan olan “İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi

¹⁹https://cdn.ys.tarimorman.gov.tr/api/File/GetFile/330/Sayfa/1416/1778/DosyaGaleri/13._kirsal_kalkinma_ve_kirsalda_istihdam.pdf, (04.02.2021).

Programı” (Kalkınma Bakanlığı, 2015)²⁰ kapsamında, kadınlara yönelik istihdam teşviklerinin etkinleştirilmesi, kadın istihdamının artırılmasının önündeki engellerden en önemlisi olarak görülen, çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kadın girişimcilere özel bütüncül bir destek programının uygulanmasının bileşenlerine yönelik çalışmalar “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı”nın koordinasyonunda devam etmektedir.

Türkiye bugüne kadar kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW, 1985)” başta olmak üzere, “Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı (1995)”, “Çocuk Hakları Sözleşmesi (1995)”, “Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri”, “Avrupa Sosyal Şartı ve İslam İşbirliği Teşkilatı Kadının İlerlemesi Eylem Planı (2008)”, “Binyıl Kalkınma Hedefleri (2000)”, “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2012)” gibi birçok uluslararası anlaşmayı imzalayarak taraf olduğunu deklare etmiştir. Hem bu anlaşmalar kapsamındaki taahhütlerin yerine getirilmesi hem de istenilen kalkınma ivmesinin yakalanması açısından “On Birinci Kalkınma Planı”nın toplumsal cinsiyet eşitliği vizyonu ile ‘Kadının Kalkınmadaki Rolü’nü değerlendirmesi ve ilgili planlamaların bu perspektifle hazırlanması önemlidir. 2019-2023 dönemini kapsayacak On Birinci Kalkınma Planı da ülkemizi geleceğe taşıyacak önemli bir yol haritası olarak değerlendirilmektedir. Dünyanın en büyük onuncu ekonomisi olma hedefini de içeren 2023 vizyonu, kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi için "kadın girişimcilere özel teşvikler" ve "kadına karşı şiddetin önlenmesi" gibi hedefler içermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).²¹

2.3. Kırsalda Ataerki ve Kadın Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Toplumsal dönemlerin içinde bulunduğu tarihsel koşullar, bireyleri etkileyerek yaşamlarını ve kimliklerini inşa etmektedir. Tarihsel süreçlerin kendine özgü koşulları,

²⁰https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/ODP_TOPLU_KITAP_yeni-yapilan-04122015.pdf, (07.11.2020).

²¹<https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (12.02.2021)

kuşaklar arasında farklılaşmalara neden olmakta, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde her kuşak kendi döneminin koşullarına göre cinsiyet rollerini şekillendirmektedir. Modernleşme süreciyle birlikte ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yapı dönüşüme uğramıştır. Bu süreç, toplumsal cinsiyet rollerini de etkilemiş hem kültürü inşa eden hem de kültür tarafından inşa edilen birey ve dolayısıyla da kadın bu süreçten en çok etkilenen kesim olmuştur (Özkan, 2014: 12-42).

Türkiye’de ataerkil sistemin kadınlık ve erkeklik kimliklerinin inşasındaki belirleyici rolünü anlamak amacıyla, kırsalda ataerkil değerlerin kadınlık ve erkeklik kimlikleri üzerinden aktarımı üzerine literatür incelendiğinde, Atay Avşar (2013) “Kırsal Alanda Kadınların Cinsiyete Dayalı İşgücüne Katılımlarının Toplumsal Değişim Açısından Ele Alınması : Antakya (Hatay) Kent Merkezine Yakın İki Farklı Köy” başlıklı araştırmasında farklı etnisitedeki iki köyde (Alahan ve Zülüflühan köyler) toplam 141 evli kadın ile görüşme yapılarak değişen koşullarda yaşayan evli kadınların ücretsiz ev içi ve ev dışı emeği, zaman kullanımı, sosyal statüsü ve fonksiyonu, cinsiyet rolleri, algı, tutum ve davranışları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile, kırsalda yaşayan kadınların eğitim olanaklarından yoksun olduğu, kadınların kendilerini ‘ev hanımı’ olarak tanımladığı, erken evlilik ve çok çocuk sahibi olmaya yönelik ataerkil değerlerin kadınların istihdam edilmesinin önünde engel oluşturduğu, özel alanda (ev içi/hane içi) üretimde rol alan kadınların düzenli gelirlerinin ve sosyal güvencelerinin olmadığı bulguları tespit edilmiştir.

Çakır ve Aksoy (2016)’un “Yozgat Kırsalında Yaşayan Üç Kuşak Kadının Aile İçi Cinsiyet Rollerindeki Değişim” başlıklı çalışmalarında, Yozgat’ın merkez ve ilçelerine bağlı Hüyükkişla, Paşaköy, Güdülelmahacılı, Topçu, Divanlı, Erkekli, Gökçekişla, Lök, Osmanpaşa, Gelingüllü ve Büyükincirli köylerinde yaşayan, aynı haneden üç kuşak kadın, 17 yaşından büyük kız çocuğu olmak üzere 30 kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları; yaşlı kuşak ile genç kuşak arasında eğitim düzeyinde farklılaşmaların olduğunu, eğitim düzeyinin yaşlı kuşaktan genç kuşağa doğru yükseldiğini, genç kuşakta cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi bir yaklaşım yer almakla birlikte kadının toplumsal cinsiyete dayalı rollerine ilişkin cinsiyetçi ön kabullerin varlığını koruduğunu ve kuşaklararası değişmediğini ortaya koymaktadır.

Kandiyoti'nin (1997) ataerkilliğin görünümünün çeşitlilik gösterdiğini, tek bir ataerkilliğin olmadığını, kırsalda kadın kimliğinin bölgelere ve kültürlere göre farklılaştığını ortaya koyan araştırmaları önem taşımaktadır. Ecevit (1995)'in kentsel üretim ilişkisi içinde kadın emeğini incelediği araştırmasında kadınların çalışma yaşantılarındaki ataerkil örüntüleri ortaya koymuştur. Özbay (1998), kapitalist ekonomik yapı öncesi ve sonrasında Türkiye'de aile ve hane özelliklerini, ataerkil yapının işleyişini araştırarak çalışmasıyla birlikte farklı tarihlerde Ereğli'de (1995) yaptığı araştırmalarla kadınların işgücüne katılımını, kadınların ücretli iş ve ev kadınlığına yönelik düşüncelerinin nasıl değiştiğini göstermiştir. Günseli Berik'in (1995) Türkiye'de kırsal kesimde halı dokuyan kadınların yaşadıkları cinsiyete dayalı eşitsizlikleri, iş yükü, tüketim ve eğitim çerçevesinde kadınlık ve erkekliğin nasıl algılandığına ilişkin çalışmasına benzer biçimde Hattatoğlu (2001), çalışma yaşantısı ya da ev kadınlığının yaşantılanması süreçlerinde kadınların güçlenme biçimlerini incelemiştir.

Mangır vd. (1977-1986) Yozgat'ın köylerinde yaptığı kırsaldaki kadınların cinsiyet rolleriyle ilgili araştırmalarında, kadınların gün içerisinde gerçekleştirdikleri işler ve oranları sunulmuştur. Araştırmanın tekrarlandığı 1986 yılında bu durumun değişmediği bulunmuştur. Konu ile ilgili bir diğer çalışma da Kadılar'ın 2011 yılında gerçekleştirdiği "Üç Kuşak Kadının Cinsiyet Roller: Ankara Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışmada orta kuşakla birlikte toplumsal cinsiyet rolleri algısının büyük oranda değişime uğradığı, genç kuşağın diğer kuşaklara oranla toplumsal cinsiyet rollerinde daha eşitlikçi bir yaklaşımı benimsediği ancak kuşaklararası değişmeyen ve hala geçerliliğini koruyan toplumsal cinsiyet rollerinin de varlığını sürdürdüğü bulgusuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

MANİSA KIRSALININ SOSYO-DEMOGRAFİK VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

3.1. Manisa İlinin Sosyo-Demografik ve Coğrafi Özellikleri

MÖ. 2000’den bu yana çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapan Manisa, tarihi ve kültürel miraslarının yanı sıra ekonomik ve sosyal yapısını belirleyen coğrafi konumuyla önem taşımaktadır. Manisa’nın ilk yerleşim yerinin bugünkü konumundan 7 km doğuda, Yarıkkaya mevkiinde bulunduğu ve Tantalıs adını taşıdığı bilinmektedir. M.Ö. 12. yüzyılın başlarında meydana gelen büyük göç hareketleri sonucunda şehrin tahrip edilerek ortadan kaldırıldığı, daha sonra aynı coğrafi bölgede Sipylös adıyla yeni bir şehrin kurulduğu düşünülmektedir.

Manisa ilinin nüfusu ilk nüfus sayımının yapıldığı 28 Ekim 1927 tarihinde 372.558 kişi olarak tespit edilmiştir. 1927 yılında toplam nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; 182.147’sini erkek, 190.411’ini ise kadın nüfusun oluşturduğu görülmektedir. (Koday vd.; 2017: 362) TÜİK’in 2020 verilerine göre ise Manisa ilinin toplam nüfusu 1.450.616 olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun içinde kentli olan 1.385.981, kentli nüfusun içindeki kadın nüfusu 689.627, erkek nüfusu ise 696.354’tür. Manisa’nın kırsalda yaşayan toplam nüfusu 64.635, kırsalda yaşayan kadın nüfusu 32.265, erkek nüfusu ise 32.370’tir. Manisa ilinin sahip olduğu fiziki ve beşerî coğrafya faktörleri (iklimi, tarım, ticaret, sanayi, ulaşım gibi) nedeniyle nüfusu sürekli artmakta olan yani düzenli olarak yurt içinden kente göçlerin yaşandığı iller arasındadır.

Tablo 1: Manisa İlinin Kır-Kent Nüfus Dağılımı

	KENT (NÜFUSU 20-001 VE ÜZERİ BELEDİYE VE KÖYLER)			KIR (NÜFUSU 20-000 VE DAHA AZ BELEDİYE VE KÖYLER)		
	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN
MANİSA	1.385.981	696.354	689.627	64.635	32.370	32.265

Kaynak: 31 Aralık 2020 Tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları

2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun ile büyükşehir olan, merkez 2 ilçe ile toplam 17 ilçesi bulunan 1089 mahalleden oluşan kent, toplam nüfus bakımından İzmir'den sonra Ege Bölgesi'nin 2. büyük ili ve ticaret merkezidir. Çalışmamıza konu olan Karaköy Mahallesi'nin bağlı bulunduğu Akhisar ilçesi ise, 109 mahalle sayısı ile en yüksek sayıda mahalleye sahip olan ilçesidir. Manisa il nüfusunun ilçe dağılımı analiz edildiğinde en fazla nüfusun 251.905 kişi ile merkez ilçelerden olan Yunus Emre'ye ait olduğu görülmektedir. Nüfusu 168.110 olan Yunus Emre merkez ilçesini ile bir başka merkez ilçe statüsünde olan Şehzadeler ilçesi izlemektedir. Bu iki ilçe nüfusu, il nüfusunun %29'unu barındırmaktadır. Merkez iki ilçenin nüfuslarının diğer ilçelere göre yüksek olmasında, il merkezinde kurulmuş olmaları; sanayi, ticaret merkezleri gibi alanların içerisinde ya da yakınında yer almaları etkili olmuştur.

Manisa'nın yüz ölçümü bakımından en büyük ilçesi olan Akhisar'da (1706.98 km²) 174.850, Salihli'de (1.272.90 km²) 164.371, Turgutlu'da (472.86 km²) ise 169.882 kişi yaşamaktadır. İstanbul-İzmir karayolu üzerinde yer alan Akhisar ile İzmir-Ankara Karayolu üzerinde bulunan Salihli ve Turgutlu il nüfusunun %35,1'ini barındırmaktadır. Bu ilçelerin diğer ilçelere göre yoğun göç almalarında; gelişmiş bir tarım, sanayi ve ticaret altyapısına sahip olmaları etkili olmaktadır. Manisa ilinde en az nüfusa sahip olan ilçe, 12.958 olan toplam nüfusu ile Köprübaşı ilçesidir. Bu ilçeyi il nüfusunun %1,1'ini barındıran Gölçimen ile %1,1'ini barındıran Ahmetli ilçeleri takip etmektedir (Koday, vd.; 2017: 362-365). Manisa ilinin sahip olduğu fiziki ve beşerî coğrafya özellikleri ilin eğitim alanında modern ve gelişmiş bir yapıya ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Çevre il ve ilçelerden eğitim, sanayi, ticaret, vb. nedenlere bağlı olarak göç alan Manisa ili, ülkemiz ortalamasının üzerinde bir okuryazar oranına sahiptir. İl nüfusunun eğitim verilerine bakıldığında; eğitim kademeleri yükseldikçe kadınların eğitimden yararlanma oranlarına dair verilerde erkek nüfusun verilerine oranla düşüş gözlenmektedir.

Tablo 2: Türkiye ve Manisa İli Eğitim Durumu (Kadın Nüfus-Erkek Nüfus)

	Manisa		Türkiye	
Eğitim Durumu	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bilinmeyen	1968	1941	297224	323636
Doktora	1073	650	124960	86621
İlkokul	182748	227317	7681822	9897925
İlköğretim	68477	51306	3240303	2438391
Lise ve Dengi Meslek Okulu	136251	103019	8685165	6740854
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	54723	76683	3305134	4477469
Okuma Yazma Bilmeyen	3858	22730	286590	1738389
Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	122474	98336	7365958	5999606
Yüksek Lisans (5 veya 6 Yıllık Fakülteler	6099	4526	580548	467547
Yüksek Lisans (5 veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)	178	61	25364	9872
Yüksekokul veya Fakülte	84251	68721	5455508	4802283
Genel Toplam	662100	655290	37048576	36982593

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2019

İlde kadınların ilkokul ve ortaokul düzeyinde okullaşma oranlarının %90'ın üzerinde yer aldığı, ilin okuryazar nüfusunun Türkiye geneline göre yüksek olduğu görülmektedir. Kadınların ilkokul düzeyinde okullaşma oranı %94,57 ile ilkokul düzeyinde toplam ilk okullaşma oranından (%94,51) yüksektir.

Tablo 3: Manisa İli İlkokullarda Okullaşma Oranı (% Kadın-% Erkek)

BÖLGE	İlkokul / Toplam/net	İlkokul / Erkek/net	İlkokul / Kız/net	İlkokul / Toplam/brüt	İlkokul / Erkek/brüt	İlkokul / Kız/brüt
Manisa	94,51	94,45	94,57	97,54	97,72	97,35

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2019

Kadınların ortaokul düzeyinde eğitim verileri, kadınların %97,31 oranı ile kadınların ortaokul düzeyinden eğitimden yararlanma oranlarının erkeklerin ortaokul düzeyinde eğitimden yararlanma oranlarından (96,67) yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Manisa İli Ortaokullarda Okullaşma Oranı (% Kadın-% Erkek)

BÖLGE ADI	Ortaokul/ Toplam/net	Ortaokul/ Erkek/net	Ortaokul/ Kız/net	Ortaokul/ Toplam/brüt	Ortaokul/ Erkek/brüt	Ortaokul / Kız/brüt
Manisa	96,98	96,67	97,31	104,62	103,72	105,57

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2019

Manisa'nın Akhisar ilçesi Ege Bölgesi'nin Asıl Ege Bölümü sınırları içerisinde yer almaktadır. İdari bakımdan Manisa ilinin yönetim sınırları dâhilinde olup, ilçe idari alanı içerisinde 1 ilçe merkezi, 109 kırsal mahalle bulunmaktadır (Koday vd., 2017: 444). Akhisar, Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde bulunan Manisa iline bağlı bir ilçedir. Yörenin Osmanlı'dan miras kalan geleneksel yapısı Yörük-Türkmen kültürüdür. Bulunduğu coğrafi konumun etkisi ve Kurtuluş Savaşı sonrasında başlamak üzere Güneydoğu Avrupa'dan ve yakın tarihlerde istihdam amacıyla kuzeydoğu Anadolu'dan aldığı göçler Akhisar'ın nüfus yapısının sosyal ve kültürel zenginliğini oluşturmaktadır. Şehir merkezinde on dört, kırsalda doksan altı mahallesi bulunan Akhisar, 173.026 kişilik nüfusu ile Manisa'nın il merkezi dışında nüfusu en yüksek, Türkiye'nin ise yüz otuz sekizinci nüfusu en yüksek ilçesidir. Akhisar, 1645 km²'lik yüzölçümü ile Manisa genelinde en fazla yüzölçümüne sahip ilçe konumundadır. İlçenin ekonomik faaliyetleri tarım ve sanayi olmak üzere iki ana başlığa ayrılmaktadır, ancak en önemli geçim kaynağının tarım olduğu görülmektedir. Tarım dışında hammaddeye dayalı sanayi ve ticaret ilçenin diğer ekonomik faaliyetlerindendir.

İlçenin topraklarının %47'si tarım arazisi olarak kullanılırken bu arazilerde daha çok zeytin ve üzüm üretimi gerçekleştirilmektedir.²²

Akhisar yaklaşık 80.000 hektarlık tarım alanıyla önemli bir tarımsal potansiyele sahiptir. İlçenin toprakları farklı sebze ve meyve türlerinin yetişmesine olanak sağlamakta, en önemli endüstri bitkisinin tütün ve zeytin olduğu görülmektedir, Son yıllarda ise tarımsal üretimde tütünün yerini zeytine (üretim koşullarında tarımda makineleşme ile meydana gelen değişiklikler, üretim koşullarındaki zorluklar ve elde edilen gelirin farklılaşması gibi faktörler nedeniyle) bıraktığı görülmektedir. İlçe sınırlarında 12 milyon civarında zeytin ağacı bulunmaktadır.²³

Akhisar'da, lise ve yükseköğretim eğitim düzeyi Türkiye ortalamasının üzerindedir. İlçenin toplam nüfusunun 79577'sini kadınlar oluşturmaktadır. Lise veya dengi meslek okulundan mezun olanlar kadın nüfusunun 12262'sini, yüksekokul veya fakülte mezun olanlar 8537'sini oluşturmaktadır.

Tablo 5: Akhisar İlçesi Eğitim Durumu (Kadın Nüfus-Erkek Nüfus)

Eğitim Durumu	Erkek	Kadın
Bilinmeyen	266	252
Doktora	102	52
İlkokul	23933	28239
İlköğretim	7744	5350
Lise Ve Dengi Meslek Okulu	15125	12262
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	6723	9901
Okuma Yazma Bilmeyen	379	2430
Ortaokul Veya Dengi Meslek Ortaokul	15099	12048
Yüksek Lisans (5 Veya 6 Yıllık Fakülteler	685	498
Yüksek Lisans (5 Veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)	18	8
Yüksekokul Veya Fakülte	10121	8537
Genel Toplam	80195	79577

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2019

3.2. Karaköy Mahallesinin Sosyo-Demografik ve Coğrafi Özellikleri

²² <https://tr.wikipedia.org/wiki/Akhisar> , (23.09.2020).

²³ Akhisar Belediyesi Web Sitesi. <https://www.akhisar.bel.tr/akhisardayasam/12/nufusu-ekonomik-sosyal-ve-kulturel-yapi.html> , (23.09.2020).

Karaköy Mahallesi, bağlı bulunduğu Akhisar ilçesine 15 km uzaklıktadır. TÜİK 2020 verilerine göre Karaköy Mahallesi'nin nüfus yapısı, 95 erkek 100 kadın olmak üzere 195 kişiden oluşmaktadır. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) verilerine göre; Karaköy Mahallesi'nde evli olan kadınların sayısının 64, erkeklerin sayısının ise 71 olduğu, hiç evlenmemiş kadınların ve erkeklerin toplam sayısının 19, eşi vefat eden kadın ve erkeklerin toplam sayısının 17, boşanan kadın ve erkeklerin toplam sayısının ise 15'in altında olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Manisa İli Akhisar İlçesi Karaköy Mahallesi Nüfusu (% Kadın-%Erkek)

İL ADI	İLÇE ADI	MAHALLE ADI	YERLEŞİM BİRİMİ NİTELİĞİ	2020 NÜFUSU-TOPLAM	2020 NÜFUSU-ERKEK	2020 NÜFUSU-KADIN
Manisa	Akhisar	Karaköy	Büyükşehir İlçe Mahallesi	195	95	100

Kaynak: 31 Aralık 2020 Tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları

Köyün geçim kaynağını tarım ürünleri ve ormancılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Tarımsal üretimlerinde; zeytin, tütün, meyve ve sebze bahçeciliği yer almaktadır. Tarım ürünleri; toptancı, komisyoncu veya pazarcıya satılmaktadır; bir kısmı da ev için ayrılmaktadır. Köyde seracılık faaliyeti yapılmamaktadır. Toplanan zeytinler, tüccarlar ve zeytin işletmecilerine satılmaktadır. Mahallede 4 ailede kümes hayvancılığı yapılmaktadır. Mahalle halkı ve mevsimlik işçiler, Eylül ayından Ocak ayına dek zeytin toplamak için çalışmaktadırlar. Karaköy Mahallesi, idari yönden Manisa İli Akhisar İlçesi'ne bağlıdır. Yerleşimde, düz tarım alanları ve ormanlık alanlar yer almaktadır. Karaköy Mahallesi, Manisa İli Akhisar İlçesine 15 km uzaklıktadır. Mahalle halkı hizmetler sektöründe gereksinim duyduğu ihtiyaçlarını Akhisar ilçe merkezi ve Manisa il merkezinden karşılamaktadır. Mahallede bulunduğu statüden dolayı bir adet muhtarlık binası bulunmaktadır. Karaköy Mahallesi'nde bunun dışında herhangi bir resmi kurum bulunmamaktadır. Köyde görevli 1 imam bulunmaktadır. Köy yerleşik alan sınırı içinde 1 bakkal, 1 kahvehane ve kahvehanenin üst bölümünde yer alan 4 odalı misafirhane olmak üzere toplam 3 adet ticari birim bulunmakta olup, bu ticari birimlerin tamamı merkez mahallesinde yer almaktadır. Köy yerleşik alan sınırları dâhilinde herhangi bir sanayi kuruluşu bulunmamaktadır.

Karaköy halkı ve çevre çiftçiler için önemi olan Karaca Ahmet Türbesi, mahalle merkezinde yer almaktadır. Köyün adı, bu velinin adından gelmektedir.

Akhisar ve çevresinde Karaköy dedesi olarak bilinen Karaca Ahmet'in türbesi, sadece bu çevrenin değil bütün Batı Anadolu'nun önemli ziyaret yerlerinden biridir. Türbe, zaman zaman yurdun diğer bölgelerinden gelen ziyaretçiler tarafından da ziyaret edilmektedir. Mahalle halkı, Karaca Ahmet'in kendilerini tehlikelerden, afetlerden koruduğuna inanmaktadır. Ekim ayında mahsul kaldırıldıktan sonra köylüler ovoidan köylerine inmektedirler. Köylerine gelen çiftçilerin ilk yaptıkları iş “Dede” olarak adlandırdıkları Karaca Ahmet'in türbesini ziyaret etmek, türbede kurbanlar keserek etlerini dağıtmak ve çeşitli hayırlar yapmaktır. Kökeni eski toplumlardaki mevsimlik törenlere kadar uzanan bu inanış, Anadolu'nun pek çok yerinde hâlâ yaşamaktadır. Karaköy Mahalle halkı, türbe ziyaretlerini genellikle cuma günleri yapmaktadır. Adağı olan, dileği olan köylüler cuma günleri namazdan sonra Karaca Ahmet'in türbesini ziyaret ederek, adakta bulunmaktadır. Dışarıdan gelenler ise ziyaretlerini daha çok pazar günleri yapmaktadır (Akalin, 2021).

BÖLÜM IV

ARAŞTIRMANIN KONUSU, YÖNTEMİ VE BULGULARI

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Çalışmanın konusu; kırsal alanda yaşayan kadınlar ve kız çocukları arasındaki kuşaklararası cinsiyet söylemlerinin ve deneyimlerinin aktarımı, kuşaklar arasında benzerlikler ve farklılıklar gösteren söylemlerin nasıl değişip dönüştüğüdür. Çalışmanın amacı; gündelik yaşamın kurgulanmasında, ev içinde ve kamusal alanda ilişkilerin sürdürülmesinde belirleyici ve yönlendirici olan ataerkil söylemler ile kadınlık ve erkeklik kimliklerinin tanımlanması, dönüştürülmesi ve kuşaklar arasındaki deneyimlerle ilişkiyi anlayabilmektir. Çalışma, ataerkilliğin Türkiye’de kırsal alanda yaşayan kadınları nasıl etkilediğini, ataerkilliğin anne-kız kuşağı arasındaki deneyimlere ve söylemlere olan etkisini anlamayı amaçlamaktadır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yaklaşım, toplumsal gerçekliği, kültürel anlamı inşa ederek etkileşim süreçlerine, olaylara odaklanmaktadır (Neuman, 2020: 53). Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 39’dan aktaran Karataş, 2015: 63). Nitel çalışmalarda temel amaç, katılımcıların algıladıkları dünya hakkındaki görüşleri kendi düşünceleriyle ifade etmelerine ortam hazırlamak (Merriam 2013: 88), araştırmaya konu olan bireyleri anlamak ve araştırmadan elde edilen veriler sonucunda gerçekliği olduğu gibi tanımlamak olduğundan niçin sorusu yerine “ne” ve “nasıl” sorusuna odaklanmaktadır. Araştırmanın konusu olan sosyal dünyayı oluşturan bireylerin gerçekliği analiz edilirken araştırmayı oluşturan süreç, bireyler ve araştırmacı tarafından yeniden yorumlanarak anlamlandırılmaktadır. (Kümbetoğlu, 2017: 34) Nitel araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği temin etmek için şeffaflığın sağlanması, kategorilerin oluşturulması ve kategorilerin bireysel farklılıkları ve kültürdeki gerçek tutarsızlıkları yansıtması gibi temel özellikler göz önünde bulundurulmaktadır. (Rubin & Rubin, 1995’ten aktaran Girgin Büyükbayraktar, 2018: 146-147). Nitel yöntemin zengin ayrıntılı ve kapsamlı verisi, sosyal dünyanın karmaşık ve kapsamlı yapısını anlayabilmek için kişisel ve toplumsal olanın (niyet, değer, fikir, inanç, kanaat, deneyim, davranış, duygu, istek, bilgi, fikir) ayrıntılı bir biçimde aktarılabilirdiği bir veridir (Kümbetoğlu, 2017: 43). Avantajları sebebiyle iki kuşak kadınların deneyimlerinin nasıl farklılaştığını anlamak amacıyla nitel yöntemin uygun bir yöntem olduğu düşünülmüştür.

Niteliksel yöntemin sosyal aktörün tanığı olduğu veya yaşadığı olayların, duyguların, davranışların ve düşüncelerin veri tabanını oluşturması özelliği, bu yöntem, kadın çalışmaları için önemli kılmaktadır. Kadın yaşantılarının, kadın deneyimlerinin, kadın sorunlarının kadınların kendi seslerinden görünürleştirilmesi niteliksel yöntemle mümkün olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı ve araştırma

soruları göz önüne alındığında; kadınların deneyimlerini, günlük yaşamlarını ve kadınlık bilgilerini, sosyal olarak inşa ettiğimiz dünyayı kadınların deneyimlerinden ve bilgilerinden anlayabilmek için katılımcıların söylemlerinin analizini mümkün kılacak yaklaşımın feminist yaklaşım olduğuna karar verilmiştir (Kümbetoğlu, 2017: 53-63). Kadın deneyimlerini bir inceleme aracı olarak dikkate ele alınmasının gerekliliğini vurgulayan feminist metodoloji, sorunların görünür kılınması ve çözülmesinde ortak bir payda oluşmasına imkân sağlamaktadır (Yıldırım, 2018: 150). Harding'e göre kadını var olan geleneksel metodolojilere eklemenin ötesine geçen feminist metodoloji, kadınların deneyimlerini incelemelidir, kadın deneyimlerine dair konulara, içeriden ve öznel sorular sormaya çalışmalıdır ve araştırmacının pozitivismdeki "bilen özne" fikrine karşı koyarak kendisini araştırma nesnesinden ayırmamalıdır (Harding, 1987'den aktaran Tansel İlic; Yıldırım: 2018: 206) Feminist araştırmacılar araştırmacının sorunsalı olarak düşünülen gerçekliğin herhangi bir boyutuna ilişkin deneyim, pratik, düşünce, inanç ve duyguların bilgisinin, tüm bunlara yüklenen anlamlardan ayrılmaz olduğunu kabul ederek, bu anlayışla araştırmayı tasarlamaktadırlar. Sosyal sorunun doğasının anlamlar, özgüllükler, algılamalar gibi özelliklerle de belirlendiğini kabul eden feminist yöntemin temel ilkelerinden biri, hiyerarşik, otoriter ve yönlendirici olmayan bir üslupla anlama çabasını sürdürmektedir. (Kümbetoğlu, 2008: 53-56). Feminist yöntem cinsiyet ve bilim arasındaki ilişkiye dikkat çekerek bilim dünyasının erkek değerleri olan otonomi, ayırım, uzaklık, kontrol kavramlarının etkisi ile eril özellikler taşımakta olduğunu vurgulayarak (Ersoy Çak, 2010: 103) cinsiyetçi varsayımları, kavramları ve araştırma sorularını reddetmektedir. Kadınlar, ortak bir baskı deneyimi paylaşmakta ancak deneyimleri, yaşadıkları, mücadele ettikleri ve anlam vermeye çalıştığı toplumsal bağlamlar hem dünyanın değişik bölgelerinde hem de farklı kadın grupları arasında geniş ölçüde farklılaşmaktadır. (Stanley; Wise, 1996: 68). Feminist araştırma, araştırmacının kişisel duygu ve deneyimlerinin araştırma sürecinin parçası olmasına imkân tanımakta dolayısıyla araştırmacının toplumsal konumu özellikle toplumsal cinsiyeti bilgiye erişimini etkilemektedir. Araştırma tekniklerinin seçiminde esneklik savunulmaktadır (Neuman, 2020: 218). Araştırma süreci, hem 'araştırma özneleri' (sosyal bilimciler) hem de 'araştırma nesneleri' (sosyal gruplar olarak kadınlar) için bir bilinçlenme sürecidir (Mies, 1996: 55). Kadınların öznel deneyimlerinin erkeklerin

deneyimlerinden farklı olduğunu varsayan ve yaşamın öznel-duygusal boyutlarına ve etkileşimsel süreçlerine odaklanan feminist araştırma, eylem odaklıdır ve feminist değerleri ilerletmeye çalışmaktadır (Neuman, 2020: 217-218). Tüm bu vurgulardan dolayı kadın deneyimlerini, kadın yaşamışlıklarını, kadınları eyleyen olarak anlayabilmek ve anlatabilmek için çalışmada feminist metodolojiden yararlanılmıştır.

Araştırmada ilgili literatür taranarak hazırlanan yarı yapılandırılmış formla doğrultusunda derinlemesine görüşme tekniğiyle veriler toplanmıştır. Katılımcıların, düşünceleri ve deneyimleri hakkında detaylı ve derinlemesine bilgi elde etmeyi sağlamaktadır (Kasap, 2019: 55). Örneklem kapsamında yer alan katılımcılardan görüşülen konular hakkında sistematik ve bütünlüklü bilgi elde etmeyi mümkün kılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, “kelimelerin ve soruların ardıllığının her görüşülen için değiştiği esnek bir rehber form” (Kümbetoğlu, 2017: 75) olduğu için çalışmanın verilerini toplama tekniği olarak tercih edilmiştir. İki aşamalı olarak tasarlanan saha araştırmasının ilk aşamasında kadınların sosyo-demografik yapılarına ait veriler “Sosyo-Demografik Görüşme Formu”, ikinci aşamasında kadınlara ait veriler ise “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” aracılığıyla elde edilmiştir.

Araştırmada maksimum çeşitlilik ilkesiyle kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Rastlantısal olmayan örneklem biçimi kartopu örnekleme, araştırma kapsamında yer alan kaynak kişilerden ilerleyerek yeni kişilere ulaşıldıkça örneklemin büyümesi ile oluşmaktadır (Kümbetoğlu, 2017: 99). Araştırmanın örneklemi, 1. kuşak ve 2. kuşak katılımcılar olarak belirlenmiş, 1. kuşağın ve 2. kuşağın belirlenmesinde kadın katılımcıların anneler ve kızları olmaları dikkate alınmış, 1. kuşak kadın katılımcılar anneleri ve 2. kuşak kadın katılımcılar kızları olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Araştırmanın örneklemi, Manisa’nın Akhisar ilçesinin Karaköy Mahallesi’nde yaşayan anneler ve kızları olmak üzere 1. kuşaktan 8 kadın, 2. kuşaktan 8 kadın olmak üzere toplam 16 kadından oluşmaktadır.

Ses kayıt cihazındaki görüşmeler yazıya aktarılarak deşifre edildikten sonra veriler, gruplandırılarak organize edilmiştir. Deşifre yapılırken kadınların söylemlerine ait her bir kelimenin önem taşıdığından yola çıkarak çerçevenin dışına çıktığı düşünülen konuşmalar ayırt edilmeksizin yazıya dökülmüştür. Deşifre edilen görüşmeler tekrar tekrar okunarak temalar oluşturulmuş ve her temaya bağlı tanımlanan alt temalarla tematik analiz gerçekleştirilmiştir.

4.3. Bilgi Toplama ve İşleme Araçları

Araştırmada, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini değerlendirmek için hazırlanan sosyo-demografik veri formu ve kadınların deneyimlerini değerlendirebilmek için, literatür doğrultusunda oluşturulmuş yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır.

Sosyo-demografik soru formunda, kadınların, eşlerinin, çocuklarının, anne ve babalarının evlenme biçimleri ve evlilik yaşları, aile tipleri ve çocuk sayıları, eğitim, istihdam ve sosyal güvenlik durumları, meslekleri ve miras hakları sorgulanmıştır.

Yarı yapılandırılmış soru formunda, kırsalda yaşayan kadınların evlilik kararları ve ataerkillik arasındaki ilişki, aile içinde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, hane içinde sahip olunan mülkiyetin, gelirin ve temel hakların paylaşımı, aile içi şiddet, kuşaklar arası kadınların kadınlık ve erkeklik kimliğine dair algılarında farklılıklar sorgulanmış ve sorular şu başlıklar altında oluşturulmuştur:

1. Evlilik kararını nasıl aldınız?
2. Çeyizinizi hazırlamaya kimler yardım etti? Nasıl bir çeyiziniz vardı?
3. Evlenme yaşınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Evlendiğinizde eşinizden, eşinizin ailesinden herhangi fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal, sözlü şiddet gördünüz mü?
5. “Aile içinde kararları erkeğin kararları” önemlidir cümlesine ilişkin düşünceniz neler?
6. Sizce aile içinde yemek, sağlık, eğitim desteği, miras paylaşımı kadınlar ve erkekler arasında nasıl olmalı?
7. Evinizde eşiniz hangi kararları alırken sizin fikrinizi sorar?
8. Evde eşiniz hangi işleri yapar, siz hangi işleri yaparsınız? Siz kız çocuğunuzu ya da erkek çocuğunuzu evdeki hangi işleri yapmaya yönlendirirsiniz?
9. Kız ve oğlan çocuk sahibi olmak sizce aynı mı?
10. Çocuk sahibi olmaya nasıl karar verdiniz?
11. İlk doğum kontrol yöntemi hakkında bilginizi nereden aldınız? Bu yöntemlerden hangisini uyguluyorsunuz? Eşinizle ortak kararınız var mı?
12. Çocukların bakımında eşinizin rolü nasıl?

13. Anne olmanın baba olmaktan farklı yönlerini nasıl anlatırsınız? Kadın olmak demek sadece anne olmak demek mi sizce? İyi bir baba, iyi bir eşin nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?

14. Annenizle ve kayınvalidenizle ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

15. Babanız ve kayınpederiniz ile ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

16. Ev dışına çıkarken; komşuya, başka mahalleye, şehre giderken kimlere haber verirsiniz?

Araştırma öncesinde hazırlanan sorular birinci ve ikinci kuşaktan ikişer kadınla denenmiş ve net olmadığı düşünülen, anlaşılmayan sorular çıkarılmış ve formlar son haline getirildikten sonra uygulanmıştır. Görüşme öncesi kadınların onayları alınmış, çalışma gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı kullanılmış, karşılıklı görüşmeler feminist yöntem doğrultusunda hiyerarşik ilişki kurulmadan gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, kayıtlar deşifre edilerek bilgisayara aktarılmış, tematik analiz ile analiz edilmiştir. Görüşmelerin deşifrelerinin yapıldığı aşamada kadınların yöreye özgü şivelerinin bozulmadan aktarımına özen gösterilmiştir.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Kadınların öznel deneyimlerinin erkeklerin deneyimlerinden farklı olduğunu varsayan ve yaşamın öznel-duygusal boyutlarına, etkileşimsel süreçlerine odaklanan feminist yaklaşım, örtülü cinsiyetçi varsayımlar ve kültürel inançlar içeren araştırmalara eleştiriler yöneltmektedir. Feminist olmayan araştırma, erkeklerin deneyimini tüm insanlara genellemekte ve geleneksel toplum cinsiyet rollerini verili kabul etmektedir (Neuman, 2020: 217). Bu çalışma için de en büyük sınırlılık genellemenin yapılamamasıdır. Araştırma kapsamına giren kadınlar ülke, bölge vb. kadınların tamamını temsil edecek çeşitliliğe sahip değildir. Örneğin bütün kadınlar Manisa'nın Akhisar ilçesi Karaköy Mahallesi'nde yaşamaktadırlar.

Kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, erkeğin denetleyici ve karar verici rollerine ve yaşadıkları toplum ya da ebeveynleri tarafından erkeğin yüceltildiğine ilişkin örneklere ve ifadelere yer vermekle birlikte ev içindeki sorumlulukların ve rollerin paylaşımı, evlilik yaşı ve eğitim, eşlerine yönelik sorulara

verdikleri yanıtlarda farkındalık yaşadıklarına dair öznel-duygusal ifadelerde bulunarak, zaman zaman mevcut durumu eleştirmişler, deneyimlerine dair pişmanlıklarını paylaşmışlardır. Katılımcıların bu süreçte kendilerine yönelik sorgulamaları görüşmelerin süresinin uzamasına ve zaman zaman konu dışı paylaşımlarda bulunmalarına neden olmuştur. Kadınların günlük yaşamlarının bir parçası olan ataerkil gerçekliklere dair bu farkındalık, cinsiyetçi kalıpların kırılması, kadınlık kimliğinin dönüşümü adına önemli bir adım olarak görülmektedir.

Özellikle okuryazarlık oranlarının düşük olduğu 1. kuşak kadınlarda verilen cevapların daha kısa olması nedeniyle kendilerini daha fazla ifade edebilmeleri yönünde desteklenmişlerdir. Soruların içeriği genişletilerek açılmış, araştırmacının duygu ve deneyimlerini katılımcılarla paylaşmasının ardından sorular tekrar katılımcılara yöneltilmiş, kendilerini daha rahat ifade etmeleri sağlanmıştır. Dolayısıyla bu süreç, görüşmelerin zaman zaman oldukça uzun sürmesine neden olurken deşifrelerinin de aynı ölçüde zorlayıcı olmasına neden olmuştur. Görüşmelerin deşifrelerinin yapıldığı aşamada kadınların yöreye özgü şivelerinin bozulmadan aktarımına özen gösterilmiştir. Kadınların ifadelerinin söyledikleri şekilde aktarılması araştırmaya konu olan toplumsal yapının kültürünü ortaya koymak ve söylemin doğallığını bozmamak bakımından önem taşımaktadır.

Kadın katılımcıların, mahremiyet alanı olarak gördükleri (aile ev eşle ilgili sorular) sorulara yönelik hassasiyetleri önemsenmiştir. Her bir kadının otantik varlığının, biricikliğinin dikkate alındığı görüşmelerde, görüşülen – görüşmeci hiyerarşisi kırıldıkça gerçek cevaplara ulaşılabildiği düşünülmektedir. Kadınlar hiç tanımadıkları biriyle doğal olarak eşleri veya ev hayatlarıyla ilgili paylaşımda bulunmak istememektedirler. Katılımcıların kimliklerinin saklı kalacağı önemle vurgulanmıştır. Kadınlar, güven ve samimiyet ortamı sağlanmadığında aile bireyleriyle ilişkileri ve üreme sağlığıyla ilgili sorular gibi mahrem kabul ettikleri alanlarda içinde bulundukları bireysel gerçekliği paylaşmaktan sakınma davranışı göstermişlerdir. Bu nedenle kadın katılımcılar, görüşme sorularına ilişkin verdikleri yanıtların saklı tutulacağı, kimseyle paylaşılmayacağı yönünde bilgilendirilmişlerdir. Görüşmeler, bu durum göz önüne alınarak ancak araştırmacıyla güven ilişkisi kurduğuna kanaat getiren ve görüşmeyle ilgili istekli olduğunu belirten kadın katılımcılarla, araştırmacının amacına uygun şekilde yapılabilmektedir. Görüşmelerin yapılandan daha fazla sayıda

olması planlanmış olmakla beraber görüşmelerin aynı seyri izlemesi ve elde edilen verilerin farklılaşmaması nedeniyle görüşmelere devam edilmemiştir.

4.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi iki aşamada gerçekleşmiştir. İlk olarak sosyo-demografik değişkenlerin betimsel analizi yapılmış, sonrasında ana temalar ve alt temalar oluşturularak tematik analiz gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, meslek ve sosyal güvenceleri ve ekonomik durumları olmak üzere 3 alt başlık halinde ele alınmıştır. Nitel araştırma bulguları tematik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir.

4.5.1. Sosyo-Demografik Bulgular

1.kuşak ve 2.kuşak kadınların sosyo-demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik düzenlenen 50 soruluk görüşme formu ile kadınların, kadınların eşlerinin, anne-babalarının ve çocuklarının sosyo-demografik özellikleri, meslek ve sosyal güvence durumları ve toplumsal cinsiyete yönelik algıları tespit edilmiştir.

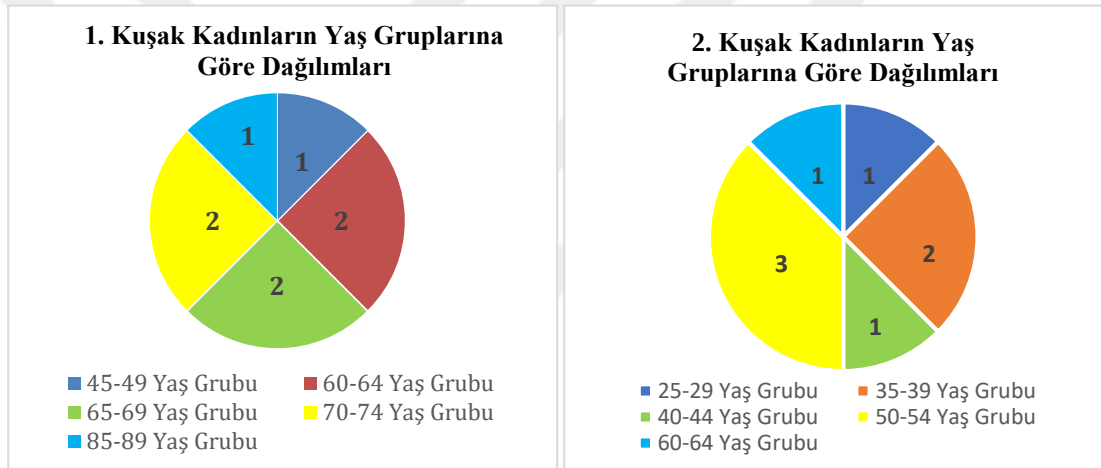
1.kuşak kadın katılımcıların yaşları 48-86 yaş aralığında iken; 2.kuşak kadınların yaşları 29 ile 51 yaş arasında değişmektedir. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların çoğunluğu evli olup, kendilerini büyük oranda evli olarak tanımlamışlardır. Eğitim iki grup arasında ciddi şekilde farklılaşmaktadır. 1.kuşak kadınlarda okuryazar olmayanların oranı ağırlıktayken, okuryazar olan 2 kadın, ilkokul mezunu olan 1 kadın katılımcının olduğu; ilkokul mezunu olan kadın oranının yüksek olduğu 2.kuşak kadın katılımcılardan K7'nin okuryazar olmaması, K1 ve K2'nin ise ortaokul mezunu olması nedeniyle farklılaştığı görülmektedir. Bir diğer önemli farklılık da iki grup kadın arasındaki çocuk sayılarıdır. 1.kuşak kadınların sahip olduğu çocuk sayısı 1 ile 5 çocuk arasında yer almaktayken, 2.kuşak kadınların sahip olduğu çocuk sayısının maksimum 3, minimum 1 olduğu görülmektedir. İki farklı grupta gerçekleştirilen çalışmada birinci kuşak kadınlar A1, A2,..., A8 olarak, ikinci kuşak kadınlar ise K1, K2, ...K8 olarak kodlanmıştır (Tablo 7).

Tablo 7: Katılımcılara Dair Sosyo-Demografik Özellikler

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Meslek	Çocuk Sayısı
A1	Kadın	72	Evli	Okuryazar	Çiftçi	5 Çocuk
A2	Kadın	48	Evli	Okuryazar	Çiftçi	3 Çocuk
A3	Kadın	67	Evli	Okuryazar Değil	Çiftçi	3 Çocuk
A4	Kadın	65	Evli	Okuryazar Değil	Çiftçi ve Ev Hanımı	5 Çocuk
A5	Kadın	54	Evli	Okuryazar Değil	Çiftçi	4 Çocuk
A6	Kadın	60	Evli	İlkokul Mezunu	Çiftçi	1 Çocuk
A7	Kadın	86	Eşi Vefat Etmiş	Okuryazar Değil	Ev Hanımı	3 Çocuk
A8	Kadın	72	Eşi Vefat Etmiş	Okuryazar Değil	Ev Hanımı	4 Çocuk
K1	Kadın	42	Evli	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı	2 Çocuk
K2	Kadın	29	Evli	Ortaokul Mezunu	İşçi	2 Çocuk
K3	Kadın	51	Eşinden Ayrı Yaşıyor	İlkokul Mezunu	Temizliğe Gidiyor	2 Çocuk
K4	Kadın	51	Evli	İlkokul Mezunu	Çiftçi	1 Çocuk
K5	Kadın	35	Evli	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor	2 Çocuk
K6	Kadın	36	Evli	İlkokul Mezunu	İşçi	1 Çocuk
K7	Kadın	62	Eşi Vefat Etmiş	Okuryazar Değil	Çiftçi	3 Çocuk
K8	Kadın	50	Eşi Vefat Etmiş	İlkokul Mezunu	Çiftçi	3 Çocuk

Karaköy Mahallesi'nde yaşayan 1. kuşaktan 8 kadın ve 2. kuşaktan 8 kadın olmak üzere toplam 16 kadınla yapılan görüşmelerde 1.kuşak kadınların 45 ile 89 yaş

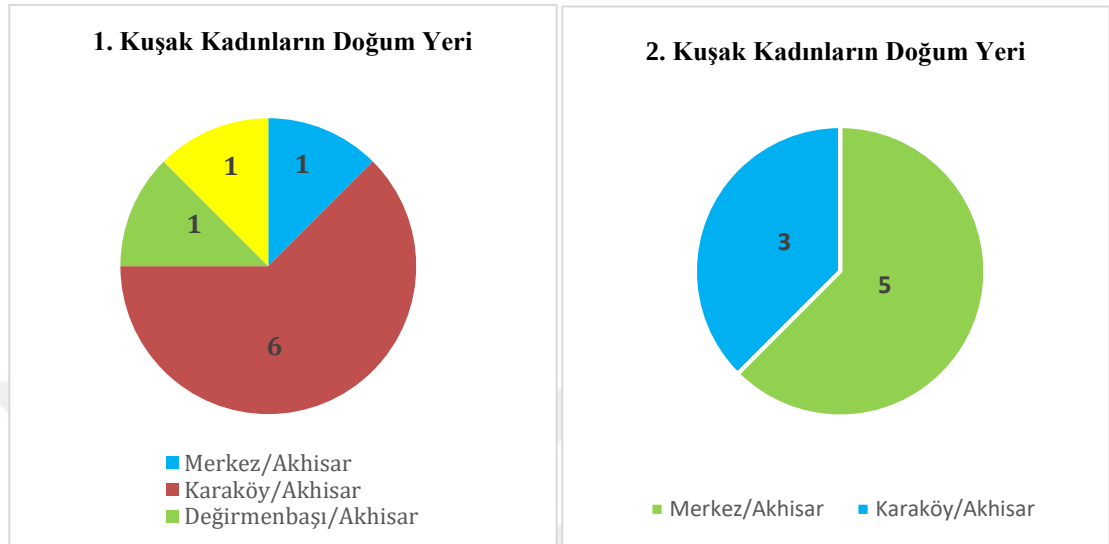
grubu arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Görüşme yapılan 8 kadından 45-49 yaş grubunda 1 kadın katılımcı, 85-89 yaş grubunda 1 kadın katılımcı, 60-64 yaş grubunda 2 kadın katılımcı, 65-69 yaş grubunda 2 kadın katılımcı, 70-74 yaş grubunda 2 kadın katılımcı yer almaktadır. 2.kuşaktan görüşme yapılan 8 kadının 25-64 yaş arasında yer aldığına dair bilgiler elde edilmiştir. Görüşme yapılan 2.kuşak kadınların 3'ü 50-54 yaş grubunda, 2'si 35-39 yaş grubunda, 1'i 25-29 yaş grubunda, 1'i 40-44 yaş grubunda, 1'i ise 60-64 yaş grubunda yer almaktadır. Kadınların kaç yaşından beri köylerinde yaşadıklarına bakıldığında; 1. kuşak kadınların 5'inin 0-4 yaş aralığında, 1'inin 10-14 yaş aralığında, 2'sinin 15-19 yaş aralığında; 2. kuşakta ise 7 kadının 0-4 yaş aralığında, 1 kadının ise 5-9 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1: Kadınların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Doğum yerlerine bakıldığında; 1.kuşak kadınların 5'inin doğdukları mahallede yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir. Karaköy Mahallesi'ne doğduğu yerden göç ederek gelen kadınların evlilik nedeniyle sosyal hareketliliğe dahil olmuşlardır. 1. kuşakta bir kadın katılımcımızın (A2) evlilik nedeniyle Doğu'dan Batı'ya göç ettiği tespit edilmiştir. Yine Karaköy'e yakın olan bir mahalle olan Değirmenbaşı'dan 1 kadın katılımcımızın ve Akhisar ilçe merkezinden 1 kadın katılımcımızın evlilik nedeniyle Karaköy Mahallesi'ne göç ettiği görülmektedir. 2. kuşak kadın katılımcıların 5'inin Akhisar ilçe merkezinde, 3 kadının ise Karaköy Mahallesi'nde doğduğu tespit edilmiştir. Kadınların coğrafi hareketliliğini belirleyen faktörün birinci kuşakta evlilik olduğu görülmektedir. 1.kuşakta (1 kadın) ve 2. kuşakta (1 kadın) tersine göç gözlemlenirken, 1. kuşakta kırsal alandan kırsal alana evlilik nedeniyle, 2. kuşakta ise

tarımsal üretim nedeniyle tersine göçün gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren hızlı sanayileşme ve ulaşım-iletişim alanında meydana gelen gelişmeler sonucunda iç göçler yaygınlaşmaya başlamıştır (Şekil 2).

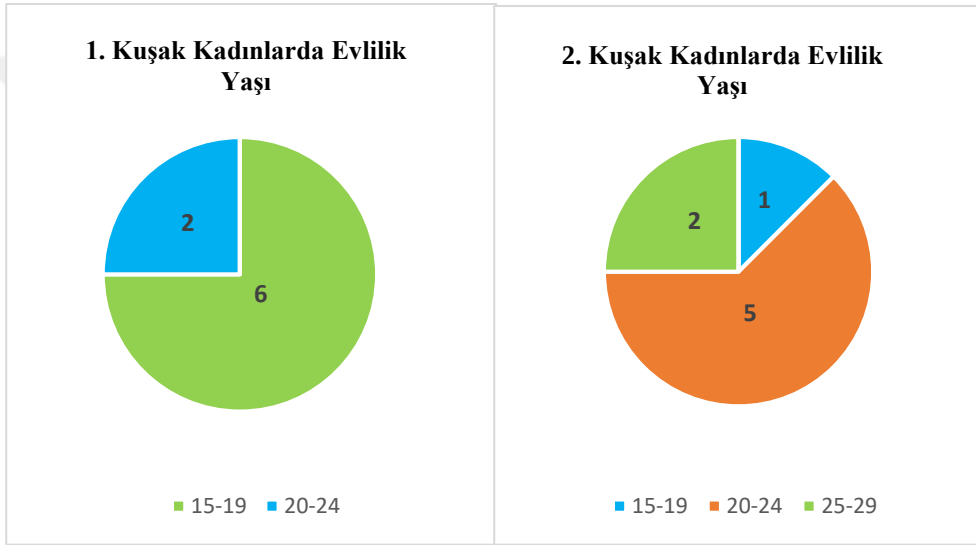

Şekil 2: Kadınların Doğum Yerlerine İlişkin

Bilgiler

Tarımda modernleşme ve makineleşmenin de etkisiyle kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru hız kazanan göçler 1980 sonrasında ekonomik, kültürel ve sosyal sorunlara yol açmıştır. Kırsal alanlardan kentlere göç edenler bireyler, genellikle vasıfsız ve eğitimsiz olmaları nedeniyle kentsel alanlarda ağır, yorucu ve tehlikeli işlerde düşük ücretle çalışmak durumunda kalmışlardır. Kent yaşamının sosyal ve ekonomik zorluklarına uyum sağlayamayan kırsal nüfus, işsizlik ve geçim standartlarının yüksek oluşu gibi toplumsal etkenler sonucunda yaşadıkları topluma yabancılaşmışlar ve sosyal çevreden soyutlanmışlardır. Tersine göç, kent yaşamına adaptasyon sağlayamayan ve işsizlikle mücadele edemeyen bireyler için bir çözüm yolu olarak görülmüştür. Ekonomik gerekçelerin yanında göç edilen alanlarda sağlık ve eğitim kurumlarının, alt yapı tesislerinin, yeşil alanların yetersiz olması, kent hayatının getirmiş olduğu stres vb. sosyal faktörler de kentlerden kırsal alanlara göçlere neden olmakta, tersine göç hareketine yalnızca kırsaldan kente göç edenlerin değil, çeşitli kurum ve kuruluşlarda çalışan ve bu kurumlardan emekli olanların da katıldığı görülmektedir (Gümüş vd., 2018; Şahin, 2020).

1.kuşak kadın katılımcıların 3'ü evlidir, 5 kadının eşi vefat ettiği için yalnız yaşamaktadırlar. 2. kuşak kadınların 1'i eşinden ayrı yaşadığını belirtmiştir. 2. kuşaktan kadın katılımcı (K3), resmi olarak boşanmanın gerçekleşmediğini ancak eşinin evi bir gün terk ettiğini, bu nedenle iki çocuğuyla birlikte yaşamına devam ettiğini belirtmiştir. Akraba evliliğinin ise 1. kuşak (1 kadın) ve 2. kuşak (1 kadın) kadınlarda benzer sıklıkta olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan 1. kuşak kadın katılımcılarda 8 kadından yalnızca 1'inin ikinci evliliği olduğu, ilk evliliğinden 1 çocuğunun olduğu tespit edilmiştir. 2. kuşakta ise yeniden evlenme olgusuna rastlanmamıştır.

Şekil 3: Kadınların Evlendiği Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

1.kuşak kadın katılımcılarda erken yaşta evlilik oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. 1. kuşaktan 6 kadının 15-19 yaş aralığında, 2 kadının 20-24 yaş aralığında; 2. kuşak kadın katılımcılardan ise 1 kadının 15-19 yaş aralığında, 5 kadının 20-24 yaş aralığında, 1 kadının ise 25-29 yaş aralığında evlendiği tespit edilmiştir (Şekil 3).

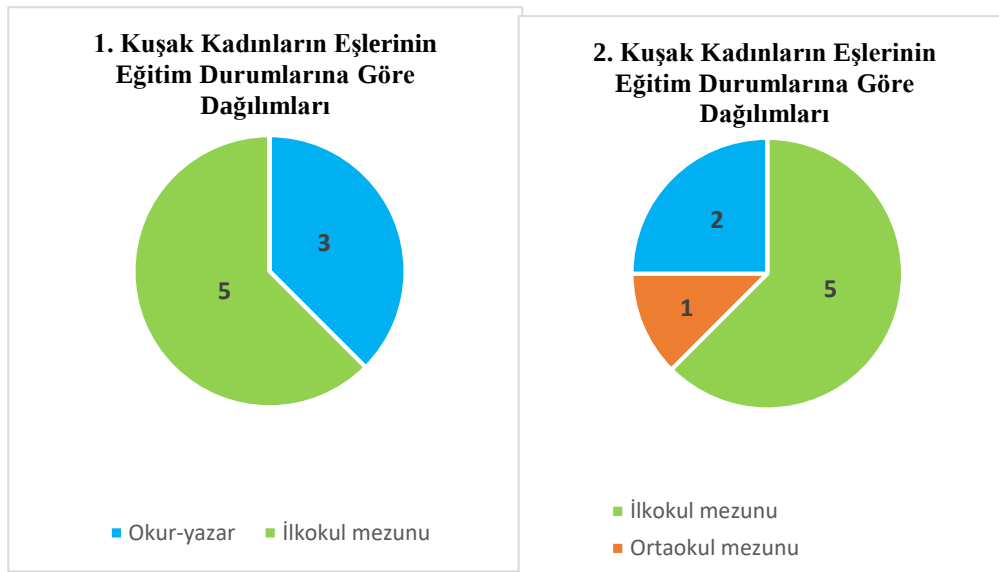
1. kuşak ve 2. kuşak kadınların eğitim durumlarına bakıldığında; 1. kuşak kadınlardan 5 kadının okur-yazar olmadığı, 2 kadının okur-yazar olduğu, 1 kadının ise ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. 2. kuşak kadınların 1'inin okur-yazar olmadığı, 1 kadının okur-yazar olduğu, 4 kadının ilkokul mezunu, 2 kadının ise ortaokul mezunu olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların hanede kimlerle yaşadığına bakıldığında, 1. kuşak kadınlardan 1 kadının kayınvalidesiyle, 6 kadının eşiyle, 1 kadının yalnız yaşadığı; 2. kuşaktan ise, 1 kadının kayınvalidesiyle, 1 kadının hem kayınvalidesi hem kayınpederiyle, 2 kadının eşiyle, 3 kadının eşi ve çocuklarıyla, 1 kadının oğluyla yaşadığı tespit edilmiştir. Kadın katılımcılara çocuğu dışında evinizde bakmakla yükümlü olduğunuz kişiler var mı sorusu yöneltildiğinde; 1. kuşaktan kadınların yalnızca 1'inin kayınvalidesinin bakımını üstlendiği, 2. kuşaktan kadınların ise 1'inin kayınvalidesine, 1'inin hem kayınvalidesi hem de kayınpederine, 1'inin ise koruyucu aile olduğu için 2 çocuğun bakımını üstlendiği tespit edilmiştir.

Çekirdek aile tipinin hem 1. kuşak hem de 2. kuşak kadınların aile yapılarında geniş aile yapısına göre daha yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir. 1. kuşak kadın katılımcıların 6'sı, 2. kuşak kadınların ise 7'si çekirdek aile yapısına sahipken 1. kuşaktan kadınların 2'si geniş aile, 2.kuşaktan kadınların ise 1'i geniş aile yapısında hayatlarını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir.

4.5.1.1. Kadınların Eşlerinin Sosyo-Demografik Verileri

1. kuşak kadınların 3'ü eşlerinin okuryazar olmadığını, 5'i ise eşlerinin ilkokul mezunu olan olduğunu ifade etmişlerdir. 2. kuşak kadınların 5'i eşlerinin ilkokul mezunu, 1'i ortaokul mezunu, 2'si ise ortaöğretim (lise veya dengi) mezunu olduğunu belirtmiştir (Şekil 4).

Şekil 4: Kadınların Eşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

1.kuşak kadınların 1'i eşlerinin ikinci evliliği gerçekleştirdiğini ifade etmiş, 2. kuşak kadınlarda yapılan görüşmelerde yeniden evlenme olgusuna rastlanmamıştır. 1.kuşak kadınlara eşlerinin mesleğinin ne olduğu sorulduğunda; 6 kadın eşinin mesleğinin çiftçi olduğunu, 1 kadın eşinin asker (gazi) olduğunu ifade etmiş, 1 kadın ise işsiz olduğunu belirtmiştir. 2. kuşak kadınlarda ise eşini çiftçi olarak tanımlayan 1 kadın, pazarcı olarak tanımlayan 1 kadın, muhtar olarak tanımlayan 1 kadın, işçi olarak tanımlayan 4 kadın, eşinin mesleğinin kaynakçı olduğunu ifade eden ise 1 kadın tespit edilmiştir.

4.5.1.2. Çocuklarının Sosyo-Demografik Verileri

1. kuşak ve 2. kuşak kadınların çocuklarında akraba evliliğinin görülüp görülmediğine bakılan çalışmada, 2. kuşak kadınların çocuklarında akraba evliliğine rastlanmamış, 1. kuşaktan kadınların çocuklarından 1'inin amcasının oğluyla/kızıyla evlilik yaptığı, 1'inin ise teyzesinin oğluyla/kızıyla evlilik yaptığı tespit edilmiştir. Kadınların çocuklarının aile yapılarının oransal dağılımları incelendiğinde; 1. kuşak (7 çekirdek aile, 1 geniş aile) ve 2. kuşak kadınların çocuklarının (7 çekirdek aile, 1 geniş aile) sahip oldukları aile yapılarının oranlarının dağılımının eşit olduğu görülmektedir.

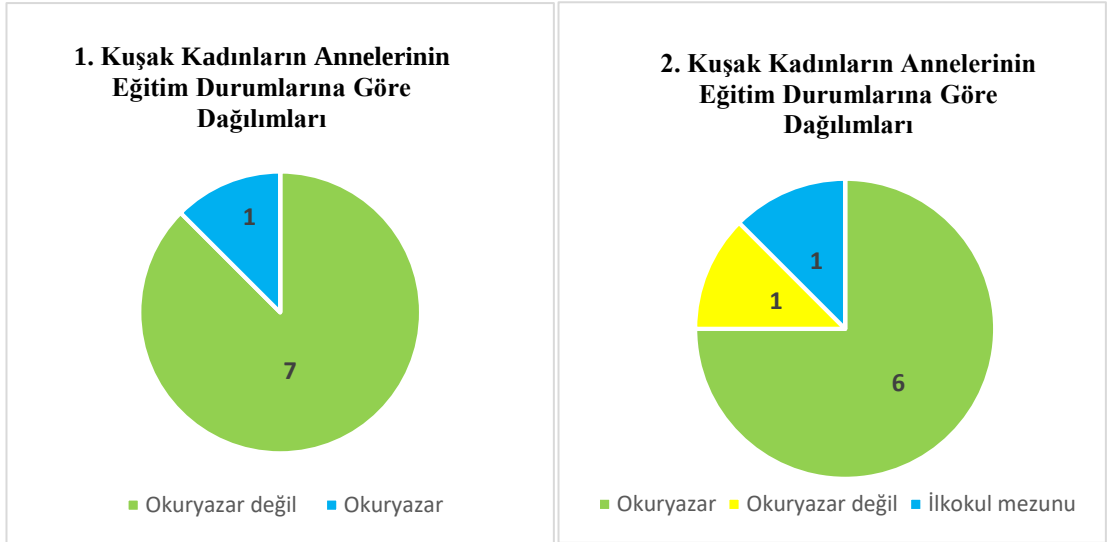
4.5.1.3. Kadınların Annelerinin Sosyo-Demografik Verileri

Katılımcıların annelerinin sosyo-demografik özelliklerine bakıldığında; 1.kuşak kadınlardan 3'ünün annesi hayattayken, 2. kuşak kadınların tamamının annesinin hayatta olduğu tespit edilmiştir. 1.kuşaktan ve 2.kuşaktan görüşme yaptığımız kadın katılımcıların annesinin medeni durumu analiz edildiğinde; 1. kuşakta annesi evli olan 3 kadın, eşi vefat ettiği için yalnız yaşayan 5 kadın olduğu, 2. kuşakta annesi evli olan 6 kadın, eşi vefat ettiği için annesi yalnız yaşayan 2 kadın olduğu görülmektedir. Görüşme yaptığımız kadınların annelerinin medeni durumlarına baktığımızda boşanma örneğine rastlanmamaktadır. Çalışmamızda, 1. kuşak kadınların annelerinin

evlenme yaşına dair bulgulara; kadınların tamamının evliliğinin 15-19 yaş grubunda gerçekleştiği görülmektedir. 2. kuşak kadınlardan 2'sinin 20-24 yaş arasında evlilik kurumuna dahil olduğu, 6'sının ise 15-19 yaş grubunda evlilik gerçekleştirdiği görülmektedir. 1.kuşak kadınların annelerinde akraba evliliğine rastlanmamakta, ancak 2. kuşak kadınlardan 2'sinin annesinin akraba evliliği yaptığı görülmektedir. 1.kuşak kadınların annelerinin bir evlilik dışında bir evlilik gerçekleştirmedikleri, 2. kuşak kadınların 1'inin annesinin ikinci evliliğini yaptığı tespit edilmiştir. İkinci evliliği yapan kadın katılımcımız, ilk evliliğinin çok erken yaşta gerçekleştiğini, "aşk evliliği" olmadığını belirtmiş, ikinci evliliğini ise kaçarak evlenme olarak nitelendirmiştir.

1.kuşaktan kadınların annelerinin çocuk sayılarının alt sınırının 4 çocuk, üst sınırının 7 çocuk olduğu görülmektedir. 1.kuşaktan 1 kadın katılımcı 4 çocuk, 3 kadın katılımcı 5 çocuk, 2 kadın katılımcı 6 çocuk, 2 kadın katılımcı ise 7 çocuk sahibi olduğunu belirtmiştir. 2. Kuşak kadınlarda annelerinin sahip oldukları çocuk sayısının oransal dağılımlarının 1. kuşağa göre farklılaştığı görülmektedir. 2.kuşak kadın katılımcıların 1'i annesinin 1 çocuk, 2'si annesinin 3 çocuk, 2'si annesinin 4 çocuk, 2'si annesinin 5 çocuk ve 1'i ise annesinin 7 çocuk sahibi olduğunu ifade etmiştir.

1.kuşak ve 2. kuşak kadın katılımcıların annelerinin eğitim durumlarına bakıldığında, 1.kuşak kadınların annelerinde okuryazar olmayanların oranının yüksek olduğu görülmektedir. 1.kuşaktan 1 kadının, 2.kuşaktan 1 kadının annesi okuryazar iken, 2. kuşaktan yalnızca 1 kadının annesinin ilköğretim mezunu olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5).

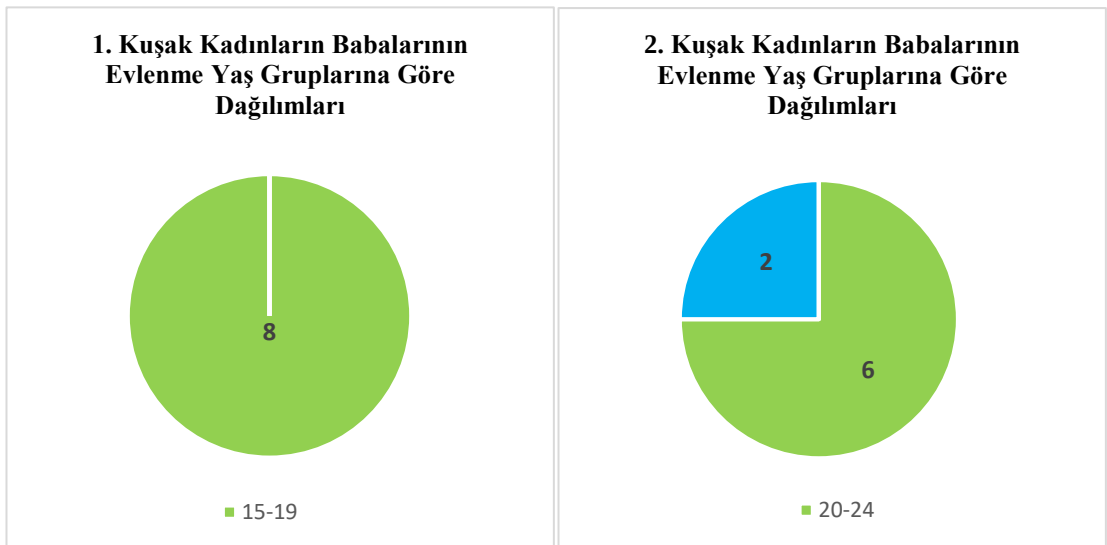

Şekil 5: Kadınların Annelerinin Eğitim

Durumlarına Göre Dağılımları

4.5.1.4. Kadınların Babalarının Sosyo-Demografik Verileri

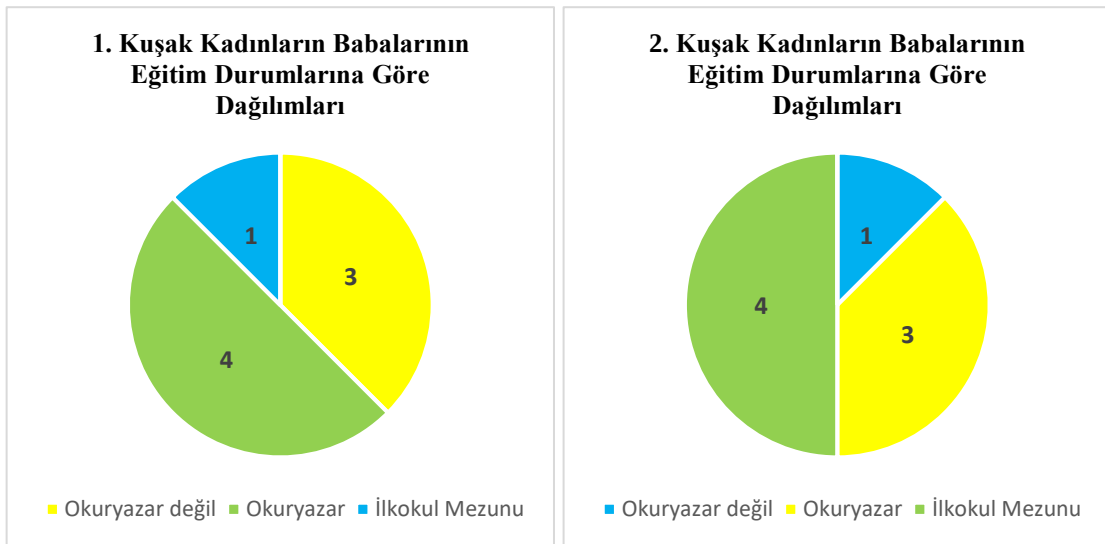
Görüşme yaptığımız 1. kuşak 8 kadının babası hayatta değildir. 2. kuşak kadınların 6'sı babasının hayatta olduğunu, 2'si ise babasını kaybettiğini belirtmiştir. 1.kuşaktan kadınların babalarının tamamının evlenme yaş aralığı 15-19 yaş grubudur. 2. kuşakta kadınların babalarının evlenme yaşının 1.kuşağa göre yüksek olduğu, 20 yaş altında evliliğin olmadığı görülmektedir (Şekil 6).

Şekil 6: Kadınların Babalarının Evlenme Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

1.kuşaktan kadınların babalarının çocuk sayılarına bakıldığında;—1 kadının babasının 4 çocuk, 3 kadının babasının 5 çocuk, 2 kadının babasının 6 çocuk ve yine 2 kadının babasının 7 çocuk olduğu tespit edilirken, 1.kuşak kadınların babalarının sahip olduğu çocuk sayılarının alt sınır olarak 4 çocuk üst sınır olarak 7 çocuk arasında yoğunlaştığı görülmektedir. 2.kuşaktan kadınların babalarının çocuk sayıları ise; 1 kadının babasının 1 çocuk, 2 kadının babasının 3 çocuk, 2 kadının babasının 4 çocuk, 1 kadının babasının 5 çocuk, 1 kadının babasının 7 çocuk, 1 kadının babasının ise 8 çocuk sahibi olduğu tespit edilirken, 2.kuşak kadınların babalarının sahip olduğu çocuk sayılarının alt sınır olarak 1 çocuk üst sınır olarak 8 çocuk arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

1.kuşak ve 2. kuşaktan kadın katılımcıların babalarının eğitim durumlarının annelerinin eğitim durumlarının göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 1. kuşaktan kadınların 3'ünün babasının okuryazar olmadığı, 4'ünün okuryazar olduğu, 1'inin ise ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. 2. kuşaktan kadınların 1'inin babasının okuryazar olmadığı, 3'ünün babasının okuryazar olduğu, 4'ünün babasının ise ilkokul mezunu olduğu tespit edilmiştir (Şekil 7).

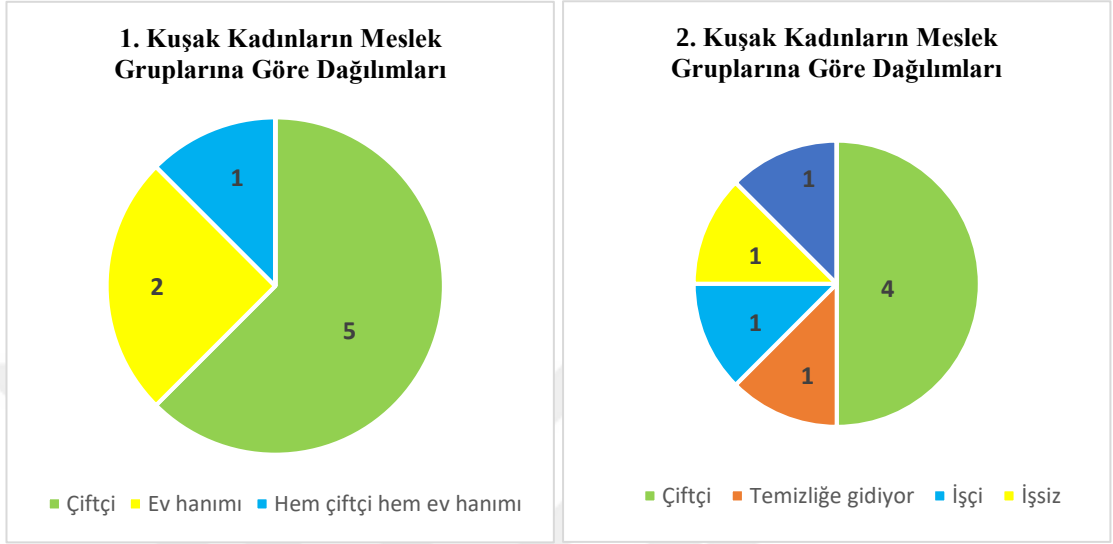

Şekil 7: Kadınların Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

4.5.2. Meslek ve Sosyal Güvence

1.kuşak kadınlarda kendisini çiftçi olarak tanımlayan 5 kadın, ev hanımı olarak tanımlayan 2 kadın hem çiftçi hem ev hanımı olarak tanımlayan 1 kadın yer

almaktadır. 2.kuşak kadınlara mesleklerinin ne olduğu sorusu yöneltildiğinde kadınların 4'ünün çiftçi olduğu, 1'inin temizliğe gittiği, 1'inin ev hanımı, 1'inin işçi olduğu, 1 kadının ise hem ev hanımı hem temizliğe gidiyor olarak mesleğini tanımladığı görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 8: Kadınların Meslek Gruplarına Göre

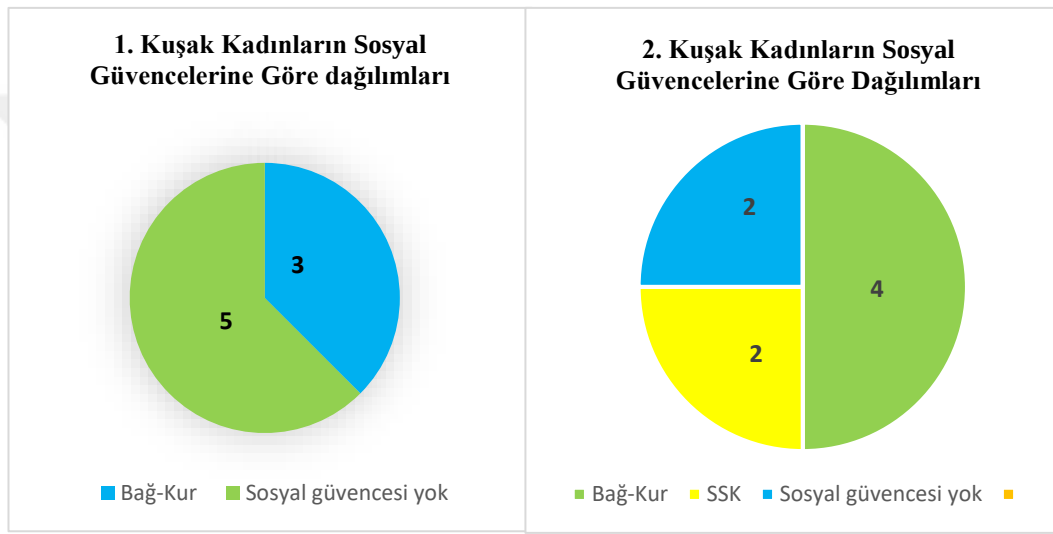
Dağılımları

Kadınların ücretli bir işte çalışma oranlarına bakıldığında; 2. kuşak kadınlarda istihdama katılım oranlarının arttığı görülmektedir. 1. kuşak kadınların tamamı ücretli bir işte çalışmadıklarını ifade ederken, 2. kuşak kadınların 3'ü ücretli bir işte çalıştığını, 5'i ücretli bir işte çalışmadığını belirtmektedir. 1. kuşak kadınların 3'ü sosyal güvenceye sahipken, 5'inin herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. 2. kuşak kadınların sosyal güvenlik kurumundan yararlananların oranlarının 1. kuşağa göre daha fazla olduğu görülmektedir. 2. kuşak kadınların 2'si SGK'lı, 4'ü Bağ-Kur'lu

olduğunu ifade etmekte, 2'si ise sosyal güvencesi bulunmadığını belirtmektedir (Şekil 9).

Şekil 9: Kadınların Sosyal Güvencelerine Göre Dağılımları

1.kuşak kadınlar, hanelerinde eşleri ve kendileri dışında yararlandıkları herhangi bir ekonomik desteklerinin olmadığını belirtmişlerdir. 2. kuşakta ise kadınların 1'i engelli maaşından, 1'i ise diğer desteklerden yararlanmaktadır. Bu oran, koruyucu aile maaşı ve kayınvalide ile kayınpederin maaşı olarak dağılım

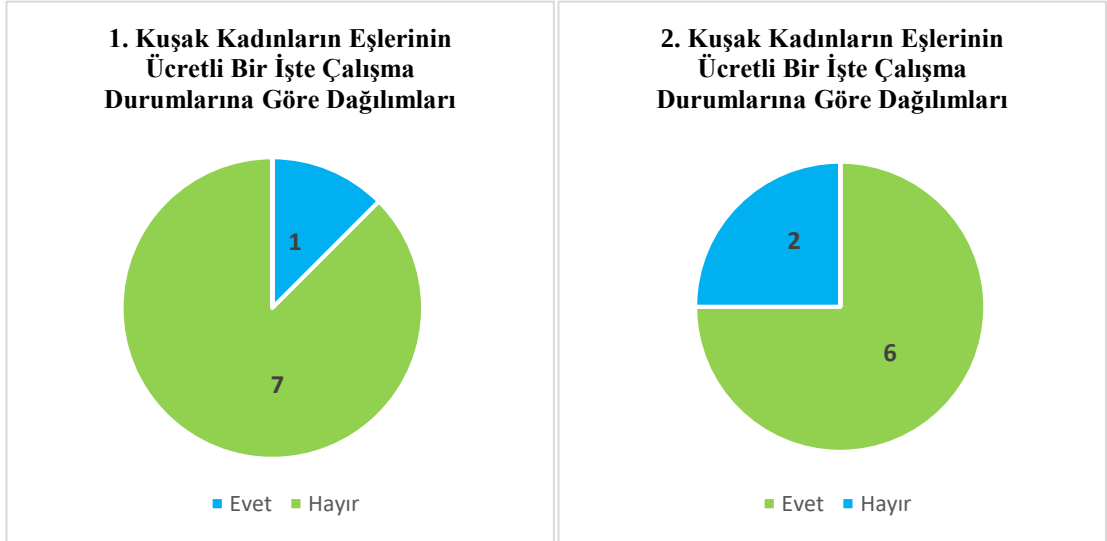

göstermektedir. 2. kuşak

katılımcılardan K4, ailelerine ekonomik destek olacağını düşünerek koruyucu aile başvurusunda bulunduğunu belirtmiştir.

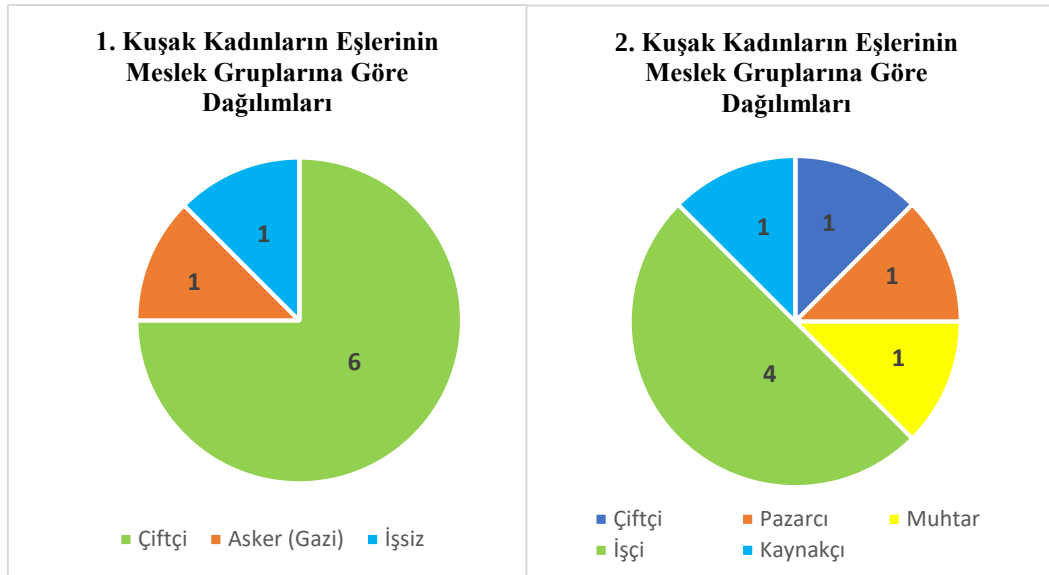
4.5.2.1. Kadınların Eşlerinin Meslek ve Sosyal Güvence Verileri

1.kuşak kadınlarla yaptığımız görüşmelerde 1 kadının eşinin ücretli çalıştığı, 2. kuşaktan ise 6 kadının eşinin ücretli bir işte çalıştığı bulgusuna rastlanmıştır (Şekil 10).

Şekil 10: Kadınların Eşlerinin Ücretli Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

1.kuşak kadınlara eşlerinin mesleğinin ne olduğu sorulduğunda; 6 kadın eşinin mesleğinin çiftçi olduğunu, 1 kadın eşinin asker (gazi) olduğunu ifade etmiş, 1 kadın ise işsiz olduğunu belirtmiştir. 2. kuşak kadınlarda ise eşini çiftçi olarak tanımlayan 1 kadın, pazarcı olarak tanımlayan 1 kadın, muhtar olarak tanımlayan 1 kadın, işçi olarak tanımlayan 4 kadın, eşinin mesleğinin kaynakçı olduğunu ifade eden ise 1 kadın saptanmıştır (Şekil 11).

Şekil 11: Kadınların Eşlerinin Meslek Gruplarına Göre Dağılımları

1.kuşak kadınların tamamı eşlerinin Bağ-Kur'lu olduğunu ifade etmektedir. 2. kuşak kadınlardan ise 6'sının eşi SGK'lı, 1'inin eşi Bağ-Kur'ludur. 2. kuşak kadın katılımcılardan 1 kadının eşi ise Gazi maaşından yararlanmaktadır.

4.5.2.2. Çocuklarının Meslek ve Sosyal Güvence Verileri

Kadınların çocuklarının istihdama katılım oranlarına dair veriler analiz edildiğinde; 1.kuşaktan 7 kadın katılımcı çocuklarının ücretli bir işte çalıştığını, 2. kuşaktan ise 3 kadın çocuklarının ücretli bir işte çalıştığını ifade etmiştir. 2. kuşak kadınların çocuklarının ücretli bir işte istihdam edilme oranlarının 1.kuşak kadınların çocuklarının verilerine göre düşük olmasının nedeni, 2.kuşak kadınların çocuklarının henüz eğitim sürecinde oldukları için istihdam alanına dahil olmadıkları tespit edilmiştir.

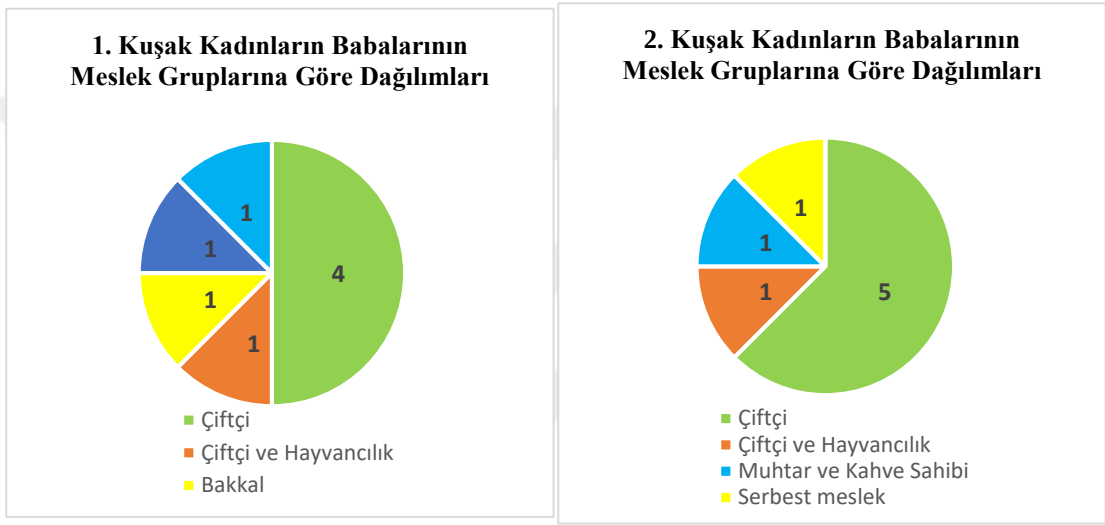
Karaköy Mahallesi'nde yaşayan kadınların çocuklarında Sosyal Güvenlik Kurumu (SSK/Bağ-Kur/Emekli Sandığı) şemsiyesi altında olanların oranlarına bakıldığında; 1. kuşakta 6 kadın, 2.kuşakta ise 5 kadın çocuklarının sosyal güvenlik kapsamında yer aldığına dair bulgular tespit edilmiştir.

4.5.2.3. Kadınların Annelerinin Meslek ve Sosyal Güvence Verileri

1.kuşak ve 2. kuşaktan kadınların annelerinin istihdama katılım oranları incelendiğinde 1.kuşaktan ve 2. kuşaktan kadınların annelerinin ücretli bir işte çalışmadığı tespit edilmiştir. 1.kuşaktan 6 kadın, 2. kuşaktan 6 kadın annesinin mesleğini çiftçi, 1.kuşaktan 2 kadın, 2.kuşaktan 2 kadın ise annesinin mesleğini ev hanımı olarak tanımlamaktadır. Her iki kuşakta da kadın katılımcıların annesinin mesleğini tanımlama oranlarının eşit olarak iki meslek grubuna dağıldığı görülmektedir. 1.kuşaktan 7 kadının annesi sosyal güvenlik kurumundan yararlanamamakta, 1'i ise yaşlı bakım aylığından yararlanmaktadır. 2. kuşaktan 1 kadının annesi Bağ-Kur'dan yararlanmakta, 7'sinin ise sosyal güvencesi bulunmamaktadır.

4.5.2.4. Kadınların Babalarının Meslek ve Sosyal Güvence Verileri

1.ve 2. kuşak kadınlara babalarının mesleklerini sorduğumuzda; her iki kuşakta da çiftçi tanımının ağırlıkta olduğu görülmektedir. 1.kuşak kadınların babalarının meslek grupları; çiftçi, bakkal, hademe, bekçi, çiftçilik ve hayvancılık etrafında toplanmıştır. 2.kuşak kadınların babalarının mesleklerinin ise; çiftçi, muhtar ve kahve sahibi, çiftçilik ve hayvancılık ve serbest meslek olduğu tespit edilmiştir (Şekil 12).

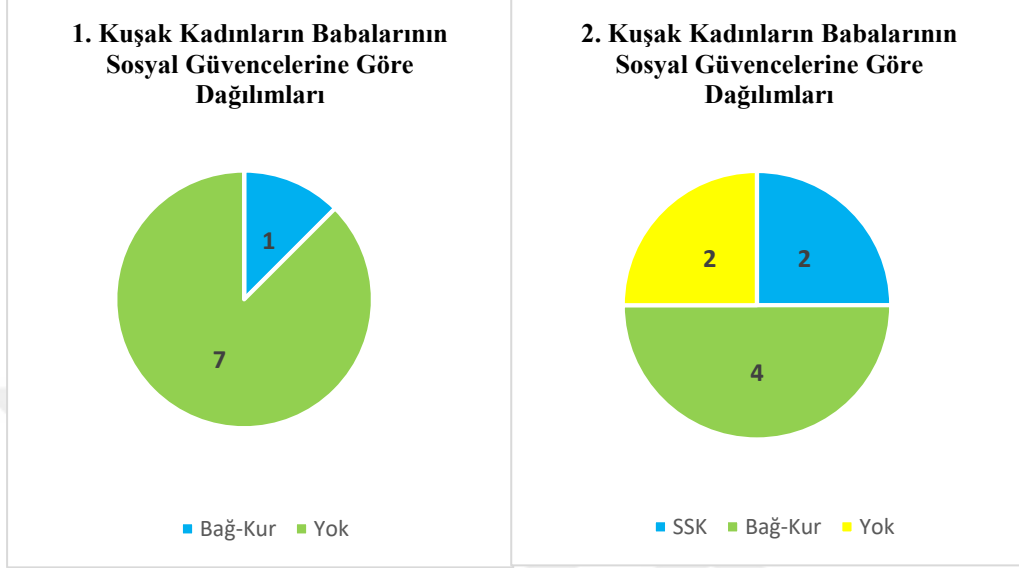

Şekil 12: Kadınların Babalarının Meslek Gruplarına Göre Dağılımları

1.kuşaktan kadınların 2'sinin, 2. kuşaktan kadınların 2'sinin babası ücretli bir işte çalışmaktadır. 1.kuşak kadınların babalarının sosyal güvenlik kurumundan

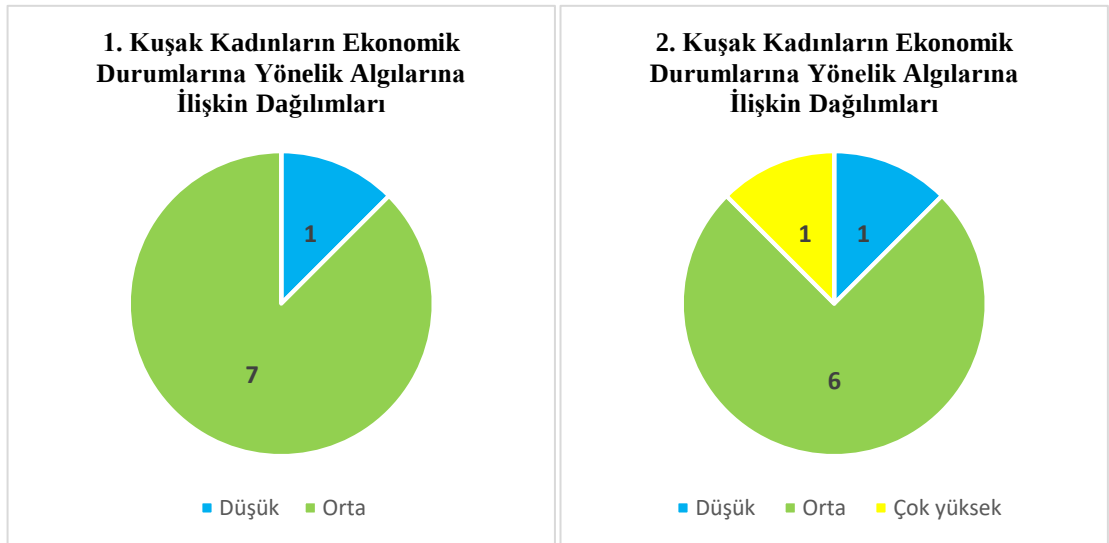
yararlanma oranlarının 1. kuşağa göre yüksek olduğu tespit edilmiştir (1. kuşaktan 1 kadın; 2. kuşaktan 6 kadın) (Şekil 13).

Şekil 13: Kadınların Babalarının Sosyal Güvencelerine Göre Dağılımları

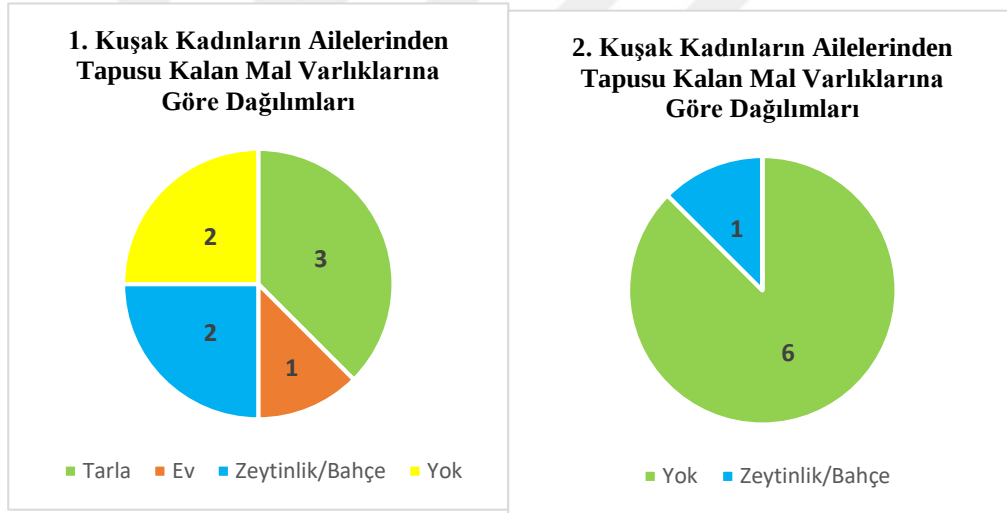
4.5.3. Ekonomik Durum

2. kuşaktan kadınların 1'i hanesinin ekonomik durumunun çok yüksek olduğunu ifade etmektedir. 1.kuşaktan kadınların 7'si, 2.kuşaktan ise kadınların 6'sı ekonomik durumlarını orta olarak tanımlamaktadır. 1.kuşaktan 1 kadın, 2. kuşaktan 1 kadın katılımcı ise hanelerinin gelir durumunu düşük olarak tanımlamaktadırlar (Şekil 14).

Şekil 14: Kadınların Ekonomik Durumlarına Yönelik Algılarına İlişkin Dağılımları

1. kuşak kadınlarda ailelerinden kendilerine miras olarak tarla kalanların sayısı 3, ev kalanların sayısı 1, miras olarak zeytinlik/bahçe kalan kadınların sayısı ise 2'dir. Ailelerinden kendilerine herhangi bir miras bırakılmayan ise 2 kadın bulunmaktadır. Ancak kadınlar miras paylaşımına yönelik ailelerinde cinsiyete dayalı bir ayrım olmadığını, ailelerinin maddi imkanları ve mal varlıkları olmadığı için kendilerine miras bırakılmadığını belirtmişlerdir. 2. kuşak kadınlardan 1 kadına ailesinden zeytinlik/bahçe miras olarak verilmiş, 7 kadın katılımcı ise henüz ailelerinde miras paylaşımı yapılmadığı için tapusu kendilerinde olan mal varlıklarının olmadığını vurgulamıştır (Tablo 15).

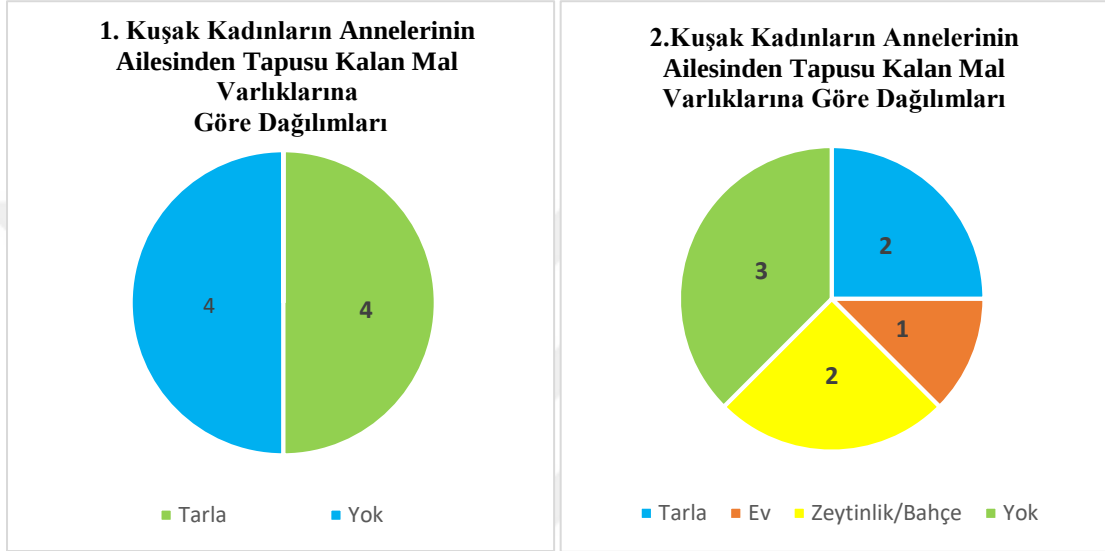

Şekil 15: Kadınların Ailelerinden Tapusu Kalan Mal Varlıklarına Göre Dağılımları

Kadınların annelerinin ailelerinden tapusu kalan mal varlığı dağılımlarına baktığımızda 1. kuşaktan kadınların 4'ü annelerine ailelerinden tarla kaldığını ifade etmiş, 4 kadın ise annelerine ailelerinden miras kalan bir mal varlığının olmadığını belirtmiştir. 2. kuşaktan kadınların 2'si annelerine ailelerinden tarlanın miras olarak kaldığını, kadınların 1'i ev, 2'si ise zeytinlik/bahçenin annelerine ailelerinden miras

kaldığını ifade etmiş, 3 kadın ise annelerine ailelerinden miras kalan bir mal varlığının bulunmadığını belirtmişlerdir. (Tablo 16)

Şekil 16: Kadınların Annelerinin Ailelerinden Tapusu Kalan Mal Varlıklarına Göre Dağılımları

4.6. TEMATİK ANALİZ

Karaköy Mahallesi'nde yaşayan 1. kuşaktan 8 kadın, 2. kuşaktan 8 kadın olmak üzere toplam 16 kadın ile yapılan derinlemesine görüşmeler üzerinden tematik analiz çerçevesinde toplam 10 tema saptanmıştır. Ana temalar kendi içinde alt temalarla tanımlanmıştır. 10 tema aşağıdaki şekilde farklılaşmaktadır:

1. Kadın ve evlilik,
2. Kadın ve çeyiz,
3. Aile içi iş bölümü ve ailede kararların alınmasına katılım,
4. Hane içinde gelirin ve temel hakların paylaşımı,
5. Aile içi şiddet,
6. Kadınların, kadınlık ve erkeklik rollerine dair algısı,
7. Kadınların bedenlerini deneyimleme durumları
8. Kayınvalide-gelin ilişkisi
9. Kayınpeder-gelin ilişkisi
10. Kadınların ev dışı alanı kullanma biçimleri (Tablo 8)

Tablo 8: Tema ve Alt Temalar Tablosu

Ana Temalar	Alt Temalar
1.Tema: Kadın ve Evlilik	Görücü Usulü Evlenme
	Kaçarak Evlenme
	Kadının Rızasıyla Evlilik
	Çocuk Yaşta Evlilik
	İdeal Evlilik Yaşı
	Eğitim Alamadığı İçin Pişmanlık
2.Tema: Kadın ve Çeyiz	Çeyizin Zamanı
	Eşyaya Atfedilen Değer
	Yoksulluk-Çeyiz İlişkisi
	Çeyiz Hazırlığında Kadın Odaklı İş Birliği
3.Tema: Aile İçi İş bölümü ve Ailede Kararların Alınmasına Katılım	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Roller
	Eşitlikçi Yaklaşım
	Karar Alıcı Erkek
	Eşitlikçi Yaklaşım
4.Tema: Hane İçinde Gelirin ve Temel Hakların Paylaşımı	Kadın ve Erkeğe Eşit Olanaklar
	Erkeğin Değeri
5.Tema: Aile İçi Şiddet	Eril Şiddetin Meşruluğu
	Şiddete İlişkin Anlamlandırmalar
6.Tema: Kadınların, Kadınlık ve Erkeklik Rollerine Dair Algısı	Annelik Rolü
	Babalık Rolü
7.Tema: Kadınların Bedenlerini Deneyimleme Durumları	Üreme Sağlığıyla Bilgiye Erişim
	Kadın Bedenine Yüklenen Anlam
	Çocuğa Atfedilen Anlam
8.Tema: Kayınvalide-Gelin İlişkisi	Olumlu İlişki
	Olumsuz İlişki
9.Tema: Kayınpeder-Gelin İlişkisi	Destekleyici-Koruyucu Kayınpeder
	Olumsuz İlişki
10.Tema: Kadınların Ev Dışı Alanı Kullanma Biçimleri	Eşten İzin Almak
	Eşe Haber Vermek

4.6.1. 1. TEMA: KADIN VE EVLİLİK

Araştırmada, kadın ve evlilik teması altında yer alan görücü usulü evlenme ve eğitim alamadığı için pişmanlık alt temalarının, 1.kuşak kadın katılımcıların ifadelerinde sıkça vurgulandığı görülmektedir. 2. Kuşak kadınlar ise ifadelerinde kadının kendi rızasıyla evlilik ve eğitim alamadığı için pişmanlık alt temalarına ilişkin söylemlere yoğunlukla yer vermişlerdir.

4.6.1.1. Görücü Usulü Evlenme

1.kuşak kadınların ifadelerinde görücü usulüyle evlenmenin 2.kuşağa göre daha yaygın olduğu görülmüştür. 1.kuşaktan 7 kadın, 2.kuşaktan 2 kadın görücü usulüyle evlendiğini belirtmiştir. 1.kuşak kadınlar görücü usulü evlenmeyi şu şekilde ifade etmektedir:

“Görücü usulü. Nerden bulcan ki sevcen. Telefon yok şiy yok. Annem babam istedi. Çocuklar da görücü usulü evlendi.” (A1, 72, Çiftçi)

“Dünürücü, aracı vardı. Evveli öyleydi. Göstermediler bizi. Dünürçüler geliyorlar. İsteniyor. Anan baban da gayrı şeye gelirse, senin fikrini alıyor.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

1. kuşakta olduğu gibi 2.kuşak kadınlar da içine doğdukları toplumun ve dönemin kültürel koşullarını görücü usulü evlilikle ilişkilendirdiği görülmektedir. 2.kuşak kadınlar görücü usulü evlenmeyi şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Anne-babalar aldı. Daha önce öyleydi mesela köy yerlerde. Kızlara soruluyordu ama daha önce anne babalar mesela karar veriyordu. Şöyle bir şey eşimin ailesi beni beğenmiş ordan annem ve babama çıtlatmış mesela annesi. O da babama çıtlatıyor tabi. Uygun buluyorlar. Sonra oldu işte nasip.” (K4, 51, Çiftçi)

“Hiç bana soran olmadı kararı annemle babam aldı. Onlar seçti ben de dedim söyliyim mi bu çocuğa iyi değil diyorlar dedim iyi olur dedi annem hiç bana soran olmadı. Geldiler gittiler geldiler hiç vercez mi sen istiyon mu falan hiçbir şey yok. Verdiler tamam oldu bitti o kadar.” (K3)

1.kuşaktan ve 2.kuşaktan kadın katılımcılar, anne-babanın eş seçiminde eğer isterse kadının fikrini aldığını dile getirmekte ve birbirini görmeden evlenmenin dönemin toplumsal normlarına özgü bir durum olduğunu belirtmektedirler. 2.kuşaktan kadın katılımcı K3'ün görücü usulü evliliğe ilişkin algısının, ayrılıkla

sonuçlanan bir evliliği olduğu için olumsuz olduğu görülmektedir. Katılımcımız K3, anne ve babası tarafından kendisinin fikrinin sorulmamış olmasını sitemkâr bir söylemle dile getirmiştir.

4.6.1.2. Kaçarak Evlenme

1.kuşak ve 2.kuşak kadınlarda kaçarak evlenme olgusuna ait ifadeler yer almaktadır. 1.kuşak kadınların 3'ü kaçarak evlendiğini belirtmiştir. 1.kuşak kadın katılımcılardan A3'ün kaçarak evlenmeye ilişkin ifadelerine aşağıda doğrudan yer verilmiştir:

“Gaçtık bir de çok sevdim ben kocamı. Hmm çok sevdim, böyle anlaştık kaçtık. Askere gidiyodun, askere gidince seni başkasına verirler dedi. Aldık gittik. Askerliğine bir hafta vardı.” (A3)

2.kuşak kadınların evlilikle ilgili düşüncelerine bakıldığında, kaçarak evlenme olgusunun da olduğu ve sadece iki kadının kaçarak evlendiği görülmüştür. Yaşanılan bu süreç şöyle dillendirilmiştir:

“Sevgili olarak biz dört yıl görüştüğten sonra aileler istemeye geldi karşı taraf. Babam vermeyince biz kaçtık. Düğün sonradan yapıldı. Ben ortaokulu çıktıktan sonra okumadım zaten. Babam zaten karşıydı köylü olduğu için köy çocuğu olduğu için. Annem zaten benden yanaydı da. Ama annelerin pek etkisi olmuyor böyle konularda. Babam olmaz deyince biz de öldürduk. Şükür yok bir sorunumuz şimdilik bakalım.” (K1, 42, Ev Hanımı)

“Ben evlilik kararımı nasıl aldım? Öyle bir gördük birbirimizle tanıştık. Birbirimizle konuşmaya başladık falan derken sonra aileler tanıştık söz falan oldu derken sonra bir karışıklık oldu kaçtık.” (K2, 29, İşçi)

1.kuşak kadınların ifadelerinde kaçarak evlenmeyi sevgiyle ilişkilendirdikleri görülmektedir. Kadın katılımcı A3, sevdiği erkeğin askere gitmesiyle başka biriyle evlendirilmesi söz konusu olacağı için kaçarak evlenmenin kendisi için kaçınılmaz olduğunu dile getirmiştir. 2. kuşak kadınlar ise kaçarak evlenmeyi tercih etmelerinde, evlenmenin aile denetiminden kurtulmanın bir yolu olarak görülmesinin ve babanın onayının olmamasının etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

4.6.1.3. Kadının Rızasıyla Evlilik

Kadın ve evlilik temasına ilişkin söylemlerin analizinde 1.kuşak ve 2. kuşak kadınlarda kadının rızasıyla evlilik örneklerinin yer aldığı, 2.kuşak kadınların söylemlerinde kadının rızasıyla evlilik alt temasının 1.kuşağa göre daha yaygın olduğu görülmektedir. 1.kuşak kadınlar kadının rızasıyla evlilik deneyimlerini aşağıda verildiği şekilde dile getirmişlerdir:

“Severek evlendim ben. Hamza da gine gene o da sevdi. Hepsi severek görücü usulü anne babalar da kaçan eden yok yani.” (A5, 54, Çiftçi)

“Ben severek evlendim, görücü olmadık kızım. Eğitim yoktu zaten. Olmadı. Kızı ortaokula işte yollayamadık, tarla aldık paramız yoktu o zamanlar. Yoksulluktan yollayamadık. Yer aldık ya ortakçılık yapıyorduk başkasının yanında çalışıyorduk o zaman. Üç sene başkasının tarlasında çalıştım ben ortakla birlikte. Tarlayı öyle aldık. O zamanlar da yasemin ilkokuldan çıktı ortaokula gitcek para yok. Hiç Akhisar’a gitmedik bir sene boyunca. O zaman biz ne yidik ne içtik diyom şimdi ben. Bir sene boyunca kıştan yazı geçirdik biz.” (A6, 60, Çiftçi)

2.kuşak kadınlarda kadının rızasına dayalı evlilik yaygın olarak görülmektedir. Alt temaya ilişkin 2.kuşak kadınların söylemleri aşağıdaki gibidir:

“Severek evlendik. Eşimi ben seçtim birlikte seçtik.” (K6, 36, İşçi)

“Ben anlaştım severek yani evlendim. Hiç kimse biraz da büyük ablam acık istemedi gibi sonra eşim konuşuyor tamam olsun diyor.” (K7, 62, Çiftçi)

1.kuşak kadınlarda görücü usulü evliliğin kuşaklar arası aktarımına ilişkin örnekler yer almakla birlikte rızaya dayalı evliliğin kuşaklar arası devamlılığına dair söylemler de yer almaktadır. 1.kuşak kadınların kadının rızasıyla sonuçlanan evliliği, yoksulluk nedeniyle zor bir süreç olarak tanımladıkları, evlilik ile yoksulluğu ilişkilendirdikleri görülmüştür. 1. ve 2. kuşak kadınlar, sevgiyi kadının kendi rızasıyla evliliğinin gerekçesi olarak gördüklerini ve kadınların evlilik kararlarında aile büyüklerinin de etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir.

4.6.1.4. Çocuk Yaşta Evlilik

Kadın ve evlilik alt teması altında, 1.kuşak kadınlarda çocuk yaşta evlilik alt teması saptanmıştır ancak 2.kuşak kadınların söylemlerinde çocuk yaşta evlilik alt temasına rastlanmamıştır. 1.kuşak kadın katılımcımız A8 çocuk yaşta evliliğe dair sitemlerini ve pişmanlığını aşağıda doğrudan verildiği şekilde dile getirmiştir:

“Çok küçük everdiler bizi. Anamın evinde ne bir çay pişirdim ne bir çorba pişirdim ne bir kaya pişirdim. O kadar küçüktüm. 14-15 o aradaydım işte.” (A8, 72, Ev Hanımı)

1. kuşaktan kadın katılımcımız A8’in çocuk yaşta evlilik ile ilgili pişmanlığı dile getirirken, anne-babasının evinden erken ayrılışına neden olan evliliğin sonucunda yaşadığı üzüntüyü vurguladığı görülmüştür.

4.6.1.5. İdeal Evlilik Yaşı

1.kuşak ve 2. kuşak kadınların söylemlerinde “ideal evlilik yaşı” alt teması birbirine eşit denebilecek düzeyde görülmektedir. 1.kuşak kadınların ideal evlilik yaşını 20 yaş ve üzeri olarak tanımladıkları, evlilik yaşında etkili olan faktörün eğitim olduğuna temas ettikleri ifadeleri aşağıda doğrudan verildiği gibidir:

“17 yaşında evlendim ben. Erken ama napcan. 20’yi geçmeli yine. Benim kızlar 20’yi geçtiler sonra evlendiler. Bana göre iyiydi onların evlenme yaşı.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

“Evlilik yaşımdan pişman değilim hiç. Kızım 20 yaşında evlendi. O da istedi onu da öyle verdik. Rahatsız dedik, hadi dediği olsun dedik onu da öyle verdik. Okusun diyom ben, her zaman dediğim zaman. Her zaman oku diyom.” (A6, 60, Çiftçi)

2.kuşak kadınlar tarafından ideal evlilik yaşına ait söylemler şu şekilde dile getirilmiştir:

“Bence evlenme yaşım erken. Ama sevdim oğlanı. O da sevdim diyor istiyor. Ben de istiyom diyom yani. O da karşı çıkmadılar. Verdiler yani. Kadınlarda yaş olmalı. Kayınvalidem neler çektirdi bana neler. Eğer şimdiki aklım olcek parmağımın üstünde oynatırım onu. Ama o zaman küçüksün bir şey bilmiyon. En aşşağı diyom bak en aşşağı diyom bak 20 den aşşağı olmamalı. Benim kızım 25 yaşında evlendi. Bak dedim buraya kadar bizdeydin. Her dediğini yaptık. Bundan sonra geçim senin elinde dedim. En

aşşığı 25 olmalı gene. O dönem öyleymiş. Annemler erken evlenmiş.” (K7, 62 Yaşında, Okuryazar Değil, Eşi Vefat Etmiş, Çiftçi)

“24 evlenme yaşı yok geç falan daha erken olsa daha çok uyum olurdu gibi geliyor bana sanki. 20’ler 21’ler işte bilmiyorum, yaş büyüdükçe biraz olgunluk çöküyor ya insan kararlarda biraz zorlanıyor, cahilliklen çabuk olur biterdi. Daha çabuk kaynaşırdın ortama.” (K1, 42 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Evli, Ev Hanımı)

“Mecburi şeyler bittikten sonra mesela iş hayatına eğitim bitip girdikten askerlik bittikten sonra evlensinler zaten fazla uzatmasınlar. Evlilik için eğitim değil de iş ortamına girebilmesi için hayatına atılabilmesi için evine bakılabilmesi için. Yani şimdi düşün iş yerleri eğitim arıyor. Ya iki yıllık ya dört yıllık olacak üniversite. Artık dönem değişti.” (K1, 42 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Evli, Ev Hanımı)

“21 evlenme yaşı. Aslında 21-22 yaş tam zamanı bence. 23 falan. Ama bence şöyle bir şey var. Eğer bir hedefin varsa, çalışıyorsan, okuyorsan evliliği ertelemek gerekir diye düşünüyorum yani.” (K2, 29 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Evli, İşçi)

1.kuşak ve 2.kuşak kadınlar, evlenme yaşı olarak 20-25 yaş arasının uygun olduğunu ifade etmektedirler. 1. kuşak ve 2.kuşak kadın katılımcılarımız evliliğin önkoşullarının ve aşamalarının, toplumsal normlara göre belirlendiğini ifade edilmekte ve ideal evlilik yaşını da bu kapsamda değerlendirmektedirler. Kadınlar tarafından evlilik yaşının, kadınların evlilik kurma biçimlerini ve aile üyeleri arasındaki ilişkilerin yönetimindeki rollerini, kayınvalide-gelin arasındaki iletişimi etkileyen bir faktör olarak da görüldüğü dile getirilmiştir.

1.kuşak kadınlar, eğitimin öncelik olduğunu ancak çocuklar okumayı tercih etmediklerinde evlenmenin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedirler. 2.kuşak kadınlar tarafından kadının ve erkeğin yaşı ilerledikçe evlilik kararı vermenin zorlaşacağı düşünülmektedir. Evlilik sürecine alışmanın 20’li yaşların başında daha kolay olacağı vurgulanmaktadır. Kadınlar söylemlerinde erkeklerin kızlardan daha geç, bazılarının askere gitmeden önce, bazılarının ise askerden dönünce evlendiğini belirtmektedirler. 2.kuşak kadınlarda ideal evlilik yaşı alt temasına ilişkin ifadelerin 1.kuşağa göre farklılaştığı görülmektedir. 2. kuşak kadınların söylemlerinde, eğitim ve çalışma hayatına başlamayı mecburiyet olarak gördüklerini, değişen yaşam koşullarıyla birlikte iş hayatına girebilmek için üniversite eğitiminin şart olduğunu

düşündükleri, kadının ve erkeğin evlilik yaşını belirlemede eğitim sürecinin önemli bir rol oynadığını vurgulayan ifadelere yer verdikleri görülmüştür.

4.6.1.6. Eğitim Alamadığı İçin Pişmanlık

1.kuşak ve 2.kuşak kadınların ifadelerinde “eğitim alamadığı için pişmanlık alt teması”, evlilik teması altında en sık görülen alt temadır. 1.kuşak kadınların alt temaya ilişkin söylemleri aşağıdaki gibidir:

“Tabi düşünüyorum. Okumak isterdim niye istemezdim. Zaten biz okuyorduk. Okumaya başladık bizim okulumuzu teröristler bastı. Bizim öğretmenimizi öldürdüler. Ondan sora bizim o okul kapandı. Biz hiç okula gidemedik. İki ay gittik 70’lerde öğretmenler lojmanlarda duruyorlardı basmışlar orayı öğretmenleri öldürmüşler. Ondan sonra bizim okul kaldı. Hayat bitti yani. Sonra sonra biz gelin olduktan sonra açmışlar daha ancak devam ediyor. Keşke okusaydık. Köye Kur’an kursu vardı ona gittim öğrendik biraz. Okuma yazma tutturamıyom yani. Şimdi olsa yine giderim okuma-yazma kursuna da. Keşke okusaydık da hiç olmazsa orta beşten mezun olsaydık da yapmadılar.” (A2, 48 Yaşında, Okuryazar, Evli, Çiftçi)

“Biz hiç okul yüzü görmedik. Yok, yok. Okumayı isterdik. Kim istemez okumayı. Eğitim alsınlar istedik, okumadılar çocuklar.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

2.kuşak kadın katılımcıların “eğitim alamadığı için pişmanlık” alt temasına ilişkin söylemleri aşağıdaki gibidir:

“Eğitime ara verilmesi doğru değil hiç. Eğitim çok önemli bak, gene eğitim olmalı. Gece okuluna gittik ben gene çet pet başlıyom yazmayı okumayı. Yani eğitim olmalı. Eğitim olmadı mı bir insan ne olur te orda çok affedersin sopa gibi işte. Nerde ne yapcağını bilmez hareket etmesini bilmez dimi.” (K7, 62, Çiftçi)

“Okumamayı ben kendim istedim ama sonraki aklım olsaydı okurdum, şu an okumadığım pişmanım yani.” (K2, 29, İşçi)

“İlkokul benim eğitimim daha çok eğitim almak isterdim tabi. Ben ilkokulu bitirdim hiç öyle bir şey görmedik mesela baskı görmedik anamızdan babamızdan. Eskiden yoktu ortaokul lise falan köyde. Bizim zamanımızda gidilmiyordu gidilseydi belki okurduk. Hiç giden yoktu mesela köyden. İlkokul öğretmenleri burda lojmanlarda duruyorlardı mesela. Sonra dıştan gelmeye başladılar şimdi hepten kapandı artık.

Tabii ki eğitim şart eğitim olmadan bu dönemde yaşam olmuyor şimdiki şeye göre. Yaşantıya göre. Önceden mesela oluyordu bizim zamanımızda eğitim bu kadar ilerlemiş değildi. Tarla takkada çalışıyordu millet karnını doğuruyordu şimdi eğitim olmadan hiçbir yere giremiyor. Tarla takkada da çalışamıyor o yüzden yani eğitim şart.” (K4, 51, Çiftçi)

Kadınların eğitim olanaklarından yararlanma durumu, eğitim kademelerini tamamlama imkanları kırsalda yaşayan kadınların evlilik yaşını belirlemede ve çalışma hayatına dahil olmalarında etkili olmaktadır. Kadın katılımcıların ifadelerinde kırsalda kadınların eğitime erişimlerini engelleyen toplumsal ve kültürel koşulların varlığına yer verilmiş, kırsalda eğitime erişimdeki zorluklar dile getirilmiştir. 2.kuşak kadınların ifadelerinde önceden eğitim almadan da mümkün olan iyi yaşam koşullarının bu dönemde mümkün olmadığı, değişen toplumsal koşullarının eğitimi gerekli ve zorunlu kıldığı vurgulanmıştır.

4.6.2. TEMA: KADIN VE ÇEYİZ

Çalışmada kadınların kadın ve çeyiz temasında vurguladıkları 4 alt temadan yoksulluk-çeyiz ilişkisi alt temasına ait ifadelerin yalnızca 1. kuşak kadınların söylemlerinde yer aldığı, çeyiz hazırlığında kadın odaklı iş birliği alt temasına ise 2.kuşak kadınların vurgu yaptığı görülmüştür.

4.6.2.1. Çeyizin Zamanı

1.kuşak ve 2.kuşak kadınların söylemlerinde kadın ve çeyiz teması altında yer alan çeyizin zamanı alt temasında kuşaklar arası bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınlar tarafından çeyizin hazırlığına ilişkin bir sürecin olduğu, bu sürecin bazen kadınların doğumu bazen de ergenliğe adım atışlarıyla başladığı dile getirilmiştir:

“Çocukların çeyizlerini doğdular başladık hazırlamaya.” (A1, 72, Çiftçi)

“Çocuklarıma hazırladım. Doğar doğmaz hazırladım.” (K8, 50, Çiftçi)

“Ben çocuklarıma sonra hazırladım. Okula giderkene hazırlığa başladık evlencek nasıl olsa diye.” (A8, 72, Ev Hanımı)

“Bez patik zaten 15 yaşındayken hazırlamaya başlıyon.” (K7, 62, Çiftçi)

1.kuşak ve 2.kuşak kadın katılımcılar çeyizin zamanını belirleyenin çocuğun okula başlama süreci olduğunu ifade etmişler, çeyizin hazırlık sürecinin eninde sonunda evlilikle tamamlanacağına ilişkin söylemlere yer vermişlerdir. 2.kuşak kadın katılımcılarda çeyizin zamanı alt temasına ilişkin söylemlerin 1.kuşağa göre farklılaştığı görülmüş, ergenlik döneminin başladığı yaşların çeyizin zamanında belirleyici olduğuna dair ifadelerle yer verilmiştir.

4.6.2.2. Eşyaya Atfedilen Değer

1. ve 2.kuşak kadınlar, “cinsiyet ayrımı üzerinden eşyaya atfedilen değer” alt temasına ifadelerinde belirgin olarak yer vermişlerdir. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların çeyizi oluşturan eşyaların niteliğine ve maddi değerine cinsiyet üzerinden değer atfettiklerine ilişkin ifadelerine aşağıda doğrudan yer verilmiştir:

“Eskiden benim çeyizim fazla bir şey çeyizim mi vardı iki üç tane yemenim vardı. Biz de yatak yaparlar yorgan yaparlar annem rahmetli onu hazırladı işte goydular onlar da aldık geldik burda serildi. Yemeni, havlu işte. Havlu oyaları hep kendim yaptım. Yüz tane yemenisi vardı kızların, 60-70 tane havluları vardı her birinin. Patik, oya çok yaptım. Gırık gıcık eşyasıymış yemenisiymiş oymuş buymuş onları aldım. Onları yaptım. Sadece bir beyaz eşyaya, mobilyaya karışmadım. Onları erkek tarafı yaptı. Takısını da erkek tarafı yaptı zaten. Bizim bir zinciri vardı.” (A2, 48, Çiftçi)

“Vardı gine emme ne kadar olsa bir döşek vardı. Bir tarafında da şeyler vardı yatak yorgan vardı. Bir gap bir şey. Fındık kadar. Anamın çeyizi vardı çoktu. Yatak yorgan baş vardı döşekler şetler sandıklar hepsi vardı.” (A7, 86, Ev Hanımı)

“Onlar dediler gari yatak odasını kız evi yapar. Babam dedi damadın yatcağı yatağı ben mi alcam dedi. Orada haklı bak şimdi ondan sonra da almadı. Çok da şey yapmadılar bize. 20 yaşına kadar çakıştık emme öyle ezbere gittik sonra. Babam bir divan aldı. Bir divan hani mobilya olarak. Bir halı perde bir odanın tamam. Bir de işte gıldır gıcık yemeni çaput eşya. Gızlara konan şeyler.” (K3, 51, Temizliğe Gidiyor)

“Çeyiz hazırlamak daha çok kız tarafı, kızlar, bayanlar daha çok hazırlıyor. Erkek tarafı beyaz eşya, koltuk türleri, mobilya öyle şeyler. Çeyiz, beyaz eşya nişanlandıktan sonra konuşuluyor ona göre oluyor. Paylaşıyor.” (K6, 36, İşçi)

1.kuşak ve 2.kuşak kadınların söylemlerinde cinsiyet ayrımı üzerinden eşyaya atfedilen değer alt temasına ortak ifadelerle yer verildiği görülmüştür. Kadınlar; dantel, oya, yatak ve masa örtüleri, çay ve kahve takımları, kanaviçe ve yemeni, yorgan, yastık, yatak gibi günlük yaşamda düşük değer atfedilen ve işlevsiz görülen ürünleri kadının çeyizi olarak tanımlamış, takı, beyaz eşya ve mobilyalar gibi maddi değeri yüksek olan eşyaların ise erkeğin çeyizi olduğunu ifade etmişlerdir.

4.6.2.3. Yoksulluk-Çeyiz İlişkisi

1. kuşak kadın katılımcılarda kadın ve çeyiz temasına ait belirleyici alt temalardan biri, yoksulluktur. 2.kuşak kadınlar ifadelerinde çeyizi, yoksulluk ile ilişkilendirmezken, 1.kuşak kadınlar çeyizi oluşturan eşyaları belirleyenin gelir durumları olduğunu vurgulamışlardır:

“Teneke mobilya vardı ben gelin olurken ne mobilyası. Teneke bir divan teneke bir karyola tamam. Başka öyle bir büfedir müfedir vitrindir yok. Bizim çeyizimizden kalan köy yerlerinde çaput eşyası ne olacak başka. Biz kıza çeyize niylen başlıcaz. Dantel örsen yumak alamıyoz. Beyaz dantel yumak alamıyorduk şimdi halimize bin şükür.” (A6, 60, Çiftçi)

“Valla ne diyim ben bir yorgan bi kilim o zaman öyleydi bir yorgan bit yatak. Malın mülkün yok fakir babamın. Evlendikten sonra çalıştık yaptık.” (A1, 72, Çiftçi)

1.kuşak kadınlar çeyizin içeriğini gelir düzeyleriyle ilişkilendirmektedirler. Çocukluk ve gençlik dönemlerine hâkim olan ekonomik yetersizliklerin, yoksulluğun yaşamlarının bir parçası olduğunu ifade eden kadınlar söylemlerinde çeyizi oluşturan eşyaların, içine doğdukları hanenin gelir durumunun belirlediğini dile getirmişlerdir.

4.6.2.4. Çeyiz Hazırlığında Kadın Odaklı İş Birliği

2. kuşağın kadın ve çeyiz temasına yönelik ifadelerinde çeyiz hazırlık sürecinde kadın odaklı iş birliği alt teması yer almaktadır. Alt temaya ilişkin 2.kuşak kadın katılımcı K4'ün ifadesi aşağıdaki gibidir:

“Babaannem, halam, yengem, konu komşular da gelirdi mesela yatak yorgan dolardı pamuk doldururduk bir gün akşama kadar. Komşuların kızlarını çağırırdık gelirler böyle ondan sonra da çay içerdik muhabbet ederdik yemek yirdik onları doldururduk sererdik mesela.” (K4, 51, Çiftçi)

2.kuşak kadınlar çeyizin, kadının doğumuyla birlikte başlayan hazırlık sürecinin kırsaldaki kadın dayanışması odaklı iş birliği ile tamamlandığını, akrabalarla birlikte komşuların da çeyizin hazırlık sürecinde yer aldığını dile getirmişlerdir.

4.6.3. 3. TEMA: AİLE İÇİ İŞ BÖLÜMÜ VE AİLEDE KARARLARIN ALINMASINA KATILIM

Araştırmada saptanan 3.tema olan aile içi iş bölümü ve aile kararların alınmasına katılım altında 4 alt tema saptanmıştır. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların toplumsal cinsiyete dayalı roller, aile içi iş bölümü ve kararların alınmasına yönelik eşitlikçi yaklaşıma yer veren ve karar veren konumda erkeğin olduğunu ifade eden söylemlerine ilişkin farklılıklar ve benzerliklere aşağıda yer verilmiştir:

4.6.3.1. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Roller

1.kuşak kadınların kadını ikincilleştiren ve dezavantajlı konuma yerleştiren toplumsal cinsiyete dayalı roller alt temasına ait ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Ben yaparım bütün işleri evde. Tarladakini de ben yaparım. Babam ev illerinde yardımcı olmazdı. Ev işine garişmazdı. O akşama kadara çalışıyor, akşam eve gelecek dinlencek tabi, tabi eve gelecek yicek içcek.” (A1, 72, Çiftçi)

“Kızlar ne yapmaları lazım?Anası ne yapıyorsa onu yapcak. Öyle değil mi? Oğlan çocukları oğlum eşşeğini bağla, oğlum eşşeğini çözöver, dışarıdaki işleri yapar.” (A8, 72, Ev Hanımı)

2. kuşak kadınların toplumsal cinsiyete dayalı roller alt temasına ilişkin ifadelerinde aile içindeki iş bölümü “geleneek” ve “yetenek” kavramları ile ilişkilendirilmiştir:

“Valla eşimin öyle bir gabiliyeti yok. Bizdeydi evde bütün işler. İneklerimiz vardı annem evde kalırdı biz kızlar giderdik tarlaya işte.” (K1, 42, Ev Hanımı)

“Bizdeydi evde bütün işler. Kızlar hazırlar sofrayı falan nerede yapmaz hiç erkekler.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

1.kuşak ve 2.kuşak kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı roller alt temasına ilişkin ifadelerinde ev ile kadını, kamusal alan ile erkeği özdeşleştiren ataerkil söylemlere yer vermişlerdir.1.kuşak kadınlar kırsalda kadını ve erkeği karşıt iki kutba yerleştiren, sosyal ve kültürel kimlikler bağlamında inşa eden toplumsal cinsiyet rollerin, ebeveynler tarafından yeni kuşaklara aktarıldığını dile getirmiştir. Kadınların ifadelerinde ev içindeki üretimin kadınlara ait olduğu, çalışarak para kazananın ve evde dinlemeyi hak edenin erkek olduğuna ilişkin söylemleri vurguladıkları görülmüştür. 2.kuşak kadın katılımcılar ise, toplumsal cinsiyete dayalı rollerde kadınlara atfedilen ev içi üretimi (yemek yapmak, bulaşık yıkamak, ütü yapmak, çocuk bakımı, vs.) yetenek ile ilişkilendirmişlerdir.

4.6.3.2. Eşitlikçi Yaklaşım

1.kuşak kadınların söylemlerinde aile içi iş bölümüne yönelik eşitlikçi yaklaşım alt teması, 2. kuşağa göre çok daha az vurgulanmıştır. 1.kuşaktan 3 kadın katılımcı söylemlerinde aile içi iş bölümüne yönelik eşitlikçi yaklaşıma yer vermişlerdir:

“Kız çocuklarımızın eşlerinin ikisi de yaparlar. Küçük damat hele daha feci becerikli çok. Tabakları yıkıyor, topluyor mutfağı, akşam ütülerini yapışlar bebeğin. Yıkıyor damat yapıyor. İyi iyi damatların ikisi de Allah razı olsun. Zaten hep okudular. Hamzam çok çalıştı. Hep birlikte gidiyorduk. Bu kız işi erkek işi demezler Hamza hala sofrayı kaldırır atar. Dürmeden bir yere koymaz çamaşırı. Garı da çok titiz. Pasaklı adam olsa hiç çekilmez. Evden dışarı çıkmaz. Çok çocuklarına sahip çıkar.” (A5, 54, Çiftçi)

“Olmaz mı? Eşim oldu. Ben bir yere gittim mi ben gelesi kadar çayımı yapar, yemeğimi yapar. Hepsini yapar gördü. Babam da bakıyordu.” (A8, 72, Ev Hanımı)

“Adam yardımcı oluyor bene.” (A3, 67, Çiftçi)

2. kuşakta aile içindeki iş bölümüne yönelik eşitlikçi yaklaşımların mevcut olduğunu gösteren ifadeler aşağıdaki gibidir:

“Bulaşık makinasını mesela çocuklarım boşaltır ikisi bir. Tabakları çıkarır masaya koyarlar. Hani sen erkeksin sen yapma diye bir şey yok yani. Mesela masaya murat diyorum çatalları kaşıkları koy, tabakları koy koyar. Getir götür işlerini yapar.” (K2, 29, İşçi)

“Erkek evladım asla asla ayırmam kız işi erkek işi diye. Benim büyüdüğüm ailede tam tersi oldu. (...) Kızlar hazırlar sofrayı falan nerede yapmaz hiç erkekler.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

“Çocuğuma yaptırıyorum salataya, sofraya hazırlatıyorum. Yalnız kalabilir ihtimaliyle yani okuyacak en azından okursa ileride öğrensın diye.” (K6, 36, İşçi)

“Ameliyat olduğum zaman hem çocuklarla eşim yaptı ev işlerini. Evin içini silme süpürme mesela onlar yaptı. Ben eğilemiyodum. İki sene hiç eğilemedim mesela hinci yapıyorum. İki sene hiç yapamadım onlar yaptı mesela. Onlar sildi mesela ben süpürdüm ama eşim yemek yapmayı beceremez mesela. Ben balık kızartırım eşim mesela salata yapar. Ama ben olmadığım zaman gine yapıyor. Ben işe gidiyorum mesela bazı yemekler becerir kızartma çorba, makarna, memenen yapar mesela oğlum da yapıyor. Zeytinlere biz gidince oğlan evde çocuklara bakıyor. Yapıyor kendi bak. Bene hiç anne şunu yapma demez bazen acıkır sucuklu yumurta yapar.” (K4, 51, Çiftçi)

Tarımın yaygın biçimde metalaşmasının hane örgütlenmesi ile kadınların üretici rolleri üzerinde oluşturduğu belirleyici etki, köylü hanesindeki iş bölümünü şekillendirmektedir. 2. kuşağın söylemlerinde aile içi iş bölümüne yönelik eşitlikçi yaklaşım alt temasına yönelik ifadelerin sıklığı 1. kuşağa göre farklılaşmaktadır. 1.kuşaktan kadın katılımcılar ifadelerinde, ataerkil toplumsal örgütlenmenin kadınlara yüklediği görevlerin yerine hanelerinde aile içi iş bölümünde eşitlikçi yaklaşıma dayalı paylaşımların yer aldığını vurgulamışlardır. 2.kuşaktan kadın katılımcıların söylemleri geleneksel köylü hanesinin ve ataerkil aile döngüsünün çözülüşünü (Kandiyoti, 2015: 59) işaret etmektedir. Ev içi üretimde erkeğin rolünün büyüyerek aile içi sorumlulukların ve görevlerin cinsiyete dayalı paylaşılmadığı, aile içi rollerin paylaşımında eşitlikçi yaklaşımın yer aldığı 2.kuşağa ait ifadeler, kuşaklar arası farklılaşmayı gösteren bulgulardandır.

4.6.3.3. Karar Alıcı Erkek

Karar alıcı konumda erkek alt teması, 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların söylemlerinde benzer sıklıkta vurgulanmaktadır. 1.kuşak kadınların karar alıcı konumda erkek alt temasına ilişkin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

“Eşim sormaz her şeyi kendi alır. Şimdi bak diyom ya bak, Eskiden kocam tütün parasını alırdı. Tütün parasını aldın mı derdim ben napcan sen derdi.” (A6, 60, Çiftçi)

“İkisi bir vermeleri lazım. Bu alıncaksa ya alalım ya almayalım. İkisi bir fikir vermesi lazım. Bizde öyle yok. Bizde adamın astığı astık kestiği kestik.” (A8, 72, Ev Hanımı)

2.kuşak kadınların karar alıcı konumda erkek alt temasına ilişkin ifadelerinde 1.kuşağın ifadeleriyle benzerlikler olduğu görülmüştür:

“Ya o duruma göre değişiyor da ev içi şeylerde ben basarım. Beraber gibi olsak da araba konularında eşim kendi ağır basıyor. O erkeklere ait bir şey olduğu için. Amam ev içinde bir eşya olunca ona sormam bile ben gider alır gelirim. Şunu aldım derim o kadar yani. Bizim evde babamın sözü geçer annem bir şey diyemez.” (K1, 42, Ev Hanımı)

“Babam annemin fikrini pek sormaz. Genelde öyle oluyor. Gene soruyor ama ben şunu yapıyom diyor. Yaptığını haber ediyor. Kararı alıyor yaparken haber veriyor.” (K6, 36, İşçi)

1.kuşak ve 2.kuşak kadınların söylemlerinde ev içindeki kararların alımında hiyerarşinin cinsiyete göre belirlendiği vurgulanmaktadır. 1. kuşakta erkeğin hane içine giren gelirin üzerinde karar verici bir konumda olduğunu ifade eden örnekler, cinsiyete dayalı bu hiyerarşiyi işaret etmektedir. 1.kuşak kadınlar aile içindeki kararların birlikte alınmasının ideal olan olduğunu vurgulayan, aile içindeki kararların alınmasında eril iktidarın hakimiyetini eleştiren söylemlere yer vermişlerdir.

1.ve 2. kuşak kadınların ifadelerinde “aile içi ilişkilerde, otorite ve karar verme yetkisinin erkekte toplandığını” (Çakır, Aksoy, 2016: 271) belirten “karar verici konumda erkek” alt temasını işaret eden bu söylemlerde erkek; aile içinde alınan kararlarda son sözü söyleyendir. Kadınlar tarafından erkek, “kararı alan, ancak uygularken aile üyelerini haberdar eden”, aile içindeki iktidarın sahibi olarak tanımlanmıştır. 2.kuşak kadın katılımcılar da 1. kuşak kadınların ifadelerinde olduğu

gibi, evin içine dair bir eşyanın alınmasında kadının kararının etkili olduğunu ancak kamusal alana dair (araba almak, vs.) bir kararın alınmasında eşinin söz sahibi olduğunu vurgulayarak cinsiyetçi bakışı içeren söylemleri dile getirmişlerdir.

4.6.3.4. Eşitlikçi Yaklaşım

1.kuşak kadınların aile içi iş bölümü ve ailede kararların alınmasına ilişkin temaya ilişkin söylemlerinde ailede kararların alınmasına yönelik eşitlikçi yaklaşım alt temasına ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Kadınların da söz sahibi olması gerekir. Sorar adam bana. Traktör falan alacak sorar. Onu öyle yapam bunu böyle yapam beraber karar verimiz çoğu şeylere. Annem babam daha başka onlar daha güzeldi. Benim babam nereye gitse anneme sorardı. Mesela bugün ni alıncak telefon ederdi onu alalım mı bunu alalım mı? liste alırdı öyle giderdi.” (A2, 48, Çiftçi)

“Herkes tek başına, herkes birlikte karar vermeli. Sorar fikrimi, ben şunu yapcam bunu yapcam bana fikrimi sorar. Bana sormadan da hiçbir iş yapmaz. Bene hiç paradan, Akhisar’dan sormadan iş yapmaz.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

2.kuşaktan kadınlar, erkeğin ve kadının fikir alışverişinde bulunarak birlikte karar alıcı roller üstlendiklerini, çocukların da kararlara dahil edildiği eşitlikçi yaklaşımın hanelerinde etkin olduğunu aşağıdaki gibi dile getirmişlerdir:

“Bir evde mesela kaç kişi yaşıyorsa hepsinin fikri sorulmalı bence. Mesela şimdi kadınla erkek eşit olduğu için eskiden çok farklıydı şimdi çok farklı kadının da erkeğin de fikri alınmalı bence. Eşim fikrimi sorar. Ben de sorarım o da sorar. Ben bir kıyafet alayım mesela sorarım. O da durumumuz nasıl diye sorar bana mesela bir şey alırken.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

“Biz her şeyi beraber alıyoz eşimlen bak. Eşimlen hiçbir saklı gizlimiz yok. Pazara çarşıya dahi beraber çıkarız eşim bensiz hiçbir yere çıkmaz. İşe de beraber gideriz çarşıya da beraber gideriz gezmeye de beraber gideriz. O huyu güzel yani”. (K4, 51, Çiftçi)

1.kuşak ve 2.kuşak kadınların aile içi kararların alınmasına yönelik alt temasına ilişkin söylemlerinde; çocukların gıda, giysi, ev eşyası gibi ev içini kapsayan temel ihtiyaçlarla birlikte tarlada kullanılan malzemeler ve araç gereçlerde yani evin dışında

kalan alanlarla ilgili kararlarda da kadınların fikrinin sorulduğu, kararların aile içinde ortak alındığı ifadelerle yer verdikleri görülmüştür.

4.6.4. 4. TEMA: HANE İÇİNDE GELİRİN VE TEMEL HAKLARIN PAYLAŞIMI

Çalışmanın 5. teması altında kadınların söylemlerine ilişkin kadın ve erkeğe eşit olanaklar sunan ve erkeğin değerinin yücelten yaklaşımlara ilişkin çift kutuplu 2 alt tema yer almaktadır. Temaların yer aldığı iki kuşak kadınların söylemlerine ilişkin benzerlikleri ve farklılıkları içeren açıklamalar 2 alt başlık altında aşağıda açıklanmıştır:

4.6.4.1. Kadın ve Erkeğe Eşit Olanaklar

1.kuşağın söylemlerinde, 8 kadından 5'inin hane içinde sahip olunan mülkiyetin, gelirin ve temel haklarına paylaşımı temasına ilişkin kadın ve erkeğe eşit olanaklar alt temasına yer verdikleri görülmüştür. Kadınların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Hiç bizim öyle bir şeyimiz olmadı. Şimdi bakalım tarlaları zeytinleri üleştiririvecez. Birer tarla vecez hepsine. Eğitimde de birlikte.” (A3, 67, Çiftçi)

“Hiç ayırmayız biz öyle. Hiç yapmayız biz öyle. Atarız Birlikte yapar yeriz. Birlikte atlatırız anacım. Hiç öyle ayrı şeyler yapmadık. Ona ne alırsa diğerine de alcan ayrı olmaz.” (A7, 86, Ev Hanımı)

2.kuşak kadınlar kadın ve erkeğe eşit olanaklar sunulması gerektiğini vurgulayan ifadeleri aşağıda doğrudan verildiği gibi dile getirmişlerdir:

“Bizde öyle bir ayırım yok. Eşit verildi bize mesela. Babam verdi mesela bu sene zeytinleri 5'er dönüm verildi mesela. Herkese eşit veriliyor bizim burda.” (K4, 51, Çiftçi)

“Tek olduğum için öyle bir sorun olmadı. Kız çocuğu olarak ailem beni desteklediler. Destek oluyorum çocuğuma eğitim her konuda. Kızım olsaydı da farkı olmazdı.” (K6, 36, İşçi)

1. kuşak ve 2.kuşak kadınlar söylemlerinde “kadın ve erkeğe eşit olanaklar” sunulması gerektiği yönündeki ifadelerinde, eşitlikçi yaklaşımın kuşaklar arası aktarıldığını ve ideal olanın bu eşitlikçi yaklaşım olduğunu vurguladıkları görülmüştür. 2.kuşaktan kadın katılımcılar söylemlerinde, tarla ve mülkiyet paylaşımının cinsiyete

dayalı yapılmadığına, hanenin sahip olduğu mülkiyetin kadına ve erkeğe eşit olarak paylaştırılması gerektiğine ilişkin ifadeler yer vermişlerdir.

4.6.4.2. Erkeğin Değeri

1.kuşak kadınlar ifadelerinde yaşadıkları toplumda erkeğin değerinin yüceltildiği durumlara ilişkin örnekleri dile getirmişlerdir:

“Erkeği ön planda tutarlar hep. Bizim ülkemizde de öyle. Etten mesela misafir diyor erkek diyor ona daha fazla koyarlar. Erkekten laf duymuyam diye. Ailemde bizim kızlara pek mal da vermeyi çok vermeyi istemiyorlar.” (A2, 48, Çiftçi)

2.kuşak kadın katılımcıların yaşadıkları mahallede ve içine doğdukları hanede erkeğin değerinin yüceltildiğini belirten ifadeler yer verdikleri görülmüştür:

“Ben çocuklara eşit davranıyorum ama annemler oğlana ağırlık yapıyorlar. Benim düşüncem öyle. Belki onlara sorsan öyle değil emme. Tarlanın değerli yanlarını oğlana, gıyıda göşede kalan yanları, ormanın gıyısını kızlara veriyolar. Oğlanı daha değerli görüyorlar işte.” (K3, 51, Temizliğe Gidiyor)

“Köy genelinde ilk önce hayırlarda düğünlerde yemek ilk önce erkekler yicek ondan sonra kadınlar yicek.” (K1, 42, Ev Hanımı)

1.kuşak ve 2.kuşak kadınlar ifadelerinde ailelerinin yemek, eğitim, meslek edinme ve miras fırsatlarından erkeklerin öncelikli olarak yararlanmalarını arzu ettikleri vurgulanmıştır. 2.kuşak kadınlar tarafından mahallenin gelenek ve göreneklerinin bir parçası olan düğün yemeklerinde önceliğin erkeğe verilerek kadınların ikincilleştirildiğine ilişkin ifadeler yer verilmiştir. 2.kuşak kadınların, erkeğin değerinin yüceltildiği cinsiyet ayırımına dayalı eşitsiz uygulamaların (anne ve babanın erkekten erkeğe geçen mirasa önem vermesi, kıymetli görülen mülkün sahibinin erkek olarak görülmesi) yetiştikleri ailede var olduğunu ancak kendi ailelerinde çocuklara cinsiyet ayırt etmeksizin eşit davrandıklarını ifade etmeleri kuşaklar arası farklılaşmaya işaret eden önemli bir bulgu olarak görülmektedir.

4.6.5. 5. TEMA: AİLE İÇİ ŞİDDET

Araştırmada aile içi şiddet temasına yönelik 1.kuşaktan kadınlar söylemlerinde eril şiddetin meşruluğu alt temasına ilişkin ifadeler yer verdikleri, 2. kuşak kadınların söylemlerinde ise şiddete ilişkin anlamlandırmalar alt temasına ait ifadeleri dile getirdikleri görülmektedir:

4.6.5.1. Eril Şiddetin Meşruluğu

Aile içi şiddet temasına ilişkin ifadeler 1. kuşaktan 5 kadın tarafından yer verilmiştir:

“Olmaz mı şiddet ev hali bu kızım. Babam huysuzdu. Vurmuyordu ama bağırıyordu çığırırıyordu.” (A8, 72, Ev Hanımı)

“Hiç hiç bak 42 sene içine girdim evleneli ama daha bir tokadını yememişimdir. Ama küfür oluyor tabi hiç kavga şiy yapmadık ama ara sıra kızdığı zaman küfür ederdi o konu ayrı. Hiç duymadım damadım o yönden Allah’a şükür namazında abdestinde hiç yapmaz.” (A6, 60, Çiftçi)

“Yapıyor bir şeye kızdı mı tokat kaldırır hemen yapıştırır. Hep öyleydi. Alır zaten eline bir şey bırakmaz ki. Para vermez.” (A1, 72, Çiftçi)

“Tabi tabi anacım oluyor. Benim ona olmadı ama onun bana oldu şiddeti. Azıcık dış ayaklı oldu. Babam anneme yapardı öyle. Kızdı mı yapar kızmadı mı yapmaz.” (A7, 86, Ev Hanımı)

“Olsa da (şiddet) ehemmiyeti yok kuzum. Ben severek, kocamı çok saydım, sevdim. Saygım, sevgim sonsuzdur üstünde. Olsa da sesimi çıkarmadım. Çıkarsan napcan gızım. Ayrılсан çocukların var.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

2.kuşak kadınlar ifadelerinde eril şiddetin meşrulaştırıldığına ait söylemleri dile getirdikleri görülmüştür:

“Şiddet çok gördüm. Kaynatamdan çok gördüm. Mesela ben yukarki evde yaşıyordum. Onlar burda yaşıyordu. Eşim dışta çalışıyordu benim. Su dahi vermediler bana. Çeşmelerimi kapattılar. Odun vermediler bana kış gününde. Çok eziyet çektim ben yani. Benim eşim işte biraz pasif olduğu için çok ezdiler nanesi babası çok ezdi. Eşimden bir şey görmedim ama eşim de pasif kalıyordu. Eşim şimdi anasına babasına bir şey diyemiyordu.” (K4, 51, Çiftçi)

“Öyle ufak tefek oluyor. Çok büyük, kırıcı şeyler olmadı.” (K6, 36, İşçi)

1.kuşak kadınlar eril şiddetin meşruluğu alt temasına ilişkin ifadelerinde sözlü, fiziksel ve ekonomik şiddetin varlığını vurgulamışlardır.1.kuşak kadın katılımcıların söylemlerinde sözlü şiddetin, şiddet olarak görülmediğine dair örneklerin yer aldığı, kadınların şiddeti evin “doğal” hali olarak ifade ettikleri görülmektedir. Evlilikle birlikte kadınların kurduğu ailede olduğu gibi içine doğduğu hanede de şiddete tanık olduklarına dair ifadeler, 1.kuşak kadınlarda aile içi şiddetin kuşaklar arası aktarılan bir olgu olduğuna işaret etmekte ve “evlatlar uğruna katlanılan şiddet”, “erkeğe duyulan sevgi ve saygı nedeniyle sessiz kalınan şiddet” gibi gerekçelere dayandırarak ifade ettikleri aile şiddeti meşrulaştıran söylemlerin varlığını koruduğu anlaşılmaktadır.

2. kuşaktan kadın katılımcı K4, kayınpeder şiddeti gördüğünü ifade eden tek kadın katılımcı olarak diğer kadınlardan farklılaşmaktadır. Temel gereksinimlerden mahrum bırakılarak hem fiziksel hem ekonomik hem de psikolojik şiddet gördüğünü ifade etmektedir. Şiddetin devam etmesinde eşinin pasif rolünün etkili olduğunu vurgulamaktadır. 2. kuşaktan kadın katılımcımız K6 tarafından ise şiddetin büyüklüğünün ve küçüklüğünün, şiddetin kabul edilebilirliğiyle orantılı olduğunu ifade eden söylemlere yer verildiği görülmektedir.

4.6.5.2. Şiddete İlişkin Anlamlandırmalar

Görüşmelerde 1. ve 2. kuşak kadın katılımcılarımızın şiddete ilişkin anlamlandırmalarına ait ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuklarda öyle bir şey yok. Okumuş insan başka ya. Damatların hepsi üniversite okumuş. Okusalar başka olurdu. Burdaki o da severek evlendiler zaten yapmaz öyle şey. Hepsi mutlular, hepsi iyiler.” (A1, 72, Çiftçi)

“Yok yok Allah’a şükür hiç öyle şiddet, bir şey olmadı. Yetiştığım ailede de yoktu hiç.” (A5, 54, Çiftçi)

“Olmadı şiddet. Olmadı. Yok çocuklarımda da olmadı. Yok da şey mesela eşimlen azıcık tatsızlıkla yaşandı mesela da onun gibi diyon bilmiyom nasıl diyon da. Ne bileyim olmadı işte.” (K3, 51, Temizliğe Gidiyor)

1.kuşak kadınların aile içi şiddet sorusuna verdiği yanıtlarda kadınların evin içine müdahale ve mahremiyetin ihlali gibi hissettikleri, aile içini “dışarıya”, “yabancıya” karşı korumak için inkâr ve yok sayma temalarına dayalı ifadelerle yer verdikleri, 2.kuşak kadınların ise ailelerinde şiddetin olmadığını belirttikleri görülmektedir.

4.6.6. 6. TEMA: KADINLARIN, KADINLIK VE ERKEKLİK ROLLERİNE DAİR ALGISI

Araştırmamızın bulgularında yer alan kadınların, kadınlık ve erkeklik rollerine dair algılarını içeren söylemlere ilişkin annelik rolü ve babalık rolü olmak üzere her iki kuşakta da yer alan iki ortak alt tema olduğu görülmektedir. Kadınların babalık rolü alt temasına ait söylemlerinde, 2.kuşak kadınlar 1.kuşağa göre farklılaşan yeni çağın baba modelini işaret eden ifadelerle yer vermişlerdir.

4.6.6.1. Annelik Rolü

1.kuşak kadınlar, annelik rolüne ait ifadeleri aşağıda doğrudan yer verildiği gibi dile getirmişlerdir:

“Hiçbir şey yoktu. Eskiden öyle adamların yardım etmesi öyle şeyler yoktu. Çocuklara hiçbir şey yapmadı. Bizim evde öyle baba hep rahat. Anne hep yük altında üzüntü altında. O düşünüyor. Yokluktan çıktın ya yokluktan çıktığın için her şeyi sen idare etmek zorunda kalıyon. Her şeyi getirmek bitirmek hep senin elinde. Yevmiyeye gidiyon onu alam bunu alam evimizin onu yok bunu yok devamlı hep yövmiyeciliklen aldım ben her şeyi.” (A6, 60, Çiftçi)

“Çocuklara hep ben bakıyordum. Kendim kalkıyordum. Eşim yardımcı oluyordu gene. Ben çocukla uğraşacak oluyordum mesela soba yancak oluyordu o o işleri yapıyordu.” (A3, 67, Çiftçi)

“Anne olmak daha zevkli bir şey. Şimdi çocuklar geldi mi bak annem diye sarılırlar ederler sen de gururlanıyon tabi.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

“Anne olmak daha başka. Olmasa eksikliğini hissederdim. Anne olmak daha değerli kadın olmaktan.” (A5, 54, Çiftçi)

2.kuşağın söylemlerinde yer alan annelik rolüne ilişkin ifadelerde eşin/babanın çocuk bakımında sorumluluk üstlenmesinin yetiştiği aile içinde gördüğü rol model olan babanın tutumuna göre şekillendiğine ilişkin ifadelere yer verilmiştir. K5 ifadelerinde babalık rolünün kuşaklar arası aktarımına dikkat çekmiştir:

“Eşim bana hiç yardım olmadı çocukta. Erkekler ailesinde hiç öyle bir şey görmediği için de olabilir. Şimdi daha çok farklı daha çok üstüme düşüyor eylülün de benim de. Onun sevincini mutluluğunu ben hissediyorum mesela yani şu an hamileyim yine kız çocuğuna. Babam anneme hiç yardım olmazdı çocuklar için.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

“Yok canım çocuğumda yardımı olmadı. Çalışıyordu adam zaten ben kendim baktım. Evdeydim yani bakıyordum çocuğuma ona ihtiyaç duymadım bile. Anneler daha ağır bir şey istiyor baba hayır diyor sen kıyamıyorsun anneler ikisinin arasını bulmak için hadi yapalım edelim dediği için annelerin yükü daha ağır. Okul işleriyle eşim de ilgileniyor.” (K4, 51, Çiftçi)

“Analık başka bir şey tabi. Baba olmadığımız için bilmiyoruz ama ana olmak çocuğun hasta görsen için yanıyor mesela üzgün görsen için yanıyor. Ana olmak bambaşka bir şey. Herhalde anne olmasam hissedilirdi. İnsan anne duygusu başka bir şey tatcak onu yani insan. Kadın olarak annelik duygusunu tatmak lazım yaşamak lazım. Baba olunca baba hissediyor babalık duygusunu.” (K7, 62, Çiftçi)

“İkisi de önemli de anne olmak daha da bir farklı bir şey bence. Sadece doğurmak anlamında demiyom bak ben bunu. Böyle onu büyütmek sorumluluğunu almak yetiştirmek anladın mı doğurmak değil yani anladın mı yani demek istediğimi doğurmak değil yani bir şeyi alıyorsun böyle yani küçükten böyle bir şeyi alıyorsun onu büyütüyordun yetiştiriyorsun öğretiyorsun iyiyi kötüyü o güzel bir şey yani. Farkındalık olan o oluyor.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

“Çocuğum olmasaydı kendimi suçlardım ve o konuda da üzülürdüm herhâlde ama sanırsam bu bana yansıtılmazdı eşim tarafından aynı şekilde ben de ona yansıtmazdım onda bir sorun olsaydı yansıtmazdım herhalde ben de ona yansıtmazdım. Ya tabiki o da istiyordur ben de isterim ama içimde yaşırdım yani ona demezdim sen hatalısın. Ki o da bana demezdi. Annelik zaten eksik kalırdı bir kere. Ne bileyim. Ama bütün yolları denerdim herhalde olmadı tüp bebek ama bir şekilde tamamlardım herhalde.” (K2, 29, İşçi)

1. kuşaktan kadın katılımcılar, erkek egemenliğin en belirgin unsuru olan aile içi iş bölümünde erkeğin ailenin geçimini sağladığı, kadının ise ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilendiği ataerkil örüntüye ait ifadeleri vurguladığı görülmektedir. (Bozok, 2018). Cinsiyete dayalı rollerin kuşaklar arası aktarımını ailede içindeki iş bölümüyle meşrulaştıran ataerkil aile yapısı, 2. kuşaktan kadınların ifadelerinde dile getirilmektedir. Annenin hem aile içi ilişkilerde denge kurucu bir rol oynadığı hem de üretim sürecine dahil olarak ailenin geçimini sağladığını dile getiren 2.kuşak kadınlar söylemlerinde çocuk bakımını, yalnızca annenin görevi olarak gören ataerkil söylemi vurgulamaktadırlar. Bu ifadelerde kadın, ev ile bütünleştirilmekte; yemek ve temizlik yapmak, bulaşık yıkamak, çocukların ve yaşlıların bakımıyla ilgilenmek gibi eylemlerle bütünleştirilmektedir. Erkeğin görevi ise evin geçimini sağlamak ve ailesini korumakla sınırlandırılmaktadır. Ev işleri ve çocukların bakımı, erkekler için ikincil bir rol olarak değerlendirilmektedir:

1. kuşak kadınlarda 2 kadın, 2.kuşak kadınlarda 2 kadın söylemlerinde anneliğin yüceltilmesine yönelik ifadelere vurgu yapmışlardır. 1.kuşaktan ve 2. kuşaktan kadınlar, anne olmayı doğurmak, büyütme, baba ile çocuklar arasındaki ilişkiye köprü olmak, babanın değişken varlığını ve aile içindeki ilişkileri dengede tutmak ile eşdeğer görmektedir. Kadın olmayı anne olmak olarak tanımlayan özcü bakış açısına her iki kuşağın da sahip olduğu görülmektedir. Çocuğuyla özdeşleşme, çocuğa bağlılık duyma kadının hem annelik hem de kadınlık kimliğini belirleyen kavramlardır. Bu özdeşleşme, kadını yalnızca annelik tanımının içine hapseden, özerk bir var oluşundan söz edilemeyen ideal kadınlık kimliğine işaret etmektedir. 2.kuşaktan kadın katılımcımız K2, anne olamamayı eksiklik olarak tanımlamakta, bu eksikliğin kadına yaşatacağı mutsuzluk duygusunun hüznünden ve bu eksikliği tamamlamanın öneminden söz etmektedir.

4.6.6.2. Babalık Rolü

Kadınların kadınlık ve erkeklik rollerini tanımlama biçimlerinde babalık rolüne ilişkin ifadelere değindikleri görülmüştür. 1.kuşağın söylemlerinde ön plana çıkan geleneksel babalık ile ilgili söylemleri aşağıda doğrudan yer verildiği gibidir:

“Kızım babamız kendi babamız da öyle iyi denmez. Yokluk vardı evvelden. Benim kendi eşim de mesela yokluk çok çektik. Evladımıza küçükken yedirip içiremedik. Aldık yaptık ama tabi üzülyom bir bebek daha alamıyon mesela bir oyuncak dahi alamıyon. Zor bir şey tabi bunlar. O da babasının yanında 13 sene durdu. Kızım da. Üç sene mi dört sene mi ne oldu ayrılalı.” (A6, 60, Çiftçi)

“Evet babam çok iyiydi bize. Benim şey böyle bizim hiç incinmezdi. Fakirdi ama. Tarlaya gider çalışırdı bizim isteklerimizi alırdı. Annem söylerdi gider alırdı. Babamızdan hiç şikayetçi değildim babam çok iyiydi. İyi bir eştı babam çok iyi bir insandı. Benim eşim iyi. Çok ileri bakınca öyle kötü bir alışkanlığı yok, içkisi yok, şiyi yok. İyi bize göre iyi mesela.” (A2, 48, Çiftçi)

“İyi baba iyi. Şimdi bir şey diyemem. Desem bir de günah olur. Geldik mi gittik mi paran var mı diye soruyor bana daha ne yapsın öyle değil mi?” (A7, 86, Ev Hanımı)

2.kuşak kadınların babalık rolü alt temasına ilişkin ifadelerinin 1.kuşağa göre farklılaştığı görülmektedir:

“İyi baba iyi. Şimdi bir şey diyemem. Desem bir de günah olur. Geldik mi gittik mi paran var mı diye soruyor bana daha ne yapsın öyle değil mi? eskiden mesela aylığı alıyordu 20 lirayı atıp gidiyordu 20 liradan ne olur ama o zaman 20 lira biraz daha iş görüyordu. Harçlık vermese bile ben az şeyle yetinen biriyim de. Mesela benim BAĞ-KUR ödüyordum ben ilk başlarda o ödeyiverdi.” (K3, 51, Temizliğe Gidiyor)

“Babam iyi bir babaydı. Ben hiç babamın evinde yokluk görmedim, üzüntü görmedim. Ne bileyim maddi manevi hiç sıkıntı görmedim babamın evinde. Babam dedeyi çalıştırıyordu o zaman. Bizim dedemiz var ya. Mesela kasaptı hiç ete süte bizim ihtiyacımız yoktu yani. Dolap doluydu. Yokluk yoktu yani. Kahve çalıştırıyordu. Evin altı bizim kahveydi. Dede çalıştırıyordu. Tütün yapıyorduk işimiz çoktu ama aşımızda çoktu yani.” (K4, 51, Çiftçi)

“Babam iyi bir eş, iyi bir babaydı. Gözümde iyiydi yani. Eşim iyi bir eş, iyi bir baba. En azından çocuğuna bakıyor ilgileniyor.” (K7, 62, Çiftçi)

“Çocukların bakımında da eşim hep destek oluyor. Kendisi de meraklı zaten ondan da kaynaklanıyor.” (K2, 29, İşçi)

1.kuşaktan 5 kadının 2.kuşaktan 5 kadının söylemlerinde babalık rolü temasına yer verdiği görülmüştür. 1. kuşak kadın katılımcılar, bir erkeğin iyi bir eş, iyi bir baba olmasında belirleyici faktörün erkeğin ailenin geçimini sağlayacak ekonomik

güce sahip olmasıyla ilişkili olduğunu, babanın çocukların beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayacak gelir durumu yoksa iyi bir baba olduğunu söylemenin mümkün olmadığını dile getirmişlerdir. Kadınlar, çocukların maddi isteklerini/ihtiyaçlarını yerine getiren, toplumsal değerlerin “kötü” olarak tanımladığı alışkanlıklara ve tutumlara sahip olmayan erkeklerin “iyi” babalar olduğunu ifade etmişlerdir.

1. kuşak ve 2. kuşaktan kadınların babalık modelinden beklentilerin, toplumsal cinsiyet rollerinden, ataerkilliğin inşa ettiği erkeklik kimliğinden bağımsız olmadığı görülmektedir. Babanın kalitesi, prestiji ve iyiliği, başka her türlü yükümlülüğünün üstünde, daha çok ailesini geçindirebilme yeteneğiyle ölçülmektedir. Aile rahatını sağlayan, besleyen iyi baba imajı kadınların ifadelerinde sıkça dile getirilmektedir. Baba bütün kazancını düzenli olarak ailesine getirmek için kendini ne kadar harap ederse, o kadar takdir görmektedir. Çocukların ve evin, baba için ikinci sınıf bir uğraş olduğu vurgulanmaktadır (Badinter, 237, Annelik Sevgisi). 2.kuşaktan kadın katılımcımız K2 ve K7, iyi bir babanın çocukların bakımıyla ilgilenen baba olduğuna işaret ettiği, çocuk bakımında babanın rolünün, kadınları çocuk bakımında destekleyici bir rol olarak tanımlandığı görülmektedir.

4.6.7. 7. TEMA: KADINLARIN BEDENLERİNİ DENEYİMLEME DURUMLARI

1. kuşak kadınların ifadelerinde kadınların bedenlerini deneyimleme durumları teması altında yer alan alt temalara ilişkin 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların ifadelerinde benzerliklerin ve farklılıkların olduğu görülmektedir. 1.kuşak kadınlar söylemlerinde “üreme sağlığıyla bilgiye erişim”, “kaderci yaklaşım”, “çocuğa atfedilen anlamlandırmalar” olmak üzere 3 alt temaya ait ifadelere yer verirken, 2. kuşak kadınların ifadeleri “üreme sağlığıyla bilgiye erişim” ve “çocuğa atfedilen anlamlandırmalar” alt temaları olmak üzere 2 alt tema etrafında toplanmıştır:

4.6.7.1. Üreme Sağlığıyla Bilgiye Erişim

1.kuşak kadınların ifadelerinde bedenlerini deneyimleme durumlarına ait temaya ilişkin üreme sağlığıyla bilgiye erişim alt temalarına yer verdikleri görülmektedir. Kadınların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Hiç korunmamız olmadı. Öğrendik sorduk. Hemşire hanım anlattı zaten sağlık ocağında. Eşim korundu. Kabul etti kendisi istedi zaten. Köye geldiler anlattılar hap bile verdiler bana. Eşim korunuyor dedim ben. Kadın ondan sonra anlattı yani. Hiç öyle bir şey sorunumuz olmadı. Annem anlatıyordu. İnek sağıyormuş o, kendi isteğiyle hamile kalmış onun ilk çocuğu düşmüş. İnek sağarken mi ne bebek düşmüş. İki aylık mı üç aylık mı ne. Ondan sonra kayınvalidesine gitmiş demiş bebek düştü. Kayınvalidesi de neden bittin inek sağmaya demiş. Babaannem söylenmiş. İnek mi tekmeledi acaba demiş. Yok demiş o da kendiliğinden düşmüş. Ondan sonra bana hamile kalmış. En büyükleri benim. Anlatırdı işte öyle oldu böyle oldu. Sıkıntı çektim. Anne olmayınca sen annenin kıymetini bilmezsin derdi. Söylerdi yani bize anlatırdı normal doğum yapmış hep evde olmuş. Ebeler varmış sağlık ocağı varmış ebeler eve geliyormuş. Benim çocukların üçü de hastanede doğmuş. Son kızım sezeryan oldu diğerleri normal doğum oldu. Biri merdivenden çıkarken hastanede geldi. Hepsi normal küçük kızım sezeryan oldu benim.” (A2, 48, Çiftçi)

“Biz bilmiyoduk ilaç. Hiç biz öyle şey görmedik. Üç tane çocuk oldu ne hastaneye gittim ne şey ettim. Hepsini evde doğurdum. Köy ebesi vardı öyle Akhisar’dan ebe bile getirmedi. Burda bir kocakarı vardı o geliyordu. Şimdi hastalandı mı hemen götürüyorlar hastaneye biz görmedik.” (A8, 72, Ev Hanımı)

“Hiç ben kullanmadım. En çok eşim de öyle çok şey kullanmadı. Hiç ne öyle hap içtim ne spiral takıldı hiç öyle bir şey görmedim.” (A6, 60, Çiftçi)

“Benim beş çocuğum olmadı. Kendim istedim. Kocakarı ilaçları vardı evvel. Böyle kasıklarımızı ektiler yüzüklerle sardılar karnımızı. Ee yatağa yat adam bekle. Bekledik adamı yatağa yattık. Bitince de süt kaynattılar bir tencere onun buharına oturturdular.” (A6, 60, Çiftçi)

“İsteyerek sahip oldum. Olmadı benim de gitti ağıma. Tedavi olduk da öyle oldu.” (A8, 72, Ev Hanımı)

“İstemedik hamilelik oldu. Napcan bilemeyince. Aldırmadık da düşürmedik de kızım. Günah diye aldırmadık. Sonra zaten param mı vardı çocuk aldırmaq için neyle aldırca kızım. Benim bir küçük oğlanda ben, onu hiç istemedim. Ona her hareketi

yaptım ben. Ağır kaldırdım onu yaptım bunu yaptım gene düşmedi bak o gene düşmedi.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

“Hiç karar vermedik biz. Ben bir kirlendiydim işte evlendikten sonra ondan sonra olmadıydı benim ay başım. Kayınvalideye sordum anne benim ay başı olmadı ya dedim. Hamilesindir kızım dedi. Sağlık ocağına gittim. Sağlık ocağı dedi iki haftalık mı dedi üç haftalık mı dedi sen hamilesin dedi. Ondan sonra ölen çocuk öyle oldu.” (A2, 48, Çiftçi)

1.kuşak kadınların söylemlerinde kırsalın sosyo-ekonomik yapısının, şehir merkezine uzaklıkla birlikte sağlık kuruluşlarına erişimindeki güçlüğü 1.kuşak kadınların doğum kontrol yöntemlerine yönelik tutumlarını ve davranışlarını etkilediği görülmektedir. Kadınların ifadelerinde aile planlaması yöntemi kullanılması ve hizmetin yaygınlaştırılmasını engelleyen, güçlü kültürel öğeler içeren kırsalın toplumsal yapısının, aile içi ilişkilerdeki otoriter ve ataerkil yapı bütün konularda olduğu gibi aile planlaması yöntemi kullanma konusunda da erkeğin onayının alınmasını zorunlu kıldığı yer almıştır. Kadınların, kadın sağlığı ve aile planlaması konularında görülen bilgi eksikliği, kaliteli hizmetlere erişimin yetersiz olması ve seçeneklerin sınırlı olması, kadınların doğum kontrol yöntemlerini kullanmaya yönelik davranışlarını ve doğum yöntemlerini etkilediği görülmektedir.

Yalnızca 1.kuşağın söylemlerinde yer alan istenmeyen hamilelik alt temasına ait ifadeler, doğum kontrol yöntemlerine dair bilgiye sahip olmadıklarını ya da kullanmadıklarını, kadınların dini değerler nedeniyle hamile kalsalar dahi çocuk aldırmadıklarını göstermektedir. Yoksulluğun 1. kuşak kadınların sağlık hizmetlerine erişim olanaklarını etkilediği ve çocuğu aldırarak istese dahi bu nedenle mümkün olmadığı kadınların ifadelerinde vurgulanmaktadır. 1.kuşak kadın katılımcımız A4, istemediği bir hamileliğin gerçekleşme sürecini çocuğu düşürmek için her yolu denediğini ifade ederek anlatmaktadır. 1.kuşak kadın katılımcılarda ilk hamileliğin planlanan bir hamilelik olmadığını, hamilelik süreciyle ilgili sağlık kuruluşuna erişim imkanının olduğunu vurgulayan söylemlere yer verilmiştir. 1. kuşaktan kadın katılımcının regl olmayı kirlenme olarak tanımladığı ifadeler, eril tahakkümün kadın bedenine dair algıyı inşa etmesine yönelik önemli bir ipucu olarak görülmektedir.

2.kuşak kadınların ifadelerinde yer alan üreme sağlığıyla bilgiye erişim alt temasına ilişkin söylemler, 1.kuşağa göre farklılıklar göstermektedir:

“Birlikte karar verdik eşimle istedik ikisi de isteyerek oldu, planlayarak. Az çok biliyorsun. Zaten sağlık ocağında da ebeler bilgilendiriyor ya. E ondan sonra hamile kaldığını da öğrenince zaten doktor kontrolünde oluyorsun.” (K2, 29, İşçi)

“Çocuk sahibi olmaya evlenince karar verdim, hemen. Hiç durmadık. Çocuk kendi isteğimle oldu.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

2.kuşak kadınların söylemlerinde hâkim olan alt temalardan biri, “istenen/planlanan hamilelik” tir. 2. kuşağın söylemlerinde istenen ve planlanan hamilelik alt temasına 1. kuşağa göre daha yoğun olarak yer verilmektedir. 1. kuşak kadın katılımcılar A6 ve A8 çocuk sahibi olmayı, artık rastlantı meyvesi ya da bir ‘kaza’ olarak değil, çocuk özgürce alınan bir kararın sonucu olarak görmektedir. Kadınlar, çocuk sahibi olmayı kendilerinin arzu ettiklerini ve bunun için tedavi olduklarını ifade etmektedirler. Kuşaklar arası kadın kimliğinin dönüşümünün en büyük ip uçlarından biri de budur (Badinter, 2011: 111). 1. Kuşak kadınlara göre 2. Kuşak kadınların kadın bedeni, doğurganlık ve cinselliğin denetimine yönelik tutumlarındaki ve söylemlerindeki farklılık, bu dönüşümü ifade etmektedir.

4.6.7.2. Kadın Bedenine Yüklenen Anlam

1.kuşak kadınların bedenlerine ilişkin algılarını ortaya koyan ifadeleri, kadınların doğurganlığı dini değerler etrafında yorumladıklarını göstermektedir:

“Hiç almadık. Allah ni vedi aldık kabul ettik. Allah ni vedi aldık kabul ettik. Napcen. Yok hiç içinde olmadı bizim. Bizim Akhisar’daki oğlan çocuk onların üç de oğlan çocuğu verdi kız çocuğu vermedi. Napcen. O da gelin etti çocuğu üç tane kızı oldu napcen. Allah verdi.” (A7, 86, Ev Hanımı)

“Ne verirse Allah kabul. Allah ki tane oğlan verdi, bir tane de kız verir dedim. İki tane de kız verdi. Dünyalar bizim oldu. Yok yok şükür. Hiç öyle bir şey olmadı. Çocuklardan da hiç öyle bir sorun duymadık. Ne verirse Allah o.” (A5, 54, Çiftçi)

Çocuklar arasında cinsiyete dayalı ayrımcılık, 1. kuşak kadınların karşı çıktığı bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların söylemlerinde vurguladığı gibi, dini öğretiler, kadınların bu yaklaşımını belirleyen temel faktörlerden biri olmaktadır. İlahi olandan gelene karşı gelmek ile çocuklar arasında cinsiyete dayalı ayırım yapmak,

erkek çocuğunun olmasını daha çok arzulamak, kız çocuğunu değersizleştirmekle eşdeğer görülmektedir kadınlar tarafından.

4.6.7.3. Çocuğa Atfedilen Anlam

1. kuşak ve 2.kuşak kadınların söylemlerinde kız ve erkek çocuk sahibi olmanın eşit olduğu algısının var olduğu görülmektedir. 1.kuşağın söylemlerinde erkek çocuk sahibi olmaya yüklenen geleneksel değeri vurgulayan ifadeler, 1.kuşağın çocuğa atfedilen anlamlandırmalar alt temasına ilişkin söylemlerini 2.kuşağa göre farklılaştırmaktadır. Hem 1. kuşakta hem de 2.kuşakta ise kadın ve erkek çocuk sahibi olmanın eşit olduğunun vurgulandığı ifadeler yer almaktadır. 1. kuşağın çocuğa atfettikleri anlama ilişkin söylemleri aşağıda doğrudan verildiği gibidir:

“Evlat hepsi evlattır. Erkek de olsa kız da olsa. Hepsi acıdır anneye, bir şey olduğunda. Bence ayırım olmaması lazım. Erkek istiyom diyen olmadı.” (A1, 72, Çiftçi)

“Oğlan çocuğu çok istiyordum. Burdaki kızın kaynanası sünnet ediyordu oğlanlarını. Ben de garik Allah’ım diyordum hamileydim bir oğlum olsa sünnet yapsam diyordum. Ondan sonracığıma oğlum oldu. Her özencimi aldım. Oğlan daha bir kız da aynı oğlan da aynı emme. Evi oğlan dolduruyor gene. Oğlan dolduruyor.” (A3, 67, Çiftçi)

“Babamız önden oğlan istedi. Kız olmasın diye oğlan istedi. Sonra oğlan oldu. Değişiklik olurdu ya bir kız oldu arkadan iki tane de oğlan oldu.” (A8, 72, Ev Hanımı)

Ataerkilliğin egemen olduğu kırsal toplumlarda evin sahibi, çocuk sahibi olması muhtemel olduğu için yani tohumu olduğu için en büyük erkek olarak görülmektedir. Otorite ve güç, erkeğin döllenme kabiliyetinden-soyu üretme yetisinden gelmektedir (Delaney, 204). 1.kuşak kadın katılımcımız A1, çocuklar arasında cinsiyete dayalı ayırımın olmaması gerektiğini, bu ayırımın annelik imgesiyle ilişkilendirilemeyeceğini belirten söylemler yer almakla birlikte erkek çocuk sahibi olmaya yüklenen değere dair ifadeler de vurgulanmaktadır. 1.kuşak kadınların ailelerinde açık bir erkek çocuk tercihi olduğunu gösteren örnekler yer almaktadır (Kandiyoti 1997). Erginliğe geçiş olarak görülen sünnet töreni, 1. kuşak kadın katılımcı A3 tarafından erkek çocuğu olmasını isteme nedeni olarak gösterilmektedir.

2.kuşak kadınların söylemlerinde kadın ve erkek çocuk sahibi olmaya ilişkin eşitlikçi yaklaşım vurgulanmaktadır:

“Evlat sevgisi olarak hepsi aynı bence. Kızın yeri de ayrı oğlanın yeri de ayrı. Ama bana sorsalar kız isterim. Erkek annesi olsam niye farklı hissedeyim kendimi.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

“Eşim çocukları çok sevdiği için erkek kız fark etmiyor. Annem babamdan da hiç duymadım öyle bir şey.” (K6, 36, İşçi)

2. kuşaktan kadın katılımcılar, erkek çocuk sahibi olmanın anneye farklı bir statü kazandırmayacağını, anneliğini yüceltmeyeceğini, eşleri ve anne-babaları tarafından çocuk sahibi olmaya yönelik cinsiyete dayalı bir ayrımın yapılmadığını ifade etmektedirler. Bu ifadeler, ailede erkek ve çocuk sahibi olmaya yönelik yaklaşımların kuşaklar arası aktarımla devamlılığının sağlandığını göstermektedir.

4.6.8. 8. TEMA: KAYINVALİDE-GELİN İLİŞKİSİ

1.kuşak ve 2.kuşak kadınların ifadelerinde kayınvalide-gelin ilişkisine yer verdikleri görülmektedir. Kadınların ifadeleri olumlu ilişki ve olumsuz ilişki olmak üzere 2 alt tema etrafında toplanmıştır. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınlar söylemlerinde kayınvalideyle olumlu ilişkiye işaret eden benzer ifadelere yer verirken, 1.kuşak kadınlar kayınvalideyle olumsuz ilişkiye vurgu yapan ifadeleri dile getirerek 2.kuşağa göre farklılaşmışlardır. 1.kuşak kadınların kayınvalide-gelin ilişkisi alt temasına yer verdikleri söylemler aşağıdaki gibidir:

“Kayınnam da iyiydi bağrına basardı beni.” (A8, 72, Ev Hanımı)

“Kayınvalidem de iyidir iyidir. Hiç sen dememişiktir. İyidir iyidir hepsi iyidir. İdare eder, iyi ya. Sözlere yok hiç. Sıkıntı yok hiç. Kızı gibi görüyorlar kızlarımı. Benim çocuklarımla da çok iyi.” (A5, 54, Çiftçi)

“Kayınvalideyle evveli iyiydik. Sonra beni hiç insan yerine koymadı. Kızı gibi görmedi beni görmedi görmedi. Ne bileyim beni oldum bittim istemedi. Şimdi et yemeği istedi yok dolapta ne pişireceğim ben. Yok dolapta ne pişireceğim ben. Fasulye pişirdim. Çanağı böyle kaktırıyor. Ben fasulye yiyecek karı mıyım, götür bunu, et pişir gel.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

2.kuşak kadınlar söylemlerinde kayınvalide-gelin ilişkisine ait alt temalar ise aşağıdaki gibidir:

“Kayınvalidem genç yaşlı değil. Bir de şey hani geri kafalılık derler ya o yok mesela. Ben çarşıya çıkıyorum niye çıkıyor yalnız niye gidiyor öyle bir sorunum olmuyor çok şükür. Benim kayınvalidem dört yıl kendi kayınvalidesiyle oturmuş çok sıkıntı çekmiş. İşte oraya gitmeyin buraya gitmeyin o yüzden kendileri bizlere yapmıyorlar zaten. Biz çektik onlar çekmesin onlar gitsin gezsün tozsün onlar o kafadalar yani.” (K2, 29, İşçi)

“Kayınvalidemle de ilişkim çok iyi. Kendi annem gibi. Kızı olmadığı için kendi kızı gibi görüyor. Şu an hala hayatta olduğu için babaannem iyi. Zaten annemlerde kaldığı için iyi.” (K6, 36, İşçi)

“Kayınvalidemle ilişkim iyiydin de şimdi biz evlendik benim adam askere gitti askerden gelince biraz onu doldurma yaptı.” (K3, 51, Temizliğe Gidiyor)

“Kayınvalidemle aram berbat. On senedir küsmedim küsmedim şimdi küstüm. Çok üzdü beni. Mesela bir kadın oğlunu seviyorsa gelinini de iyi tutmalı. Ama bu evlat ayırıyor.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

Kayınvalideleriyle olumlu ilişki alt temasına ifadelerinde yer veren 1. kuşak ve 2. kuşak kadınlar, karşılıklı saygı ve sevgi prensibi üzerine kurulan kayınvalide-gelin ilişkilerinin olumlu bir ilişkiyi inşa etmede önemli olduğunu dile getirmektedir. 1.kuşak kadın katılımcılar, kayınvalideleriyle ilişkilerinde sevgi ve saygının önemli olduğunu, kayınvalideyle olumlu ilişkiyi kayınvalidenin kızı gibi olmakla eşdeğer gördüklerini ifade etmektedir.

1. kuşak kadınların söylemlerinde 2.kuşağa göre daha sık vurgulanan kayınvalide ile olumsuz ilişki alt teması, kadınların tahakküme dayalı aile içi ilişkilerde ataerkil değerler üzerinden statü kazanmalarına işaret etmektedir. 1.kuşaktan kadın katılımcımız A4'ün ifadelerinde yer alan kayınvalide ile olumsuz ilişki alt teması, gücü eline geçiren kayınvalidenin erkeklerle özdeşleştiği; emreden, cezalandıran, keyfine göre karar veren, hizmet talep eden kişiye dönüştüğü ifadeleriyle dile getirilmektedir. Oğul sahipliği ve yaşlılıktan aldığı güçle, özel alanda kendisi gibi güçsüzlük yaşayan kadınlar üzerinde gücünü kullanan kayınvalideler ile gelinler arasındaki ilişki kadınların söylemlerinde vurgulanmaktadır (Yavuz, 2015: 126).

2.kuşaktan kadın katılımcılarımızın ifadelerinde kayınvalide-gelin ilişkisindeki güç çatışmaları ve düşmanlık (Kandiyoti, 2015: 29) dile getirilmektedir. Kadınların söylemlerinde gelinler ve kayınvalideleri arasında sürekli bir gerilim ve iktidar mücadelesi yaşanmakta olduğunu belirten ifadelere yer verilmektedir. Kadınların söylemlerinde kayınvalideleriyle olumsuz ilişkiye vurgu yapılan ifadelerin beraberinde olumlu ilişkiye de yer verdikleri görülmektedir. 2. kuşak kadın katılımcılardan K2 ve K3, kayınvalidesinin kendi kayınvalidesi tarafından ezilmesi nedeniyle kendisine farklı davrandığını, ezen-ezilen ilişkisini sürdürmediğini, hareket alanını kısıtlayarak kendi alanına müdahale etmediğini ifade etmektedir.

4.6.9. 9. TEMA: KAYINPEDER-GELİN İLİŞKİSİ

Kadınların kayınpeder-gelin ilişkilerine yönelik söylemlerinde kayınpederlerini destekleyici ve koruyucu olarak tanımladıkları görülmüştür. Kadınlar, kayınpederleriyle olumlu bir ilişkinin var olduğunu belirten ifadelerinin yanında kayınpederleriyle olumsuz ilişkilerinin olduğunu vurgulayan ifadelere de yer vermişlerdir.

1.kuşak kadınlar destekleyici-koruyucu kayınpeder alt temasına ilişkin ifadelere daha çok vurgu yapmışlardır. 1.kuşak kadınların kayınpeder-gelin ilişkisine yönelik ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Kaynatamın çayımız şekerimiz kalmasın. Çay getiriverirdi bize, şeker getiriverirdi, çocuklarımıza yicek çerez getiriverirdi. Bakkalı vardı onun. Benim eşim de destekler gelinleri.” (A3, 67, Çiftçi)

“(…) Benim kayınvalide öldü. Ben de onun (kayınpederin) çamaşırını yıkadım. Ütüsünü yaptım yemeğini verdim. Oğlanla kavga ederdi ben bunlara hamur aşı mantı deriz biz bilir misin babanız görmesin derdim çocuklarla gönderirirdim onlar bırakır gelirdi yemeği. Babam zaten her konuda destektir. Sen bizim evden çıktı artık bizim değilsin diye öyle bir kelime kullanılmaz.” (A2, 48, Çiftçi)

“Onlar da yoktu zamanında destek olmak falan. Zamanında bir göz evin içinde duruyorduk. Bir göz odaya beni koydular. Nereden yardımcı olacaklar. Kayınbabam ve babam destek olmazdı kocamla bir şey olsa.” (A4, 65, Çiftçi ve Ev Hanımı)

2.kuşak kadınların kayınpeder-gelin ilişkisine yönelik ifadelerinin destekleyici-koruyucu kayınpeder alt teması etrafında toplandığı görülmektedir:

“Kayınpederimden daha çok destek alırım. Ben bu işi yapmak istiyorum senelerce söylüyorum hani. Emekli olunca kredi çeker sana küçük bir yer açarım dedi hani. Allah nasip ederse çeker krediyi onu yapar yani.” (K2, 29, İşçi)

“Benim adam da gidince mesela kayınpederim hep beni kolladı. Mesela köye giderken yalnız gitmicen düğünlere giderken yalnız gitmicen. Kayınpederim bana çok destek oldu Allah razı olsun.” (K3, 51, Temizliğe Gidiyor)

1.kuşak ve 2.kuşak kadınların kayınpeder-gelin ilişkisine yönelik olumlu ilişkiye ait ifadelerinde; 1.kuşak ve 2.kuşak kadın katılımcılar söylemlerinde, kayınpederlerinin maddi güç sahibi olarak kendilerinin ihtiyaçlarını karşıladığını ve desteklediğini dile getirmektedirler. 1.kuşaktan kadınlar, kayınpederleri ile olumsuz ilişkilerini dile getirirken, kayınpederleri ile olan mesafeyi, destek alamamayı; yoksullukla ilişkilendirmekte ve o döneme özgü bir durum olarak nitelendirmektedirler. Kadınların söylemlerinde, baba otoritesine itaat ve babanın iktidarını pekiştirmeye yönelik davranışlara uyum sağlanmasına yönelik ataerkil ön kabullerin kayınpeder otoritesini de şekillendirerek eril bir kimliğe dönüştürdüğü görülmüştür.

Kadınlar “hanedeki en yaşlı ya da güçlü erkeğin otoritesi altında cinsiyete ve yaşa dayalı patriarkal hiyerarşilerin” (Sancar, 2016: 123), kayınpeder-gelin ilişkisinde belirleyici olduğuna ilişkin ifadelerle yer vermişlerdir. 1.kuşaktan kadın katılımcılar, hanede yaşa bağlı hiyerarşide statü ve saygınlık kazanan kayınpedere sunduğu hizmeti, kayınpederinin yemeklerini yapmayı, giysilerini yıkamayı, ütüsünü yapmayı da kayınpederiyle kurduğu olumlu ilişki kapsamında değerlendirmiştir. 2.kuşak kadınların da ifadelerinde yer verdiği gibi kayınpeder, kadının eşi boşanma/ayrılık gibi nedenlerle hane içinde yaşamını sürdürmüyorsa kadının “faaliyetlerini, hareketlerini denetleme/izin verme/onaylama otoritesi” (Sancar, 2016: 123) olarak rol oynamaktadır.

4.6.10. 10. TEMA: KADINLARIN EV DIŞI ALANI KULLANMA BİÇİMLERİ

1.kuşak kadın katılımcılar ifadelerinde ev dışı alanı kullanma biçimlerini “eşten izin almak” alt temasına ait vurgularla dile getirirken, 2.kuşak kadın katılımcılar ifadelerinde “eşe haber vermek” alt temasına yer verdikleri için 1.kuşağa göre farklılık gösteren ifadelere yer vermişlerdir.

1.kuşak kadınların söylemlerinde yer alan kadınların ev dışı alanı kullanma biçimleri temasına ait ifadeler eşten izin almanın gerekliliği üzerine vurgu yapmaktadır:

“Eőimizden izin alıyoz tabi. Anam zaten arőı Pazar bilmez. őurda komşuya ıkmaı babamdan izinsiz. Çocuklar da alırlar. Herkes sorumlu, alırlar, herkes sorumlu alırlar.” (A5, 54, ifti)

“Bir yere gitceğim zaman eşimden izin alırım. Çocuklarım da izin alıyordur herhalde. Öyle dip komşuya çıkarsın o bir yere gider camiye gider çıkarsın da. Akhisar’a gitcek olayım, bir şey olayım haber vermeden gitmeyiz.” (A3, 67, ifti)

“Bir yere gitmezdim. Akhisar’a bile gitse beklerdim pencerede. O gelecek de hemen torbasını filesini alcam. Bırakıp da evden gitmezdim. Annem de gitmezdi. şimdi kızlar gelinler ohhooo biz korkuyorduk şimdi gari şey insanlar. Benim beyim öldü bir sene geçti ben televizyonu açmadım. Yalnız evde napcam diye ağladım. şimdi bunlar ölsün kurtulayım diyo. Ben çok şey ederdim severdim.” (A8, 72, Ev Hanımı)

“Mesela diyom ben antam var el iőı yapıyoz ya telefonumu koyuyum nereye gidiyon diye bana őuraya Mürőide’ye, Sevim Teyze’ye gitcem diyom ben iyi siz çay yaparken beni de çağırın diyor. Haberi olsun yani. Konu komşuya gidebiliyoz yani. Mesela Manisa’ya giderim Ankara İstanbul’a giderim.” (A2, 48 , ifti)

“Filan yere varcam gelcem sen durago dersin. Burda olmadı gider usulca geliőin geri. Gidemem Akhisar’a kendim cık cık cık. Okumak bilmiyom ya gitmem ondan.” (A7, 86, Ev Hanımı)

2.kuşak kadınlar ev dışı alanı kullanma biçimlerine ilişkin ifadelerinde eşe haber vermenin yeterli olduğunu dile getirmişlerdir:

“Eşimden tabi ki de izin alırım. Tabi canım. Akhisar’a gitcem, buraya gitcem diye. Tek baőıma da giderim. Oğlumun eőı pek gitmez yalnız oğlumla birlikte gider.” (K8, 50, ifti)

“Eşimle beraberken tabi izin almadan gidilir mi kız söylüyom ya nasıl fenadı adam. O zaman zaten yalnız hiçbir yere gitmiyorduk konuya komşuya giderken de izin alıp da gidiyorduk.” (K3, 51, Temizliğe Gidiyor)

“Ben izin almıyom. Haber vermeyle izin arasında imdi fark var. Ben şimdi buraya gitcem diyor o da tamam diyor ben sadece haberi olsun diye diyom yani. Annem de öyleydi haber ederdi izin almazdı. Kızım nasıl davranacak gittiği geldiği yeri kendi bildikten sonra oranın şey olduğunu bildikten sonra benim için şey yok tabi ki de izin almasına gerek yok.” (K5, 35, Ev Hanımı ve Temizliğe Gidiyor)

“Yok sadece söylerim çıkıyorum. Çıkıyım mı çıkabilir miyim yok yani. Annem de yok almazdı. Gidiyorum gittim yani. İzin ayrı bilgi vermek ayrı.” (K2, 29, İşçi)

1.kuşak ve 2. kuşak kadınlar, gidecekleri yerin evden ya da mahallerinden uzaklığına göre hane içinde “aile reisi” olarak kabul edilen erkekten izin aldıklarını vurgulayan benzer ifadelerle yer vermişlerdir. Kırsalda kadının pek çok hareketinin eşlerinin “iznine” tabi olması, erkeğin eşinin gündelik hayatı üzerindeki yoğun denetimini işaret etmektedir. 1.kuşaktan kadın katılımcı A3’ün ifadeleri, kadının sosyal hareketliliği üzerinde erkeğin denetim ve kontrol sahibi olduğu aile yapısının 2.kuşakta da devam etmesine yönelik arzusunu ifade etmektedir.

1.kuşak kadınların söylemlerinde, 2. kuşağın bireysel olarak hareket etmesine eleştiri yönelttikleri görülmektedir. 1.kuşak kadınlar tarafından bir yere giderken kadının erkekten izin almaması, erkeğin otoritesine itaat etmemekle, saygı duymamakla, eşler arasındaki sevginin yetersizliğiyle ilişkilendirilmektedir. 1.kuşak kadınların ifadelerine göre okuma-yazma bilmenin, kadınların hareket alanını belirleyici bir faktör olduğu görülmektedir. 1. kuşaktan okuma-yazma bilen kadınların oranı 2. kuşağa göre düşük olduğu için mahalleleri dışına çıkmaları gerektiğinde okuma-yazma bilmiyor olmalarının bireysel hareket etmelerine engel olduğunu, bu nedenle ancak mahallelerindeki komşularıyla ya da akrabalarıyla seyahat edebildiklerini belirtmektedirler.

1.kuşak kadınların ifadelerinde eşten izin alma davranışı yaygın olmakla birlikte herhangi bir yere gideceği zaman eşine haber vermesinin yeterli olduğunu belirten söylemler de yer almaktadır. 1.kuşak kadınlar eşe haber vermenin yeterli olduğuna ilişkin ifadelerinde, eşlerine haber vermenin yeterli olduğu durumların

yalnızca yaşadıkları mahalle sınırlarını kapsamadığını, farklı illere seyahat edecekleri zaman da eşlerine haber vermelerinin yeterli olduğunu dile getirmektedir.

2. kuşak kadınlar, izin alma ile haber verme arasında bir fark olduğunu ve eşlerini yalnızca haberdar ettiklerini söylemlerinde vurgulamaktadır. 2.kuşaktan yalnızca 1 kadın katılımcı (K3) eşinden izin alma temasına söylemlerinde yer verirken, 7 kadın katılımcı ifadelerinde eşine yalnızca haber verdiğini belirtmektedir. 2.kuşaktan kadın katılımcı K3, eşiyile birlikte yaşadığı hanede evine yakın olan mesafelere hareket ederken eşinden izin aldığını ancak eşiyile ayrı evlerde yaşamaya başladıktan sonra kayınpederinden izin almaya başladığını ifade etmiştir.

2. kuşaktan kadın katılımcılar K5 ve K2 söylemlerinde, 2. kuşağın hareket alanını belirleyici olanın kadının kendisi olduğunu ve annelerinin de kendileri gibi eşlerinden izin almadıklarını yalnızca haber verdiklerini dile getirerek bu davranışın kuşaklar arası aktarım olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınlar, mahalleleri dışındaki bir yere gidecekleri zaman eşlerini mutlaka haberdar etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durum, kadınların hareket edecekleri yerin eve ya da mahallelerine olan uzaklığının eşlerinden izin almalarıyla ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

TARTIŞMA

Manisa’da yer alan Akhisar kırsalının ekonomisi tarım ürünleri (zeytin, tütün, meyve ve sebze bahçeciliği) ve ormancılık faaliyetlerine dayanan, 95 erkek 100 kadın olmak üzere 195 kişinin ikamet ettiği nüfusa sahip olan Karaköy Mahallesi’nin ataerkilliğe ait kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kuşaklar arası aktarım sürecini nasıl deneyimlediği kadın yaşamları üzerinden değerlendirilmiştir. 48-86 yaş grubunun 1.kuşak, 29-51 yaş grubunun 2.kuşak olarak tanımlandığı Manisa’nın Akhisar ilçesinin Karaköy Mahallesi’nde kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kuşaklar arası aktarımında ortaya çıkan değişimlerin, dönüşümlerin kadın yaşamlarına nasıl yansıdığına ve anlamlandırıldığına bakıldığında tersine göçün yoğun olarak tercih edildiği görülmektedir. 1.kuşak ve 2.kuşakta tersine göçü ortaya çıkaran nedenler farklılaşmakta; araştırmanın verileri, 1. kuşağın kentsel alandan kırsal alana evlilik nedeniyle, 2. kuşağın ise tarımsal üretim nedeniyle kent ya da ilçe merkezinden kırsal alana göç ettiğini ortaya koymaktadır. Tarım alanında meydana gelen teknolojik

gelişmelerin de etkisiyle Karaköy Mahallesi'nde zeytin üretiminin yani tarımsal verimliliğin artışı sonucunda mahallede yer alan hanelerin gelir durumlarındaki iyileşmenin, tersine göçün nedenleri olduğu saptanmıştır. İlçe merkezine yakınlık, toplu ulaşım şartlarının sağladığı ilçe merkezine erişimdeki kolaylıklar, kent yaşamının zorluğu, 1. ve 2. kuşak kadınların ekonomik gerekçelerin yanında Karaköy Mahallesi'nde ikamet etmelerini sağlayan faktörler arasındadır.

1. kuşaktan 2. kuşağa doğru kadınların okuryazarlık oranındaki artışla birlikte eğitim olanaklarından yararlanma oranlarında farklılıkların olduğu saptanmıştır. Okullaşma oranındaki artışın; kadınların toplumsal rollerinde, toplumsal yaşantılarını ve kimliklerini inşa etme biçimlerinde değişikliklere neden olduğu görülmüştür. 1. kuşaktan kadınlar, içine doğdukları ataerkil toplumda eğitim olanaklarından yararlanamamışlardır. Kadınların sosyo-demografik verileri 2. kuşak kadınlarda eğitim olanaklarından yararlanma imkânının 1.kuşağa göre daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada, kuşaklar arası eğitim düzeyinde artışa işaret eden verilerin; tarımsal üretimin pazarlanması ve dağıtımı süreçleriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Ulaşım imkanlarının iyileştirilmesiyle de hem kadınların hem de erkeklerin ilçe ve kent merkeziyle ilişkileri ve eğitim olanaklarına erişimi artmıştır. Çakır ve Aksoy (2016)'un "Yozgat Kırsalında Yaşayan Üç Kuşak Kadının Aile İçi Cinsiyet Rollerindeki Değişim" başlıklı çalışmada, Yozgat'ın merkez ve ilçelerine bağlı 11 köyde yaşayan, aynı haneden büyükanne, anne ve annenin 17 yaşından büyük kız çocuğu olmak üzere 30 kadınla yapılan görüşmeler sonucunda yaşlı kuşaktan genç kuşağa doğru kadınlarda eğitim düzeyinin yükseldiği saptanmıştır. Bu çerçevede araştırmanın kırsalda yaşayan kadınların eğitim düzeylerine ve eğitime erişim olanaklarına ilişkin sonuçlarının, literatürle uyumlu olduğu görülmektedir.

1. kuşak ve 2. kuşak kadın katılımcılar eğitimi, bireyin yaşam amaçları arasında görmekte ve eğitime öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. 2.kuşak kadınlar değişen yaşam koşullarıyla birlikte çocuklarının istihdam edilebilmeleri için üniversite eğitimi almalarının şart olduğunu, yaşam standartlarının yükselmesi ve geçim zorluğu nedeniyle eğitimin ve çalışmanın mecburiyet olduğunu belirtmiştir. Bu durum, daha önce yapılmış çalışmalarda (Yavuz, 2015; Altay, 2019) yer alan, erkeğe kadına göre daha fazla erişim olanakları sunan cinsiyete dayalı ayrımcılığa ilişkin uygulamalara

kadınların itirazını ve kadınların eğitim olanaklarına erişimle ilgili taleplerini ortaya koymaktadır.

Çalışmada elde edilen verilere göre, 1. kuşaktan ve 2. kuşaktan kadınların evliliği hem kadının hem de erkeğin “hayatının belli bir aşamasında olması gereken bir şey” (Delaney, 2017) olarak gördüğü ve evlenme yaşı olarak 20-25 yaş arasını uygun buldukları görülmektedir. Ataerkil değerlerin inşa ettiği hiyerarşik yapıda kadınların içine doğdukları toplumun kadınlara evliliği önceleyerek eğitimden yararlanmalarını ikincilleştirdiğini ortaya koymaktadır. Karaköy Mahallesi’nde yaşayan 1.kuşak ve 2.kuşak kadınlar, evlilik kurumu üzerinden toplumda saygınlık ve statü elde ettiklerini düşünmektedirler ve boşanmaya dair örnekler yok denecek kadar azdır.

1. kuşak kadınlarda en yaygın görülen evlilik biçimi, görücü usulüdür. Kadınlar evlilik kararlarını, geleneksel değerlerin ölçütlerine uygun olarak almakta, evlilik kararlarının belirleyicisi olarak da anne-babalarını görmektedirler. Toplumsal normlara uygun eş seçimi yani görücü usulü evlilik, kırsalda yaşayan kadınların nesilden nesile devam eden gerçekliği olmakla birlikte, 2. kuşak kadınlarda değişime uğradığını gösteren örnekler de yer almaktadır (Bolak, 2015: 211). 1. kuşak ve 2. kuşak kadınlarda ortak olan evlilik biçimleri; ataerkil normlara uygun kurulan evlilikler olan görücü usulü ve kaçarak evlenmedir. Kadınların bireysel tercihlerin etkili olduğu eş seçimleriyle kurulan evlilikler yalnızca 2. kuşakta görülmektedir.

Türkiye’deki evliliklerin neredeyse %67’sinin her iki eşin tam rızasına dayalı olarak ailelerince düzenlenmektedir. Evliliklerin %11’inde kadınların rızasının alınmadığı, kentsel alanlarda %9, kırsal alanlarda ise %3 oranında genç çiftin birlikte kaçarak aile denetiminden kurtuldukları anlaşılmaktadır (TÜİK, 2019). Örnekler bize göstermektedir ki, eş seçimi kişisel bir mesele değildir. “Evliliğin hala ailelerin ittifakı olarak tanımlandığı toplumlarda, eşini seçmek kadına” düşmemektedir (Kandiyoti, 2015: 80). Araştırmamızda evliliğe ilişkin 1.kuşak ve 2.kuşakta saptanan bulgular, literatürdeki araştırmaların (Delaney, 2017; Berktaş, 2016; Atay Avşar, 2013) bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Karaköy Mahallesi’nde yaşamakta olan kadınların, kuşaklar arası kadınlık ve erkeklik kimliklerinin aktarımında cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik geleneksel kabullerin varlığını koruduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri kadına; çocuk

doğurma ve büyütme, temizlik yapma, bulaşık yıkama, yemek pişirme gibi ev işlerinden sorumlu olma, kendilerinden önce eşlerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama, onların mutluluğu ve rahatı için kendi isteklerinden ödün verme gibi eşitlikçi olmayan sorumluluklar yüklemektedir. Erkeklerle yüklenen geleneksel roller ise; ev dışında çalışma, aileleri için zorluklarla mücadele etme, evin geçiminden sorumlu olma, parasal kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olma ve evin reisi olma gibi eşitlikçi olmayan sorumlulukları içermektedir.

1.kuşak kadınlar, çocuklarının hanelerinde iş bölümüne dikkat çekerek 2. kuşakta kadınlık ve erkeklik kimliklerinin dönüşmeye başladığını ve ev içindeki üretimde rollerin ve sorumlulukların eşitlikçi bir yaklaşımla paylaşıldığını vurgulamaktadırlar. Tarımın yaygın biçimde metalaşmasının hane örgütlenmesi ile kadınların üretici rolleri üzerinde oluşturduğu belirleyici etkinin, köylü hanesindeki iş bölümünü şekillendirdiği görülmektedir. Hem 1. hem de 2.kuşak kadınlar ataerkil toplumsal örgütlenmenin kadınlara yüklediği görevleri yeniden tanımlamaktadır, bu bulgular Kandiyoti'nin geleneksel köylü hanesinin ve ataerkil aile döngüsünün aşama aşama çözüldüğüne yönelik argümanlarını desteklemektedir (Kandiyoti, 2015: 59). Kuşaklar arası cinsiyetçi rollere dayalı aktarımlar ikinci kuşakta kırılmaya uğramaktayken, 1. kuşakta eril ideolojiye dayalı, kadını ikincilleştiren cinsiyete dayalı rol paylaşımı varlığını korumaktadır. Çalışmanın bulgularında kadını ve erkeği karşıt iki kutba yerleştiren, sosyal ve kültürel kimlikler bağlamında inşa eden toplumsal cinsiyet rollerinin, ebeveynler tarafından yeni kuşaklara aktarım sürecinde kadınlığın ve erkekliğin tanımları toplumsal süreçlerde değişime uğradığını gösteren örnekler yer almakla birlikte kadınların ikincil ve dezavantajlı konumlarının varlığını koruduğunu gösteren söylemlerin de varlığını koruduğu görülmektedir. Kadınlık ve erkeklik rollerinin kuşaklar arası aktarımına ve ataerkilliğe ilişkin yapılan çalışmalar (Kadırlar, 2011; Çakır ve Aksoy, 2016; Kandiyoti, 2015) bulguları araştırmanın bulgularıyla benzerlikler göstermektedir.

1.kuşak kadınların söylemlerinde haneye ilişkin harcamalarda; gıda, giyim, beyaz eşya, mobilya gibi eşyaların alımında kadının karar verici olabildiği analiz edilirken, 2. kuşak kadınların söylemlerinde ekonomik koşulların etkisi ve kadınların eğitime erişiminin artmasıyla birlikte kadının aile içinde söz sahibi olduğunu söylemek mümkündür (Atay Avşar, 2013: 90). 2. kuşaktan kadınların tamamı kararların ortak

alındığını, eşlerin fikirlerini sorduğunu, çocukların da dahil edildiği ortak kararlar alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak eşitlikçi yaklaşımın yalnızca 2. kuşak tarafından talep edilmediği, 1. kuşakta da aile içi kararların alınmasına yönelik eşitlikçi tutumları idealize ettiği söylemlerin yer aldığı görülmüştür. 1. ve 2. kuşaktan kadınlar, eril iktidarın aile içinde egemen olduğunu ortaya koyan cinsiyete dayalı ayrımlara karşı çıkmakta ve kararların aile üyelerinin ortak kararıyla alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Gıda, giysi, ev eşyası gibi ev içini kapsayan temel ihtiyaçlarla birlikte tarlada kullanılan malzemeler ve araç gereçlerde yani evin dışında kalan alanlarla ilgili kararlarda da kadınların fikrinin sorulduğu, kararların aile içinde ortak alındığını gösteren söylemlerin varlığı, aile içinde kararların alınmasında ve görevlerin paylaşımında cinsiyete dayalı ayrımcı tutumlarla birlikte eşitlikçi yaklaşımların da kadınlık ve erkeklik kimliklerinin inşa edilmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde (Yavuz, 2015; Atay Avşar, 2013) yer alanın aksine çalışmamızın bulgularında yalnızca 1.kuşaktan 2.kuşağa doğru aile içi kararların alınmasına yönelik eşitlikçi yaklaşımların varlığı saptanmamıştır. 1.kuşakta da aile içinde kararların ortak alınması gerektiği yönündeki ifadeler tespit edilmiştir. Bu yönüyle çalışmaların bulguları, kırsalda ataerkil görünümünün kuşaklar arası aktarımını ortaya koyan çalışmaların bulgularından farklılaşmaktadır.

1.kuşak kadınlar, yoksulluğu içinde yaşadıkları toplumsal dönemin bir gerçeği olarak sıkça dile getirmektedirler. Araştırmalar, dünyadaki gıda üretiminin yarısını kadınlar üretirken, kadınların dünya gelirinin yalnızca yüzde 10'unu gelir olarak elde ettiklerini ortaya koymaktadır. Türkiye’de kırsalda yaşayan kadınların yüzde 80’i tarımsal emek gücünde çalışmakta ve yüzde 80,6’sı çalışmanın karşılığında ücret almamaktadır (Eroğlu 2018: 231). Hane içinde kadın ve erkek arasında yaşanan yoksulluklar farklı olmaktadır Ecevit (2003) bu farklılığın nedenlerini “kaynak kullanımı, kredi gibi değerlere erişim, mülkiyet üzerinde söz sahibi olma konusunda zayıflık ve ev içi yeniden üretim rollerine bağlı olarak ücretli ekonomik faaliyetlerin sınırlılığı” biçiminde açıklamaktadır (Ecevit 2003: 85). 1. kuşak kadın katılımcılarda, çeyizin belirleyici temalarından birinin yoksulluk olduğu tespit edilmiştir. Çeyizin içeriğini gelir düzeyleriyle ilişkilendiren 1. kuşak kadınlarda çeyiz hazırlığına kadın doğarken başladığı ve gelin olurken hazırlık sürecinin devam ettiği analiz edilmiş, 2. kuşak kadınlarla yapılan görüşmelerde ise çeyizin hazırlanma sürecinin kuşaklar

arası değişime uğradığı saptanmıştır. “Cinsiyet ayrımı üzerinden eşyaya atfedilen değer” her iki kuşakta da belirgin olan alt tema olduğu görülmüştür. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınlar tarafından dantel, oya, yatak ve masa örtüleri, çay ve kahve takımları, kanaviçe ve yemeni, yorgan, yastık, yatak gibi günlük yaşamda düşük değer atfedilen ve işlevsiz görülen ürünler kadının çeyizi; takı, beyaz eşya ve mobilyalar gibi maddi değeri yüksek ve günlük yaşamda işlevsellikleri nedeniyle daha yüksek değer atfedilen ürünler ise erkeğin çeyizi olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada kırsalda çeyizin varlığının önemini koruduğu gösteren ve cinsiyete dayalı çeyizin içerdiği malzemelerin farklılaştığını ortaya koyan bulgular, daha önce yapılan çalışmaların (Atay Avşar, 2013; Delanay, 2017) bulgularıyla benzerlikler göstermektedir.

Türkiye Demografik ve Sağlık Araştırması (2003)’na göre, “ev içi şiddet kadınlar tarafından da aile yaşamının ‘normal’ bir parçası olarak algılanmaya devam etmektedir.” (Ertürk, 2015: 298) Şiddet, evin “doğal” hali olarak ifade edilmekte, hane içi şiddet yadsınarak olağanlaştırılmaktadır. Ataerkilliğin sesi gibi yankılanan katılımcımızın bir ifadesi olan “evlatlar uğruna katlanılan şiddet”, kadının şiddete maruz kalmasını haklı gerekçelere dayandırarak (Yıldırım, 2016: 2019) varlığını sürdüren eril şiddetin varlığının en açık dile getirilişi olarak görülmektedir. Görüşmelerde 1. kuşak kadın katılımcılarımıza “aile içi şiddet” ile ilgili soruyu yönelttiğimizde kadınların bu soruyu, evin içine müdahale ve mahremiyetin ihlali gibi hissettikleri, aile içini “dışarıya”, “yabancıya” karşı korumak için soruyu cevaplamaya özen gösterdikleri saptanmıştır. “Hem uluslararası hem de ulusal mevzuatta kadına yönelik şiddetin yalnızca fiziksel olmadığı, cinsel, psikolojik veya ekonomik şekilde de meydana gelebileceği belirtilmektedir.” (Ulusal Eylem Planı, 2016: 4)

Literatürde genellikle; fiziksel şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve psikolojik/duygusal şiddet olarak gruplandırılan kadına yönelik şiddetin varlığını tespit edebilmenin önündeki en büyük engellerden birinin, ev içi şiddet vakalarının çok azının rapor edilmesi olduğu belirtilmektedir. Gerekçe olarak şiddet konusunun rapor edilmesinin onursuz bir davranış sayılması ve rapor eden kadının cezayı hak ettiği düşüncesi sunulmaktadır (Ertürk, 2015: 299). Dolayısıyla ataerkil baskının hâkim olduğu toplumlarda şiddetin varlığı söz konusu olmakla birlikte şiddetin üzerine konuşulmasını, ifşa edilmesini kontrol altına alan eril iktidar mekanizmaları kadına yönelik şiddetle mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Araştırmada aile içi şiddete ilişkin bu

çerçevede tespit edilen bulgular, literatürde yer alan bulgularla (Yıldırım, 2015; Peker; Kubar, 2012; Ertürk, 2015) uyum sağlamak ve kadın katılımcıların aile içi şiddete ilişkin soruyu cevaplarken temkinli yaklaşımlar sergilemelerinin gerekçesini ortaya koymaktadır. Eril şiddeti meşrulaştırmaya yönelik ifadeler her iki kuşakta da ortak olarak görülmektedir. Görüşme yapılan kadınların ifadelerinde şiddetin dış kaynaklı olması, erkeğin şiddetini masumlaştıran, suçunu hafifleten bir gerekçe olarak görülmektedir. Erkeğin kızgın, öfkeli olması, kendisini kontrol edememesi, erkekliğin “doğal” hali olarak ifade edilmektedir. Büyüdükleri hanelerde şiddete tanık olan kadınların, evlendiklerinde eşlerinden gördükleri şiddete boyun eğdikleri, eş ile ilişkinin bir parçası olarak görülerek şiddetin olağanlaştırıldığı görülmektedir. 1.kuşakta ve 2.kuşakta sözlü şiddet, şiddet olarak tanımlanmamaktadır. Bu noktada çalışmanın bulguları, aile içinde şiddetin meşrulaştırılmasını sağlayan ataerkil değerlerin tespit edildiği araştırmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

1. kuşaktan kadınların söylemlerinde hane içinde sahip olunan mülkiyetin, gelirin ve hakların paylaşımı kapsamında erkeğin değerinin yüceltilerek kadının ikincilleştirildiği uygulamaların olduğu saptanmıştır. Kırsalda kadına yönelik baskıcı tutumlar, erkek ve kadın arasındaki hiyerarşik ilişkiler ataerkil toplumun değer algısına göre kurulmaktadır. Ataerkil aile yapısında erkeğe kadına göre daha fazla olanak sunulmakta, değerli olan mallar erkeğe verilmekte, modernizasyon süreciyle birlikte yaşanan toplumsal değişime rağmen ataerkil düşünce kalıpları ve eril uygulamalar, varlığını korumaktadır. Bu alanda yapılan çalışmaların da ortaya koyduğu gibi ataerkil toplumlarda erkek çocuklar yetiştirilirken eğitim, meslek edinme ve miras fırsatlarından öncelikli olarak yararlanmaktadırlar. Mülkiyetin sahiplenilerek aile isminin, yasalar tarafından da desteklenen “soy” un devam ettirilmesinde erkekten erkeğe geçen miras önem taşımaktadır, bu nedenle kadınlar ve erkekler miras paylaşımında da eşit değillerdir. (Sancar 2009, 45). Toplum tarafından değer atfedilen ve mevcut kültür içinde anlam yüklenen eril düşünce kalıplarıyla hiyerarşik ve dikotomik ilişkilere dayalı bir anlam dünyası inşa ederek kadını ikincilleştiren ataerkil sisteme karşılık, 1. ve 2. kuşak kadınların söylemlerinde rastlanan “kadın ve erkeğe eşit olanaklar sunulmalı” alt teması, kuşaklar arası aktarılan temel yaklaşımlardandır. Her iki kuşakta ortak olan bu eşitlikçi talep, kadınların toprak mirasından dışlanmasına karşı çıkmalarının ‘küçük meta

retimindeki' mülkiyet ilişkilerinin ataerkil devamlılığını sekteye uğrattığını ortaya koymaktadır (Atay Avşar, 2013: 20). Çalışmanın verilerinde saptanan bu bulgular, ataerkil n kabullerin etrafında şekillenen mülkiyet, gelir ve olanakların paylaşımında cinsiyete dayalı ayrımcı uygulamaların varlığını ortaya koyan araştırmaların (Yasan Ataseven, 2018; Kadılar, 2011; Sancar, 2009; Kandiyoti, 2015) bulgularından ayrılarak farklı bir tablo ortaya koymaktadır.

Çalışmanın kadınların üreme sağlığıyla ilgili bilgiye erişimi, doğurganlık ve cinsiyete ilişkin anlamlandırmalarıyla ilgili bulguları, literatürde yer alan çalışmaların bulgularıyla benzerlikler göstermektedir (akır ve Aksoy, 2016; Kandiyoti, 2015; Kadılar, 2011; Belek Erşen, 2015; Gündüz Hoşgör, 2011). Araştırma verilerine göre, 1. ve 2. kuşak kadınlar, toplumun evlilik sonrası beklentisi olan "evliliğin birinci yılında doğum" un gerçekleşmesini önemsemektedirler. Çocuksuz bir evlilik, tam bir evlilik sayılmamaktadır. Bu nedenle gerçekleşen hamilelikler, 1. kuşak kadınlar tarafından istenmeyen hamilelik olarak tanımlanmaktadır. Delaney yaptığı çalışmanın sonuçlarına dayanarak da ifade ettiği gibi, kırsalda kadın bedeni üzerinden yapılan toplumsal sözleşmelerden biri de kadının dünyaya bir ocuk getirerek erkeğin hanesine verdiği sözü tutmasıdır. Erkeğin soyunun devamlılığı kadının doğurganlığına bağlı olmaktadır. (Delaney, 2017 : 190).

Hem 1. hem de 2. kuşağın söylemlerinde ailelerde açık bir erkek ocuk tercihi olduğunu ve kız çocuğu sahibi olmanın değersizleştirildiğini gösteren bulgular saptanmıştır. Kırsalda erkek ocuk, soyun devamını sağlayan ve ailenin yaşlılıktaki güvencesi olarak görülmektedir. Böyle ailelerde kadının statüsü, doğurduğu erkek çocukla güçlenmekte, erkek doğurmakla kadın itibar kazanmaktadır. Türkiye, geniş ailelerin yerini çekirdek ailelere bıraktığı modern bir toplumsal düzene sahiptir. Ancak bu değişime rağmen doğacak çocuğun erkek olmasının istenmesi ve beklenmesi yönündeki eril düşüncenin hakimiyetinde bazı çekirdek ailelerde bir farklılaşma olmadığı gözlenmektedir (Kandiyoti 1997). Çocuklar arasında cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadınların karşı çıktığı bir yaklaşım olarak da karşımıza çıkmaktadır. Dini ğretiler, kadınların bu yaklaşımını belirleyen temel faktörlerden biridir. Kadınlar tarafından ilahi olandan gelene karşı gelmek ile çocuklar arasında cinsiyete dayalı ayırım yapmak, erkek çocuğunun olmasını daha çok arzulamak, kız çocuğunu değersizleştirmekle eşdeğer görülmektedir.

1. ve 2.kuşağın kadınların söylemlerinde yer alan ancak 2. kuşağın söylemlerinde daha çok dile getirilen alt tema, “isteyerek, planlayarak çocuk sahibi olmak” tır. Üreme sağlığıyla ilgili bilgiye erişimdeki olanaklar, kadınların isteyerek ve planlayarak çocuk sahibi olma haklarını güçlendiren etkenlerdendir. Kadınlarla yapılan görüşmelerde gözlemlenen kuşaklar arası bu değişim, aile planlamasıyla birlikte tıbbi danışma imkanlarının yaygınlığının kadınların kendi bedenleri üzerindeki özerk denetim davranışlarını artırdığını, eril tahakkümün kadın bedeni üzerindeki hakimiyetini azalttığını ortaya koyan verilerle ifade edilebilmektedir. Araştırmalar, kırsal kesimde veya yerel nüfus içinde yaşayan birçok kadının, dünyanın çoğu yerinde sınırlı hizmet alabildiğini, birçok yerde ise hiçbir hizmete erişemediğini göstermektedir. Bu durum kadınların, üreme sağlığı ile ilgili haklarından yoksun kalmasına, aile planlaması yöntemlerine erişememelerine neden olmakta, zorlayıcı şartlara sahip sosyo-ekonomik koşullarda yaşamaya çalışan kadınlar, gebelik ve doğumla ilintili olarak gelişen sağlık sorunları nedeniyle yaşamlarını yitirmektedir.²⁴

Kırsalda kadınların doğum kontrol yöntemlerine erişimindeki yoksunluğu ifade eden çalışmalara ait veriler, yaptığımız çalışmanın verilerini desteklemektedir. Sosyo-ekonomik şartlar, şehir merkezine uzaklıkla birlikte sağlık kuruluşlarına erişimindeki güçlüklerle birlikte eril ideolojinin kadın bedeni üzerindeki tahakkümü ve dini değerlere bağlı kaderci yaklaşımlar da kadınların doğum kontrol yöntemlerine yönelik tutumlarını etkilemektedir. Ülkemizdeki aile yapısı, aile planlaması yöntemi kullanılması ve hizmetin yaygınlaştırılmasını engelleyen, güçlü kültürel öğeler içermektedir. Aynı zamanda aile içi ilişkilerdeki otoriter ve ataerkil yapı bütün konularda olduğu gibi aile planlaması yöntemi kullanma konusunda da erkeğin onayının alınmasını zorunlu kılmaktadır. Yapılan çeşitli araştırmalarda kadınların aile planlaması yöntemi kullanmasını; kadının ve eşinin eğitim durumu, sahip olunan çocuk sayısı, aile yapısı, erkeklerin aile planlamasına bakış açısı gibi birçok faktörün etkilediği saptanmıştır (Depe ve Ayten, 2006). Çalışmada kadın sağlığı ve aile planlaması konularında görülen bilgi eksikliği, kaliteli hizmetlere erişimin yetersiz

²⁴ Kaynak: Kanem, 2018. <https://turkey.unfpa.org/tr/news/k%C4%B1rsal-b%C3%B6lgelerde-ya%C5%9Fayan-kad%C4%B1nlar%C4%B1n-%C3%BCreme-sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-ile-ilgili-haklar%C4%B1n%C4%B1n-korunmas%C4%B1-daha-e%C5%9Fit>

olması ve seçeneklerin sınırlı olması faktörlerini ön plana çıkarmaktadır. (Güçlü; Uysal, 2011: 140-141)

1.kuşak ve 2. kuşak kadınlar, anne olmayı doğurmak, büyütmek, baba ile çocuklar arasındaki ilişkiye köprü olmak, babanın değişken varlığını ve aile içindeki ilişkileri dengede tutmak ile eşdeğer görmektedir. Kadın olmayı anne olmak olarak tanımlayan ataerkil bakış açısına her iki kuşağın da sahip olduğu görülmektedir. Kadınların söylemlerinde babalarıyla ilişkilerinde hâkim olan uzaklık ve mesafenin, anneleriyle olan ilişkilerinde mevcut olmadığı, annenin ise bir otorite olarak görülmediği ve çocuğa yakın bir yerde durduğu saptanmıştır. Anne ile iletişimin; sevgi, şefkat ve ilgi odaklı olduğu, kadın katılımcıların söylemlerinin analizlerinde anne tarafından çocuğa açıkça sunulan sevginin, çocukla anne arasında kurulan açık iletişimi beslediği görülmektedir. Anneye yakın olma söylemi; güven, destek, inanma ve güç alma sözcükleriyle tanımlanmaktadır. Anne olmanın doğal/içgüdüsel olduğu miti; merhamet, eve bağlılık, sevecen olma, sıcaklık ve fedakârlık gibi kavramlarla kuşaktan kuşağa aktararak meşrulaştırılmaktadır. Kadınların söylemlerinde, anneliğin içgüdüsel olduğu, her kadının anne olmak istediği fikri meşrulaştırılmaktadır. Hamilelikle birlikte çocuğuyla bağ kuran kadın, hamilelik sürecinin tüm sıkıntılarına katlanarak doğumunu gerçekleştirmekte ve tüm yorgunluğa rağmen annenin memnuniyetle çocuğuyla ilgilendiği fikri doğallaştırılmaktadır. Çocuğuyla özdeşleşme, çocuğa bağlılık duyma kadının hem annelik hem de kadınlık kimliğini belirleyen kavramlardır. Çünkü çocuk da “annenin bu hayattaki yansıması”dır. Bu özdeşleşme, kadını yalnızca annelik tanımının içine hapseden, özerk bir var oluşundan söz edilemeyen ideal kadınlık kimliğine işaret etmektedir.

Kadın katılımcılara göre, annenin tüm bunları yapmasını sağlayan yine annelik içgüdüdür. Bu içgüdüyü kadınlığa içkin olarak tanımlayan, kadınların anneliği bildiğini ve erkekler gibi bebek bakımını öğrenmeye ihtiyaçları olmadığını vurgulayan ataerkil varsayımlar nedeniyle görüşme yaptığımız kadınlar tarafından çocuğun bakımından öncelikli olarak annenin sorumlu tutulduğu görülmektedir. Çalışmada kadınların söylemlerinde tespit edilen annelik ve babalık rollerine ilişkin bulgular, literatürde yer alan çalışmaların (Sever, 2015; Tol ve Taşkan, 2018; Bolak, vd., 2017) saptamalarıyla benzerlik göstermektedir. Baba, ideal aile için şart unsur olarak

görülmektedir ancak babanın çocuk bakımındaki rolü anne ve bebeğin güvenliğini sağlamak ve onların ihtiyaçlarını karşılamak için gereken parayı kazanmak olarak sınırlandırılmıştır. Zaten babanın bebekle direkt bir teması olmamıştır; o ne karnında taşıyan ne de emzirendir. Dolayısıyla bebeğe istese de anne gibi bakması mümkün görülmemektedir (Sever, 2015: 73).

Kadınların söylemlerinde yer alan ifadelerle göre; babadan çekinen ve utanan çocuklar, çoğu konuda isteklerini, dertlerini annelerine anlatmaktadırlar ve anneler bu konuları babaya ileterek baba ve çocuk arasında iletişimi sağlayıcı bir rol oynamaktadırlar. Bolak, vd. (2017), “Erkekliğin Türkiye Halleri” araştırma sonuçlarında, babayla ilişkinin kontrol hiyerarşisi üzerinden kurulduğunu tespit etmişlerdir. Korku, iletişim kopukluğu, çekimserlik, mesafe, kısıtlanma, engellenme iletişim kopukluğunu iki taraflı hale getirmektedir. Duygusal ilgi, anneye devredilmekte; babanın sevgisi, doğrudan yaşanmamakta, sezgisel olarak deneyimlenmektedir (Bolak Boratav, Oktay Fişek, Eslen Ziya, 2017: 124-127). Sancar’ın da ifade ettiği gibi: “Erkeğin geçim sorumluluğunu büyük ölçüde tek başına üstlendiği, kadınların sadece ev işi yaptıkları, kız çocukların okutulmakla birlikte erkek çocuklarla aynı-eşit görülmediği “modernleşmiş” aile babalığı Türkiye’de en yaygın babalık biçimi” (Sancar, 2016: 126) olmaktadır. Bu toplumsal gerçeklik içinde babalık modelinden beklentilerin, toplumsal cinsiyet rollerinden, ataerkilliğin inşa ettiği erkeklik kimliğinden bağımsız olmadığı görülmektedir. 1. ve 2. kuşaktan kadın katılımcılarımız, bir erkeğin iyi bir eş, iyi bir baba olmasında belirleyici faktörün erkeğin ailenin geçimini sağlayacak ekonomik güce sahip olmasıyla ilişkili olduğunu dile getirmektedir.

Kadınlar tarafından babanın kalitesi, prestiji ve iyiliği, başka her türlü yükümlülüğünün üstünde, daha çok ailesini geçindirebilme yeteneğiyle ölçülmektedir. Aile rahatını sağlayan, besleyen iyi baba imajının günümüze kadar süregeldiğini gösteren söylemler, babanın bütün kazancını düzenli olarak ailesine getirmek için kendini ne kadar harap ederse, o kadar takdir gördüğünü ifade etmektedir. Çocuklar ve ev, babalar için ikinci sınıf bir uğraş olarak görülmektedir (Badinter, 1992: 237). Bu durum, erkeklerin ev içi alanda sorumluluk almaktan kaçındıkları hâkim ataerkil erkeklik rolünün bir yansımasıdır. Babalar, çocuklarına doğrudan duygusal yakınlık göstermekten ziyade, onlara kendilerinin daha yakından

tanıdıkları evin dışındaki dünyaya dönük olarak ilgi göstermeyi tercih etmektedir (Bozok, 2018 : 37-38). Araştırmada 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların kadınlık ve erkeklik kimliğiyle ilişkilendirilen cinsiyetçi rol tanımlarının, annelik ve babalık rollerine aktararak çocuk-anne, çocuk-baba arasındaki ilişkiye dair beklentileri şekillendirdiği görülmektedir. Böylelikle eril ideolojinin inşa ettiği kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kuşaklar arası devamlılığı sağlanmaktadır.

“Son 50 yılda yaşanan çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler, geleneksel babalık normlarının sorgulanmasına ve yeni babalık şekillerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur” (Dermott, 2003). 2. kuşaktan kadınların söylemlerinde tespit edilen “yeni çağın baba modeli” alt teması, günümüzde -her ne kadar birçok kültürde babalar çocuk bakımında annelere göre halen ikincil bir konumda yer alsalar da- babaların çocuk bakımına katılımının yavaş yavaş arttığını göstermektedir. Kadınların çalışma dünyasında daha fazla yer almasıyla birlikte feminist akımların da etkisiyle hem erkeğin hem kadının ev içinde ve dışındaki konumları sorgulanmaktadır. Bu farkındalık ve sorgulama, annelik ve babalık rollerinde de değişimlere neden olmaktadır. Araştırmada aile içi iş bölümü, toplumsal cinsiyete dayalı rollerin, annelik ve babalık rollerinin kuşaklar arası aktarımına ilişkin saptanan bulgular, literatürde yer alan çalışmaların bulgularıyla benzerlikler göstermektedir.

Araştırmada 1. ve 2. kuşaktan kadınların kayınvalideleriyle ilişkilerini anlamak üzere kendilerine yöneltilen soruya kadın katılımcıların verdiği yanıtlarda, söylemlerin “olumlu ilişki” ve “olumsuz ilişki” alt temaları etrafında biçimlendiğini göstermektedir. Kadınların evlilik yoluyla katıldıkları erkek reisli hane mensupları arasındaki ilişkiler, yaptığımız çalışmada kadınların söylemlerinin çift kutuplu iki tema üzerinde yoğunlaşmasını açıklamaktadır. Kandiyoti’nin saptamalarıyla benzerlik gösteren çalışma sonuçları, kırsalda evliliklerde hane içindeki hiyerarşi, gelinin kaynanasına itaat ettiği ve ancak erkek çocuk doğduğunda gelinin kocasının aile tarafından kabul gördüğü ilişkiler ağından oluştuğunu doğrulamaktadır. Kadınlar, tahakküme dayalı aile içi ilişkilerde ataerkil değerler üzerinden statü kazanırken kadınların ezilmesine neden olan bir sistemin devam etmesine kayınvalide-gelin ilişkisindeki güç çatışmaları ve düşmanlıkla hizmet etmektedirler (Kandiyoti, 2015 : 29). 1. kuşak kadınların söylemleri, “gelin iyi olursa kayınvalide de iyi olur” argümanı üzerine kurulmaktadır. Kadınlara evlenirken kayınpeder ve kayınvalide ile ilişkileri iyi tutmak için diline hâkim

olmak, söz dinlemek ve ev işlerine yardım etmek öğütlenmektedir. “Kız anneleri, uyum göstererek işleyecek bir idare mekanizmasının, kızlarının huzuru ve özerkliği için uzun vadede geçerli bir çözüm olduğunu, kendi deneyimlerinden de bilmektedirler.” (Şenol Cantek; Akşit, 2011: 563) Bu argümanların varlığı üzerine kurulan kayınvalide-gelin ilişkisi bize, kadınların ataerkil “sistemin kendi içinde çelişen cinsiyetçi ve hiyerarşik anlam ve pratik bütünlerini konumlarına göre kendi lehlerine çevirmek üzere çeşitli stratejiler” (Yalçın Heckmann, 2015: 258) uygulayabildiklerini göstermektedir. Kadınlar, toplumun değer yargılarını sorgusuz kabul ederek, cinsiyet rollerine dair beklentilere uygun davrandıkları sürece kayınvalideleriyle “iyi” olarak tanımladıkları bir ilişki kurmalarının mümkün olduğunu ifade etmektedirler. Ataerkil toplumun erkeği kadına üstün bir varlık olarak konumlandığı eril ilişkiler, gelin-kayınvalide ilişkisine aktarılmaktadır. Erkeğin üstünlüğü kayınvalideye atfedilerek gelinin itaat ederek mutlu olmasının mümkün olduğu hane içi ilişkiler, geleneksel kadın kimliğinin sürdürülmesine katkı sunmaktadırlar.

Karşılıklı saygı ve sevgi prensibi üzerine kurulan kayınvalide-gelin ilişkilerinin 2. kuşakta kadının kadını ezerek saygınlık, statü ve güç kazandığı ataerkil ilişkilerin zayıfladığı, yerini dayanışma, paylaşım ve bireysel alanlara müdahale edilmeyen ilişkilere bıraktığını işaret etmektedir. 1. kuşak ve 2.kuşak kadınların söylemlerinde saptanan kayınvalide-gelin arasındaki olumlu ilişkiye işaret eden söylemler, daha önce yapılan çalışmaların bulgularından farklılaşmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalarda (Yavuz, 2015; Şenol Cantek ve Akşit, 2015; Kandiyoti, 2015; Yalçın-Heckmann, 2015) kırsalda ataerkilliğin kayınvalide-gelin arasındaki olumsuz ilişkiyi inşa etmesine dair bulguların ise, araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Kadınlar erkeklerin gücüne karşı diğer kadınlarla ittifak kurmak yerine, gücü ele geçirdikleri zaman erkeklerle özdeşleşmekte; emreden, cezalandıran, keyfine göre karar veren, hizmet talep eden kişilere dönüşmektedirler. Gücü kamusal alanda, erk sahibi olarak deneyimleme imkânı olmayan kadınlar, oğul sahipliği ve yaşlılıktan aldıkları gücü, özel alanda kendisi gibi güçsüzlük yaşayan kadınlar üzerinde kullanmaktadırlar (Yavuz, 2015: 126).

Kadınların kayınvalideleriyle aralarında var olan ezen-ezilen ilişkisine dayalı yaşadıkları çatışma, kayınpeder-gelin ilişkisinde yoğun olarak görülmemektedir. 1. ve 2. kuşak kadınların söylemlerinde yer alan “destekleyici-koruyucu kayınpeder” alt

teması, ataerkil toplumlarda baba otoritesine itaat ve babanın iktidarını pekiştirmeye yönelik davranışlara uyum sağlanmasına yönelik ön kabullerin kayınpeder otoritesini de benzer ataerkil değerlerle eril bir kimliğe dönüştürdüğünü göstermektedir. Kayınpeder, tıpkı eş ve babalar gibi kadınlar için maddi güç sahibi olarak iktidarın da sahibi olarak görülmektedir. Kırsalda “hanedeki en yaşlı ya da güçlü erkeğin otoritesi altında cinsiyete ve yaşa dayalı patriarkal hiyerarşilerin” (Sancar, 2016: 123), kayınpeder- gelin ilişkisini belirleyici olduğu görülmektedir. Kayınpeder, kadının eşi boşanma/ayrılık gibi nedenlerle hane içinde yaşamını sürdürmüyorsa kadının “faaliyetlerini, hareketlerini denetleme/izin verme/onaylama otoritesi” (Sancar, 2016: 123) olmaktadır. Kadın, yalnızca eşinin ve çocukların ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini karşılayan eş ve annelik rolünü sürdürmekle kalmamakta; kayınpederin yemeklerini yapmak, giysilerini yıkamak, ütüsünü yapmak gibi ataerkil toplum tarafından “gelin rolünün” sorumlulukları arasında yer aldığı düşünülen görevleri yerine getirmektedir.

1. ve 2. kuşağın ifadelerinde kayınpederleriyle olumsuz bir ilişkinin olduğuna dair söylemlere yer vermişlerdir. 1.kuşak kadınların kayınpederleri ile olan mesafeyi, destek alamamayı; yoksullukla ilişkilendirmekte ve o döneme özgü bir durum olarak nitelendirmektedirler. Geleneksel aile yapısında, baba tarafından denetlenen, baskı altında tutulan kız çocuklar, evlilikle birlikte kayınpeder ve eş tarafından denetlenmektedirler. Geniş ailelerde aile reisliği, yaşa bağlı hiyerarşiyle birlikte kayınpedere devredilmektedir. Ailenin reisi olan kayınpeder ile mesafeli, korku ve saygıya dayanan ilişkiler meşru görülmektedir. Evlilikle birlikte ailesinden ayrılan kadın, yine bir erkeğin himayesinde yaşamını sürdürmekte ancak tahakkümü altında bulunduğu erkeklerin desteğinden yoksun kalmaktadır. Çalışmanın kayınpeder-gelin temasına ilişkin bulgularının, daha önce yapılmış çalışmaların (Sancar, 2016; Atay Avşar, 2013; Delaney, 2017) bulgularıyla örtüştüğü görülmektedir.

1.kuşak ve 2. kuşak kadınların ev dışı alanı nasıl kullandıklarını anlamayı amaçlayan çalışmada kadınların söylemlerinin, eşten izin almak ve eşe haber vermek olmak üzere 2 alt tema etrafında toplandığı saptanmıştır. Sirman’ın araştırmanın bulgularıyla örtüşen tespitlerini ifade ettiği gibi, kadınlar arasında kurulan iş ve söz ağı ilk elde evleri birbirine yakın olanları kapsamaktadır. Bu yakınlık, mekânsal olduğu kadar toplumsaldır da. Dolayısıyla mahalle, kadınların rahatça hareket ettikleri ve bir

anlamda “içerisi” olarak algılanan bir mekan olarak görülmektedir. Başındaki örtüsünü, ayağındaki şalvarını değiştirmeye ve başka bir kadının eşliğine gereksinim duymadan aynı sokak veya aynı çeşme etrafındaki evlere girip çıkabilen bir kadın, köyüm meydanından ve özellikle erkeklerin mekanını oluşturan kahvelerin önünden geçerken kat ettiği mesafe daha az bile olsa, çok daha “uzağa” gitmiş olmaktadır. Bu yüzden gündelik yardımlaşma ve ziyaretlerin büyük bir bölümü böyle bir “yakınlık” ölçeğine göre oluşturulan mahalle içinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kadının sınırları toplumsal olarak çizilmiş bulunan bu mekân içerisinde rahatça hareket edeceğinden kuracağı bilgi ağında en çok bu mekânı paylaşan kadınların da bulunduğu ifade edilmektedir (Sirman, 2015: 239). 1.ve 2. kuşaktan kadınlar, gidecekleri yerin evden ya da mahallerinden uzaklığına göre hane içinde “aile reisi” olarak kabul edilen erkekten izin aldıklarını belirtmektedirler. Kadının pek çok hareketinin eşlerinin “iznine” tabi olması, erkeğin eşinin gündelik hayatı üzerindeki yoğun denetimi, Türkiye’de yapılan diğer çalışmalarda da yer almaktadır (Altınay ve Arat, 2007; Bolak, 1990). Kadınların çalışma hayatına katılımının evlilikteki hiyerarşiyi azaltacağı düşünülmekle birlikte kadının çalışmasının, bir yere giderken eşinden izin alma gerekliliğini etkilemediği görülmektedir. Dolayısıyla kadının kocasından izin istemesi, eş ile ilişkinin doğal bir parçası olarak algılanmaktadır. Kadınlar, mahalleleri dışındaki bir yere gidecekleri zaman eşlerini mutlaka haberdar etmeleri gerektiğini dile getirmektedirler. Bu durum, kadınların hareket edecekleri yerin eve ya da mahallelerine olan uzaklığının eşlerinden izin almalarıyla ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Okuma-yazma bilmek ya da bilmemek, kadınların hareket alanını belirleyici bir faktör olarak ifade edilmektedir. Araştırmanın verilerine göre, 1. kuşaktan okuma-yazma bilen kadınların oranı 2. kuşağa göre düşük olduğu için mahalleleri dışına çıkmaları gerektiğinde okuma-yazma bilmiyor olmaları bireysel hareket etmelerine engel olmakta, mahallelerindeki komşularıyla ya da akrabalarıyla seyahat edebilmektedirler. Kadınların eşiyle birlikte yaşarken evine yakın olan mesafelere hareket ederken de eşinden izin aldığını ancak eşiyle ayrı evlerde yaşamaya başladıktan sonra kayınpederinden izin almaya başladığını ifade eden söylemler, kadını her durumda denetleyen erkeğin varlığının kadının özerk bir varlık olarak yaşamını sürdürmesini imkânsız kılan eril ideolojinin devamlılığına hizmet ettiğini göstermektedir.

1.kuşak kadınlar, 2. kuşağın bireysel olarak hareket etmesini eleştirmektedirler. Bir yere giderken kadının erkekten izin almaması, erkeğin otoritesine itaat etmemekle, saygı duymamakla, eşler arasındaki sevginin yetersizliğiyle ilişkilendirilmektedir. Bu durum bize, ataerkil toplumda denetim ve kontrol mekanizmalarının varlığının eril odaklı olmasını meşrulaştırmanın yalnızca erkekler olmadığını, kadınların da patriarkanın varlığına katkı sunduğunu göstermektedir. 1.kuşaktan kadınların okuma-yazma bilgisine sahip olmalarıyla bireysel olarak mahalle dışına çıkabilmeleriyle ilişkilendirmektedir ancak bu durum, eşlerinden izin almalarına dair zorunluluğu değiştirmemektedir. Evinin dört duvarının fiziksel sınırlarını aşabilen kadın, aynı zamanda çevre hakkındaki bilgisi ile kocasının veya onun kadın akrabalarının ilettiği ile sınırlı olmayan kadındır. Başkalarına yapılan ziyaretler, köy, mahalle ve çevre hakkında edinilen farklı bilgiler, kadının hareket alanının genişlemesine olanak tanımaktadır (Sirman, 2015: 237). Kırsal alanda yaşayan kadınların ev dışı alanı kullanma biçimleri temasında tespit edilen alt temaların 1. ve 2. kuşaktan kadınlarda farklılaştığını gösteren analizler, 1. kuşak kadınların evin dışına çıkarken izin alma davranışlarının yerini 2. kuşakta eş haberdar etmeye bıraktığını söylemek mümkündür. 2.kuşaktan kadınlar, izin alma ile haber verme arasında bir fark olduğunu ve eşlerini yalnızca haberdar ettiklerini özellikle vurgulamaktadırlar. 2. kuşağın hareket alanını belirleyici olanın kadının kendisi olması, izin alarak erkeğe tabi olduğu denetim alanından kurtuluşu, 2. kuşak kadınlarda okullaşma oranlarının ve ücretli bir işte çalışma oranlarının 1. kuşağa göre daha yüksek olmasıyla ilişkilendirilebilmektedir. Çalışma hayatına katılarak kamusal alanda daha varlık gösteren, özel alanın sınırlarından dışarıya çıkan kadının sosyal ağlarının genişlemesi, kent merkeziyle kurduğu ilişkinin artması ve maddi imkanlara sahip olmasıyla ataerkil değerleri sorguladığı görülmekte, kadınlar tarafından bir yere giderken izin almak yerine eşe bilgi vermenin önemine dikkat çekilmektedir. Araştırmanın 1. ve 2.kuşak kadınlarda, kadının ev dışı alanı kullanma biçimlerini anlamaya yönelik eşten izin almaya ilişkin bulguları, literatürde yer alan çalışmaların (Kadılar, 2011; Sirman, 2015) bulgularıyla benzerlik göstermektedir, ancak 2.kuşak kadınların söylemlerinde yoğun olarak ifade edilen eşten izin almaya ilişkin söylemler, daha önce yapılmış olan çalışmaların bulgularıyla farklılaşmaktadır.

Katılımcıların söylemlerinde kadınlık ve erkeklik kimliğinin kuruluşuna ve kuşaklar arası dönüşümüne etki eden unsurlar incelendiğinde, araştırmanın her iki kısmından elde edilen bilgilerin birbirini desteklediği görülmektedir. Çalışmanın en çarpıcı bulguları olan; 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların evlilik ve tarımsal üretimden gelir elde etme gibi gerekçelerle tersine göç hareketine katılması, aile içi kararların alınmasında 1.kuşak kadınların ifadelerinde-ataerkil değerlerin yaşadıkları döneme özgü dinamiklerinin 2.kuşağa göre farklılaşmasına rağmen- eşitlikçi yaklaşımı dile getirmeleri, hane içi gelirin, mülkiyetin ve hakların paylaşımında kadına ve erkeğe eşit olanaklar sunulması gerektiğine ilişkin ifadelerin yer alması, ataerkil değerlerin egemen olduğu toplumsal yapılardan beklenenin aksine 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların söylemlerinde erkek çocuğun yüceltildiği, kız çocuğun değersizleştirildiği cinsiyetçi bakışa ait ifadelere yoğun olarak yer vermemeleri, eşitliğin sağlanması yönünde talepte bulunmaları, araştırmanın nicel bulgularına göre kadınların eğitime katılım oranlarının 2.kuşak kadınlarda Türkiye ortalamasına göre düşük olması kırsalda kadının mevcut durumunu ve ataerkiyle mücadeleyi işaret eden önemli unsurlardandır.

SONUÇ

Nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen bu çalışmada, kırsalda yaşayan kadınlık ve erkeklik kimliklerinin kuşaklar arası aktarımını incelemek üzere feminist teori yaklaşımı kullanılmıştır. Manisa ili Akhisar ilçesi Karaköy Mahallesi'nde yaşayan 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların sosyo-demografik özellikleri, aile içinde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, aile içi şiddet, ataerki ve hane içindeki gelirin, mülkiyetin ve temel hakların paylaşımı, eril tahakküm ve kadın bedeni, ataerki ve kadınların evlilik kararları, kadınların ev dışı alanı kullanma biçimleri arasındaki ilişkiye ait bulgular incelenerek ataerkilliğin anne-kız kuşağı arasındaki deneyimlere ve söylemlere olan etkisini anlamak amaçlanmıştır. Bu çerçevede son bölümde araştırmadan elde edilen bulgular özetlenerek çıkan sonuçlardan hareketle kırsalda kadınların dezavantajlı konumlarının değişebilmesi; kadınları ikincilleştiren ataerkil ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması ve kırsal kadının sorunlarının çözülmesi için neler yapılabileceği ve kırsalda yaşayan kadınların, kadınlık ve erkeklik

kimliklerinin kuşaklar arası aktarımında benzerlikler ve farklılıkların neler olduğu sorularına cevap aranmıştır.

Araştırmanın her iki kısmından da elde edilen veriler analiz edildiğinde; 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların, tarımsal üretimin kendilerine sunduğu ekonomik olanaklar (tarım alanında meydana gelen teknolojik gelişmelerle birlikte zeytin üretiminde meydana gelen artış ve bununla birlikte gelir durumlarındaki iyileşme) ve kent yaşamının sosyal zorlukları nedeniyle Karaköy Mahallesi'nde yaşamayı tercih ettikleri; köyden kente göçün daha hızlı olması yönündeki beklentinin aksine 2.kuşakta da kent merkezine göç etme eğiliminin yavaş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın nitel verileri; kadınların evliliği toplumsal yaşamda kimlik kazanmanın vazgeçilmez bir gerçeği olarak gördüklerini; ataerkil toplumlarda kadınların evlilik kurumu üzerinden toplumsal saygınlık ve statü elde ettiklerini ortaya koymaktadır. Her iki kuşakta da, kadınları baskı altında tutan toplumsal normların, erken yaşta evlilik oranlarını yükselttiği saptanmıştır. Kadınların evlilik kararlarında ataerkil normların varlığını koruduğu; görücü usulü ve kaçarak evlenme biçimlerinin yaygın olduğu görülmekle birlikte, 2.kuşak kadınların evlilik kararlarında bireysel tercihlerinin etkili olduğuna ilişkin veriler, kadınların evlilik kararlarında ataerkil denetimin zayıflamaya başladığını ortaya koymaktadır. Boşanmanın yok denecek kadar az olduğunu gösteren araştırma sonuçlarından; kırsal yaşamdaki sosyal baskının, kadının ekonomik özgürlükten yoksunluğunun, dini değerlerin ve kültürün inşa ettiği ortak yaşam kurallarının; aile ve evlilik kurumlarına önem atfederken boşanmayı imkânsız kıldığı saptanmıştır. Araştırmanın nitel bulguları, çeyizin ataerkil değerlerle ilişkisini ortaya koymakta; çeyizi oluşturan eşyaların cinsiyete dayalı kategorilendirilmesi ve kadına evlilik kurumuyla atfedilen değer de eril anlayışın varlığını koruduğunu göstermektedir.

Araştırmanın eğitime ilişkin bulgularında; kadınlar, kız ve erkek çocuklarına farklı eğitim olanakları sunmadıklarını, bu konuda eşitlikçi bir tutum benimsediklerini ifade ettikleri halde; kırsalda yaşayan kadınların okullaşma oranlarının erkeklere göre daha düşük olduğunu gösteren araştırmanın nicel verileri, ataerkil değerlerle mücadeleyle birlikte kırsalda kadınların eğitime erişimlerini engelleyen fiziki şartların iyileştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Görüşmelerde kadınlar, eğitimden yararlanamamalarının Karaköy Mahallesi'nde okulun bulunmaması ile ilişkili

olduğunu vurgulamışlardır. Kırsalda kadınların güçlendirilmesini sağlayacak eğitim politikalarının kırsalın yapısına ve kent merkeziyle uzaklığına uygun şekilde planlanması da bu noktada büyük bir önem taşımaktadır. 2. kuşak kadınlarda eğitim seviyesinin ve gelir düzeyinin yükselmesinin, 1. kuşaktan 2. kuşağa doğru erken evlilik oranlarındaki azalmayla ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca, Karaköy Mahallesi'nde erkeklerin eğitimden yararlanma oranlarının Türkiye geneline göre düşük olmasının; yaşamlarını sürdürdükleri kırsal toplumun tarımsal üretimde beceri kazanan, ekonomik ve sosyal statü kazanma yönünde yüksek üretimle birlikte mülkiyet (tarla, arsa) elde eden erkeklere yüklediği değerle ilişkili olduğu saptanmıştır. Çalışmanın nicel verileri, kırsal toplum yapısında egemen olan aile yapısının 1.kuşak ve 2.kuşakta çekirdek aile olduğunu, aile içi iş bölümü ve kararların alınmasına katılım süreçlerinde cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik geleneksel kabullerin varlığını koruduğunu göstermektedir. Aile içindeki iş bölümünde cinsiyete dayalı rollerin kuşaklar arası aktarımında; yemek ve temizlik yapmak, bulaşık yıkamak, çocukların ve yaşlıların bakımıyla ilgilenmek gibi yeniden üretime dayalı rollerin kadına atfedildiği erkeğin rolünün ise, evin geçimini sağlayarak ailesini korumakla sınırlandırıldığı görülmüştür.

Kırsalda yaşayan 1.kuşak ve 2.kuşak kadınlar tarafından vurgulanan toplumsal gerçeklikler içinde babalık modelinden beklentilerin, toplumsal cinsiyet rollerinden, ataerkilliğin inşa ettiği erkeklik kimliğinden bağımsız olarak görülmediği saptanmıştır. Kadınlar tarafından baba, ekonomik gücün ve denetimin sahibi olarak tanımlanmakta, çocuk bakımında babaya etkin bir rol verilmemektedir. 1.kuşak ve 2. kuşak kadınlar anne olmayı ise, doğurmak, büyütme, baba ile çocuklar arasındaki ilişkiye köprü olmak, babanın değişken varlığını ve aile içindeki ilişkileri dengede tutmak olarak tanımlayarak, kadın olmayı anne olmakla eşdeğer gören ataerkil değerlerin inşa ettiği kadınlık kimliğini içselleştirdiklerini göstermektedir.

2.kuşak kadınların çalışma dünyasında daha fazla yer almasıyla birlikte hem erkeğin hem kadının ev içinde ve dışındaki konumları sorguladığı saptanmıştır. Bu farkındalık ve sorgulamanın, annelik ve babalık rollerinde de değişimlere neden olduğu düşünülmektedir. 2.kuşak kadınların, aile içi iş bölümünde ve çocuk bakımında erkeklerin de katılımını talep ettikleri eşitlikçi söylemlere yer vermeleri, kadınların eş ve babalık rollerine ilişkin söylemlerinde kuşaklar arası değişimin olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın nitel verileri, kırsalda ekonomik gelirin yetersizliğiyle birlikte çok çocuklu hanelerin varlığının, kadının ev içi ve kamusal alandaki görev ve sorumluluk yelpazesini genişleterek “çifte yük”e maruz kalmasına neden olduğunu göstermektedir. Kadınların ataerkil toplumsal yapının çocukların bakımıyla ilgili koruyucu, kural koyucu ve denetleyici rollerini erkeğe yüklerken; çocukların bakımı, ilgi, şefkat, sevgi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik rollerini kadına atfettikleri saptanmıştır. Araştırmada, 1. kuşakta hâkim olan eril ideolojiye dayalı, kadını ikincilleştiren ataerkil söylemin, kuşaklar arası cinsiyetçi rollere dayalı aktarımların ikinci kuşakta kırılmaya uğradığı saptanmıştır. 2. kuşak kadınlar söylemlerinde aile içindeki iş bölümüne eşitlikçi yaklaşıma vurgu yapmışlardır.

1.kuşak kadınların söylemlerinde haneye ilişkin harcamalarda; gıda, giyim, beyaz eşya, mobilya gibi haneye ilişkin eşyaların alımında kadının karar verici olabildiğine dair örneklerle birlikte 2. kuşak kadınların söylemlerinde ekonomik koşulların etkisi ve kadınların eğitime erişiminin artmasıyla birlikte kadınların aile içinde kararların alınmasında söz sahibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 1. ve 2. kuşaktan kadınların, eril iktidarın aile içinde egemen olduğunu ortaya koyan cinsiyete dayalı ayrımlara karşı çıkmakta ve kararların aile üyelerinin ortak kararıyla alınması gerektiğini vurguladıkları görülmüştür.

Araştırmada hane içinde sahip olunan mülkiyetin, gelirin ve temel hakların paylaşımına ilişkin nitel ve nicel verilerde kuşaklar arası benzerlikler ve farklılıklar olduğu saptanmıştır. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların ifadelerinde erkeğin değerinin yüceltilerek kadının ikincilleştirildiği uygulamaların olduğu; köy yemeklerinde erkeklere ayrıcalık tanındığı, yemekte önceliğin erkeklere verildiği saptanmıştır. Miras paylaşımında cinsiyet temelli bir ayrımın olmadığı, 1.kuşak kadınlarda ailelerinden miras kalan mal varlığı oranlarının düşük olmasının, yoksullukla ilişkili olduğu görülmektedir. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların söylemlerinde kadın ve erkeğe eşit olanaklar sunulması gerektiğine yönelik taleplerin ve uygulamaların olduğunu işaret eden söylemler, kırsalda kadınları dezavantajlı olarak konumlandıran ataerkil değerlerle mücadele bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın nitel ve nicel verilerinden hareketle; kırsalda ücretsiz aile işçisi olan 1.kuşak kadınların sosyal güvenlik kapsamında yer alma oranlarının 2.kuşağa göre düşük olduğu, 1.kuşak kadınların bir kısmının ancak eşleri üzerinden sosyal

güvenlik sistemine erişebildikleri ifade edilmiştir. Araştırmanın nicel verilerinde, erkeklerin ücretli bir işte çalışma oranlarının kadınlara göre daha yüksek olması, değişen toplumsal koşullarla birlikte cinsiyete dayalı eşitsizliklerin eğitim ve istihdam alanlarında varlığını koruduğunu göstermektedir. Kadının eşinin ücretli bir işte çalışma oranlarının kuşaklar arası farklılaştığını ortaya koyan araştırma verileri, erkeklerin toplumsal değişime adaptasyonunu kolaylaştıran ataerkil toplumsal mekanizmaların varlığını gözler önüne sermektedir.

Çalışmanın aile içi şiddet ile ilgili nitel veri sonuçlarına göre büyüdükları hanelerde şiddete tanık olan kadınların, evlendiklerinde eşlerinden gördükleri şiddete boyun eğdikleri, eş ile ilişkinin bir parçası olarak görülerek şiddetin olağanlaştırıldığı görülmüştür. 1.kuşak ve 2.kuşak kadınlarda sözlü şiddetin, şiddet olarak tanımlanmadığını, 2.kuşak kadınlarda aile içi şiddetin var olmadığını belirten ifadeler saptanmıştır.

Kadının bedenini ve cinselliğini tahakküm altına alarak kadın bedenini metalaştıran ataerkilliğin izleri 1. kuşak kadınların söylemlerinde karşımıza çıkmaktadır. Kırsalda kadınların kadın sağlığı ve aile planlaması konularında bilgi eksikliğini, kaliteli hizmetlere erişiminin yetersiz olduğunu ve seçeneklerin sınırlı olduğunu ifade eden söylemlerin saptandığı çalışmada, sosyo-ekonomik şartların, şehir merkezine uzaklıkla birlikte sağlık kuruluşlarına erişimindeki güçlüklerin, eril ideolojinin kadın bedeni üzerindeki tahakkümünün ve dini değerlere bağlı kaderci yaklaşımların da kadınların doğum kontrol yöntemlerine yönelik tutumlarını etkilediği görülmüştür.

Kadınlara yapılan görüşmelerde gözlemlenen kuşaklar arası bu değişim, aile planlamasıyla birlikte tıbbi danışma imkanlarının yaygınlığının kadınların kendi bedenleri üzerindeki özerk denetim davranışlarını artırdığını, ataerkilliğin kadın bedeni üzerindeki hakimiyetini azalttığını ortaya koymaktadır. 1. ve 2.kuşağın kadınların söylemlerinde yer alan ancak 2. kuşağın söylemlerinde daha çok dile getirilen, isteyerek ve planlayarak çocuk sahibi olmaya ilişkin söylemler, eril ideolojinin inşa ettiği kadınlık kimliğine dair görüşlerin (doğurganlık ve cinselliğin denetimi) kuşaklar arası farklılaştığını göstermektedir. Hem 1. hem de 2. kuşağın ifadelerinde ailelerde açık bir erkek çocuk tercihi olduğu ve kız çocuğu sahibi olmanın değersizleştirildiği ataerkil söylemlere seyrek de olsa yer vermekle birlikte çocuklar

arasında cinsiyete dayalı ayrımcılığa karşı çıktıkları da görülmüştür. Dini öğretilerin, kadınların bu yaklaşımını belirleyen temel faktörlerden olduğu saptanan bu çalışmada, kadınlar tarafından ilahi olandan gelene karşı gelmek ile çocuklar arasında cinsiyete dayalı ayırım yapmanın, erkek çocuğunun olmasını daha çok arzulamanın, kız çocuğunu değersizleştirmekle eşdeğer görüldüğüne ilişkin ifadeler yer verilmemiştir.

Araştırmanın nitel verilerinde kadınların kayınvalideleriyle ilişkilerini ifade ederken emreden, keyfine göre karar veren, hizmet talep eden kişiler olduklarına dair söylemleri, kırsalda ataerkil sistemdeki güç hiyerarşisinden yararlanan kayınvalide tipolojisine işaret etmektedir. Kadınların, oğul sahipliği ve yaşlılıktan aldıkları gücü, özel alanda kendisi gibi güçsüzlük yaşayan kadınlar üzerinde kullandıkları, gelinler ve kayınvalideler arasında sürekli bir gerilim ve iktidar mücadelesinin yaşandığı görülmektedir. 1.kuşakta kadının kadını ezerek saygınlık, statü ve güç kazandığı ataerkil ilişkiler 2.kuşak kadınlarda zayıflayarak yerini dayanışma, paylaşım ve bireysel alanlara müdahale edilmeyen ilişkilere bırakmaya başladığı saptanmıştır.

Kadınların kayınvalideleriyle aralarında var olan ezen-ezilen ilişkisine dayalı yaşadıkları çatışmanın, kayınpeder-gelin ilişkisinde yoğun olarak görülmediği, kayınpederin tıpkı eş ve babalar gibi kadınlar tarafından maddi güç sahibi olarak iktidarın da sahibi olarak görüldükleri saptanmıştır. Kadınların söylemlerinde geleneksel aile yapısında, baba tarafından denetlenen, baskı altında tutulan kız çocuklarının, evlilikle birlikte kayınpeder ve eş tarafından denetlendiklerini ifade etmişlerdir. Geniş ailelerde aile reisliğinin, yaşa bağlı hiyerarşiyle birlikte kayınpedere devredildiği görülmüştür.

Kırsalda kadınların kayınpederin yemeklerini yapmak, giysilerini yıkamak, ütüsünü yapmak gibi roller üstlendiklerini ifade ettikleri, kadınların hanede yaşa bağlı hiyerarşide statü ve saygınlık kazanan kayınpedere sundukları hizmeti, sevgi ve saygı tanımlarıyla meşrulaştırdıkları görülmüştür. Kadınlar kayınpederleriyle ilgili olumlu ifadelerin yanında olumsuz söylemlere de yer vermişlerdir. 1.kuşaktan kadınların kayınpederleri ile olan mesafeyi, destek alamamayı; yoksullukla ilişkilendirdikleri ve o döneme özgü bir durum olarak nitelendirdikleri görülmüştür.

Karaköy Mahallesi'nde yaşayan kadınların hareket alanlarının kısıtlılığını ve bu alanları belirleyici sosyal faktörlerin ataerkillikle ilişkisini işaret etmektedir. Araştırmanın bulguları, kadınların hareket edecekleri yerin eve ya da mahallelerine

olan uzaklığının eşlerinden izin almalarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Okuma-yazma bilgisine sahip olma durumu, kırsalda kadınların hareket alanını belirleyici bir faktör olduğu görülmüştür. 1.kuşak kadınların, 2. kuşak kadınların bireysel olarak hareket etmesini eleştirdikleri görülmüştür. Kadınlar, bir yere giderken kadının erkekten izin almamasının, erkeğin otoritesine itaat etmemekle, saygı duymamakla, eşler arasındaki sevginin yetersizliğiyle ilişkilendirmektedirler. Kadınların bu ifadeleri, ataerkil toplumda denetim ve kontrol mekanizmalarının varlığının eril odaklı olmasını meşrulaştırmanın yalnızca erkekler olmadığını, kadınların da patriarkanın varlığına katkı sunduğunu göstermiştir.

2.kuşaktan kadınların, izin alma ile haber verme arasında bir fark olduğunu ve eşlerini yalnızca haberdar ettiklerini vurguladıkları görülmüştür. 2. kuşağın hareket alanını belirleyici olanın kadının kendisi olması, izin alarak erkeğe tabi olduğu denetim alanından kurtuluşu, 2. kuşak kadınlarda okullaşma oranlarının ve ücretli bir işte çalışma oranlarının 1. kuşağa göre daha yüksek olmasıyla ilişkili olduğu saptanmıştır. Çalışmanın kadınların ev dışı alanı kullanma biçimlerine ilişkin verilerinde çalışma hayatına katılarak kamusal alanda daha çok varlık gösteren, özel alanın sınırlarından dışarıya çıkan kadının sosyal ağlarının genişlemesinin, kent merkeziyle kurduğu ilişkinin artmasının, maddi imkanlara sahip olmasıyla ataerkil değerleri sorgulamaya başlamasının, bir yere giderken izin almak yerine eşe bilgi vermeye dönüştüğü görülmektedir.

Araştırmanın nitel verilerinde, kadını ve erkeği karşıt iki kutba yerleştiren, sosyal ve kültürel kimlikler bağlamında inşa eden toplumsal cinsiyet rollerinin, ebeveynler tarafından yeni kuşaklara aktarıldığı görülmüştür. Bu aktarım sürecinde kadınlığın ve erkekliğin tanımlarının toplumsal süreçlerde değişime uğradığı, ancak kırsalda kadınların ikincil ve dezavantajlı konumlarının varlığını koruduğunu gösteren söylemlerin de varlığını koruduğu saptanmıştır. Nicel verilere bakıldığında kuşaklar arasında kadınların eğitimden olanaklarından yararlanma oranlarının artışının, kadınların istihdam oranlarının artışında etkili olduğu görülmüştür. Bu geçiş sürecinde kadınların, kayıt dışı istihdama dahil oldukları, iş güvencesi ve sürekliliği olmayan iş alanlarında üretimde bulunduklarına dair toplumsal olguların gözden kaçırılmaması gerektiği anlaşılmıştır.

Tarımsal üretimin pazarlanması ve dağıtım süreçleri, ulaşım imkanlarının iyileştirilmesiyle birlikte kadınların ve erkeklerin ilçe ve kent merkeziyle ilişkilerinin artışının eğitim olanaklarına erişebilirliklerini de artırdığı görülmektedir. 2. kuşaktan kadınların eğitim oranlarının 1. kuşağa göre yüksek olduğunu gösteren nicel ve nitel veriler; kız çocuklarının okullaşma oranlarının artışı, bir meslek sahibi olmalarının önemsenmesi, istihdama katılım oranlarının artışı cinsiyete dayalı ayrımcılıkların azalarak ataerkil değerlerin yerine eşitlikçi toplumsal değerlerin inşa edilmesinde önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır.

ÖNERİLER

Çalışmanın verilerden elde edilen sonuçlar; kırsal alandaki kadın sorunlarının görünür hale getirecek akademik çalışmaların artırılmasının ve teşvik edilmesinin, sivil toplum çalışmalarının kırsal alanda yaşayan kadınlara yönelik projeler geliştirmelerinin ve devletin ilgili kurumlarının kırsalda yaşayan kadınların sosyal ve ekonomik koşullarının iyileştirilmesini amaçlayan politikalar üretmelerinin önemini ortaya koymakta, kırsalda yaşayan kadınların sorunlarının tartışılmasını ve çözüme yönelik adımlar atılmasının, stratejiler belirlenmesini gerekli kılmaktadır.

Kırsalda yaşayan kadınların toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerle mücadelesini güçleştiren en önemli toplumsal etkenlerden birinin kadınların örgün ve yaygın eğitim olanaklarına daha az erişimi olduğu saptanmıştır. Bu nedenle kırsal alanda öncelikli olarak kadınların özellikle örgün-mesleki eğitime katılımının sağlanması ve kadınların eğitime erişimini etkileyen sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin analiz edilerek ihtiyaca yönelik politikaların oluşturulması gerekli görülmektedir. 1.kuşaktan 2.kuşağa doğru çalışmanın eğitim temasında farklılaşmaların yer aldığı, kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesiyle birlikte sosyal güvenlik imkanlarından daha fazla yararlandıkları, ücretli iş gücü olarak çalışma olanaklarının arttığı, kadınların ev dışı alanı kullanma biçimlerinde otonomi sahibi oldukları, aile içi iş bölümünde eşitlikçi yaklaşımlar benimsedikleri görülmüştür. Bu sonuçlardan yola çıkılarak, kadınların eğitime erişimlerinde engel olarak karşımıza çıkan eğitim kurumlarına fiziki uzaklığın ortadan kaldırılarak eğitim kurumlarının kadınların yaşadıkları yerel bölgede yer almasının sağlanması gerekli görülmektedir.

Kadınların eğitim kademelerinde yükselişinin teşvik edilmesi ve kırsalda yaşayan kız çocuklarının eğitim oranlarının artırılmasına yönelik eğitim planlamalarının yapılması önerilmektedir.

Araştırmanın sonuçlarında, 1.kuşak ve 2.kuşak kadınların cinsiyete dayalı işbölümü üzerinde şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadınların ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu gören ataerkil zihniyetin derin izleri saptanmakla birlikte 1.kuşakta da görülen ancak 2.kuşak kadınlar tarafından özellikle vurgulanan ayrımcı uygulamalara yönelik eleştiriler, karşı çıkışlar ve farkındalığın sonuçları olan eşitliğe dayalı talepler ve aile içi kararların alınmasına katılımında kadınların söz sahibi olduğu örneklerin yer aldığı görülmüştür. Bu kapsamda kırsalda ataerkilliğin sonuçları olan ve “geleneksel” kabul edilen ayrımcı uygulamalara yönelik farkındalığın oluşturulması amacıyla yerelin sosyolojik özelliklerine uygun toplumsal cinsiyet eğitimlerinin planlanması ve uygulanması önerilmektedir.

Ataerkilliğin sonuçlarının bölgesel farklılıklara göre ortaya çıkışından hareketle bölgesel ihtiyaç analizlerinin ortaya çıkarılması ve bölgesel kapsamda çözümlere yönelik planlamaların yapılması gerekmektedir. Kadınların tarımsal üretimde ücretsiz işgücü olarak dezavantajlı konumda yer almasının önüne geçebilmek amacıyla kırsal alanda yaşayan kadınların istihdamına yönelik kırsal kalkınma projelerinin geliştirilmesi, devletin ilgili kurumlarının ve sivil toplumun iş birliğiyle kadının istihdamına yönelik ayrımcı bakış açısını ortadan kaldırmayı hedefleyen çalışmaların oluşturulması sorunların çözümüne yönelik katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın 2.kuşak katılımcılarının istihdam ve sosyal güvenliğe ilişkin verilerinde 1.kuşağa göre farklılaşmaların olduğu saptanmıştır. Kırsalda tarımsal üretimde önemli bir pay sahibi olan kadınların tarımsal alanın dışına çıktıklarında veya kent merkezlerine göç ettiklerinde işgücüne katılamadıkları, katılan kadınların ise düşük statülü ve kalifiye olmayan işlerde güvenceden yoksun bir biçimde çalıştıkları görülmektedir. Bu sonuçlar; kırsal alanda kadını güçlendirmeye yönelik sosyal politikaların odaklandığı temel alanlardan birinin kırsal kadının istihdamı olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda belirlenen çözüm önerileri şu şekildedir:

Kadınların kırsalda örgütlenmelerinin hız kazanması yönünde; kadın girişimciliğinin teşvik edilerek kadın girişimcilerin örgütlenmesinin sağlanması, kadınların tarımsal alanda kullanılan tarım aletlerinin kullanmasını sağlayacak

teknolojiyi kullanma becerilerinin geliştirilmesi için eğitimlerin düzenlenmesi ve kırsalda kooperatifleşme kültürünün yaygınlaşmasının sağlanması gerekmektedir.

İstihdamda ayrımcılığın, kadının emeğinin değersizleştirilmesinin ve kayıt dışı istihdamın önlenmesi amacıyla kadının emeğini görünür kılan yerel farklılıkların gözetildiği politikaların kapsamlı bir şekilde ele alınması, mevsimlik, yarı zamanlı ve ücretsiz işlerde çalışan kadınların işveren ve devlet işbirliğiyle sosyal güvencelerinin sağlanması ve üretim yaptıkları alanlardan elde ettikleri gelirin iyileştirilmesi, tarımsal alanda kadın istihdamını destekleyen fonların oluşturulması, kırsalda kadın istihdamı stratejisinin belirlenmesi önerilmektedir.

Kırsalda tarım dışı istihdam alanlarının arttırılması amacıyla kırsalda yaşayan kadınlara yönelik mesleki eğitimlerin verilmesi mesleki eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması ve sosyal güvenlik uygulamalarında kadına yönelik pozitif ayrımcılığa gidilmesi tavsiye edilmektedir. Kadınların sağlık hizmetlerine ulaşabilmelerinin sağlanması amacıyla sağlık bakımı ve üreme sağlığı ile ilgili bilgilere, hizmetlere erişebilmelerini sağlayacak projelerin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Acuner, S. (2016). 90'lı Yıllar ve Resmi Düzeyde Kurumsallaşmanın Doğuş Aşamaları. *90'larda Türkiye'de Feminizm*. (ss.125-158). İstanbul: İletişim Yayınları.

Akalın, Ş. H. Akhisar'da Karaca Ahmet Türbesi ve Bu Türbe İle İlgili İnançlar. <http://turkoloji.cu.edu.tr/kisisel/akalin/KARACA~1.HTM>

Akhisar Belediyesi Web Sitesi. (23.09.2020). *Nüfusu, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapı*. <https://www.akhisar.bel.tr/akhisardayasam/12/nufusu-ekonomik-sosyal-ve-kulturel-yapi.html> , (23.09.2021).

Akhisar Belediyesi Web Sitesi. (23.09.2020). *Genel Coğrafi Özellikler*. <https://www.akhisar.bel.tr/akhisardayasam/11/genel-cografi-ozellikler.html> ,(23.09.2021).

Akhisar Belediyesi Web Sitesi. (23.09.2020). *Akhisar'ın Tarihçesi*.
<https://www.akhisar.bel.tr/akhisardayasam/14/akhisarin-tarihcesi.html> ,
(23.09.2020).

Akis, Y.; Özakın, Ü.; Sancar, S. (2017). Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi. *Cogito-Feminizm*. (ss.245-258). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Aktaş, G. (2013) Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 30(1): 53-72.

Arat, N. (2017). *Feminizmin ABC’si*. İstanbul: Say Yayıncılık.

Arsoy, N. (2011). *Türk Masallarında Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın*. (Yüksek Lisans Tezi). Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atay Avşar, T. (2013). *Kırsal Alanda Kadınların Cinsiyete Dayalı İşgücüne Katılımlarının Toplumsal Değişim Açısından Ele Alınması: Antakya (Hatay) Kent Merkezine Yakın İki Farklı Köy Araştırması*. (Doktora Tezi) Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Belgesi. (2015). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Stratejisi 2016-2020.
<https://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395249404768&pagename=EBRD%2FContent%2FDownloadDocument>

Aydın, N. (2018). *Kuşaklar Arası Kadınların Doğum Algıları ve Deneyimlerinin Nitel Analizi* (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Aydın, H. (2015). Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Kadın. *Curr Res Soc Sci*. 1(3): 84-96.

Badinter, E. (1992). *Annelik Sevgisi-17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi*. İstanbul: Afa Yayınları.

Bakay, M. E.; Müftüoğlu, M.; Nalbantoğlu, A.; Çoçan, E. (2020). Kırsal Kesimlerdeki Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Nitel Bir Araştırma: Manisa-Demirci Örneği. *Journal of Yasar University*. 15(ss.295-306).

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. (1995). *Aile İçinde Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları: Aralık 1993 – Aralık 1994*. Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Beauvoir, S. (1993). *Kadın “İkinci Cins”-Evlilik Çağı*. İstanbul: Payel Yayıncılık.

Belek Erşen, U. (2015). *Farklı Sosyal Kategorilerden Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algıları*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Berik, G. (2015). Türkiye’de Kırsal Kesimde Halı Dokumacılığı ve Kadının Ezilmişliği: Karşılaştırmalı Bir Tartışma. 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. (ss.141-158). İstanbul: İletişim Yayınları.

Berktaş, F. (2017). Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik. *Cogito-Feminizm*. (ss.57-72). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berktaş, F. (2015). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.

Berktaş, F. (2016). *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın-Hıristiyanlık’ta ve İslamiyet’te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.

Birkalan Gedik, H. (2017). Türkiye’de Feminizmi ve Antropolojiyi Yeniden Düşünmek: Feminist Antropoloji Üzerine Eleştirel Bir Deneme. *Cogito-Feminizm*. (ss.285-338). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO). (2016). *Tarımsal ve Kırsal Geçimin Ulusal Cinsiyet Profili-Türkiye Ülke Toplumsal Cinsiyet Değerlendirme Serisi*. <http://www.fao.org/3/i6192tr/I6192Tr.pdf>

Bolak, H. (2015). Aile İçi Kadın-Erkek İlişkilerinin Çok Boyutlu Kavramlaştırılmasına Yönelik Öneriler. 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. (ss.209-220). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bolak Boratav, H.; Okman Fişek, G.; Eslen Ziya, H. (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bourdieu, P. (2016). *Eril Tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bozok, M. (2017). Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler. *Cogito-Feminizm*. (ss.269-284). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bozok, M. (2018). Türkiye'de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık. *Fe Dergi* 10(2): 31-42. http://cins.ankara.edu.tr/20_4.pdf

Butler, J. (2016). *Cinsiyet Belası-Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Butler, J. (2017). Toplumsal Cinsiyet Düzenlemeleri. *Cogito-Feminizm*. (ss.73-92). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Candan, E.; Özalp Günel. (). Türkiye'de Tarımda Kadın Emeği Türkob

Connell, R. W. (2017). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çakır, H.; Aksoy, H. (2016). Yozgat Kırsalında Yaşayan Üç Kuşak Kadının Aile İçi Cinsiyet Rollerindeki Değişim. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*. 11(2): 259-280.

Çakır, S. (2016). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları

Çakır, Ö. (2008) Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 31.(ss.25-47)

Çakır, Serpil. (2011). Feminist Tarih Yazımı: Tarihin Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından Yeniden İnşası. Birkaç Arpa Boyu (2 Cilt) 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan (ss.61-121) Derleyen Serpil Sancar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S.; Akgökçe, N. (1996). *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Çelik, Z. (2020). Doğal Kaynak Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Açısından Bakış. *Türkiye Biyoetik Dergisi*. 7(3): 151-161

Delaney, C. (2017). Tohum ve Toprak-Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji. İstanbul: İletişim Yayınları.

Dedeoğlu, S.; Yaman Öztürk, M. (). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği. *Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği* (ss.11-25). Derleyen: Saniye Dedeoğlu ve Melda Yaman Öztürk. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Demren, Ç. (2001). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri

Dışişleri Bakanlığı. (08.02.2021) Türkiye’de Kadın Hakları Alanında Kaydedilen Gelişmeler. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-de-kadin-haklari-alan-inda-kaydedilen-gelistmeler.tr.mfa>, (08.02.2021).

Erdoğan, Z. (2021). Eşikler ve Değerler Bağlamında Kırsalda Kadın Örgütlenmeleri: Bursa Üreten Kadın Dernekleri Federasyonu Örneği. *Planlama Dergisi*. 31(1):63–77.

Erken, J. (2018). Feminist Teori Işığında Muğla Masallarında Kadın Algısı. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi-Kadın Çalışmaları Özel Sayısı. 19(42): 163-186.

Ersoy ak, Œ. (2010). *Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Baēlamında Türkiye’deki Reklam Filmleri ve Popüler Müzik Videoları*. DE GSF Dergisi. 4: 101 – 110.

Ertürk, Y. (2015). Doēu Anadolu’da ModernleŒme ve Kırsal Kadın. *1980’ler Türkiyesi’nde Kadın BakıŒ Açısından Kadınlar*. (ss.177-186). İstanbula: İletiŒim Yayınları.

Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Œiddet-Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Œiddet Olgusu*. İstanbula: Metis Yayınları.

Eryılmaz, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Kadın Saēlıēı. *KırŒehir Ahi Evran Üniversitesi Saēlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 1(1): 5-13.

Gülçubuk, B.; Demiryürek, K. (2011). *Türkiye’de Kırsal Alanda Kadının GiriŒimciliēini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Kadınların Bu Konuda Güçlendirilmesine Yönelik Politika nerilerinin GeliŒtirilmesi*. Proje Sonuç Raporu. TÜBİTAK Sosyal ve BeŒer Blmler AraŒtırma ve Destek Grubu (SOBAG) Proje No: 108K523. Ankara.

https://www.researchgate.net/publication/275519310_Turkiye'de_Kirsal_Alanda_Kadinin_Girisimciligini_Etkileyen_Faktorlerin_Belirlenmesi_ve_Kadinlarin_Bu_Konuda_Guclendirilmesine_Yonelik_Politika_Onerilerinin_Gelistirilmesi , (14.04.2021).

GmŒ, N.; İlhan, A.; Gülersoy, A. E. (2013). Bir Tersine G rneēi: Kprck Köyü (Varto-MuŒ). 8(6): 233-261. Ankara.
https://www.researchgate.net/publication/272875016_Bir_Tersine_Goc_Ornegi_Kop_rucuk_Koyu_V , (14.05 2021).

Gündüz HoŒēr, A. (2011). Kalkınma ve Kırsal Kadının DeēiŒen Toplumsal Konumu: Türkiye Deneyimi zerinden Karadeniz Bölgesindeki İki Vaka’nın Analizi. *Birkaç Arpa Boyu (2 Cilt) 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist alıŒmalar Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armaēan*. (ss.219-249) Derleyen Serpil Sancar. İstanbula: Koç Üniversitesi Yayınları

Gündüz Hoşgör, A. (2014). Türkiye’de Kırsal Kadının Toplumsal Konumu: Bölgesel Eşitsizlikler, Yasal Müdahaleler ve Kısmi Kazanımlar. (ss.295-315). Derleyenler: Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Beril Emrah Oder İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
https://www.researchgate.net/publication/328808638_Turkiye'de_Kirsal_Kadinin_Toplumsal_Konumu_Bolgesel_Esitsizlikler_Yasal_Mudahaleler_ve_Kismi_Kazanimler

Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27(2): 245-256.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2015). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. (ss. 72). Ankara.
<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hooks, B. (2018). *Değişme İsteği-Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*. İstanbul: bgst Yayınları

Hooks, B. (2016). *Feminizm Herkes İçindir-Tutuklu Politika*. İstanbul: bgst Yayınları

Işık, S. Y. (2015). Küresel Kültürel Değişim ve ‘Yeni’ Annelik: Ankara Kamil Ocak Mahallesi Örneği. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. 13(50): 48-75.

Işık, S. N. (2016). 1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler. *90’larda Türkiye’de Feminizm*. (ss.41-72). İstanbul: İletişim Yayınları

Kaçar, Ö. (2007). *Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlardaki Değişimi Anlamak*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kadırlar, E. (2011). *Üç Kuşak Kadının Cinsiyet Rollerini: Ankara Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2016). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele-Ulusal Eylem Planı (2016-2020)*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Kandiyoti, D. (2015). Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar. 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. (ss.327-340). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar-Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis.

Kara, B. (2015). Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20(2): 59-72.

Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 62-80.

Kasap, F. (2019). *Kırsal Alanda Kadın Örgütlenmelerinin Yarattığı Güçlenme Dinamiği ve Erkeklerin Konumu: Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği Örnek Olayı*. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kavas, A. (2018). *Karşılaştırmalarla 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*. Ankara: TEPAV.

Kaymaz, İ. Ş. (2010). Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye'de Kadının Toplumsal Konumu. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. (46): 333-366.

Kaypak, Ş.; Kahraman, M. (2016). Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi İİBF. 13(33): 298-315.

Koday, S.; Akbaş, F.; Sevindi, C. (2017). Manisa İlinin Eğitim Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 21(1): 359-379.

Koday, Z.; Akbaş, F.; Kaya, G. (2017). Akhisar Büyükşehir İlçesinin İdari Coğrafya Analizi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 21(2): 443-455.

Koğacıoğlu, D. (2017). Gelenek Söylemleri ve İktidarın Doğallaşması: Namus Cinayetleri Örneği. Cogito-Feminizm. (ss.350-384). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kundakçı, F.S. (2007). *İktidar, Ataerkillik ve Erkeklik: Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerine Bir Çalışma*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kutlar, İ. (2012). *Kırsal Alanda Yoksulluk ve Kadınlar*. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi. (ss.237-240). <https://tarekoder.org/2012konya/263-266.pdf> , (17.08.2020)

Lloyd, G. (2015). Erkek Akıl-Batı Felsefesinde ‘Erkek’ ve ‘Kadın’. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Manisa Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi. (2020). *Manisa'nın Tarihi*. https://www.manisa.bel.tr/s22_manisa-tarihi.aspx , (18.01.2021).

Nalbant, F. ; Korkmaz, T. (2019). Feminist Teori Temelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi. AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. 5 (2): 165-186.

Özbay, F. (2015). Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarındaki Değişme. 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. (ss.115-140). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özmen, D.; Çetinkaya, A. Ç.; Cambaz, S. (2008). Manisa'da 15-49 Yaş Kadınların Gebelik, Doğum ve Loğusalık İle İlgili Geleneksel İnanç ve Uygulamaları. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi. 24 (2): 91-102.

Özmete, E. (2012). Kırsal Kalkınma İçin Kadınların Güçlendirilmesi: Sosyal Hizmet Modelleri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi* (ss.117-127)

Paçacıoğlu, B. (2018). *Üç Farklı Kuşaktaki Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişki*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Peker, E.; Kubar, Y. (2012). Türkiye’de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış

Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi. 14(2): 173-188.

Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar-Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Sever, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter’den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller’dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier’den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*. 7(2): 72-86. http://cins.ankara.edu.tr/14_6.pdf

Sirman, H. (2015). Köy Kadınının Aile ve Evlilikte Güçlenme Mücadelesi. *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. (ss.221-246). İstanbul: İletişim Yayınları.

Şahin, E. *Göç ve Tersine Göç Kavramı*.

https://tasam.org/Files/Icerik/File/G%C3%96%C3%87_VE_TERS%C4%B0NE_G%C3%96%C3%87_KAVRAMI_i_pdf_20f33d12-745e-43b1-87b1-ba11835b679a.pdf

, (12.05.2021).

Şenol Cantek, F.; Ekin Akşit, E. (2011). Kadınların Kuşaklar ve Sınıflar Arası Bilgi Aktarımları. *Birkaç Arpa Boyu (2 Cilt) 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist*

Çalışmalar Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan. (ss.535-571) Derleyen Serpil Çakır İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tansel İlic, D. ; Yıldırım, P. (2018). *Araçsal Akla ve Pozitivizme Karşı Çıkan Bir Feminist Metodoloji.* Folklor/Edebiyat Dergisi. 24(96): 201-210.

Tarım Orman Şurası. (2012). *Kırsal Kalkınma ve Kırsalda İstihdam Grubu Çalışma Belgesi.*

https://cdniys.tarimorman.gov.tr/api/File/GetFile/330/Sayfa/1416/1778/DosyaGaleri/13._kirsal_kalkinma_ve_kirsalda_istihdam.pdf , (04.02.2021).

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2018). *Kadının Güçlenmesi Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023).* <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2018-2023/>

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2016). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele-Ulusal Eylem Planı (2016-2020).* *Kadının Statüsü.* Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf>

T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2012). *Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı.*

https://www.kuzka.gov.tr/dosya/kirsal_alanda_kadinin_guclendirilmesi_eylem_planı_2012-2016.pdf, (11.03.2020).

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2015). *Onuncu Kalkınma Planı, 2015.* https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/ODP_TOPLU_KITAP_yeni-yapılan-04122015.pdf, (07.11.2020).

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)-Kadının Kalkınmadaki Rolü.* Özel İhtisas Komisyonu Raporu.

<https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (12.02.2021)

Tekeli, Ş. (2004). *On Maddede Türkiye’de Kadın Hareketi*.
<https://m.bianet.org/bianet/kadin/43145-on-maddede-turkiyede-kadin-hareketi>,
(02.03.2021).

Timisi N.; Ağduk Gevrek, M. (2016). 1980’ler Türkiye’sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi. *90’larda Türkiye’de Feminizm*. (ss.13-40). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tol, U. U.; Taşkan, D. (2018) *Erkeklik ve Babalık Halleri*. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi – III. İstanbul: Yaşama Dair Vakıf-AÇEV

Ülker, E.U. (2013). *Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğine Etki Eden Faktörler ve Tekirdağ İlinde Mevcut Durumun Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yalçın-Heckmann, L. (2015). *Aşiretli Kadın: Göçer ve Yarı-Göçer Toplumlarında Cinsiyet Roller ve Kadın Stratejileri*. 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. (ss.247-258). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yaman Öztürk, M.; Akduran, Ö. () *Tütün Tarlalarında Kadın Emeği: Bafra’da Tütün Üreticisi Olmak. Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği* (ss.217—178). Derleyen: Saniye Dedeoğlu ve Melda Yaman Öztürk. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Yasan Ataseven, Z. (2018). *Türkiye’de Tarım Politikalarında Kadının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında İncelenmesi: Çay Yetiştiriciliğinde Kadının Yeri*. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yavuz, Ş. (2015). Ataerki Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği. *Fe Dergi*. 7(1): 117-130. <http://cins.ankara.edu.tr/>

Yıldırım, S. (2015). *Kadına Yönelik Şiddet ve Ataerkillik*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, S. (2019). Feminist Çalışmalarda Kadın Deneyimlerinin Önemi: Simone de Beauvoir Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(1): 145–150.

Yıldız Ecevit, F. (2015). Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimleri. *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. (ss.105-114). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, M. (2012). Türkiye'de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı (1980-2012) *Doğu Coğrafya Dergisi*. 33.(ss.161-187)

EKLER

Ek 1: Sosyo-Demografik Görüşme Formu

Merhaba, Celal Bayar Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. Karaköy Mahallesi'nde yaşayan kadınlar ve kız çocukları arasında kuşaklar arası söylemlerin ve deneyimlerin aktarım sürecinde ataerkilliğin etkisini anlamak üzerine bir çalışma yapıyorum. Ankette isim ve kimlik bilgileriniz alınmayacaktır. Vereceğiniz cevaplar gizli kalacak ve başka kurumlar tarafından paylaşılmayacaktır. Yaklaşık 15-20 dakika sürecek çalışmamıza katılmanız ve deneyimlerinizi bizimle paylaşmanız ataerkilliğin kırsalda yaşayan kadınların deneyimlerini ve söylemlerini nasıl etkilediğini anlamamız ve kırsal kadının sorunlarına çözüm politikalarının oluşturulmasında önemli olduğu düşünülmektedir. Yardımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

1. Yaşınız :
2. Doğum yeriniz?
3. Öğrenim durumunuz?

- Okuryazar değil
- Okuryazar
- İlkokul
- Ortaokul
- Ortaöğretim (Lise veya Dengi)
- Önlisans
- Yüksekokul veya üniversite
- Yüksek Lisans/Doktora

4. Nasıl bir ailede dünyaya geldiniz?

- Çekirdek aile
- Geniş aile

5. Kaç yaşında bu köyde yaşamaya başladınız?

6. Buraya gelmeden önce nerede yaşıyordunuz?

7. Ücretli bir işte çalışıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

8. Ne iş yapıyorsunuz?

9. Sosyal güvenceniz var mı?

- SGK
- Bağ-Kur
- Emekli Sandığı
- Diğer (.....)

10. Yararlandığınız/size aktarılan herhangi bir maaş var mı?

- Yok
- Annemin emekli maaşı
- Babamın emekli maaşı
- İkisinin emekli maaşı
- Eşimin maaşı
- Yaşlı bakım maaşı
- Engelli bakım maaşı
- İşsizlik maaşı
- Diğer (.....)

11. Ailenizden tapusu size kalan herhangi bir mal varlığı var mı?

- Tarla
- Ev
- Zeytinlik/Bahçe
- Arsa
- Diğer (.....)

12. Medeni durumunuz:

- Bekar
- Evli
- Eşinden Ayrı Yaşıyor
- Diğer (.....)

13. (Evli ise) Kaç yaşında evlendiniz? :

14. Önceki evliliğinizden çocuğunuz var mı?

- Yok
- İlk evliliğimden çocuğum var
- İkinci evliliğimden çocuğum var

15. Çocuklarınız nasıl bir ailede yaşamını sürdürüyor?

- Çekirdek
- Geniş

16. Çocuklarınız akraba evliliği yaptı mı?

- Hayır
- Amcasının oğluyla/kızıyla
- Teyzesinin oğluyla/kızıyla
- Halasının oğluyla/kızıyla
- Dayısının oğluyla/kızıyla
- Diğer (.....)

17. Çocuklarınız ücretli bir işte çalışıyor mu?

- Evet
- Hayır

18. Çocuklarınızın sosyal güvencesi var mı?

- SGK
- Bağ-Kur
- Emekli Sandığı
- Diğer (.....)

19. Akraba evliliği yaptınız mı?

- Hayır
- Amcamın oğluyla/kızıyla
- Teyzemin oğluyla/kızıyla
- Halamın oğluyla/kızıyla
- Dayımın oğluyla/kızıyla
- Diğer (.....)

20. Eşinizin eğitim durumu?

- Okuryazar değil
- Okuryazar
- İlkokul
- Ortaokul
- Ortaöğretim (Lise veya Dengi)
- Önlisans

- Yüksekokul veya üniversite
- Yüksek Lisans/Doktora

21. Eşiniz çalışıyor mu?

- Evet
- Hayır

22. Çalışıyorsa eşinizin mesleği?

23. Eşinizin herhangi bir sosyal güvencesi var mı?

- SGK
- Bağ-Kur
- Emekli Sandığı
- Diğer (.....)

24. Eşinizin kaçınıcı evliliği?

- Birinci evliliği
- İkinci evliliği
- Üçüncü evliliği

25. Sizinle evlenmeden önce eşinizin sahip olduğu çocukları var mı?

- Yok
- İlk evliliğinden çocuğu var
- İkinci evliliğinden çocuğu var

26. Eşinizin ve sizin dışınızda eve ekonomik desteği olan kimse var mı?

- Yok
- Annemin emekli maaşı
- Babamın emekli maaşı
- İkisinin emekli maaşı
- Eşimin maaşı
- Yaşlı bakım maaşı
- Engelli bakım maaşı
- İşsizlik maaşı
- Diğer (.....)

27. Ekonomik durumunuz sizce nasıl?

- Çok düşük
- Düşük
- Orta
- Yüksek
- Çok yüksek

28. Evinizde kimlerle yaşıyorsunuz?

- Annem
- Babam
- Hem annem hem babam
- Kayınvalidem
- Kayınpederim

- Hem kayınvalidem hem kayınpederim
- Diğer (.....)

29. Çocuklarınız dışında evde bakmak durumunda olduğunuz kimler var?

- Annem
- Babam
- Hem annem hem babam
- Kayınvalidem
- Kayınpederim
- Hem kayınvalidem hem kayınpederim
- Engelli yakınım
- Diğer (.....)

30. Anneniz hayatta mı?

- Evet
- Hayır

31. Annenizin eğitim durumu?

- Okuryazar değil
- Okuryazar
- İlkokul
- Ortaokul
- Ortaöğretim (Lise veya Dengi)
- Önlisans
- Yüksekokul veya üniversite

32. Anneniz ücretli bir işte çalışıyor mu?

- Evet
- Hayır

33. Annenizin mesleği?

34. Annenizin sosyal güvencesi var mı?

- SGK
- Bağ-Kur
- Emekli Sandığı
- Diğer (.....)

35. Tapusu anneniz üzerine olan ailesinden kalan bir mal varlığı var mı?

- Tarla
- Ev
- Zeytinlik/Bahçe
- Arsa
- Diğer (.....)

36. Annenizin medeni durumu?

- Bekar
- Evli

- Eşinden Ayrı Yaşıyor
- Diğer (.....)

37. Anneniz kaç yaşında evlenmiş?

38. Anneniz akraba evliliği yapmış mı?

- Hayır
- Amcasının oğluyla
- Teyzesinin oğluyla
- Halasının oğluyla
- Dayısının oğluyla
- Diğer (.....)

39. Annenizin kaçınıcı evliliği?

- Birinci evliliği
- İkinci evliliği
- Üçüncü evliliği

40. Anneniz kaç çocuk sahibi?

41. Babanız hayatta mı?

- Evet
- Hayır

42. Babanızın eğitim durumu?

- Okuryazar değil
- Okuryazar
- İlkokul
- Ortaokul
- Ortaöğretim (Lise veya Dengi)
- Önlisans
- Yüksekokul veya üniversite

43. Babanız ücretli bir işte çalışıyor mu?

- Evet
- Hayır

44. Babanızın mesleği?

45. Babanızın sosyal güvencesi var mı?

- SGK
- Bağ-Kur
- Emekli Sandığı
- Diğer (.....)

46. Babanızın medeni durumu?

- Bekar
- Evli
- Eşinden Ayrı Yaşıyor

- Diğer (.....)

47. Babanız kaç yaşında evlenmiş?

48. Babanız akraba evliliği yapmış mı?

- Hayır
- Amcasının kızıyla
- Teyzesinin kızıyla
- Halasının kızıyla
- Dayısının kızıyla
- Diğer (.....)

49. Babanızın kaçınıcı evliliği?

- Birinci evliliği
- İkinci evliliği
- Üçüncü evliliği

50. Babanız kaç çocuk sahibi?

Ek 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Evlilik kararını nasıl aldınız?
2. Çeyizinizi hazırlamaya kimler yardım etti? Nasıl bir çeyiziniz vardı?
3. Evlenme yaşınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Evlendiğinizde eşinizden, eşinizin ailesinden herhangi fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal, sözlü şiddet gördünüz mü?
5. “Aile içinde kararları erkeğin kararları” önemlidir cümlesine ilişkin düşünceniz neler?
6. Sizce aile içinde yemek, sağlık, eğitim desteği, miras paylaşımı kadınlar ve erkekler arasında nasıl olmalı?
7. Evinizde eşiniz hangi kararları alırken sizin fikrinizi sorar?
8. Evde eşiniz hangi işleri yapar, siz hangi işleri yaparsınız? Siz kız çocuğunuzu ya da erkek çocuğunuzu evdeki hangi işleri yapmaya yönlendirirsiniz?
9. Kız ve oğlan çocuk sahibi olmak sizce aynı mı?
10. Çocuk sahibi olmaya nasıl karar verdiniz?
11. İlk doğum kontrol yöntemi hakkında bilginizi nereden aldınız? Bu yöntemlerden hangisini uyguluyorsunuz? Eşinizle ortak kararınız var mı?
12. Çocukların bakımında eşinizin rolü nasıl?
13. Anne olmanın baba olmaktan farklı yönlerini nasıl anlatırsınız? Kadın olmak demek sadece anne olmak demek mi sizce? İyi bir baba, iyi bir eşin nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?

14. Annenizle ve kayınvalidenizle ilişkinizi nasıl değeriendiriyorsunuz?
15. Babanız ve kayınpederiniz hayatınızda hangi konularda size destek olurken, hangi konularda karşı durdu?
16. Ev dışına çıkarken; komşuya, başka mahalleye, şehre giderken kimlere haber verirsiniz?

